Clasicii Literaturii

universale

Coperta colecției : *Vasile Socoliuc* Ilustrația copertei : *Dumitru Verdeş*

LAURENCE STERNE *A Sentimental Journey*

The Journal To Eliza

Laurence Sterne

O CĂLĂTORIE SENTIMENTALĂ

JURNALUL PENTRU ELIZA

Traducere, prefață şi note de ***Mihai Miroiu***

Bucureşti, 1986

UT Tiairmai ■ , ——

Editura Univers

O CĂLĂTORIE SENTIMENTALĂ ŞI FUNCȚIA ELIBERATOARE A RISULUI

O CĂLĂTORIE SENTIMENTALA PRIN FRANȚA ŞI ITALIA DE DOMNUL YORICK *a văzut lumina tiparului în 1768, puțină vreme înaintea morții scriitorului. Intr-un fel, acest jurnal original reia substanța narativă a cărții a şaptea din* Tristram Shandy. *De data aceasta,*

personajul principal, naratorul, este Yorick, pastorul înzestrat cu o sensibilitate remarcabilă, care îşi aşterne pe hîrtie senzaţiile şi *simţămintele trezite de meleagurile străbătute.*

In timp ce Tristram Shandy *este, între altele, un comentariu ironic cu privire la romanul convenţional al secolului al XVIIl-lea,* O călătorie sentimentală *ridiculizează cărţile de călătorie convenţionale. In decursul secolului al XVIII-lea pasiunea neostoită de călătorie a englezilor a dat naştere la o vastă literatură. Una din cele mai pertinente remarci despre autorii cărţilor de călătorie aparţine lui Samuel Johnson care afirmă : „Cel ce vrea să călătorească întru desfătarea altora cată să ţină minte că scopul cel dintîi al observaţiei este viaţa omenească Fără îndoială că Steme ar fi împărtăşit întru totul acest punct de vedere.*

Intenţia lui Steme de a scrie o carte de călătorie datează încă din iarna 1762—63, pe care romancierul a petrecut-o la Toulouse. în noiembrie 1764 el promite să-i trimită unui prieten volumele al şaptelea şi al optulea din Tristram Shandy *în care „vei citi despre o călătorie în Franţa mai ciudată decît toate călătoriile plănuite sau înfăptuite de vreun călător sau scriitor de cărţi de voiaj de cînd e lumea — este o satiră comică şi blîndă la adresa călătoriilor (întreprinse de nătărăi şi înfumuraţi■)" In octombrie 1765 Steme*

pleacă iarăşi într-o călătorie ajun- gind prin Calais la Paris şi apoi în Italia în căutarea inspiraţiei pentru o nouă carte. Deşi a rămas în străinătate opt luni, evenimentul care l-a incitat să scrie O călătorie sentimentală *a fost apariţia în Anglia a unei lucrări de Tobias Smollett, purtînd pomposul titlu :* Călătorii prin Franţa şi Italia. Cuprinzînd observaţiuni despre caracter, datini, credinţe, rînduieli, negoţ, arte şi antichităţi. Cu o descriere osebită a oraşului, ţinutului şi climei din Nisa la care se adaugă un jurnal al stării vremii ţinut în răstimpul şederii de optsprezece luni în acel oraş.

Steme ştia că Smollett scrise se despre călătoriile sale şi cînd cartea i-a căzut în mînă va fi simţit o maliţioasă satisfacţie.

Yorick reduce multitudinea celor ce călătoresc la ct- *teva categorii ţinînd seama de scopul ultim al călătoriei. Cei mai mulţi dintre aceştia sînt îmboldiţi să pornească la drum de curiozitate, înfumurare, vanitate sau melancolie căutînd să-şi îmbogăţească mintea şi sufletul pe meleaguri străine. în ceea ce* îl *priveşte, el este un călător sentimental şi întreaga carte este în fapt o ilustrare a semnificaţiilor acestui epitet. Smollett este Călătorul Melancolic iar Samuel Sharp (un alt medic ce publicase o carte de călătorie în acelaşi an) este Călătorul Înfumurat. „Prea învăţatul SMELFUNGUS (Smollett) a călătorit de la Boulogne la Paris — de la Paris la Roma şi*

aşa mai departe dar a purces la drum cu atîta posomoreală şi pizmă încît orice lucru pe lîngă care a trecut a fost pocit ori schimonosit. A scris o istorisire *despre cele văzute dar aceasta nu era decît povestirea simţămintelor lui mo-*

[1] Laurence Sterne, *Letters,* ed. de Lewis Perry Curtis, Oxford University Press, London, 1935, p. 112.

horiteObservația lui Steme nu este lipsită de părtinire, Călătoriile *lui Smollett avînd incontestabile merite literare, dar pe autorul lui* Tristram Shandy *nu îl interesa popularizarea periplului contemporanului său ci propria sa călătorie. Cartea lui Smollett l-a ajutat pe Steme să-şi definească propria* persona *peripatetică. El va fi deci Călătorul Sentimental iar însemnările sale vor fi „de un fel cu totul deosebit față de al înaintaşilor mei".*

Îndată ce scriitorul a conceput Călătorul Sentimental, sarcina sa de căpetenie a fost aceea de a selecta şi a elimina. Selecția lui e capricioasă şi personală dar, precum cu îndreptățire remarcă Virginia Woolf, nici un realist nu ar putea reuşi să redea mai strălucit impresiile de moment *. O călătorie sentimentală *este o succesiune de portrete — călugărul, doamna, cavalerul care vinde pateuri, fata din librărie, La Fleur cu pantalonii lui noi — dar este şi o succesiune de scene. Rînd pe rînd ni se perindă prin față privelişti care ne fac să rîdem, să plîn- gem, să zeflemisim, să simpatizăm.*

In prefață, povestitorul se prezintă în rolul unui călător în străinătate pe deplin convins de superioritatea țării sale şi neîncrezător în importanța călătoriei ca o experiență deschizătoare de noi orizonturi. Prefața, cu atîtea alte lucruri în opera lui Steme, pare a fi scrisă jumătate în glumă, jumătate în serios. Aşezată în mod caracteristic nelalocul ei, incompletă, ea are menirea de a atrage atenția asupra actului scrisului, asupra procesului de transformare a unei serii de întîlniri între ființe umane în cuvinte pe o pagină tipărită. Mai mult, ea contrastează în mod evident cu capitolele ce o preced şi cu cele ce urmează punînd în lumină discrepanța dintre expunerea abstractă şi exemplul concret.

Secolul al XVlll-lea a fost secolul empirismului care îşi întemeia adevărurile generale pe ceea ce gînditorii vremii considerau a fi unicul izvor folositor de cunoştințe : experiența şi observația. David Hume, marele contemporan al lui Steme, elogiază aplicarea metodei empirice în introducerea la al său Tratat asupra natura umane *în termenii următori : „întrucît*

ştiința despre om este singura temelie trainică ce o putem da acestei ştiințe, înseşi, trebuie aşezată pe experiență şi observație“ [1].

La rîndul său, Samuel Johnson exprimă acelaşi punct de vedere cînd condamnă literatura anterioară epocii sale pentru absența „cunoaşterii naturii saxi cunoaşterii vieții“ şi elogiază scrierile contemporane izvorînd din „contactul cuprinzător şi *observația exactă a lumii vii“. Romanul său,* Rasselas, *în pofida recuzitei exotice, se încheagă din această relație între adevărul general şi faptele concrete observate cu ajutorul simțurilor.*

Principiul empiric al unei necesare corelații între experiența directă şi adevărul general care stă la baza romanului Tristram Shandy *guvernează în egală măsură scrierea* Călătoriei sentimentale. *Periplul în Franța i-a oferit lui Yorick prilejul să-şi pună la încercare sentimentele în împrejurări dintre cele mai variate şi cu clase şi categorii sociale dintre cele mai diverse : nobili şi negustori, soldați* şi *preoți, slujitori şi țărani, şarlatani şi cerşetori. Infățişînd aceste experiențe în ceea ce au ele esențial şi relevînd semnificația socială a fiecăreia în parte, Yorick face dovada eficacității sociale şi a funcției exemplare a sentimentelor cu speranța cu astfel vom învăța „să iubim lumea şi pe semenii noştri mai mult decât îi iubim". După opinia lui Yorick, sentimentalismul este o afecțiune umană generală, un principiu înte*

1 Virginia Woolf, *Collected Essays,* voi. I, London, Chatto and Windus, 1968, p. 96.

meiat pe bunăvoința ce izvorăşte din fiecare inimă omenească cuprinzîndu-le pe toate celelalte. Acesta constituie liantul esențial pentru întreaga societate umană, el fiind apt de nenumărate modificări şi îmbrăcînd varii forme de manifestare ca mila, dragostea, loialitatea, mărinimia, toleranța etc. Călătorul sentimental, definit de Yorick ca omul ce nu se teme şi *nu se codeşte cînd este vorba să treacă printr-un coridor întunecat, este în deplină consonanță cu pledoaria lui Steme în favoarea unei bunăvoințe universale.*

Metoda de educare a sentimentelor în O călătorie sentimentală *este, de asemenea, exemplară, empirică. Yorick poate pe bună dreptate proclama utilitatea socială a sentimentului deoarece în toate împrejurările practicile sale sentimentale l-au ajutat să se bucure de bunurile* şi *valorile spirituale ale societății.*

Ca şi în Tristram Shandy, *principalul mod de organizare a discursului este juxtapunerea constituită nu pornind de la similitudini, ci mai degrabă de la deosebiri. Această structură pune în permanență pe primul plan contrastele, discrepanțele ce se ivesc la tot pasul în timpul călătoriei ca, de exemplu, sfiala lui Yorick pe de o parte şi îndrăzneala curtenitoare a căpitanului francez în fața doamnei olandeze pe de alta ; galopul şi respectiv încetineala cailor de poştalion pe drumul de la Nampont la Amiens ; schimbarea bruscă a sentimentelor, trecerea de la generozitate la meschinărie la apariția călugărului franciscan. Alte contraste cum ar fi cel dintre firea extro- vert-sentimentală a lui Yorick şi temperamentul introvertit, posomorit al lui Smelfungus şi Mundungus cumulează experiențe şi simțăminte din diferite momente ale călătoriei.*

Un alt mod de a înfățişa experiența sa sentimentală frecvent folosit de Yorick este generalizarea. De exemplu, el îşi încheie istorisirea despre soțul modistei cu un sfat adresat bărbaților asemenea lui de a se integra mai profund în viața socială ; după

cum înfățișarea planurilor de vacanță ale lui La Fleur îi prilejuiește o remarcă definitorie despre dezinvoltura spirituală a tuturor slujitorilor iar întîlnirea sa cu Maria îl face să exalte sensibilitatea generatoare de compătimire. In mod similar, întîlnirea sa cu modista este precedată de o invocație către bunăvoință iar întîmplarea cu piticul de la Opera Comique este precedată de o expunere generală despre pitici.

In unele părți ale discursului său Yorick utilizează atît comparația cît și generalizarea. In eseul despre tălmăcirea gesturilor, de pildă, Yorick generalizează interpretarea corectă a gestului bătrînului ofițer francez la intrarea în lojă continuînd apoi cu o experiență asemănătoare, și anume, interpretarea corectă a privirii ce i-a aruncat-o Marquisina di F. la un concert la Milano Capitolul intitulat „Trandafirul" este structurat în același mod cuprinzînd o experiență actuală, grosolănia (a abatelui dintr-una din lojile superioare, apoi afirmația generală că trebuie să tolerăm scăderile altora și o altă experiență pilduitoare, amintirea lui Yorick despre neprihănita Madame Rambouillet și modul nedelicat al acesteia de a-i cere să culeagă un trandafir). O variantă mai amplă a aceluiași tipar structural este episodul privitor la lingușire. O destăinuire despre rezultatele minunate ale lingușirii, destăinuire strecurată de-a lungul a trei capitole, îl conduce pe Yorick la o afirmație generală despre puterea lingușirii și în cele din urmă la un șir de exemplificări concrete ale acesteia.

Aceste experiențe sentimentale de sine stătătoare sînt de obicei definite prin titluri de capitole sau întreruperi ale istorisirii. Adeseori însă capitolele se leagă între ele formînd unități narative mai mari ca, de exemplu, cele trei capitole despre măgarul mort. Primul capitol „Bi- deul" înfățișează mai întîi, într-o gamă ascendentă, înjurăturile adresate de La Fleur măgarului mort și apoi o expunere generală a lui Yorick despre înjurăturile francezilor. Cel de-al doilea capitol, „Nampont-Măgarul mort", zugrăvește țăranul care-și jelea măgarul mort, istorisește

prietenia dintre ţăran şi măgar şi după o scurtă conversaţie între Yorick şi ţăran se încheie cu declaraţia celui dinţii : „Ruşine să le fie oamenilor ! mi-am zis. De ne-am iubi imul pe celălalt aşa precum acest suflet necăjit îşi iubea măgarul — toate în lume ar fi altfel“.

Capitolul al treilea, „Nampont-Poştalionul“, se întemeiază pe contrastul dintre galopul şi încetineala cailor, dintre Yorick frămîntîndu-se în timp ce caii merg la galop şi acelaşi Yorick dormind în timp ce aceştia merg domol şi se încheie cu o formulă de tranziţie — Yorick trezindu-se şi frecîndu-se la ochi la Amiens. Aşadar, aici avem trei împrejurări distincte, primele două fiind separate de un oarecare răstimp iar ultimele două fiind diferenţiate de o schimbare bruscă a caracterului. Pe de altă parte, aceste împrejurări se constituie în scene de sine stătătoare, fiind alcătuite din elemente închegate care se împletesc strîns. Astfel, mai întîi avem contrastul dintre măgarul mort ca obiect ce provoacă indiferenţa sau iritarea şi apoi ca obiect al dragostei; un al doilea contrast între sentimentele lui Yorick faţă de măgarul mort şi indiferenţa lui faţă de caii ce sînt biciuiţi fără milă, şi un al treilea contrast între profunzimea sentimentelor lui Yorick şi durata lor foarte scurtă. Datorită preciziei cu care sînt zugrăvite elementele constitutive ale întregului episod, impactul emoţional asupra cititorului este mult mai puternic.

Firul narativ care uneşte elementele distincte ale periplului sentimental al lui Yorick nu este foarte trainic. De pildă, Yorick porneşte la Opera Comique deoarece bărbierul îl făcuse să întîrzie la întîlnirea cu Madame R., se opreşte să întrebe unde e, adresîndu-se unei modiste ■ la întoarcere se duce la librărie pentru că auzise ceva ce l-a determinat să cumpere un exemplar din opera lui Shakespeare. Cu toate acestea, integritatea nici uneia dintre scene nu are de suferit, fiecare avînd propriile sale personaje, forma şi semnificaţia sa.

în acest fel O călătorie sentimentală *este un microcosm de experienţe sociale distincte fiecare radiind semnificaţie şi toate*

laolaltă constituindu-se, prin deducție empirică, în marea lecție a „Naturii şi a acelor afecțiuni ce se nasc din ea, care ne fac să ne iubim unul pe altul şi lumea toată mai mult“ [1].

Schimbarea unghiului din care priveşte lucrurile este o altă inovație îndrăzneață a lui Yorick-Sterne. A părăsit Londra, ne spune el, „cu atîta grabă îndt nu mi-a trecut prin minte că eram în război cu F r a n ț a N u *are nimic de spus despre peisajul de la țară, despre bisericile, despre mizeria sau bunăstarea de acolo. Orice călător care-şi încredințase pînă atunci impresiile tiparului respectase anumite legi ale proporțiilor şi ale perspectivei. în orice carte de călătorii, catedrala fusese întotdeauna o clădire de mari proporții, iar omul, pe lîngă ea, o apariție măruntă. Dar peripateticul nostru autor este gata să omită cu desăvîrşire catedrala. Pentru Yorick o fată cu o poşetă de atlaz verde poate fi* v*nai interesantă decît Notre-Dame, o maimuță moartă mai instruc-*
tivă decît un filozof viu deoarece, aşa cum pare el să SK *gereze, nu există o scară universală a valorilor, totul de pxnzînd de punctul de vedere al observatorului. De pildi ceea ce îi spunea un bărbier despre o agrafă din peruc lui îl lămurea mai bine despre caracterul francezilor dec*î *grandilocvența oamenilor lor de stat. „Socot că pot afli .semnele neîndoielnice şi deosebirile caracterului une nații mai curînd în asemenea mici amănunte fără noim decît în cele mai însemnate chestiuni de stat; mai mari tuturor națiilor tăifăsuiesc şi umblă țanțoş în chip atît d asemănător că n-aş da nici măcar două parale să-i osebes unul de altul.“*

Precum însuşi mărturiseşte, Steme a exersat mulți vreme arta observației şi meşteşugul transpunerii în cu vinte simple a schimbărilor pe care le suferă înfățişarea lucrurilor.

„Cit despre mine, prin îndelungată obişnuință, o fcu atît de firesc cînd umblu pe străzile Londrei încît însemnez totul de-a lungul drumului; de cîte ori n-am sta. la balcon, în fund, unde nu s-au rostit nici trei cuvinte, ş. am obținut douăzeci de convorbiri

1 Laurence Sterne, *Letters,* p. 117.

diferite pe care le-a? fi putut foarte bine nota, ceea ce m-am jurat să şi fac."

In acest mod subtil Steme călăuzeşte interesul cititorului de la lumea de afară spre lumea interioară.

O călătorie sentimentală *este un fragment, o succesiune de impresii. Cartea se termină la mijlocul unei propoziţii. O bună parte din semnificaţia sa depinde de.* Tristram Shandy, *de comparaţia dintre Tristram şi Yorick şi dintre călătoriile lui Tristram relatate în volumul al şaptelea al cărţii lui şi istorisirea peregrinărilor lui Yorick făcută de acesta. Strategia fundamentală utilizată de autor este aceeaşi* ; *ambele cărţi prezintă meditaţiile naratorului despre metehnele sale şi ale altora în scopul de a trezi în cititor conştiinţa propriilor neajun-suri.* Tristram Shandy *tratează tema comunicării dintre membrii societăţii.* O călătorie sentimentală *stăruie asupra dificultăţilor ce stau în calea stabilirii unor raporturi interpersonale elegante, lipsite de asperităţi. Prejudecăţile, suspiciunea şi ignoranţa sînt tot atîtea obstacole ce împiedică pe individ să se bucure plenar de societatea semenilor săi. Soluţia propusă de autor este practicarea unei universale bunăvoinţe. Aşezînd materialul cărţii sale — întîmplările sentimentale ale lui Yorick — în forma unor spumoase însemnări de călătorie, Steme ne oferă detaşarea, distanţa necesară pentru a putea aprecia lucid povaţa şi pilda călăuzei noastre sentimentale. Privirea critică cu care Yorick îşi analizează activitatea sentimentală şi desăvîrşita limpezime a istorisirii sale ne ajută, fie că-l aprobăm sau* ii *ridiculizăm, să nu rămînem indiferenţi. Yorick nu este un măscărici ci un personaj comic. Comicul îşi are sorgintea în conflictul dintre strădaniile sale de a se comporta cu altruistă bunăvoinţă şi neîngrădită compasiune şi diferitele porniri egoiste dar tipic omeneşti ce-i stau în cale.*

Ca studii în registrul comic despre psihicul uman, Tristram Shandy *şi* O călătorie sentimentală *îl ajută pe cititor să înţeleagă prin mijlocirea rîsului. Rîsul este un mijloc terapeutic salvator*

grație căruia omul se poate feri de primejdiile amăgirii. Atîta timp cît omul rămîne conştient de propriile sale scăderi şi învață să rîdă totodată de sine el va fi făcut un pas pe calea „salvării" sale prin comedie.

Jurnalul pentru Eliza *este un document emoționant, expresie a unei nedisimulate suferințe, nu atît morale, cît fizice. După cum se ştie, în scurt timp, scriitorul avea să fie răpus de boala necruțătoare care-l urmărise toată viața.* Jurnalul *a suscitat cele mai aprige controverse la care* W.M. *Thackeray a contribuit în mare măsură prin studiul său consacrat* Umoriştilor secolului al XVIII-lea. *Steme a fost învinuit de lipsă de sinceritate, exagerare extravagantă şi slăbiciune patologică. In ciuda exagerărilor intenționate, această revărsare de sentimente este fără îndoială expresia unei necesități irezistibile de confesiune resimțite de scriitor. Este meritul său de a fi găsit tăria să-şi dramatizeze „slăbiciunea" într-o operă artistică. Cititorul modern poate aprecia cu mai mare uşurință decît contemporanii şi urmaşii lui Steme elementele artificioase care însoțesc exprimarea emoțiilor şi sentimentelor în* Jurnal. *Chiar şi atunci cînd scrie sub imperiul unei copleşitoare emoții şi al unei sănătăți precare, el vădeşte o nedezmințită sensibilitate artistică în fața suferinței.*

„28 april. Presimțirea nu m-a înşelat, Eliza ! că te voi afla în visurile mele ; căci am fost împreună cu tine aproape toată noaptea cînd alinîndu-te şi istorisindu-ți durerile mele m-am sculat înviorat şi întremat şi m-am simțit atît de bine că am poruncit să vină Trăsura şi *să mă ducă la prietena noastră. Cînd a văzut cît sînt de palid şi de tras la față, au podidit-o lacrimile şi nicicvnd o Făptură bună nu s-a arătat mai miloasă şi mai simțitoare la durerile cuiva. — Te rog stăruitor, a strigat mărinimoasa Ființă, să nu ții seamă nici de greutăți nici de cheltuială, şi să dai fuga neîntîrziat la Eliza — fără ea văd că o să te prăpădeşti — cruță-te de dragul ei — cum am s-o mai pot privi în față ? Ce-am să-i pot spune cînd, la înapoiere, va trebui s-o vestesc că Yorick al ei nu mai este ! — Să-i spui, dragă prietenă, am zis, c-am s-o în- tîlnesc într-o lume mai bună şi că am părăsit această lume fiindcă n-am mai putut trăi fără ea; să-i spui Elizei, dragă prietenă, am adăugit, că m-am prăpădit cu inima zdrobită şi că tu ai fost martoră cînd am rostit aceste vorbe. Ea a izbucnit într-*

un şuvoi de lacrimi dintre cele mai înduioşătoare ce le-a vărsat vreodată blînda fire, nicicînd n-ai văzut o privelişte atît de mişcătoare ! Firea era cu totul copleşită !“

Atitudinea noastră faţă de Steme omul depinde de impactul acestui text asupra sensibilităţii noastre. Vor fi cititori care vor considera Jurnalul *ca un instrument de manipulare a sentimentelor, o expresie a narcisismului şi lipsei de sinceritate. Ar fi poate mai înţelept să admitem că fiecare om are propriul său „stil“ în exprimarea sentimentelor ca şi în atîtca alte lucruri.*

Critica modernă îl situează pe Laurence Steme în rindul romancierilor pe care Hugh Kenner îi numeşte comedieni stoici : Flaubert, Joyce, Beckett. Aceştia sînt stoici în sensul că recunosc şi acceptă limitele literaturii, comici fiindcă parodiază, satirizează sau iau în zeflemea aceste limite. Ei nu sînt povestitori în înţelesul tradiţional al cuvîntului ci manipulatori ai cuvintelor şi ■propoziţiilor. Fără a fi la fel de conştient de implicaţiile erei tipografice, Steme, la fel ca şi aceştia, îşi întemeiază în bună măsură opera comică pe confruntarea dintre cu- vîntul scris şi cuvîntul rostit. Şi el scrie cărţi despre scriitori care scriu cărţi — scriitori conştienţi de regulile artei scrisului şi dornici de a-i cerceta limitele. Aidoma lor şi autorul lui* Tristram Shandy *creează o lume fictivă în consonanţă cu anumite .,legi“, „legile“ ce guvernează gîndirea creatorului acestei lumi, „naratorul“ care este el însuşi o creaţie a autorului sau poate o faţetă a acestuia.*

Viziunea lui Steme asupra lumii este comică. Comedia sa este în esenţă comedia absurdului, a contrastului dintre aparenţă şi realitate. Pretenţia omului de a stăpîni absolutul, nesocotind abisul ce desparte năzuinţele sale infinite de posibilităţile sale limitate, este ceea ce-l face ridicol şi absurd. Rîsul înseamnă acceptarea condiţiei umane, presupune cunoaştere, aşadar posesiune, stăpî- nire. Qa la mulţi sceptici, filozofia lui Steme este filozofia bunului-simţ. Odată statornicite limitele omeneşti, viaţa merită a fi trăită pentru ceea ce ne oferă. Aceasta este lecţia ne sentimentală a sentimentalului Yorick.

MIHAI MIROIU

N.B.

Grafia cuvintelor în limba franceză este conformă celei din volumul Laurence Sterne, *A Sentimental Journey,* Oxford Uni- versity Press, London, 1968, editat de Ian Jack.

O CĂLĂTORIE SENTIMENTALĂ PRIN

FRANȚA ŞI ITALIA DE DOMNUL YORICK

— In Franța rînduiesc mai bine treburile astea, am zis.

— Ați fost în Franța ? mă întrebă domnul întorcîn- du-se spre mine cu cea mai cuviincioasă expresie de biruință. Ciudat, mi-am zis, judecind lucrurile în sinea mea. ca o călătorie de douăzeci şi una de mile cu vaporul, căci depărtarea de la Dover la Calais nu-i cu nimic mai mare, să-i dea cuiva asemenea drepturi. Am să cercetez : aşa încît, renunțînd la sfadă, m-am dus de-a dreptul la odăile mele, am luat o jumătate de duzină de cămăşi şi o păreche de nădragi negri de mătase — jiletca de pe mine, mi-am zis uitîndu-mă la mînecă, merge — şi am tocmit un loc pentru poştalionul de Dover ; bocceaua cu lucruri urma să fie trimisă cu vaporul a doua zi dimineața Ia nouă ; pe la ceasurile trei mă aşezasem la masa de prînz cu tocană de pui, atît de neîndoielnic în Franța, că de-aş fi murit de aplecat în noaptea cu pricina, nici o putere din lume nu ar fi putut pune stavilă urmărilor legii *Droits d'aubaine*[1] ; rufăria, nădragii de mătase, cufărul şi tot ce-mi aparținea trebuiau să treacă în stăpînirea rigăi Franței, pînă şi micul portret ce-1 port de atîta vreme şi pe care, cum ți-am spus de-atîtea ori, Eliza, îl voi purta pînă la mormînt, pînă şi portretul mi-ar fi fost smuls de la gît.

Cîtă lipsă de mărinimie ! Să-ți însuşeşti bunurile rămase de la un călător nechibzuit pe care supuşii măriei

1 Toate bunurile străinilor (cu excepția elvețienilor și scoțienilor) care decedează în Franța sînt confiscate în baza acestei legi chiar și atunci cînd moștenitorul este prezent — cînd cîștigul realizat de pe urma acestor întîmplări neprevăzute e luat de cineva care a plătit o sumă stabilită, nu mai există nici o despăgubire. (N.A.)

tale l-au îmbiat spre țărmul lor, zău ! SIRE, aşa ceva nu se cade ; şi mă mîhneşte adine că trebuie să mă sfădesc taman cu suveranul unui popor atît de civilizat şi cuviincios, atît de vestit pentru sentimentele şi pentru simțămintele sale alese. Dar nici măcar n-am pus piciorul în ținuturile măriei voastre.

CALAIS

Cînd am isprăvit masa şi am băut în sănătatea rigăi Franței ca să mă încredințez că nu-i port pică ci dimpotrivă, îl prețuiesc peste măsură pentru firea sa ome- noasă, m-ara înălțat cu două degete mai sus în ochii mei rînduind această treabă în minte.

Nu, am glăsuit, burbonii nu sînt defel o seminție nemiloasă : şi ei pot fi înşelați ca orişicare alt popor ; dar alcătuirea ființei lor este pătrunsă de blîndețe. Mărturisind aceasta am simțit cum chipul meu capătă o înfățişare mai nobilă, mai caldă şi prietenoasă față de oameni decît aceea ce ar fi putut-o isca vinul de Burgundia (adică cel de două livre sticla din care băusem).

Dumnezeule, doamne ! am zis, împingînd cufărul cu piciorul la o parte, oare ce să fie în bunurile acestei lumi care ne ascute mintea şi-i face pe atîția dintre bunii noştri semeni să se certe aşa de amarnic ? Cînd omul trăieşte în pace cu semenii lui, cea mai grea povară i se pare mai uşoară decît fulgul, îşi scoate punga şi ținînd-o voios şi slobod, cată în jur, doar, doar o vedea pe cineva cu care s-o împartă. Făcînd aceasta am simțit cum fie-care vas din trupul meu se dilată, cum arterele pulsează cu voioşie laolaltă şi toate puterile ce slujesc viața îşi împlinesc rostul într-o asemenea armonie îneît ar fi uimit pînă şi pe cea mai vestită p*hysical precieuse* [1] din Franța : în pofida vederilor ei materialiste m-ar fi numit orice numai maşină nu. Sînt încredințat, mi-am zis, că

1 Femeie cu pretenții de filosof materialist.

i-aş fi răsturnat crezul. Ivirea acestei idei a împins firea, atunci, pe cele mai înalte culmi pe care se putea înălța : trăiam în pace şi bună înțelegere cu toată lumea şi aceasta a dus la pecetluirea înțelegerii cu mine însumi.

Ei bine, de-aş fi rigă al Franței, am strigat, aceasta este clipa cea mai prielnică pentru un orfan să mă roage să-i dau cufărul tatălui său !

CĂLUGĂRUL

CALAIS

Nici n-apucasem să rostesc bine aceste vorbe cînd un biet călugăr din ordinul Sfîntului Francisc intră în odaie şi mă rugă să-i dau ceva pentru mînăstire. Nimănui nu-i cade bine ca virtuțile sale să fie la cheremul întâmplărilor — căci un om poate fi mărinimos precum altul este puternic — *sed non, quo ad hanc* [1] — sau fie cum o fi — deoarece nu-i chip să judeci suişurile şi coborîşurile umorilor noastre ; de mă întrebați pe mine, se prea poate să atîrne de aceleaşi pricini care înrîuresc mareele înseşi, ba n-ar fi nici o ruşine să ne închipuim că aşa stau lucrurile : sînt încredințat, cel puțin în ceea ce mă priveşte, că în multe împrejurări aş fi cu mult mai mulțumit dacă lumea ar zice că „m-am iubit cu luna, fără urmă de păcat şi ruşine[11] decît să fiu înfățişat cu fapta mea şi numai a mea, care cuprinde atît de mult păcat şi ruşine.

Fie, dară, cum o fi. în clipa cînd mi-au căzut privirile asupra lui, am fost hotărît să nu-i dau nici un ban ; aşadar mi-am vîrît punga în buzunar, mi-am încheiat nasturii, mi-am potrivit ținuta şi m-am apropiat de ei solemn : mă tem că înfățişarea mea avea ceva amenințător : şi acum îi văd chipul şi socot că i s-ar fi cuvenit o mai blîndă întîmpinare. După cum mi-am dat seama din tunsoarea rară din care nu-i mai rămăseseră decît cîteva fire de păr alb risipite pe tîmple, călugărul putea să aibă în jur de şaptezeci de ani, dar după ochi şi focul ce ardea în ei, care părea potolit mai mult de bună- cuviință decît de vîrstă, nu putea avea mai mult de şaizeci. Adevărul se afla poate undeva la mijloc. Avea fără îndoială şaizeci şi cinci de ani ; iar expresia chipului său, în ciuda a ceva ce părea să-i fi aşezat cute pe față înainte -de vreme, întărea această presupunere. Avea un cap ca

1 Dar nu, spre aceasta (lat.).

acelea zugrăvite adesea de Guido [1] : — blînd, palid, pătrunzător, deasupra tuturor ideilor obişnuite ale neştiin- ■ţei îmbuibate şi pline de sine ce cată în jos la pămînt — cl însă privea înainte ; dar privea ca şi cum s-ar fi uitat la ceva dincolo de lumea aceasta. Dumnezeu ştie cum a ajuns unul din ordinul lui să aibă un asemenea cap., cine îl aşezase pe umerii unui călugăr : i s-ar fi potrivit unui brahman [2] şi dacă l-aş fi întîlnit în cîmpiile Indus- tanului l-aş fi venerat. Restul portretului său poate fi schiţat in cîteva linii ; i-ar putea fi încredinţat oricui să-i zugrăvească fiindcă nu era nici dichisit nici altminteri, ■dar caracterul şi expresia îl făceau astfel : avea un trup slab şi firav oarecum deasupra înfăţişării obişnuite de nu cumva faptul că era aplecat în faţă îi scădea cît de cît eleganţa — dar avea o ţinută de rugă[3] ; şi cum îl văd acum în închipuire mai mult cîştiga decît pierdea de pe urma acestui lucru. După ce a înaintat trei paşi în •odaie, s-a oprit şi punîndu-şi mîna stîngă pe piept (în vreme ce în dreapta ţinea un toiag subţire cu care umbla), m-a întîmpinat povestindu-mi în puţine cuvinte despre nevoile mînăstirii şi despre sărăcia ordinului său — şi făcu aceasta cu atîta cuviinţă şi întreaga sa expresie şi înfăţişare arătau atîta rugăminte, încît trebuia să fi fost vrăjit să nu fii înduioşat.

0 pricină mai temeinică era însă aceea că hotărîsem să nu-i dau nici un ban.

1 Guido Reni (1674—1642) pictor, autor al unor tablouri religioase melodramatice şi sentimentale.

2 Brahmanii sînt membrii celei mai înalte caste din rîndul hinduşilor, casta religioasă.

3^ Pe Sterne îl interesează în mod deosebit pictura şi ipostazele asociate în mod tradiţional cu patimile lui Hristos.

— E cum nu se poate mai adevărat, am zis, răspunzând căutăturii spre cer cu care îşi încheiase istorisirea, cum nu se poate mai adevărat şi cerul să-i ajute pe cei ce n-au alt sprijin decît mila lumii, ale cărei bunuri mă tem că nu sînt nicidecum îndestulătoare pentru nenumăratele şi *marile cereri* ce i se fac în fiecare ceas. Cînd am rostit cuvintele *marile cereri,* privirea i se îndreptă încet în jos spre mîneca rasei sale şi am simțit întreaga putere a rugăminții. Mărtunsesc, am zis, nişte straie aspre şi asta abia o dată la trei ani şi o hrană sărăcăcioasă nu sînt cine ştie ce ; e păcat doar că, acestea putînd fi dobîndite în lume cu prețul unei strădanii atît de mici, ordinul domniei tale doreşte să le capete storcind bunuri ce aparțin ologilor, orbilor, bătrînilor şi neputincioşilor. întemnițatul ce zace numărînd la nesfîrşit zilele suferințelor sale tînjeşte şi el după partea lui ; şi de-ai fi aparținut *ordinului milei* în loc de ordinul Sfîn- tului Francisc[4], aşa sărac cum sînt, am urmat eu, ară- tînd spre cufăr, l-aş fi deschis cu dragă inimă în fața domniei tale întru izbăvirea celor nevoiaşi. Călugărul făcu o plecăciune. Dar dintre toți, am urmat eu, este neîndoielnic că nevoiaşii din țara noastră de baştină sînt cei mai îndreptățiți să primească milă ; şi am lăsat mii şi mii în suferință pe țărmurile noastre.

Călugărul flutură din cap prietenos de parcă ar fi vrut să spună : Fără îndoială că este destulă sărăcie în toate ungherele lumii ca şi în mînăstirea noastră. — însă noi facem deosebire, am spus punîndu-mi mîna pe mîneca rasei lui ; ca răspuns la rugăminte, noi facem deosebire, preabunul meu părinte, între cei ce nu doresc decît să se înfrupte din fructul propriei lor trude şi aceia care se înfruptă din pîinea altora şi nu au nici o altă țintă în viață decît să trăiască în trîndăvie şi neştiință, *de dragul domnului.*

4 Franciscanii sînt un ordin al călugărilor cerşetori.

Bietul franciscan nu scoase o vorbă : emoția îi străbătu o clipă chipul dar nu zăbovi acolo. Părea că firea nu sădise nici un resimțămînt în sufletul lui ; nu arătă nici o urmă de aşa ceva — ci lăsînd toiagul să-i cadă pe braț îşi apăsă amîndouă mîinile pe piept cu resemnare şi se retrase.

CĂLUGĂRUL

CALAIS

In clipa cînd închise uşa am simțit o remuşcare. Na ! am spus de trei ori cu o înfățişare nepăsătoare — dar asta nu m-a ajutat : fiecare silabă neplăcută ce o rostisem dădea ghes închipuirii mele : am cugetat, n-aveam nici un drept asupra bietului franciscan în afară de acela de a-1 respinge : iar aceasta era o pedeapsă îndestulătoare pentru cel dezamăgit ca să nu mai fie nevoie s-o sporesc prin vorbe necuviincioase — m-am gîndit la păru-i alb. Chipul lui prietenos păru că intră din nou în odaie şi mă întreabă cu blîndețe cu ce mă supărase şi de ce mă purtasem astfel cu el. Aş fi dat douăzeci de lire pentru un avocat — m-am purtat din cale afară de urît, mi-am zis ; dar abia am purces în călătorie şi o să învăț să mă port în timpul drumului.

TRĂSURA

CALAIS

Cînd cineva este nemulțumit de sine acest lucru îi aduce un singur folos şi anume acela că îi creează o stare de spirit cum nu se poate mai potrivită pentru a se tîrgui. Cum nu-i chip să drumețeşti în Franța şi Italia fără poştalion şi cum firea îndeobşte ne îndeamnă spre lucrul pentru care sîntem pricepuți în cea mai mare măsură, am intrat în curtea de trăsuri să cumpăr ori să tocmesc ceva ce răspundea scopului meu : o veche trăsură *Desobli-*
geant *, în ungherul cel mai îndepărtat al curții, mi-a» atras luarea aminte de cum am zărit-o, aşa încît m-am urcat îndată în ea şi aflînd-o în bună potriveală **cu** simțămintele mele, am poruncit chelnerului să-l cheme pe Monsieur Dessein, stăpinul hanului — **dar Monsieur** Dessein fiind plecat la vecernie şi nedorind **să dau ochi** cu franciscanul pe care îl zării în cealaltă parte **a curții** stînd de vorbă cu o doamnă ce tocmai sosise la **han —** am tras perdeaua de tafta ascunzîndu-ne privirii **unu»** altuia şi fiind hotărît să aştern pe hîrtie voiajul, am scos pana şi cerneala şi am scris precuvântarea **în *Desubli-*** *geant.*

PRECUVÎNTARE

IN TRĂSURA

Mulți filosofi peripatetici[1] trebuie să fi băgat de seamă că firea, în neîndoielnica ei putere, a aşezat anumite hotare şi stavile care să mărginească nemulțumirea omului : ea şi-a împlinit lucrarea în chipul cel mai tăcut şi lesnicios supunîndu-1 unor cerințe aproape de neînvins ca să-şi afle alinarea şi să îndure suferințele acasă. Numai acolo l-a dăruit cu cele mai potrivite lucruri pentru a se bucura de fericire şi a duce o parte din povara care în toate țările şi la toate vîrstele a fost în-totdeauna prea grea penlru umerii unui singur om.

Este adevărat că sîntem înzestrați cu o putere nede-săvîrşită de a răspîndi uneori fericirea noastră dincolo de hotarele ei, dar a fost astfel rînduit că din lipsă de cunoştințe de limbă, legături şi ținuturi supuse şi datorită deosebirilor de învățătură, moravuri şi obiceiuri, întîm- pinăm atît de multe stavile cînd vrem să împărtăşim părerile dinafara însăşi îndeletnicirii noastre, încît adesea ne izbim de o deplină neputință. De aici urmează înde-
«obşte că balanța schimburilor de sentimente este întotdeauna împotriva celui ce se vîntură pe meleaguri străine : el trebuie să cumpere ceea ce-i slujeşte prea puțin şi la prețul cerut — vorbele lui vor fi rareori primite în schimbul vorbelor oamenilor din partea locului fără un scăzămînt însemnat — iar aceasta, fiindcă veni vorba, o să-l împingă întotdeauna în calea unor mijlocitori mai cinstiți pentru a putea sta de vorbă ; nu trebuie să fii un mare ghicitor ca să ghiceşti ia petrecerea lui. Şi asta mă aduce la ceea ce vroiam să spun şi mă duce în chip firesc (dacă hurducăturile acestei trăsuri or să mă lase să urmez) la pricinile temeinice şi ultime ale drumeției.

Oamenii leneşi îşi lasă țara în care s-au născut şi pleacă peste hotare pentru o pricină ori nişte pricini ce se trag din unul din aceste temeiuri obşteşti :
beteşugul trupului, nerozia minții ori nevoia de neînlăturat. Cele dintîi două pricini îi cuprind pe toți cei ce voiajează pe uscat ori pe apă trudind cu mîndrie, luare-aminte, trufie ori

1 Expresia desemnează, de obicei, pe discipolii lui Aristotel. Sterne este și el un filosof peripatetic, în sensul că în timp ce călătorește face observații filosofice.

melancolie subîmpărţite şi împreunate aci *infinitum*.

Cea de-a treia tagmă cuprinde întreaga oaste a martirilor pelerini ; mai cu osebire acei drumeţi care purced la drum bucurîndu-se de sprijinul preoţimii[1], fie răufăcători drumeţind subt supravegherea însoţitorilor desemnaţi de judecător ori tineri gentilomi mînaţi pe drumuri de neîndurarea părinţilor şi tutorilor şi călătorind subt supravegherea însoţitorilor numiţi de Oxford, Aberdeen şi Glasgow. Mai este şi o a patra tagmă dar numărul lor este aşa de mic întrucît nu s-ar cuveni ca ei să fie deosebiţi de ceilalţi de n-ar fi nevoie într-o lucrare ca aceasta să fim cît se poate de desluşiţi şi migăloşi — ca nu cumva să încurcăm însuşirile de caracter. Oamenii de care vorbesc sînt aceia care străbat mările şi sălăşluiesc într-o ţară străină ca să pună bani de o parte pentru felurite pricini şi prefăcîndu-se în fel şi chip : cum însă ei ar putea să se cruţe pe ei înşişi şi pe alţii de multă osteneală zadarnică punînd bani deoparte acasă la ei şi cum pricina pentru care călătoresc este cea mai puţin complicată din toate, am să-i deosebesc pe aceşti domni spunîndu-le călători de rînd.

Aşadar toţi cei ce drumeţesc pot fi rînduiţi în următoarele *trepte :*

drumeţi leneşi, drumeţi iscoditori, drumeţi mincinoşi, drumeţi înfumuraţi, drumeţi trufaşi, drumeţi melancolici.

Apoi vin :

drumeţii de nevoie,
drumeţii răufăcători şi trădători,
drumeţii nefericiţi şi nevinovaţi, drumeţii de rînd.

Şi în cele din urmă (cu voia domniei voastre), drumeţii sentimentali (adică subsemnatul) care au voiajat, şi despre care mă aşez să scriu o istorisire, atît din *necesitate* cît şi din *besoin*

1 Cu sprijinul clerului : însoţiţi de un tutore teolog, după cum «ra obiceiul tinerilor nobili ce călătoreau în Europa. Sterne foloseşte cu umor expresia *Bene fit of clergy* (avantajele clerului), adică scutire de jurisdicţia tribunalelor laice obişnuite.

de voyager [1] ca oricare alt drumeț din tagma lor. îmi dau prea bine seama totodată că în- trucît atît drumețiile cît şi însemnările mele vor fi de un fel cu totul deosebit față de cel al premergătorilor, aş fi putut stărui să am un loc care să fie numai al meu — dar aş încălca hotarele drumețului trufaş dorind să atrag luarea aminte asupra mea, pînă cînd voi avea temeiuri mai bune pentru aceasta decît *noutatea trăsurii mele.*

Este de ajuns pentru cetitorul meu care, dacă şi el a voiajat, cercetînd şi cugetînd îşi va putea hotărî *singur* locul şi treapta în răboj şi va face astfel un pas pe calea

1 Nevoia de a călători (fr.).

[1] Formulă de adresare în olandeză : „domnule".

cunoaşterii de sine, căci nu se poate ca el să nu fi rămas pînă în clipa de faţă cu vreo urmă sau asemănare din ceea ce şi-a însuşit sau a împlinit. Omul care a sădit pentru întîia oară viţa de Burgundia la Capul Bunei Speranţe (luaţi aminte că era olandez) nu şi-a închipuit niciodată că o să bea acelaşi vin la Cap ca acela din strugurii ce cresc pe colinele Franţei — fiindcă era prea nepăsător din fire — dar fără îndoială că nădăjduia să bea o băutură asemănătoare cu vinul ; însă fie că era bună, rea sau nici bună nici rea — el cunoştea destul de bine viaţa şi ştia că asta nu atîrnă de el şi că ceea ce se cheamă îndeobşte *noroc* avea să-i hotărască izbînda : cu toate acestea el nădăjduia în tot ceea ce poate fi mai bun ; şi avînd asemenea nădejdi printr-o încredere nemăsurată în tăria sa morală şi în înţelepciunea sa, *Mynheer* le-ar fi putut zădărnici pe amîndouă în noua sa podgorie ; şi descoperindu-şi goliciunea[2] ar fi putut ajunge batjocura consîngenilor săi. Tot astfel se întîmplă şi cu bietul drumeţ care voiajază cu vaporul şi cu poştalionul prin mai cuviincioasele crăimi ale lumii întru cunoaştere şi îmbogăţirea minţii.

Cunoaşterea şi îmbogăţirea minţii se dobîndesc stră- bătînd mările şi mergînd cu poştalionul întru acest ţel ; dacă e vorba însă de cunoştinţe folositoare şi de adevărata îmbogăţire a minţii, hotărăşte doar întîmplarea — şi chiar cînd călătorul izbîndeşte, cunoştinţele dobîndite trebuie folosite cu prevedere şi cumpătare ca să-i aducă vreun cîştig ; cum însă întîmplarea face ca lucrurile să se petreacă dimpotrivă atît în ceea ce priveşte dobîndirea cît şi punerea în practică, eu sînt de părere că un om ar purcede înţelept de s-ar putea stăpîni ca să trăiască mulţumit fără cunoaşterea străinătăţii ori desăvîrşirea în străinătate, mai cu seamă dacă trăieşte într-o ţară care nu are nevoie nici de una nici de cealaltă. Intr-adevăr, multă durere mi-a pricinuit adesea şi multă vreme am irosit cînd am băgat de seamă cîţi paşi greşii a măsurat drumeţul iscoditor ca să vază privelişti şi să cerceteze descoperiri, cînd el ar fi putut face toate acestea stînd frumos acasă fără să-şi ude picioarele, precum Sancho- Panza i-a spus lui Don Quijote. Trăim un răstimp atît de luminos încît cu greu găseşti o ţară ori un colţişor din Europa ale cărui raze de lumină să nu se încrucişeze sau să se întrepătrundă cu altele. Cunoaşterea în cele mai multe ramuri ale sale şi în cele mai

multe treburi este aidoma muzicii pe o uliță din Italia din care se înfruptă doar aceia care nu plătesc nimic. Dar nu se află nație subt soare şi martor mi-e dumnezeu (în fața judecății căruia va trebui să mă înfățişez într-o zi şi să dau socoteală de această lucrare) că n-o spun cu lăudăroşenie. Dar nu se află subt soare o nație cu o mai mare felurime de cunoştințe — unde ştiințele pot fi mai cu folos îndrăgite şi mai cu temeinicie cîştigate decît aici unde arta este sprijinită şi curînd se va înălța tot mai sus [1] — unde Firea (în întregul ei) are atît de puțin de îndreptat şi, ca să isprăvim, unde sînt mai multă istețime şi caractere mai felurite cu care să-ți hrăneşti mintea. încotro dară,, vă duceți, dragii mei consîngeni ?

— Ne uităm doar la această caleaşcă, au zis. — Preasupusul dumneavoastră servitor, am spus eu, sărind din ea şi scoțîndu-mi pălăria. — Ne întrebam, spuse unui dintre ei, care precum am aflat era un drumeț iscoditor,, din ce pricină se mişcă aşa ?

— Din pricina frămîntării cînd scrii o precuvintare, am răspuns nepăsător. — N-am auzit niciodată, zise celălalt, care era un drumeț de rînd, de o precuvintare scrisă în caleaşcă. — Ar fi fost mai bine dacă era un *Vis a Vis*[2], am spus eu.

Cum *un englez nu voiajează ca să vadă alți englezi*, m-am întors în odaia mea.

1 Aluzie la Academia Regală înființată în anul cînd a apărut *Călătoria sentimentală.*

2Adică o trăsură cu două locuri, aceasta neavînd decît un singur loc.

CALAIS

Cînd să intru în odaie am băgat de seamă că intrares era umbrită şi de altcineva decît de mine ; în fapt, era Mon- sieur Dessein. stăpînul hanului, care tocmai se întorsese de la vecernie şi, cu pălăria sub braţ, mă urma în chipul ce mai înduioşător ca să-mi amintească de cele trebuincioase mie. După ce scrisesem, eram cît se poate de dezamăgit de caleaşcă şi Monsieur Dessein pomenind-o cu o ridicare a umerilor de parcă vroia să spună că nu era nicicum pentru unul ca mine, îndată mi-a venit ideea că aparţine vreunui drumeţ nevinovat care, întorcîndu-se acasă, o lăsase în seama lui Monsieur Dessein să-i dea cea mai potrivită întrebuinţare. Se scurseseră patru luni de cînd îşi isprăvise goana prin Europa într-un ungher al curţii de trăsuri a lui Monsieur Dessein ; şi fiindcă ieşise de acolo dreasă te miri cum, la început măcar că fusese desfăcută în bucăţi pe Mount Sennis, nu trăsese cine ştie ce foloase de pe urma isprăvilor sale — dar cel mai puţin folosise stînd atîtea luni în colţul bătăturii de trăsuri a lui Monsieur Dessein fără ca nimeni să se îndure de ea. Intr-adevăr, nu se putea spune mare lucru întru apărarea ei — dar se mai putea face ceva — şi atunci cînd cîteva vorbe pot slobozi pe cineva din ghearele nenorocirii, urăsc pe omul care se arată zgîr- cit cu ele.

— Ei, de-aş fi stăpînul acestui han, am zis, punînd vîr- ful policarului pe pieptul lui Mons. Dessein, m-aş face luntre şi punte să scap de această caleaşcă ghinionistă — de cîte ori treceţi pe lîngă ea se clatină mustrîndu-vă.

— *Mon Dieu !* * rosti Monsieur Dessein, asta nu mă priveşte nicidecum. — Doar atît cît îi privesc simţămintele lor pe oamenii cu o anume aplecare a minţii, Mons. Dessein, am zis eu. Sînt încredinţat că fiind un om care are milă de alţii ca şi de sine, orice noapte ploioasă vă strică cheful oricum aţi încerca să ascundeţi acest lucru. Domnia ta suferi, Mons. Dessein, la fel de mult precum caleaşca.

Am băgat de seamă întotdeauna că ori de cîte ori o vorbă de laudă cuprinde tot atîta *acreală* pe cîtă *dulceaţă,*

1 Ah, Doamne (fr.).

englezul se află veşnic în încurcătură dacă s-o primească sau să n-o ia în seamă ; franţuzul nu se află niciodată în încurcătură : Monsieur Dessein îmi făcu o plecăciune.

— *cest bien vrai*[1], spuse. Dar în împrejurarea de față n-aş face altceva decît să schimb o îngrijorare cu alta ba să mai şi pierd pe deasupra : închipuiți-vă, stimate domn, că v-aş da o diligență care se face țăndări înainte de a străbate jumătate de cale pînă la Paris — închipuiți-vă cît de mult aş suferi lăsînd o proastă impresie unui om de onoare şi aflîndu-mă, cum s-ar şi întîmpla; (în acest chip), la cheremul unui *homme d'esprit* [2].

Hapul era pregătit taman după sfatul meu încît n-am avut încotro şi l-am înghițit şi, întorcînd lui Mons. Dessein plecăciunea, fără altă sofisticărie ne-am îndreptat împreună spre a sa Remise [3] ca să ne-aruneăm o privire la magazia de diligențe.

PE ULIȚĂ

CALAIS

Neîndoielnic că trăim într-o lume potrivnică dacă cumpărătorul (fie el şi al unui biet poştalion) nu poate ieşi în uliță împreună cu vînzătorul ca să pună capăt neînțelegerii dintre ei, ci e cuprins îndată de aceeaşi stare sufletească privindu-1 pe părtaşul lui în acelaşi chip de parcă ar merge amîndoi într-un ungher din Hyde-Park să se bată în duel. Cît despre mine, cum sînt un spadasin neîndemîna- tic şi nici pe departe nu mă pot măsura cu Monsieur Dessein, am simțit vîrtejul tuturor pornirilor ce țin de o asemenea împrejurare : l-am străpuns cu privirea pe Monsieur Dessein, l-am cercetat dintr-o parte pe cînd mergea, apoi *en face* [i], şi mi s-a părut că seamănă cu un evreu, apoi cu un turc, nu mi-a plăcut peruca lui, l-am blestemat de toți sfinții şi l-am trimis la naiba.

Şi oare toate acestea trebuie să fie o povară pe inimă pentru o jalnică socoteală de trei sau patru ludovici de aur, care este cea mai mare sumă cu care pot fi înşelat ? — înjositoare patimă ! am zis, întorcindu-mă, cum face oricine în chip firesc cînd simțămintele i se schimbă pe neaşteptate, înjositoare, cumplită patimă ! mîna ta se ridică împotriva tuturor oamenilor şi mîna tuturor este împotriva ta. — Ferit-a sfîntul ! grăi ea, ridicîndu-şi

1 Este foarte adevărat (fr.).
2Om de spirit (fr.).
3 Remiză, şopron pentru trăsuri (fr.).

mîna la frunte, căci mă înturnasem drept cu fața la doamna pe care o zărisem stînd de vorbă cu călugărul — ea ne urmase ne-băgată în seamă. — Ferit-a sfîntul, într-adevăr ! am rostit eu, îmbiind-o cu una de-a mea — ea avea o păreche de mănuşi negre de mătase fără degetul mare şi arătător, încît a primit-o fără şovăire — şi am însoțit-o pînă la poarta şopronului pentru trăsuri.

Monsieur Dessein blestemase cheia de mai bine de cincizeci de ori pînă cînd şi-a dat seama că venise cu o cheie nepotrivită : şi noi eram tot aşa de nerăbdători ca şi el s-o deschidem şi eram atît de atenți la opreliştea aceasta încît am urmat să-i țin mîna aproape fără să-mi dau seama ; aşadar Monsieur Dessein ne-a lăsat împreună cu mîna ei în mîna mea şi cu fețele întoarse spre uşa şopronului şi a zis că se va întoarce în cinci minute.

O convorbire de cinci minute într-o asemenea împrejurare prețuieşte cît una de veacuri, cu chipurile întoarse către uliță : în această din urmă împrejurare ea purcede de la lucrurile şi întîmplările din afară ; dar cînd ochii îți sînt ațintiți în gol, atunci purcezi din străfundurile propriei ființe. Tăcerea de o clipă ce se aşternuse după plecarea lui Monsieur Dessein s-a dovedit nefericită pentru aşezarea noastră — ea se întorsese fără greş — încît am început îndată conversațiunea.

Dar care au fost ispitele (căci eu scriu nu ca să cer iertare pentru slăbiciunile inimii în această călătorie ci ca să le istorisesc) — va fi înfățişat cu aceeaşi nevinovăție cu care le-am simțit.

UŞA ŞOPRONULUI DE TRĂSURI

CALAIS

Cînd i-am spus cetitorului că nu aveam chef să ies din *Desobligeant* fiindcă îl văzusem pe călugăr stînd de vorbă tainic cu o doamnă ce taman poposise la han, i-am spus adevărul dar nu i-am spus întregul adevăr fiindcă am fost împiedicat de înfățişarea şi chipul doamnei cu care tăifăsuia. Mi-a trecut prin minte o bănuială şi mi-am zis că-i istoriseşte ce s-a întîmplat : ceva mă rodea — aş fi dorit ca el să fie la mînăstire.

Cînd inima o ia în zbor înaintea gîndirii, cruță rațiunea de multă osteneală. Eram încredințat că ea făcea parte dintre ființele deosebite, dar mi-am luat gîndul de la ea şi am urmat să

scriu precuvîntarea. Simţămintele s-au ivit din nou cînd am întîlnit-o pe uliţă ; sinceritatea prevăzătoare cu care mi-a dat mîna vădea, am socotit, o creştere aleasă şi bun simţ şi în vreme ce o însoţeam am simţit o plăcută supunere în fiinţa ei, ceea ce mi-a liniştit întru totul cugetul.

Vai, doamne ! cum ar putea un bărbat să poarte cu el o asemenea fiinţă în jurul lumii !

Nu-i văzusem chipul — asta n-avea nici o însemnătate căci închipuirea a purces îndată să lucreze chiar cu mult înainte de a ajunge la uşa şopronului de trăsuri. *Fantezia* plăsmuise capul în întregime şi era tot atît de mulţumită de felul cum i se potrivea zeiţei sale de parcă se cufundase în Tibru [1] ca să-l afle acolo. Tu însă eşti o lepădătură ademenită şi ademenitoare şi măcar că ne înşeli de şapte ori pe zi cu portretele şi înfăţişările tale, o faci cu atîta vrajă şi încîntare şi-ţi împodobeşti chipurile în forma atîtor îngeri de lumină, că e păcat să ne despărţim de tine. Cînd am ajuns la uşa şopronului ea şi-a retras mîna de pe frunte şi mi-a îngăduit să văd originalul — era un chip cam de douăzeci şi şase de ani — oacheş şi diafan, neîmpodobit, fără sulemeneală ori pudră — nu era de o frumuseţe aleasă dar avea ceva care în starea sufletească în care mă aflam
m-a legat şi mai mult de el — avea pe vino-ncoace ; mi-am închipuit că poartă semnele văduviei şi se află în acea stare de scăpătare în care trecuse de cele dintîi două crize de durere şi începea treptat să se împace cu pierderea suferită — dar o mie de alte necazuri puteau să fi săpat acele riduri ; doream să ştiu ce anume se petrecuse şi eram gata să cercetez (dacă acelaşi *bon ton* al conversaţiunii ar fi îngăduit-o ca pe vremea lui Ezdra [J]).

Ce *te supără ? şi de* ce *eşti îngrijorată ? de ce ţi-s gîn- durile tulburate ?* într-un cuvînt am simţit mărinimie faţă de ea şi am hotărît ca într-un fel sau altul să-i arăt puţină bunăvoinţă — dacă nu chiar să-i fiu de ajutor.

Acestea erau ispitele ce mă păşteau şi în această pornire de a mă supune lor am fost lăsat singur cu doamna cu mîna ei în mîna mea şi amîndoi cu faţa întoarsă mai aproape de uşa şopronului de trăsuri decît era neapărat nevoie.

UŞA ŞOPRONULUI DE TRĂSURI
CALAIS

1 „în vremea lui Ezdra" : 2 *Ezdra* 10 :31 (Apocrypha) cf.

— Aceasta fără îndoială, prea frumoasă doamnă, am zis ridicîndu-i uşurel mîna în timp ce vorbeam, trebuie să fie una din faptele năstruşnice ale zeiței Fortuna : să ia de mînă două ființe cu totul necunoscute de sex diferit şi poate din unghere felurite ale pămîntului şi să le pună laolaltă într-o clipă într-o împrejurare atît de apropiată încît Prietenia însăşi nu ar fi putut-o săvîrşi măcar de-ar fi pus-o la cale o lună întreagă.

— Iar cugetarea dumneavoastră, Monsieur, arată cît de mult v-a pus în încurcătură prin această întîmplare neobişnuită.

Cînd împrejurarea este aşa cum dorim, nimic nu e mai nelalocul lui decît să laşi să se înțeleagă pricinile ce au dus la ea : mulțumeşti zeiței Fortuna, urmă ea — ai temeiuri s-o faci — inima a presimțit şi a fost mulțumită ; şi

cine altul decît un filosof englez ar fi înştiințat mintea cu privire la aceasta pentru a răsturna părerea dinții ?

Zicînd acestea ea şi-o slobozit mîna cu o căutătură ce am socotit-o un comentar destul de grăitor la text.

Am să zugrăvesc un tablou jalnic al slăbiciunilor inimii mele mărturisind că a simțit o durere pe care prilejuri mai vrednice nu ar fi putut-o pricinui. Am fost mîhnit de pierderea mîinii ei iar felul în care o pierdusem nu aducea cu sine nici untdelemn nici vin ca să aline rana : niciodată în viața mea n-am simțit durerea unei sfielnice micimi în chip atît de jalnic.

Izbînzile unei inimi femeieşti adevărate sînt scurte în asemenea încurcături. După cîteva clipe şi-a aşezat mîna pe mîneca jiletcii mele ca să isprăvească răspunsul ; într-un fel sau altul, dumnezeu ştie cum, mi-am redobîndit locul pierdut. Ea n-a mai adăugat nimic la cele spuse. îndată am prins să însăilez o conversație deosebită pentru doamnă socotind din spiritul precum şi din morala celor spuse că mă înşelasem în privința firii ei ; dar cînd îşi întoarse chipul spre mine, spiritul ce însuflețise răspunsul îşi luă zborul — muşchii s-au destins şi am zărit aceeaşi căutătură plină de tristețe fără apărare ce-mi atrăsese la început luarea aminte asupra ei — melancolie ! să vezi atîta vioiciune căzînd pradă durerii. Mi se rupea inima de mila ei ; şi măcar că poate să pară de-a dreptul caraghios pentru o inimă nepăsătoare — eram gata s-o iau în brațe şi s-o dezmierd fără să roşesc, măcar că eram în plină uliță.

Zvîcnirea arterelor de-a lungul degetelor mele care le apăsau pe ale ei i-a dat de veste ce se petrece în sufletul meu ; şi-a coborît privirile — a urmat o tăcere de cîteva clipe.

Se vede că în acest răstimp am făcut o slabă încercare de a-i strînge mîna mai tare, dintr-o uşoară senzație ce am simțit-o în propria-mi palmă — nu că voia să şi-o tragă îndărăt pe a sa — dar ca şi cum cugeta la acest lucru — şi aş fi pierdut-o fără greş a doua oară dacă instinctul mai curînd decît mintea nu m-ar fi călăuzit spre cel din urmă leac în asemenea primejdii — să-i țin mîna slobod şi într-un chip ca şi cum eram gata în orice clipă să-i dau drumul ; astfel ea şi-a lăsat mîna în mîna mea pînă cînd Monsieur Dessein s-a întors cu cheia ; în acest răstimp am început să cercetez cum să schimb părerea proastă despre mine pe care istorisirea călugărului cerşetor, dacă-i ajunsese cumva la urechi, trebuie să i-o fi sădit în suflet.

TABACHERA CU TUTUN DE PRIZAT

CALAIS

Bătrînul şi bunul nostru călugăr se afla la şase paşi de noi cînd mi-a trecut prin minte gîndul despre el ; şi se îndrepta spre noi cam şovăind de parcă era nehotărît dacă să ne tulbure sau nu. Insă îndată ce se apropie de noi se opri fără nici o urmă de prefăcătorie ; şi avînd o tabacheră de corn cu tutun de prizat în mînă mi-o întinse deschisă.

— Să-l încercați pe-al meu, am zis, scoțîndu-mi tabachera (care era mică şi din carapace de broască țestoasă) şi pu- nîndu-i-o în mînă. — Este straşnic într-adevăr, spuse călugărul. — Atunci

faceți-mi hatîrul, am răspuns, să primiți tabachera cu totul şi cînd luați o priză să vă aduceți uneori aminte că este ofranda de pace a unui om care s-a purtat odată aspru cu dumneavoastră dar n-a făcut-o din adîncul inimii.

Chipul bietului călugăr se făcu stacojiu. — *Mon Dieu !* grăi el, împreunîndu-şi mîinile, nu v-ați purtat nicicînd aspru cu mine. — Aş zice, spuse doamna, că nu e cu putință s-o fi făcut. M-am înroşit la rîndul meu ; dar din pricina căror mişcări las în seama celor puțini care sînt simțitori să cerceteze. — Iertați-mă, Doamnă, am răspuns, eu m-am purtat cu el cît se poate de aspru şi fără nici un temei. — E cu neputință, zise doamna. — Vai, Doamne ! strigă călugărul cu o înfocare în spusele sale ce părea că nu-i aparține — vina a fost a mea şi a rîvnei mele lispite de cuviință. Doamna se împotrivi şi eu m-am alăturat ei întărind că era cu neputință ca o ființă cu o asemenea alcătuire ca a lui să jignească pe cineva.

Nu ştiam că sfada poate să fie un lucru atît de plăcut şi încîntător pentru nervi precum simțeam eu în clipa aceea.

Am rămas tăcuţi, fără nici un fel de simţămînt de durere neroadă ce se iveşte cînd într-un asemenea grup te uiţi unul la altul preţ de zece minute fără să scoţi o vorbă. în acest răstimp călugărul frecă tabachera de os de mîneca rasei sale ; şi îndată ce se lustruise puţin din pricina frecării, făcu o plecăciune adîncă şi zise că era prea tîrziu să spunem dacă slăbiciunea ori bunătatea firii noastre ne vîrîse în această ceartă — dar fie cum o fi — el stărui să schimbăm tabacherele. Aşa zicînd, mi-o întinse pe a lui cu o mînă în vreme ce o luă pe a mea cu cealaltă ; şi după ce o sărută, o băgă în sîn, pe cînd din ochi îi izvora bunătatea — şi îşi luă rămas bun.

Păstrez această tabacheră ca pe unul din lucrurile ajutătoare pentru credinţa mea, ca să-mi îndrepte mintea spre împliniri mai mari ; în fapt, rareori plec în străinătate fără ea ; şi adeseori am evocat cu ajutorul ei spiritul cuviincios al stăpînului ei să pună rînduială în sufletul meu împotriva loviturilor vieţii; pe al lui îl puseseră la grele încercări, precum am aflat din istorisirea sa, pînă aproape la vîrsta de patruzeci şi cinci de ani cînd în urma slujbei ostăşeşti prost răsplătite şi suferind totodată o dezamăgire în cea mai gingaşă dintre pasiuni, s-a lepădat de spadă şi de viaţa lumească şi a căutat adăpost nu atît în mînăstire, cît în sine însuşi.

Simt o mare mîhnire în suflet acum cînd vreau să adaug că întrebînd de Părintele Lorenzo cu prilejul ultimei mele treceri prin Calais am aflat că plecase în lumea drepţilor de aproape trei luni şi că e îngropat nu în mînăstire ci, după dorinţa lui. într-un mic cimitir aparţinînd acesteia cam la o depărtare de două leghe [1] : am fost mînat de o dorinţă puternică să văd unde fusese înmormîntat — cînd, scoţînd micuţa lui tabacheră pe cînd şedeam pe marginea mormîntului, şi smulgînd o urzică sau două ce creşteau fără rost la capătul lui. toate acestea mi-au atins atît de puternic simţămintele, încît am izbucnit într-un şuvoi de lacrimi — da' eu sînt slab ca o femeie şi rog lumea să nu zîmbească ci să-i fie milă de mine.

UŞA ŞOPRONULUI DE TRĂSURI

CALAIS

în tot acest răstimp nu slobozisem nici o clipă mîna doamnei şi o ţinusem în mîna mea atît de mult încît aş fi fost nelalocul meu să-i fi dat drumul fără mai întîi a o apăsa pe buze : făcînd aceasta, vlaga şi voioşia ce fuseseră pornite împotrivă-i se întoarseră îndărăt în fiinţa ei. S-a în- tîmplat ca cei doi drumeţi care îmi vorbiseră în şopronul de trăsuri să treacă pe acolo taman în clipa hotărîtoare şi luînd în seamă conversaţiunea noastră şi-au băgat fireşte în cap că trebuie să fim măcar *soţ* şi *soaţă ;* încît oprindu-se îndată ce au ajuns la uşa şopronului unul dintre ei,

1 Leghe — măsură de lungime egală cu 4,83 km (leghe terestră) şi 5,56 km (leghe marină).

care era drumeţul iscoditor, ne-a întrebat dacă purcedem la Paris a doua zi dimineaţă. — Pot să răspund numai în ceea ce mă priveşte, am zis ; iar doamna a adăugat că ea merge la Amiens. — Am luat prînzul acolo ieri, spuse drumeţul de rînd. — în drum spre Paris străbaţi oraşul pe la mijloc, adăugi celălalt. Eram gata să-i întorc o mie de mulţumiri pentru ştirea *că Amiens este în drum spre Paris ;* dar sco- ţîndu-mi mica tabacheră de os ce aparţinuse bietului călugăr ca să iau o priză de tabac, le-am făcut o plecăciune mută şi urîndu-le voiaj plăcut pînă la Dover, ne-au lăsat în pace.

Şi unde ar fi răul, mi-am zis eu, dacă aş ruga-o pe această doamnă năpăstuită să primească să ocupe jumătate din diligenţă şi ce mare bucluc ar putea ieşi din asta ?

Toate pasiunile josnice şi toate pornirile rele ale firii mele s-au speriat cînd am rostit aceste vorbe. Asta te va sili să tocmeşti al treilea cal, spuse ZGÎRCENIA, ceea ce îţi va uşura buzunarul cu douăzeci de lire. Nu ştii cine este, zise PRUDENŢA şi nici în ce te poate vîrî această daraveră, şopti LAŞITATEA.

Fii încredinţat, Yorick ! zise ÎNŢELEPCIUNEA, se va spune că ai şters putina cu o ţiitoare şi ai venit la Calais la o întîlnire pusă la cale întru acest scop.

După această dandana n-o să te mai poţi arăta niciodată în lume, strigă IPOCRIZIA în gura mare, şi nici să mai stai cu fruntea sus în biserică, grăi JOSNICIA, ori să ajungi ceva în rîndul preoţimii decît un prăpădit de canonic, zise MÎNDRIA.

Da' e un lucru cuviincios, am spus, şi cum eu îndeobşte mă călăuzesc după cea dintîi pornire şi deci rareori îmi plec urechea la aceste uneltiri care nu slujesc la nimic după cîte ştiu ci doar încing inima în chingi de oţel, m-am înturnat îndată către doamnă. Dar ea se strecurase nevăzută în vreme ce se chibzuiau lucrurile şi pînă am luat eu hotărîrea apucase să facă zece sau doisprezece paşi pe uliţă în jos ; aşadar am pornit-o după ea cu paşi mari ca să-i fac propunerea cît mă pricepeam mai bine ; dar băgînd de seamă că mergea cu obrazul pe jumătate sprijinit în palmă, cu pasul domol şi măsurat al cugetării şi cu privirile aţintite la pămînt cu fiecare pas ce-1 făcea, îmi veni în gînd că şi ea cumpănea aceeaşi pricină ca şi mine. S-o ajute cel de sus ! am zis, are vreo soacră sau mătuşă făţarnică ori vreo bă- trînă neghioabă cu care se sfătuieşte în asemenea împrejurări ca şi mine : încît nevrînd să întrerup mersul lucrurilor şi socotind că e mai cuviincios să mă apropii de ea mai degrabă cu tact decît pe neaşteptate, m-am întors şi am făcut cîţiva paşi încoace şi încolo în faţa uşii magaziei în vreme ce ea mergea gînditoare pe partea cealaltă.

PE ULIŢĂ

CALAIS

După ce, zărind-o întîia oară pe doamnă, rînduisem lucrurile în închipuirea mea „cum că ea ţinea de fiinţele alese“, iar apoi am statornicit ca o a doua axiomă, la fel de netăgăduit ca şi cea

dintîi, că este văduvă şi are o înfăţişare copleşită de tristeţe, nu am purces mai departe ; aveam un temei îndestulător pentru împrejurarea care-mi era pe plac, şi de-ar fi stat în preajma mea pînă la miezul nopţii, aş fi rămas credincios crezului meu şi nu m-aş fi gîndit la ea decît în felul acesta obişnuit.

Nici nu apucase să se îndepărteze douăzeci de paşi de mine, cînd ceva în sinea mea a stăruit să fac o cercetare mai amănunţită, lucru care aducea după sine o şi mai lungă despărţire. 5-ar putea să n-o mai văd niciodată. Inima omului se străduieşte să cruţe ceea ce poate iar eu doream să aflu urmele cu ajutorul cărora dorinţele mele puteau să ajungă la ea şi în împrejurarea că nu voi mai putea s-o întîlnesc : într-un cuvînt, doream să-i ştiu numele, numele familiei ei, starea socială ; şi cum ştiam locul către care îşi îndrepta paşii, doream să ştiu de unde venise : această ştire nu aveam însă de unde s-o capăt, o sută de pricini gingaşe îmi stăteau în cale. Am urzit douăzeci de planuri felurite. Nici vorbă nu putea fi ca un bărbat s-o întrebe pe şleau, acest lucru era cu neputinţă.

Un căpitan franţuz *debonaire* * şi mărunţel ce se apropia dănţuind pe uliţă în jos mi-a arătat că este cel mai lesnicios lucru din lume ; căci vîrîndu-se între noi în vreme ce doamna se înapoia la uşa magaziei, mi se înfăţişă şi, înainte de a apuca să-şi vestească bine sosirea, mă rugă să-i fac cinstea de a-i face cunoştinţă cu doamna. Nici mie nu-mi făcuse nimeni cunoştinţă cu ea, aşadar întorcîn- du-se spre ea, a făcut-o singur întrebînd-o dacă vine de la Paris. Nu, da' mergea într-acolo, răspunse ea.

— *Vous n'etez pas de Londre* ? [1] Nu era de acolo, a în- tumat ea răspuns. Atunci ^doamna trebuie să fi venit prin Flandra. — *Apparamment vous etez Flammande* ? [2] rosti căpitanul francez întrebător. Doamna răspunse că într-ade- văr e flamandă. — *Peutetre, de Lisle ?* [3] adăugă el. Ea a răspuns că nu e din Lille. — Nici din Arras, ori Cambray or Gand ori Bruxelles ? Ea răspunse că e din Bruxelles. A avut cinstea, spuse el, să fie de faţă la bombardarea oraşului în timpul ultimului război — că avea o aşezare frumoasă *pour cela*[4], şi era plin de nobleţe cînd imperia-liştii au fost alungaţi de către franţuji (doamna schiţă o uşoară plecăciune), şi relatîndu-i istoria bătăliei şi a rolului jucat de el, o rugă să-i facă cinstea de a-i spune numele — şi zicînd acestea se înclină respectuos.

1 Nu sinteji din Londra ? (fr.)
2 Mă prind că sînteţi flamandă (fr.)
3 Nu cumva din Lille ? (fr.)
4 Pentru aceasta, de aceea (fr.).

— *Et Madame a son Mari* ?[1] întrebă el uitîndu-se îndărăt după ce făcuse doi paşi şi fără să mai aştepte răspunsul o porni ţopăind pe uliţă în jos.

De-aş fi făcut ucenicie şapte ani învăţînd buna creştere n-aş fi putut înfăptui atît cît el.

REMIZA PENTRU TRĂSURI

CALAIS

După ce mărunţelul căpitan franţuz a plecat, Monsieur Dessein se apropie cu cheia Remizei în mînă şi îndată ne deschise să intrăm în magazia sa de trăsuri.

Cel dintîi lucru care mi-a atras privirea în vreme ce Mons. Dessein deschidea uşa Remizei a fost o altă trăsură *(Desobligeant)* veche şi hodorogită : şi măcar că semăna ca două picături de apă cu cea care-mi stîrnise atît de mult luarea-aminte în curtea de trăsuri cu un ceas înainte — vederea ei mi-a trezit un simţămînt ciudat; cel în al cărui suflet a încolţit pentru întîiaşi dată gîndul de a clădi o asemenea alcătuire trebuie să fi fost o făptură necioplită şi nici pentru cel ce gîndea s-o întrebuinţeze nu aveam prea multă milostenie.

Am băgat de seamă că doamna era la fel de puţin mulţumită de trăsură ca şi mine ; aşadar Mons. Dessein ne îndrumă către două trăsuri ce stăteau alăturate spunîn- du-ne în vreme ce ni le arăta că fuseseră tocmite de lorzii A şi B ca să purceadă în *grand tour* [2], dar nu ajunseseră mai departe de Paris, deci erau ca şi noi în toate privinţele. Acestea erau prea bune, încît am trecut mai departe la o a treia care se afla în spate şi am prins îndată să mă tocmesc la preţ. — Da’ aici n-o să încapă două persoane, am zis, deschizînd uşa, şi intrînd. — Fiţi bună, doamnă, şi intraţi, spuse Mons. Dessein oferindu-i braţul. Doamna şovăi o jumătate de secundă iar apoi păşi înăuntru; în clipa aceea chelnărul făcu semn că vrea să vorbească cu Mons. Dessein, la care acesta închise uşa trăsurii şi ieşi lăsîndu-ne acolo.

REMIZA PENTRU TRĂSURI

CALAIS

— *C’est bien comique* [3] e foarte caraghios, zise doamna zîmbind la gîndul că aceasta era a doua oară cînd fuseserăm lăsaţi singuri ca urmare a unor lucruri neaşteptate lipsite de noimă *c’est bien comique,* rosti ea.

— Nu lipseşte nimic pentru a fi astfel, am spus eu, decît chipul caraghios în care s-ar purta un franţuz galant într-o atare împrejurare — să facă dragoste în prima clipă şi apoi să se dăruiască pe sine.

— în asta stă tăria lor, răspunse doamna. Măcar aşa se

1 Şi doamna este împreună cu soţul ? (fr.)

2 Călătorie pe continent pe care o întreprindeau tinerii nobili ca parte a educaţiei şi pregătirii pentru viaţă.

3 E foarte nostim (fr.).

spune.

— Da' cum s-a ajuns să se spună aşa, am urmat eu, nu ştiu ; fără îndoială însă ei se bucură de faima că înţeleg mai adînc dragostea şi fac dragoste mai bine decît orişicare altă naţiune de pe tot întinsul pămîntului ; eu îi socot însă nişte cîrpaci vîntură-lume şi de fapt cea mai neîndemî- natică adunătură de ţintaşi ce a pus vreodată la încercare răbdarea lui Cupidon. Cînd te gîndeşti să faci dragoste cu *sentimente !*

Mai degrabă m-aş apuca să-mi croiesc nişte straie scli- visite din resturi de stofă : şi ca să facă asta, poc, la prima vedere, prin vorbe înseamnă să se dăruie pe sine împreună cu cererea în căsătorie spre a fi cîntărite de o minte ne- înfierbîntată cu toate temeiurile *pours* şi *contres.* [1]

Doamna asculta de parcă aştepta ca eu să urmez.

— Socotiţi aşadar, doamnă, am urmat, punîndu-mi mîna pe a ei — că oamenii serioşi urăsc Dragostea din pricina numelui ; că oamenii egoişti o urăsc de dragul lor înşişi ; făţarnicii de dragul domnului ; şi că noi toţi tineri şi bătrîni sîntem de zece ori mai rău speriaţi decît răniţi de însuşi *renumele.* Cîtă lipsă de cunoştinţe în această ramură a legăturilor trădează omul, încît dacă lasă să-i scape cuvîntul din gură, cu cel puţin un ceas sau două după răstimpul sorocit, încercarea de a-1 trece sub tăcere se preface în chin.

O purtare însoţită de mărunte şi potolite semne de ama- bilitate, nici apăsate ca să neliniştească, nici nedesluşite ca să fie rău înţelese, apoi o privire plină de blîndeţe aruncată din cînd în cînd şi întovărăşită de o vorbă ori de tăcere lasă Firea să fie deplin stăpînă şi ea rînduieşte lucrurile după dorinţa ei.

— Atunci mărturisesc solemn, zise doamna, înroşin- du-se, că domnia voastră mi-aţi făcut curte în tot acest răstimp.

REMIZA PENTRU TRĂSURI

CALAIS

Monsieur Dessein se înapoie ca să ne lase să ieşim din trăsură şi o vesti pe doamnă că domnul Conte de L., fratele ei, taman sosise la han. Măcar că eram plin de bunăvoinţă în ceea ce o privea pe doamnă, nu pot spune că ştirea m-a bucurat peste măsură şi nu m-am putut împiedica să-i spun acest lucru. — Fiindcă el este nefast pentru cererea ce aveam de gînd să v-o fac, doamnă, am zis. — Nu e nevoie să-mi spuneţi despre ce cerere este vorba, spuse ea, punîndu-şi mîna pe mîinile mele amîn- două şi întrerupîndu-mă. Un bărbat, bunul meu domn, rareori arată bunăvoinţă unei femei fără ca ea să aibă o presimţire cu cîteva clipe înainte.

Firea o înzestrează cu aceasta, am spus, întru apărare neîntîrziată.

— Cred însă, zise ea, privindu-mă drept în ochi, că n-am presimţit nici un rău — şi ca să vă spun fără ocoliş, hotărîsem s-o primesc. De-aş fi făcut-o (se opri o clipă), cred că bunăvoinţa

1 Argumente pentru şi contra (fr.).

domniei voastre m-ar fi silit să vă istorisesc o poveste, ceea ce ar fi făcut ca mila să fie singurul lucru primejdios în timpul voiajului.

Zicînd acestea, îmi îngădui să-i sărut mîna de două ori şi cu o înfăţişare plină de duioşie şi îngrijorare coborî din trăsură şi-şi luă rămas bun.

PE ULIŢĂ

CALAIS

Niciodată în viaţa mea n-am încheiat mai repede un tîrg de douăsprezece guinee : după plecarea doamnei timpul părea apăsător şi ştiind că fiecare clipă îmi va părea cît două pînă cînd mă voi urni din loc, am poruncit îndată cai de poştă şi m-am îndreptat spre han.

Doamne sfinte ! am exclamat, auzind orologiul primăriei bătînd ceasurile patru şi amintindu-mi că nu trecuse mai mult de un ceas de cînd mă aflam în Calais.

Ce sumedenie de isprăvi pot fi cuprinse în acest scurt răstimp de viaţă de cel al cărui suflet ia aminte la toate şi care avînd ochi să vadă ceea ce timpul şi întîmplarea îi scot neîncetat în cale cînd călătoreşte nu scapă nimic pe care poate pune mîna *cu îndreptăţire.*

Dacă nu iese nimic de aici — atunci din altceva. Nu-i nimic : e o încercare a firii omeneşti. Sînt răsplătit pentru toată osteneala — e de-ajuns — bucuria încercării mi-a ţinut simţurile şi cea mai vrednică parte a vieţii treze lăsînd partea necuviincioasă să doarmă. Mi-e milă de cel care colindă *de la Dan pînă la Beerşeba* [1] şi ţipă : „Totu-i sterp “
— aşa şi este ; şi aşa este întreaga lume pentru acela care nu ştie să întreţină fructele cu care ea îl îmbie. Mărturisesc, am zis, bătînd vesel din palme, că de-aş fi într-un pustiu, aş afla prin ce mijloace să stîrnesc dragostea în inima mea. Dacă n-aş putea face altceva mai bun, m-aş îndrăgosti de o mlădiţă de mirt dulce ori aş căuta un melancolic chiparos de care să mă apropii — m-aş da bine pe lîngă umbra lor şi le-aş da bineţe — cu bunătate, pentru ocrotirea lor — mi-aş încrusta numele pe trupul lor şi m-aş jura că ei sînt arborii cei mai falnici din întreg deşertul : dacă frunzele lor s-ar veşteji aş învăţa să bocesc, iar cînd ei s-ar bucura m-aş bucura împreună cu ei.

Prea învăţatul SMELFUNGUS[2] a călătorit de la Boulogne la Paris — de la Paris la Roma — şi aşa mai de

1 Vezi *Judecătorii,* 20 :1.

2 Sub acest nume Sterne îl satirizează pe contemporanul său T. Smollett care de asemenea a întreprins o călătorie pe continent scriind *Travels through France and Italy (Călătorii prin Franţa şi Italia),* în 1766.

parte, dar a purces la drum cu posomoreală şi pizmă, încît orice lucru pe lîngă care a trecut a fost pocit ori schimonosit. A scris o istorisire despre cele văzute dar aceasta nu era decît povestirea simţămintelor lui mohorîte.

L-am întîlnit pe Smelfungus în marele portic al Panteonului — taman ieşea. — *Nu-i altceva decît o uriaşă arenă* [1]*,* a zis. — Aş dori să nu fi spus nimic mai rău despre Venus de Medicis, am răspuns eu, căci trecînd prin Florenţa am auzit că i-a căşunat pe zeiţă şi s-a purtat cu ea mai rău decît cu o desfrînată, fără cea mai mică pricină.

Am dat de Smelfungus iarăşi la Torino, cînd se înapoia acasă, şi ce tristă istorisire a dureroaselor sale păţanii mai povestea vorbind despre înduioşătoarele întîm- plări cu revărsări de ape pe cîmpii şi despre canibali ce unul pe altul se mănîncă : Antropofagi [2] ; fusese jupuit de viu şi chinuit şi pretutindeni pe unde fusese se purtaseră cu el mai cumplit decît cu Sfîntul Bartolomeu.

— Am s-o spun lumii întregi, a strigat Smelfungus. Mai bine i-ai spune-o doftorului dumitale.

Munaungus [3], avînd o avere nemăsurată, a întreprins călătoria cea mare mergînd de la Roma la Neapole, de la Neapole la Veneţia, de la Veneţia la Viena, la Dresda, la Berlin fără să facă măcar o cunoştinţă mărinimoasă şi fără să poată spune măcar o snoavă plăcută ; da' el a purces drept înainte fără a privi nici la dreapta nici la stînga, ca nu cumva Dragostea sau Mila să-l ademenească din cale.

Pace lor dacă pacea pot s-o afle ; dar cerul însuşi, de-ar fi cu putinţă ca avînd o asemenea fire să ajungi acolo, ar cere să-i dărui anumite lucruri — orişice suflet ales ar veni plutind pe aripile Iubirii ca să întâmpine cu urale sosirea lor. Dar sufletele lui Smelfungus şi Mundungus nu aud nimic alta decît noi imnuri de bucurie, noi desfătări de dragoste şi noi urări de bine pentru obşteasca lor fericire.

Mi-e milă de mi se rupe inima de ei : n-au întreţinut nici un dar pentru această lucrare şi dacă cel mai falnic palat din cer i s-ar dărui lui Smelfungus şi Mundungus, ar f: atît de nefericiţi, încît sufletele lui Smelfungus şi Mundungus s-ar pocăi acolo în vecii vecilor.

MONTREUIL

0 dată am pierdut pe drum cufărul din spatele diligen- ţei şi în două rînduri m-am dat jos în ploaie şi o dată am intrat în noroi

1 Vide Călătoriile lui S. (N.A.)

2 Cf. Shakespeare : *Othello,* act. I, sc. 3, v. 134.

3 Mundungus : Dr. Samuel Sharp ale cărui *Scrisori din Italia (Letters frorn Italy)* au fost publicate în 1766.

pînă la genunchi ca să-l ajut pe surugiu să-l lege fără a putea să aflu ce-mi lipseşte. Şi numai cînd am ajuns la Montreuil şi cînd hangiul m-a întrebat dacă n-am nevoie de o slugă mi-a trecut prin gînd că taman aşa ceva îmi trebuia. — O slugă ! Ba am nevoie amarnic, am grăit. — Fiindcă, Monsieur, spuse hangiul, este un tînăr isteț care ar fi cît se poate de mîndru de cinstea de a-1 sluji pe un englez. — Dar de ce pe un englez mai mult decît pe oricare altul ? — Englezii sînt din cale afară de mărini- moşi, zise hangiul. Să mă împuşti dacă asta nu înseamnă o liră mai puțin în buzunarul meu, grăit-am în sinea mea, şi asta chiar în această noapte. — Dar ei au toate mijloacele trebuincioase ca să fie astfel, adăugi el.

— Mai pune deoparte o liră pentru asta, am grăit eu — Nu mai tîrziu decît noaptea trecută, zise hangiul, *qu'un my Lord Anglois presentoit un ecu a la fille de chambre. — Tant pis, pour Madlle Janatone* [1], am zis. Ei bine, Jana- tone fiind fiica hangiului şi hangiul închipuindu-şi că sînt neştiutor în franceză, şi-a luat îngăduința să mă lămurească cum că nu trebuia să fi zis *tant pis* — ci *tant mieux. — Tant mieux, toujours, Monsieur,*[2] glăsui el, cînd ai ceva de cîştigat ; *tant pis,* atunci cînd nu cîştigi nimic. — Păi e totuna, am spus eu. — *Pardonnez moi*[3], rosti hangiul.

Nu găsesc prilej mai nimerit să spun o dată pentru totdeauna că *Tant pis* şi *tant mieux* fiind două noduri de seamă în conversațiunea franceză, un străin ar face bine să şi le însuşească fără greş înainte de a ajunge la Paris.

Un ager marchiz francez de la masa ambasadorului nostru l-a întrebat pe Mr. H [4] dacă el este H, poetul ? Nu, a răspuns H cu blîndețe. *Tant pis,* a înturnat răspuns marchizul. Este H, istoricul, a spus un altul. *Tant mieux.* a zis marchizul. Şi Mr. H, care este un om cu inima largă, a rostit mulțumiri şi pentru una şi pentru alta.

După ce hangiul m-a lămurit pe deplin în această privință, îl

1Un tînăr lord englez a dat o armorie cameristei. Cu atît mal rău pentru *Mad-Ue* Janatone (fr.).
2Cu atît mai bine, întotdeauna, domnule (fr.).
3Vă rog să mă scuzați.
4Mr. H : este vorba de poetul John Home, cunoscut în epocă pentru tragedia *Douglas* (1756) și de David Hume, filosof și istoric. Intrucît numele se pronunță identic, cei doi erau adesea confundați.

chemă pe La Fleur, acesta fiind numele tînărului de care vorbise — zicînd mai întîi că în privința darurilor lui nu-şi va îngădui să spună nimic. — Monsieur este cel mai în măsură să aleagă ceea ce îi e prielnic ; dar cît priveşte statornicia lui La Fleur, răspunde cu capul.

Hangiul rosti acestea într-un chip care m-a făcut îndată să mă gîndesc la treaba ce aveam de îndeplinit — şi La Fleur, care aştepta afară, cu nerăbdarea înfrigurată pe care noi toți ca fii ai firii am simțit-o fiecare la rîndul lui, intră în odaie.

MONTREUIL

Sînt o fire care se apropie de fel de fel de oameni la prima vedere ; dar mai vîrtos ca oricînd atunci cînd un amărît vine să ceară să-l slujească pe un alt amărît ca mine ; şi cunoscîndu-mi această slăbiciune întotdeauna îmi las judecata să se țină deoparte taman din pricina asta

— şi aceasta mai mult sau mai puțin după cum mi-e starea

sufletească şi după împrejurare şi aş putea adăugi şi după genul persoanei căreia urmează să-i poruncesc.

Cînd La Fleur intră în odaie, după ce am făcut toate scăzămintele cu putinţă pentru sufletul meu, căutătura şi înfăţişarea deschisă a flăcăului au hotărît pe dată pricina în folosul lui ; aşa încît mai întîi l-am luat în slujba mea şi după aceea am purces să cercetez ce ştie să facă. Dar am să-i aflu darurile precum le doresc, mi-am zis — şi apoi un franţuz ştie să facă multe şi de toate.

Da' bietul La Fleur nu ştia să facă nimic alt decît să bată toba şi să cînte unul ori două marşuri din fluier. Eram hotărît să mă mulţumesc cu darurile ce le avea şi nu pot spune că înţelepciunea mea a adus vreodată o ocară mai mare însăşi slăbiciunii mele decît cu prilejul acestei încercări.

La Fleur se descurcase de timpuriu în viaţă, cutezător ca mai toţi franţujii, slujind preţ de cîţiva ani la sfîrşitul cărora, aflînd cuvenita mulţumire sufletească şi descoperind pe deasupra că cinstea de a bate toba se învedera a fi propria-i răsplată — căci o nouă cale spre mărire nu-i deschidea — s-a înturnat *a ses terres* [1], şi trăia *comme* ii *plaisoit a Dieu* [2] — adică din nimic.

Aşadar, glăsui Înţelepciunea, ţi-ai luat în slujbă un toboşar să te însoţească în ăst voiaj prin Franţa şi Italia ! Pfui ! am zis, păi oare jumătate din proprietarii noştri nu purced pe această cale împreună cu un *compagnon du vo- yage* [3] pisălog [4] de au de plătit cimpoierul, pe necuratul şi cîte altele pe deasupra ? Cînd cineva se poate descurca într-o asemenea întrecere neegală cu ajutorul unui *equi- voque* [5] — acela nevoiaş nu e. — Da' ştii să faci altceva, La Fleur ? l-am întrebat. — *O qu'oui !*[6] — ştia să facă ghetre şi se pricepea puţin să cînte şi la scripcă. Bravo ! zise înţelepciunea. — Păi şi eu ştiu să cînt la bas, am spus, şi o s-o ducem foarte bine. — Ştii să mă bărbiereşti şi să găteşti cît de cît o perucă, La Fleur ? Avea toate însuşirile ce firea le poate hărăzi cuiva. — Dumnezeu din ceruri ar fi mulţumit ! am zis întrerupîndu-i spusele, aşadar se cuvine să fiu şi eu aşijderea. Cum taman atunci ni se aduse cina, avînd într-o parte a jilţului un prepelicar englezesc zburdalnic şi un fecior franţuz cu un chip atît de vesel cum numai firea însăşi ştie să plămădească de partea cealaltă, sufletul mi-era plin de mulţumire cu împărăţia mea ; şi dacă craii ar şti ce pun la cale ar fi şi ei la fel de mulţumiţi ca şi mine.

1 La moșia sa (fr.).
2 Cum da Dumnezeu (fr.).
3 Tovarăș de călătorie (fr.).
4'• *Hum-drum,* joc de cuvinte intraductibil (*hum* = a zumzăi, a zbîrnîi, *drum* = tobă).
5 Echivoc (fr.).
6 Da, firește (fr.).

MONTREUIL

Cum La Fleur m-a însoţit în întreg voiajul în Franţa şi Italia şi se va afla adeseori în scenă, trebuie să adaug, pentru a atrage luarea aminte a cititorului asupra lui, că niciodată n-am avut mai puţine temeiuri să mă căiesc de pornirile care mă stăpînesc îndeobşte ca în privinţa acestui flăcău. Era o fiinţă credincioasă, iubitoare şi curată ca oricare alta ce şi-a tîrît picioarele în urma unui filosof ; şi în ciuda însuşirilor lui de toboşar şi făcător de ghetre care, măcar că erau cum nu se poate mai bune în sine, mie nu mi-au adus mare folos, în schimb eram răsplătit ceas de ceas prin voioşia firii sale. Ţinea locul tuturor cusururilor. Chipul lui îmi slujea drept desfătare statornică în toate neajunsurile şi necazurile mele — şi voiam să spun şi ale lui ; fie că era vorba de foame ori sete. de frig ori goliciune, de veghe ori de orice ghinion îi ieşea în cale lui La Fleur în drumeţiile noastre, nici un semn de pe chipul lui nu atrăgea luarea aminte asupra lor, — el era veşnic acelaşi ; încît dacă eu sînt puţintel filosof precum Satana mă face să cred din cînd în cînd, întotdeauna cînd mă gîndesc cît de mult datorez filozofiei oglindite de chipul acestui biet flăcău care m-a ruşinat făcîndu-mă să devin mai bun. asta îmi înăbuşă mîndria ce se iscă din vanitate. Cu toate acestea La Fleur avea oarecare aplecare spre îngîmfare — dar la prima ochire părea a fi mai mult un înfumurat al firii decît al artei ; şi înainte de a fi petrecut trei zile la Paris în tovărăşia lui părea să nu fie deloc încrezut.

MONTREUIL

In dimineaţa următoare La Fleur începîndu-şi slujba, i-am înmînat cheia cufărului împreună cu inventarul celor şase cămăşi şi perechi de nădragi de mătase ; şi i-am poruncit să lege totul de diligenţă : să înhame caii şi să-i spună hangiului să aducă socoteala. — *C'est un garqon de bonne fortune* [1], zise hangiul arătînd prin geam spre cele vreo şase fete ce făcuseră roată în jurul lui La Fleur şi îşi luau cu multă căldură rămas bun de la el în vreme ce surugiul scotea caii afară. La Fleur le-a pupat mîna la toate o dată şi încă o dată, şi-a şters lacrimile de trei ori şi le-a făgăduit de trei ori că o să le aducă la toate indulgenţe de la Roma.

— Flăcăul, spuse hangiul, e îndrăgit de întreg oraşul şi n-o să găseşti nici un colţişor din Montreuil unde să nu i se simtă lipsa ; nu are decît un singur mare necaz pe lume, urmă el : tot timpul este îndrăgostit.

— Mă bucur din toată inima, am zis, asta mă va scuti de osteneala de a-mi vîrî nădragii sub cap în fiecare noapte. Zicînd acestea nu-1 ridicam atît în slăvi pe La Fleur cît pe mine însumi, căci aproape toată viaţa fusesem îndrăgostit ba de o prinţesă, ba de alta şi nădăjduiesc că o să urmez tot astfel pînă îmi voi da duhul avînd credinţa nestrămutată că, de va fi să fac o faptă josnică, aceasta se va întîmpla în răstimpul dintre două amoruri ; cît ţine acest răgaz bag de seamă că inima mi-e zăvorită, nu mă

1 E un flăcău norocos (fr.).

îndur nici măcar să dau o para unui nevoiaş şi de aceea mă descotorosesc de el cît pot mai repede şi în clipa cînd mă înflăcărez iarăşi sînt plin de mărinimie şi bunăvoința din nou şi sînt gata să fac orişice pentru oricine ori împreună cu oricine numai să mă încredințeze că nu păcătuim. Da' zicînd acestea — neîndoielnic înalț laude patimii şi nu mie însumi.

UN FRAGMENT [1]

Oraşul Abdera, măcar că Democrit a locuit acolo în- ■cercînd să-l aducă pe calea cea bună cu toate puterile ironiei şi rîsului, era cel mai netrebnic şi cel mai dezmățat ■oraş din întreaga Tracie. Din pricina otrăvirilor, conspirațiilor şi omorurilor, a defăimărilor, satirelor şi zarvei, nu te puteai apropia de el ziua, iar noaptea era şi mai rău. Tocmai cînd lucrările mergeau cît se poate de prost s-a întîmplat ca *Andromeda* de Euripide să fie jucată la Abdera şi ca privitorii din primele rînduri să fie încîn-tați de piesă : dar dintre toate pasajele care i-au desfătat nimic nu le-a desfătat mai mult închipuirea decît gingaşele mîngîieri ale firii ce poetul le-a urzit în cuvîn- tarea patetică a lui Perseu :

0 Cupidon, al domnului şi-al oamenilor prinț etc.

A doua zi toată lumea vorbea în iambi curați şi nu tăi- făsuia decît despre Perseu şi a sa cuvîntare patetică : „O Cupidon, al domnului şi-al oamenilor prinț" — pe toate ulițele din Abdera, în toate casele. „O Cupidon ! Cupidon !“ pe toate buzele, aidoma notelor fireşti ale unei suave melodii care iese din gură cu voie sau fără voie — nimic altceva decît „Cupidon ! Cupidon ! al domnului şi-al oamenilor prinț“. Flacăra s-a încins şi întregul oraş, precum inima unui singur om, s-a deschis întru Dragoste.

Nici un spițer n-a mai vîndut nici măcar un fir de iarbă de leac — nici un singur armurier nu mai avea tragere de inimă să făurească o unealtă a morții. Prietenia şi Virtutea îşi dădeau mîna şi se sărutau în uliță, vîrsta de aur se întorsese şi plutea deasupra oraşului Abdera, toți bărbații şi-au luat lulelele de ovăz şi toate femeile şi-au pus deoparte țesăturile de culoarea purpurei şi s-au aşezat cu neprihănire ca să asculte cîntecul.

„Numai puterea Domnului, a cărui împărăție se întinde în cer şi pre pămînt şi chiar şi în adîncurile mărilor, a putut săvîrşi una ca asta“, glăsuieşte *Fragmentul.*

1Sterne a împrumutat ideea „Fragmentului" din lucrarea lui Burton, *Anatomia Melancoliei,* partea a IlI-a, secția 2, care la rîn- dul său s-a inspirat din scrisoarea lui Lucian *Cum* se scrie *istoria.*

MONTREUIL

Cînd totul este rînduit, cînd te-ai sfădit şi ai plătit la han pentru fiecare lucru, dacă nu cumva toate astea te-au necăjit, întotdeauna mai e cîte o treabă de rînduit la ieşire, înainte de a urca în diligenţă, şi anume, cu fiii şi fiicele nevoii, care te înconjoară. Nimeni să nu zică ducă-se la naiba — că acesta-i un drum amarnic pentru cei cîţiva nenorociţi care au suferit şi aşa destul. întotdeauna găsesc cu cale că e mai bine să am cîteva parale în mînă şi l-aş sfătui pe oricare drumeţ mărinimos să facă aşijderea : şi nu trebuie să fie atît de tipicar încît să însumeze pricinile pentru care o face, acestea vor fi luate la socoteală acolo unde se cuvine.

Cît despre mine, nimeni nu dă atît de puţin ca mine ; căci puţini pe care-i cunosc au atît de puţin de dat: aceasta era întîia mea faptă obştească de milostenie săvîrşită în Franţa şi am luat seama şi mai vîrtos la ea.

Vai de mine ! iar eu nu am decît opt parale la sufletul meu, am zis, arătîndu-i în palmă, şi opt bărbaţi şi opt femei sărmane aşteaptă să le dau ceva.

0 biată făptură în zdrenţe şi fără cămaşă îşi retrase pe dată cererea făcînd doi paşi şi ieşind din rînd cu o plecăciune, semn că se lasă păgubaş. Dacă toţi privitorii din staluri ar fi strigat într-un glas *Place aux dam.es* n-ar fi împărtăşit simţămîntul de preţuire faţă de femei nici cu jumătate din aceeaşi putere.

Ceruri milostive ! pentru care înţelepte pricini aţi rînduit astfel ca buna-cuviinţă şi cerşitul care în alte părţi sînt atît de potrivnice una alteia să afle aici o cale de înţelegere ?

Am stăruit să primească o singură para numai şi numai pentru bună-cuviinţa lui.

Un biet ins mărunţel şi sprinten care stătea în dreptul meu în roata din juru-mi, punînd mai întîi sub braţ ceva ce fusese odată o pălărie, scoase tabachera cu tutun din buzunar şi îi îmbie mărinimos pe cei din stînga şi din dreapta să ia o priză : era un dar preţios şi toţi au spus cu sfială nu. Mărunţelul le-a întins-o stăruitor cu un semn din cap de bucuroasă întîmpinare — *Prenez en, XJrenez* [1], spuse el, cătînd în altă parte ; aşa că fiecare luă o priză. E păcat să-ţi rămînă tabachera goală ! mi-am zis şi i-am pus două parale în ea totodată luînd o mică priză din tabacheră ca să le sporesc astfel puterea. Omuleţul simţi greutatea celei de-a doua îndatoriri mai abitir d.ecît pe a celei dintîi — aceasta îi făcea cinste — pe ■cînd cealaltă nu era decît pomană — drept care îmi făcu o plecăciune pînă la pămînt.

— Poftim ! i-am zis unui bătrîn oştean ciung care luase parte la campanii militare şi slujba îl istovise peste măsură. Uite două parale pentru dumneata. — *Vive le Hoi* rosti bătrînul ostaş.

Nu-mi mai rămăseseră decît trei parale : aşa că am • dat una numai *pour l'amour de Dieu* [2] care era şi temeiul pentru care era cerşită. Biata femeie avea o vătămătură la şold, aşadar nici nu

1Luaţi, luaţi ! (fr.).

2 De dragul domnului (fr.).

putea fi pentru vreo altă pricină.

— *Mon cher et tres charitable Monsieur !*[1] La asta nu se poate nimeni împotrivi, am zis. — *My Lord Anglois* ![2] Sunetul acestor vorbe prețuia toți banii şi auzindu-1 am dat ultima para ce-o aveam. Dar în înflăcărarea dărniciei trecusem cu vederea un *pauvre honteux* [3] care n-avea pe nimeni să cerşească pentru el şi care, socot eu, mai degrabă ar fi pierit decît să ceară un bănuț pentru sine ; stătea lingă diligență puținei cam în afara cercului şi-şi ştergea 'O lacrimă de pe chipul care, mi-am zis, fusese arătos cîndva. Dumnezeule ! am spus, nu mi-a mai rămas nici măcar •o singură para să-i dau. Dar ai o mie ! au strigat toate puterile firii ce fremătau în sufletul meu ; deci i-am dat — n-are însemnătate cît — mi-e ruşine să spun acum *cît de mult* şi mi-a fost ruşine atunci gîndindu-mă cît de puțin : încît dacă cetitorul poate ghici care e firea mea

după aceste două stări neschimbătoare, atunci poate socoti care a fost suma cu o scumpătate de o liră ori două.

Nu le-am mai putut da nimic celorlalți, dar *Dieu vous benisse ! Et le bon Dieu vous benisse encore !*[4] au rostit bătrînul oştean, piticul etc. Doar *pauvre honteux* n-a putut zice nimic — în vreme ce se îndepărta a scos o batistă mică şi şi-a şters chipul şi am socotit că astfel mi-a mulțumit mai mult decît toți ceilalți.

CĂLUȚUL DE POŞTĂ

Rînduind toate aceste treburi mărunte am urcat în diligență mai uşurat ca niciodată în viața mea şi La Fleur, după ce-şi trecu un botfor cît toate zilele în partea cealaltă a unui căluț de poştă şi celălalt botfor de partea asta {căci picioarele nu i le mai pun la socoteală), o porni în galop mărunt înaintea mea fericit şi țanțoş ca un principe.

Da' ce e fericirea ! ce e mărirea în această prea împodobită privelişte a vieții ! Nici nu am apucat să străbatem o leghe, că un măgar mort a pus capăt pe neaşteptate înaintării lui La Fleur. Căluțul său nu voia să treacă mai departe : între ei se iscă o sfadă şi bietul flăcău fu aruncat afară din botfori la cea dintîi zvîrlitură de copită.

La Fleur îndură căderea ca un bun creştin franțuz nerostind nici mai mult nici mai puțin decît *Diable* ![5] — aşadar se ridică îndată şi călare pe căluțul lui porni din nou la atac izbindu-1 cu sete de parcă lovea darabana.

Căluțul se năpustea dintr-o margine a drumului în cealaltă,

1 Scumpul și milostivul meu domn (fr.).
2 Lordul meu englez !
3 Sărac sfios (rușinos) (fr.).
4 Dumnezeu să vă binecuvînteze, Dumnezeu să vă binecuvânteze iarăși (fr.).
5 Drace !

apoi îndărăt, cînd încoace, cînd încolo, pe scurt, ori încotro numai pe lîngă măgarul mort nu. La Fleur stărui ca taman pe acolo să treacă şi căluţul îl azvîrli la pămînt.

— Ce-i cu căluţul tău, La Fleur ? l-am întrebat.

— *Monsieur,* înturnă el răspuns, c’est *un cheval le*

plus opiniatre du monde [1]. — Păi dacă-i un animal încrezut mai bine să se ducă încotro vrea, am răspuns. La care Le Fleur coborî de pe el şi dîndu-i o lovitură de bici usturătoare, căluţul îmi ascultă povaţa şi o luă la picior îndărăt spre Montreuil. — *Peste !* [2] spuse La Fleur.

Nu e *mal a propos*[3], să luăm aminte aici că, deşi La Fleur nu a întrebuinţat decît două strigăte deosebite în această ciocnire — şi anume, *Diable !* şi *Peste !* — în limba franţuzească sînt totuşi trei asemenea vorbe ; precum pozitivul, comparativul şi superlativul, care slujesc, fiecare la rîndul lui, pentru fiecare aruncătură de zar neaşteptată din viaţă.

Le Diable ! — care este cel dintîi, la gradul pozitiv, se întrebuinţează îndeobşte cînd e vorba de simţăminte obişnuite ale cugetului, cînd lucruri mărunte se petrec împotriva aşteptărilor noastre — cum ar fi acelaşi număr la amîndouă zarurile — azvîrlirea lui La Fleur de pe cal, şi aşa mai departe — înşelarea bărbatului, pentru aceeaşi pricină, înseamnă întotdeauna Le *Diable !*

în împrejurările cînd azvîrlirea zarurilor are ccva supărător, ca atunci cînd căluţul a luat-o la goană lăsîn- du-1 pe La Fleur trîntit la pămînt încălţat în botfcri, apare cel de-al doilea grad.

Adică Peste !

Cît despre cel de-al treilea...

Dar aici inima mi se frînge de milă şi compătimire cînd mă gîndesc la nenorocirile prin care trebuie să fi trecut şi cît de amarnic trebuie să fi suferit acest popor atît de simţitor ca să fi fost silit să-l întrebuinţeze.

Dăruiţi-mi, o, voi puteri, ce la ananghie împrumutaţi vorbelor elocinţă ! — oricum aş azvîrli [4] zarurile, dăruiţi-mi numai vorbe cuviincioase ca să strig şi am să dau frîu slobod firii mele. Cum însă în Franţa acestea erau de negăsit, m-am hotărît să întîmpin toate relele aşa cum vin, fără nici un fel de exclamaţiune.

La Fleur, care nu încheiase o asemenea învoială cu sine. urmări căluţul cu privirea pînă ce acesta nu se mai zări şi apoi, vă puteţi închipui, rogu-vă, cu ce vorbă pecetlui întreaga tărăşenie.

Cum era cu neputinţă să prinzi în botfori un cal speriat nu mai rămînea altceva de făcut decît să-l iau pe La Fleur în spatele diligenţei ori în diligenţă.

Am ales această din urmă ieşire şi după o jumătate de ceas am ajuns la casa poştei din Nampont.

1Domnule, este unul dintre cei mai îndărătnici cai din lume (fr.).
2Pacoste ! (fr.).
3 Inoportun (fr.).
4 Joc de cuvinte intraductibil : *cast* = azvîrlitură (de zar), constituţie, plămadă.

NAMPONT

MĂGARUL MORT

— Şi asta, zise el, punînd un rest de coajă de piine în desagă — şi asta ar fi fost tainul tău, mai zise, de-ai fi trăit să-l împărţi cu mine. Judecind după simţăminte am crezut că e o apostrofă menită copilului său ; da' era pentru măgar, taman pentru măgarul ce-1 văzusem mort în drum, care îi pricinuise lui La Fleur necazul. Omul părea să-l bocească peste măsură şi îndată mi-am amintit de bocetul lui Sancho[1] pentru măgarul lui ; însă el o făcea cu simţăminte mai adevărate.

Bocitorul şedea pe o laviţă de piatră la uşă cu ciolta- rul şi frîul măgarului într-o parte, le ridica din cînd în cînd, apoi le punea din nou jos, căta la ele şi clătina din cap. Apoi scotea coaja de pîine din desagă de parcă voia s-o mănînce ; o ţinea un răstimp în mînă, apoi o punea pe ■zăbala de la frîul măgarului, căta cu jale la rînduiala ce ■făcuse — şi ofta.

Sinceritatea durerii lui a făcut ca o sumedenie de oameni să se adune în juru-i, printre ei fiind şi La Fleur, în vreme ce erau înhămaţi caii ; eu nu mă mişcasem din diligenţă, aşa încît puteam să văd şi să aud totul de deasupra lor.

Zicea că ultima oară a venit din Spania unde se dusese pornind din cele mai îndepărtate graniţe ale Franconiei. Şi apucase să ajungă pînă acolo pe calea de întoarcere acasă cînd i s-a prăpădit măgarul. Fieştecare voia să afle ce treabă l-a mînat pe un om bătrîn şi sărman pe un drum atît de departe de casă.

— Aşa a fost voia Domnului, a zis el, să-l blagoslovească cu trei feciori, cei mai mîndri flăcăi din întreaga Germanie, da' pierzînd în răstimp de o săptămînă pe doi dintre ei de vărsat şi cel mai mic căzînd la pat doborît de aceeaşi boală, s-a temut să nu-4 piardă şi pe ultimul; şi a făcut un legămînt cum că dacă Domnul n-o să i-1 ia de Lîngă el, drept recunoştinţă va să meargă la mormîntul Sf. Iago în Spania.

Ajuns aici cu istorisirea lui, bocitorul se opri ca să-i dea firii ce i se cuvine şi plînse amarnic.

Spuse că Domnul se învoise şi că el pornise de la bojdeuca lui cu această biată făptură ce se dovedise un părtaş de drumeţie răbdător — că se hrănise din aceeaşi pîine cu el tot drumul şi îi era ca şi un prieten. Toţi cei ce stăteau în jur îl ascultară pe bietul om cu îngrijorare. La Fleur îl îmbie cu bani. Bocitorul zise că nu vrea bani — nu era vorba de preţul măgarului ci de faptul că-1 pierduse. El era încredinţat că măgarul îl iubea — şi zicînd acestea le povesti o istorie lungă despre o păţanie cînd au străbătut munţii Pirinei şi au stat despărţiţi unul de celălalt vreme de trei zile, răstimp în care măgarul îl căutase tot atît de stăruitor precum îl căutase el pe măgar şi nici unul n-a mîncat şi n-a băut mai nimic pînă ce nu au dat iarăşi unul de celălalt.

— Ai măcar o mîngîiere, prietene, la pierderea sărmanului dobitoc, am zis eu ; sînt încredinţat că i-ai fost un stăpin milostiv.

1 Cervantes, *Don Quijote,* cap. LXXXVII.

— Vai ! spuse bocitorul, şi eu am crezut aşa cînd vieţuia dar acum că e mort nu mai cred. Mă tem că povara trupului meu împreună cu cea a necazurilor mele a fost prea mare pentru el — i-au scurtat viaţa bietei făpturi — şi că eu trebuie să dau socoteală pentru asta. Ruşine să le fie oamenilor ! mi-am zis. De ne-am iubi unul pe celălalt aşa precum acest suflet necăjit îşi iubea măgarul — toate în lume ar fi altfel.

NAMPONT
POŞTALIONUL

îngrijorarea ce mi-a pricinuit-o istorisirea bietului om cerea luare aminte : surugiului nu-i păsa cîtuşi de puţin şi o porni pe *pave* [1] la galop.

Sufletul celei mai însetate fiinţe din inima deşertului Arabiei nu putea rîvni mai mult un pahar cu apă rece decît rîvnea sufletul meu după mişcări potolite şi line ; şi l-aş fi mult lăudat pe surugiu de m-ar fi purtat visător la pas. Dimpotrivă, îndată ce bocitorul îşi isprăvi tîngui- rea, secătura dădu un şfichi de bici nemilos fiecăruia din dobitoacele sale şi o porni tropăind ca o mie de draci.

Am strigat la el din străfundul rărunchilor, pentru numele lui dumnezeu, să meargă mai domol — da' cu cît strigam mai tare, cu atît galopa mai avan. Să-l ia naiba cu galopul lui cu tot, am zis, o s-o ţină tot aşa făcîndu-mi nervii ferfeniţă pînă cînd o să mă cuprindă furia nesăbuită şi apoi o s-o ia domol ca să mă pot bucura din plin de ea.

Surugiul izbuti să facă asta de minune : în clipa cînd ajunsese la poalele unei coline, cam la o jumătate de leghe de Nampont, mă făcuse să mă înfurii pe el — şi apoi pe mine însumi că sînt furios.

împrejurarea aceea nouă se cerea luată în alt chip ; şi un galop straşnic mi-ar fi prins cum nu se poate mai bine.

— Rogu-te, dară, dă-i înainte, dă-i înainte, flăcăule, am zis.

Surugiul făcu semn spre colină : eu atunci am încercat să mă întorc la istoria neamţului sărman şi a măgarului său da' întrerupsesem firul şi n-a mai fost cu putinţă să-l înnod din nou după cum nici surugiului nu-i era cu putinţă s-o lase în trap.

— Ducă-se pe pustii totul ! am zis. Iată-mă dorind din tot sufletul ca toate lucrurile să iasă bine, ca orice fiinţă de sub soare şi totul mi-este potrivnic.

Firea ne pune la îndemînă un leac alinător măcar pentru rele ca acestea ; aşadar l-am luat cu blîndeţe din mîna ei şi am adormit; şi prima vorbă ce m-a trezit a fost
Amiens. Sfinţi din ceruri ! am zis, frecîndu-mă la ochi
— ăsta-i taman oraşul unde va trebui să sosească biata mea doamnă.

AMIENS >

Nici n-am apucat să rostesc bine aceste cuvinte cînd diligenţa Contelui de L. în care se afla sora lui, trecu în grabă pe lîngă noi : abia a avut timp să-mi facă o plecăciune de recunoaştere ; şi era ceva în această plecăciune care-mi spunea că ea n-a isprăvit cu mine încă. Era tot atît de bună la suflet precum era de frumoasă la chip ; căci înainte de a apuca să-mi sfîrşesc cina, slujitorul fratelui ei intră în odaie cu un răvaş în care ea spunea că şi-a luat îndrăzneala să mă însărcineze cu o epistolă ce urma să i-o duc Doamnei R. în cea dintîi dimineaţă cînd n-o să am nimic de făcut la Paris. Adăugă doar că îi pare rău, nu chibzuise din pricina cărui *penchant*[1] nu putuse să-mi istorisească povestea ei — că tot îmi datora acest lucru ; şi că dacă vreodată voi avea drum prin

[1] Caldarîm (fr.)

Bruxelles şi nu voi fi uitat numele Madame de L., Madame de L. îşi va îndeplini cu plăcere această îndatorire.

Am să te întîlnesc dară, suflet ales ! la Bruxelles — la înapoierea din Italia prin Germania spre Olanda, pe calea Fiandrei acasă — n-o să mă abat nici măcar zece stații de poştă din drum ; da' de-ar fi şi zece mii ! Cită încîntare
o să-mi încununeze voiajul fiind părtaş la dezgustătoarele întîmplări cuprinse într-o istorisire a durerii povestită de
o asemenea martiră ? s-o văd plîngînd ! şi măcar că nu pot seca fîntîna lacrimilor ei, ce simțămînt încîntător îți rămîne totuşi după ce le-ai şters de pe obrajii celei dintîi şi celei mai frumoase dintre femei, acum cînd şed în tăcere alături de ea cu batista în mînă cît e noaptea de lungă.

Nu era nimic rău în acest simțămînt şi totuşi îndată mi-am mustrat inima cu vorbele cele mai amare şi mai aspre. Precum am mai spus cetitorului, una din bucuriile deosebite ale vieții mele a fost aceea de a fi fost în fiecare
ceas al ei îndrăgostit aprig de cîte cineva ; şi întîmplîn- du-se ca înflăcărarea pentru cea din urmă iubită să fi fost potolită de adierea geloziei cînd am dat o dată colțul pe nepusă masă, o ațîțasem din nou cu trei luni înainte de lumina curată a Elizei — legîndu-mă cu acest prilej că o să mă țină întregul voiaj. De ce m-aş ascunde după deget ? îi jurasem credință veşnică — inima mea îi aparținea întreagă — dacă împărțeam sentimentele de iubire însemna să le împuținez — să le dau în vileag, să le pun în primejdie : unde e primejdie, acolo poate fi şi pierdere — şi, Yorick ! ce-ai să poți atunci spune unei inimi atît de încrezătoare şi credincioase — atît de bune, de alese şi de vrednice ?

N-am să mă duc la Bruxelles, mi-am răspuns, întreru- pîncu-mă — dar închipuirea mea o porni mai departe — îmi veni în minte chipul ei în clipa dureroasă a despărțirii noastre cînd nici unul dintre noi nu a avut puterea să-şi ia rămas bun ! Am privit portretul ce mi-1 legase la gît cu o panglică neagră — am roşit în timp ce îl priveam — aş fi dat nu ştiu ce să-l fi putut săruta —, da' mi-era ruşine. Fi-va oare această gingaşă floare, am zis, ținînd portretul strîns în mîini — fi-va ea oare strivită de la rădăcină şi strivită de nimeni altul decît de tine, Yorick ! care ai făgăduit s-o adăpostești_la sînul tău ?

Veşnică fîntînă a fericirii ! am rostit îngenunchind la pămînt — fie-mi dară ea martoră şi oricare suflet curat ce gustă apă din ea, fie-mi martor şi el, că nu voi purcede în călătorie la Bruxelles decît dacă Eliza va veni cu mine chiar de-ar fi ca drumul să mă poarte la cer.

Cu simțăminte de acest fel inima, în pofida minții, va spune întotdeauna prea multe.

EPISTOLA

AMIENS

Lui La Fleur nu i-a surîs norocul, căci nu izbutise în faptele lui de vitejie — şi nu se ivise nici un prilej să-şi dovedească rîvna în slujba mea de cînd o începuse, adică de aproape douăzeci şi patru de ceasuri. Bietul om ardea

de nerăbdare ; şi cum întîiul prilej ce-i veni în cale fu slujitorul contelui de L. ce intră în odaie aducînd epistola. La Fleur puse mîna pe aceasta ; şi pentru a face cinste stăpînului său, îl duse pe slujitor într-o sală dosnică din Auberge şi-l omeni cu vreo două pocaluri din cel mai bun vin de Picardia ; iar slujitorul Contelui de L., ca să nu rămînă mai prejos decît La Fleur, îl luă cu el pînă. la conacul din oraş al Contelui.

Purtarea îndatoritoare a lui La Fleur (căci însuşirile ce cîştigau preţuirea celorlalţi se vădeau chiar în înfăţişarea lui) îi făcu pe toţi servitorii de la bucătărie să se simtă în largul lor ; şi cum franţuzul, oricare i-ar fi harurile, nu se izmeneşte nicidecum să le arate, în mai puţin de cinci minute La Fleur îşi scoase trişca şi deschizînd danţul cu întîia notă îi făcu pe *jille de chambre* [1], pe *maître d'hotel* [2] pe bucătar, pe ajutorul de bucătar, pe toţi slujitorii casei, pe pisici şi pe cîini — în afară de o maimuţă bătrînă — să dănţuiască : îmi închipui că de la potop încoace servitorii din nici o bucătărie n-au mai fost atît de voioşi.

Madame de L., trecînd de la odăile fratelui său spre ale sale, auzind atîta veselie sub scară, îşi sună slujnica s-o întrebe ce se petrece şi aflînd că slujitorul gentlemanului englez îi înveseleşte pe toţi cu fluierul lui, porunci ca acesta să vină sus.

Cum bietul flăcău nu se putea înfăţişa cu mîna goală, urcînd s-a încărcat cu o mie de plecăciuni către Madame de L. din partea stăpînului său ; adăugi un lung pomelnic cu întrebări despre sănătatea Doamnei de L., îi spuse că Monsieur, stăpînul lui, era *au desespoire*[3] pentru însănătoşirea ei după osteneala voiajului — şi, drept încheiere, că Monsieur primise epistola pe care Madame îi făcuse cinstea... — Şi dumnealui mi-a făcut cinstea, spuse Madame de L. întrerupîndu-1 pe La Fleur, să-mi trimită un răvaş de răspuns.

Madame de L. spusese acestea cu atîta încredere în fapte în glas încît La Fleur nu avu tăria să-i dezamăgească aşteptarea — tremura pentru cinstea mea — şi se prea poate să nu fi fost chiar nepăsător pentru cinstea lui ca om în stare să fie credincios unui stăpîn ce ar putea fi mai prejos *en egards vis a vis d'une femme* [4]; aşa încît cînd Madame de L. îl întrebă pe La Fleur dacă aducea o epistolă — *O qu'oui* [5] — răspunse La Fleur : deci aşe- zîndu-şi jos pălăria şi apucînd clapa buzunarului drept cu mîna stingă, începu să caute epistola cu mîna dreaptă, apoi purcese dimpotrivă. — *Diable !* După aceea scotoci în fiecare buzunar — un buzunar după altul fără a uita de buzunarul pentru ceas. — *Peste !* după care La Fleur îşi goli buzunarele pe podea — scoase din ele un fular jegos, o batistă, un piepten, un şfichi de bici, o

1Cameristă (fr.).
2 Majordom (fr.).
3 îngrijorat peste măsură (fr.).
4 In consideraţie (deferenţă) faţă de o femeie (fr.).
5 Sigur că da (fr.).

tichie de noapte, apoi cătă şi în pălărie — *Quelle etourderie* ![1]
Lăsase scrisoarea pe masă la Auberge — o să dea o fugă pînă acolo s-o ia şi se întoarce în trei minute.

Taman îmi isprăvisem cina cînd La Fleur intră în odaie ca să-mi istorisească păţania sa ; îmi spuse povestea de-a fir a păr aşa cum se petrecuse ; adăugi doar că dacă Monsieur uitase *(par hazard*[2]) să răspundă la epistola doamnei, împrejurarea i-a dat prilejul să îndrepte acest *faux pas* [3] iar dacă nu, totul era la fel ca mai înainte.

în clipa aceea nu eram prea sigur de *etiquette*, dacă s-ar fi cuvenit să scriu au ba ; dar de-aş fi scris, necuratul însuşi nu s-ar fi mîniat : nu era decît rîvna slugarnică a unei făpturi inimoase pentru cinstea mea ; şi oricît de mult ar fi greşit calea, sau m-ar fi stînjenit în acest chip, inima lui nu greşise, nu aveam îndatorirea de a scrie, şi ceea ce atîrna mai greu decît orice, el nu arăta ca şi cum ar fi greşit.

— Prea bine, La Fleur, am zis. Taman bine. La Fleur ieşi din odaie cu iuţeala fulgerului şi se întoarse aducînd pană, cerneală şi hîrtie de scris ; şi apropiindu-se de masă, le aşeză lîngă mine, cu atîta încîntare pe chip încît nu m-am putut împiedica să iau pana în mînă.

Am început o dată şi încă o dată ; socoteam că n-am nimic de spus şi că nu puteai spune nimic în şase rînduri, am scris vreo şase începuturi osebite dar nu era chip
Să'?n două cuvinte! n-aveam chef de scris. La Fleur ieşi afară si-mi aduse puţintică apa intr-un pahar ca sa subtiez cerneala - apoi aduse nisip şi ceara roşie '. Da mi-era totuna : scriam, ştergeam, rupeam, aruncam în foc S scriam din nou. *Le Diable l'emporte!* mi-am zis, taman Ireasi epistolă n-o pot scrie ; şi zicmd acestea am azvirlit
pana **cît** colo; deznădăjduit. .

îndată ce am aruncat pana, La Fleur se apropie de masa cu înfăţişarea cea mai cuviincioasa şi cermdu-şi de o mie *T* S iertare pentru cutezanţa lui, îmi spuse ca are in buzunar o epistolă a unui toboşar din reghimentul lui către nevasta unui căprar, care epistola, se încumeta el sa creada,
se potrivea în această împrejurare.

Aveam poftă să-i fac bietului flăcău voia. - Atunci, rogu-te, arată-mi-o şi mie, am zis.

îndată La Fleur scoase un carneţel soios tixit cu scrisorele şi răvaşe mîzgălite ca vai de lume şi punîndu-1 pe masă si apoi desfăcînd sfoara cu care erau legate laolalta,
te cercetă una după alta pînă cînd dădu de epistola cu le cerceid
(2 gătind din palme : aşadar des-
SK rnaMntîi, mi-o puse în fa,ă făcînd trei pa,! înapoi de la masă în vreme ce eu o citeam.

1 Ce zăpăceală ! (fr.).
2 Din întîmplare (fr.).
3 Greşeală (fr.).

EPISTOLA

MADAME,

Je suis penetre de la douleur la plus vive, et reduit en meme temps au desespoir par ce retour imprevu du Corporal qui rend notre entrevue de ce soir la chose du monde la plus impossible.

Mais vive la joie ! et toute la mienne sera de penser a vous.

L'amour n'est *rien* sans sentiment.

Et le sentiment est encore *moms* sans amour.

On dit qu'on ne doit jamais se desesperer.

On dit aussi que Monsieur le Corporal monte la garde Mercredi : alors ce sera mon tour.

Chacun a son tour.

En attendant — Vive Famour ! et vive la bagatelle !

Je suis, MADAME. Avec touts Ies sentiments Ies plus respecteux et Ies plus tendres tout a vous,

JAQUES ROQUE[1]

Nu trebuia decît să schimb Căprar în Conte — şi să nu suflu o vorbă despre straja de miercuri — şi epistola nu era nici bună nici rea — aşadar, ca să-i fac pe plac bietului flăcău ce tremura pentru cinstea mea, a lui şi a epistolei sale —, i-am îndepărtat binişor spuma, am dichisit-o în felul meu, am pecetluit-o şi l-am trimis s-o ducă Doamnei de L., şi a doua zi dimineață ne-am urmat calea spre Paris.

1 DOAMNA,

Sînt cuprins de cea mai mare durere şi totodată împins la deznădejde de întoarcerea neprevăzută a Căprarului — care face ca în- tilnirea noastră de astă seară să fie lucrul cel mai greu de înfăptuit de pe lume.

Da' trăiască bucuria ! şi întreaga mea bucurie va fi să mă gîndesc la domnia ta.

Amorul fără simțăminte nu înseamnă *nimic.*

Iar simțămintele înseamnă încă *şi mai puțin* fără amor.

Se spune că nu trebuie să-ți pierzi niciodată nădejdea.

Se mai spune că Domnul Căprar o să fie de strajă miercuri : atunci va fi rîndul meu.

Fiecare cu rîndul lui.

Pînă atunci — Trăiască iubirea ! şi să trăiască fleacurile.

Rămîn, DOAMNA,

Cu simțămintele cele mai respectuoase şi cele mai alese al domniei voastre,

JAQUES ROQUE

PARIS

Cînd cineva poate să dezmintă un anume lucru cu ajutorul trăsurii de gală şi să izbutească poticnindu-se cu şase slujitori şi doi bucătari — e prea bine să facă asta într-un tîrg ca Parisul — poate să intre cu diligenţă prin orice capăt al uliţei îi vine bine.

Un biet crai cu cavalerie puţină şi a cărui infanterie nu se ridică la mai mult de un om ar face mai bine să se lase păgubaş ; şi să dobîndească faima în consiliul de miniştri, de cumva poate să ajungă pînă la el — zic pînă la el — că nu-i chip să cobori drept în mijlocul lui rostind : *Me voici! mes enfants*[1] iată-mă — orice ar crede mulţi.

Mărturisesc că îndată ce am fost lăsat răzleţ şi singur în odaia mea la han, simţămintele mele erau departe de a fi aşa de măgulitoare cum îmi închipuisem. Am păşit semeţ pînă la fereastră în straiele mele colbăite şi cătînd prin geam am zărit lumea toată îmbrăcată în galben, albastru şi verde dînd buzna spre cercul desfătării. [2] Bătrî- nii cu lănciile frînte şi cu coifuri fără vizieră — tinerii în strălucitoare armuri ce luceau ca aurul împodobiţi cu penele cele mai mîndre ale orientului — toţi — cu toţii izbind în stîlp aidoma cavalerilor fermecaţi din turnirurile de demult întru dobîndirea faimei şi a iubirii.

Vai ţie, sărmane Yorick ! am strigat. Ce faci tu aici ? La cea dintîi năvală a acestui scînteietor zăngănit, vei fi făcut fărîme — caută — caută o ulicioară şerpuită cu cruce de barieră la capăt, pe unde n-a trecut nicicînd vreun rădvan şi nici o făclie nu şi-a trimis razele — acolo să-ţi mîngîii sufletul în dulce conversaţiune cu o preacumsecade *grisset,* [3] a nevestei bărbierului şi să intri în tagma lor !

Să n-o mai duc nici o zi ! dacă am să fac aşa, am zis, scoţînd epistola ce trebuia s-o înfăţişez Doamnei de R.
Am să fac o vizită acestei doamne mai înainte de toate. Aşadar l-am chemat pe La Fleur poruncindu-i să-mi afle îndată un bărbier — apoi să vină şi să-mi perie straiele.

PERUCA

PARIS

Cînd sosi bărbierul nu voi cu nici un chip să audă de peruca mea : aceasta era fie deasupra fie mai prejos de meşteşugul lui : n-am avut altceva de făcut decît să iau una de gata după sfatul lui.

— Dară mă tem, prietene ! am zis, că această cataramă n-o să ţină. — Poţi s-o cufunzi şi în ocean şi o să ţină, în- turnă el

1 Iată-mă, copii (fr.).

2 Este vorba de un sport de origină medievală în care mai mulţi călăreţi se întrec pentru a smulge un cerc de metal suspendat de un stîlp.

3 Fată isteaţă, descurcăreaţă. Ortografia corectă este *grisette* <fr.).

răspuns. După ce măsură uriaşă e croit totul în tîrgul ăsta ! am cugetat eu. închipuirea unui peruchier englez nu ar fi putut merge mai departe decît s-o înmoaie într-o găleată cu apă. Cîtă deosebire ! aidoma timpului şi veşniciei.

Mărturisesc că mă scot din sărite toate judecăţile reci la fel precum nu pot înghiţi ideile firave ce le zămislesc ; şi îndeobşte sînt atît de tulburat de marile lucrări ale firii, încît în ceea ce mă priveşte, de mi-ar sta în puteri, n-aş face niciodată o asemuire cu ceva mai mic decît un munte. Tot ceea ce se poate spune împotriva sublimului franţuzesc în această împrejurare este atît — şi anume că măreţia stă *mai mult* în cuvînt şi *mai puţin* în *lucrul cu pricina.* Neîndoios că oceanul îţi umple închipuirea cu gînduri cuprinzătoare, dar Parisul fiind aşezat atît de mult înlăuntrul uscatului, era greu de crezut că am să gonesc în diligenţă o sută de mile afară din tîrg ca să fac această încercare — bărbierul parizian nu voise să spună nimic.

Găleata cu apă aşezată alături de adîncul nemăsurat este fireşte o înflorітură de stil nu tocmai izbutită — da' se va spune — are un singur folos : ea se află în odaia alăturată, şi adevărul cataramei poate fi dovedit într-o clipită fără multă vorbă. Ca să spunem adevărul adevărat şi după o nepărtinitoare cercetare a chestiunii, *expresiu- nea franţuzească făgăduieşte mai mult decît înfăptuieşte.*

Socot că pot afla semnele neîndoielnice şi deosebirile caracterului unei naţii mai mult în asemenea mici amănunte fără noimă decît în cele mai însemnate chestiuni de stat; mai marii tuturor naţiilor tăifăsuiesc şi umblă ţanţoş în chip atît de asemănător că n-aş da nici măcar două parale să-i osebesc unul de altul.

ioasă ş zeci di recunc

ţindu-: uliţei i întîi la fiţi bu în jos luaţi-v aceast; trebuit plăcere Re] toare î *rosti c* fără îr. răsc Ie mă răt N-î face ci socot, îmi an îndatoi mulţui ririle.

Nic cînd rr din cee stînd t o iau i dacă îr asta o jumăta un băr ei sfati

Am scăpat de sub mîinile bărbierului meu atit de greu încît era prea tîrziu ca să mă mai gîndesc să mă duc cu epistola la Doamna R. în seara aceea : dar cînd cineva este înveşmîntat de sus pînă jos ca să iasă din casă, cugetările lui nu mai au prea mare preţ, aşadar însemnîn- du-mi numele Hotel de Modene unde trăsesem. am porni t-o pe jos fără nici o ţintă anume. O să mă gîndesc la asta pe drum, mi-am zis.

BĂTAIA INIMII

PARIS

Salutare vouă mărunte, încîntătoare fapte de bunăvoinţă ale vieţii, căci netedă îi mai faceţi calea ! aidoma gingăşiei şi frumuseţii ce zămislesc porniri de iubire la întîia privire ; voi sînteţi cele ce deschid această uşă şi-l lăsaţi pe străin să intre.

— Rogu-vă, Madame, am zis, aveţi bunătatea şi spu- neţi-mi încotro trebuie s-o iau ca să ajung la Opera Comique : — Cu cea mai mare plăcere, Monsieur, spuse ea, lăsîndu-şi lucrul deoparte.

îmi aruncasem privirea în vreo şase prăvălii pe drum cercetînd să aflu un chip pe care o asemenea întrerupere nu l-ar fi tulburat ; cînd în cele din urmă, această prăvălie fiindu-mi pe plac, intrasem. Lucra la o pereche de manşete gofrate din dantelă şezînd pe un scăunel în fundul prăvăliei cu fața spre uşă.

— *Tres volontiers*;[1] cu cea mai mare plăcere, zise ea, punîndu-şi lucrul pe un scaun alături şi ridicîndu-se de pe scăunelul pe care şedea cu o mişcare atît de vo-

1 Cu mare plăcere (fr.).

ioasă şi o înfăţişare atît de veselă încît de i-aş fi dat cincizeci de ludovici de aur, aş fi spus : femeia aceasta este recunoscătoare.

— Trebuie să vă întoarceţi, Monsieur, zise ea, înso- ţindu-mă pînă la uşa prăvăliei, şi arătînd drumul în josul uliţei ce trebuia să urmez — trebuie să vă înturnaţi mai întîi la stînga — *mais prenez garde* [1] — sînt două cotituri ; fiţi bun şi luaţi-o pe cea de-a doua — apoi mergeţi puţin în jos şi o să zăriţi o biserică, şi după ce aţi trecut de ea, luaţi-vă osteneala şi înturnaţi-vă îndată la dreapta şi aceasta vă va duce la picioarele lui *pont neuj* pe care trebuie să-l străbateţi — şi acolo, oricine îşi va face o plăcere să vă arate.

Repetă lămuririle de trei ori vădind aceeaşi binevoitoare răbdare a treia ca şi întîia oară ; şi dacă *chipul de a rosti cuvintele* şi *bunele deprinderi* au vreun înţeles cum fără îndoială că au, în afară doar de inimile care se zăvo- răsc la auzul lor, ea părea într-adevăr îngrijorată să nu mă rătăcesc.

N-am să cred că frumuseţea femeii a avut ceva de-a face cu opiniunea mea despre bună-cuviinţa ei, măcar că, socot, era cea mai chipeşă *grisset* ce am văzut vreodată ; îmi amintesc doar. cînd i-am spus cît de mult ii sînt de îndatorat, că am privit-o drept în ochi, şi am repetat mulţumirile tot de atîtea ori de cîte ori repetase ea lămuririle.

Nici nu mă îndepărtasem zece paşi de uşa prăvăliei cînd mi-am dat seama că uitasem toate micile amănunte din ceea ce îmi spusese. Aşadar cătînd îndărăt şi văzînd-o stînd tot în pragul prăvăliei de parcă voia să vadă dacă o iau pe calea cea bună sau nu, m-am înturnat s-o întreb dacă întîia cotitură era la dreapta sau la stînga mea — că asta o uitasem cu totul. — E cu putinţă ! rosti ea pe jumătate rîzînd. — Se poate prea bine, am răspuns, cînd un bărbat se gîndeşte mai mult la o femeie decît la bunele ei sfaturi.

Cum acesta era curatul adevăr — ea l-a primit, aşa cum iau toate femeile ceea ce li se cuvine, cu o uşoară ple-
noua de-mi mai r *unei* ba înc
sînt *i* m-ar
Ni
pezici nepui stînje rosti i douăz pe lîr scoase cinste cap şi *Dc* cu pu
Pl exclai nu şti La şi un , lui, ui să fie cît le i La cum p acesta
coasă
J^piunp.

— *Attendez* [1] *!* grăi punîndu-şi mîna pe braţul meu să mă oprească în vreme ce chema un flăcău din spatele prăvăliei spunîndu-i să pregătească o legăturică cu mănuşi.

— Am să-l trimit cu o legăturică cu mănuşi în partea aceea, zise ea, şi dacă aveţi bunăvoinţa să intraţi, o să fie gata într-o clipă şi el o să vă însoţească pînă acolo. Aşadar am intrat împreună cu ea

Dar băgaţi de seamă (fr.).

1 Aşteptaţi (fr.).

pînă în spatele prăvăliei şi luînd manşetele de pe scaunul pe care le pusese, ca şi cum voiam să mă aşez, ea s-a aşezat pe scăunelul ei şi eu îndată m-am aşezat alături.

__ O să fie gata, Monsieur, într-o clipă, zise ea. — Şi în această clipă, am răspuns eu, mi-ar face cea mai mare plăcere să vă spun cîteva vorbe cuviincioase pentru toată bunăvoința dumneavoastră. Oricine poate face o faptă de bunăvoință cînd şi cînd, dar cînd ele urmează în *şir*, aceasta arată că sînt o părticică nedespărțită a caracterului ; şi e neîndoios, am adăugit eu, dacă e acelaşi sînge care vine de la inimă, care coboară pînă la margini (atin- gîndu-i încheietura mîinii), sînt încredințat că domnia voastră trebuie să aveți un puls mai bun decît al oricărei femei din lumea asta. — Simțiți-1, a spus, întinzînd brațul. Aşadar, punîndu-mi jos pălăria, i-am luat degetele într-o mînă şi am apăsat artera cu cele două degete ale celeilalte mîini.

__ De-ar fi dat Dumnezeu, dragul meu Eugenius, [1] să fi trecut pe acolo şi să mă fi zărit şezînd înveşmîntat în jiletca neagră în chipul meu fandosit şi numărînd bătăile, una cîte una, cu o atare cucernicie de parcă i-aş fi urmărit urcarea şi scăderea hotărîtoare a fierbințelii,, ce-ai mai fi rîs şi ce tîlcuri moraliceşti ai mai fi scos din noua mea îndeletnicire ! — şi-ai fi tot rîs şi tîlcuit. Cre- de-mă, dragul meu Eugenius, aş fi zis, există îndeletniciri mai nevrednice pe lumea asta *decît să simți bătăile inimii unei femei.* — Dar ale unei *grisset !* ai fi răspuns tu — ba încă într-o prăvălie deschisă ! Yorick...

— Cu atît mai bine : căci atunci cînd vederile mele sînt fără înconjur, Eugenius, nu-mi pasă nici chiar de m-ar fi văzut întreaga lume simțindu-i bătăile inimii.

SOȚUL

PARIS

Numărasem douăzeci de bătăi şi mă apropiam cu repeziciune de cea de-a patruzecea cînd soțul ei, intrînd pe nepusă masă în prăvălie dintr-o încăpere dosnică, mă stînjeni puțintel la numărătoare. Era doar bărbatul ei, rosti ea — aşa încît am început să număr o nouă serie de douăzeci. — Monsieur este atît de bun, grăi ea cînd el trecu pe lîngă noi, şi se osteneşte să-mi ia pulsul. Bărbatul îşi scoase pălăria şi făcîndu-mi o plecăciune spuse că-i fac o cinste prea mare — şi acestea zicînd îşi puse

1 Eugenius : John Hall-Stevenson (1718—1785), Eugenius care apare și în *Tristram Shandy;* prieten apropiat al lui Sterne, conducătorul grupului „Demoniacs" care se întrunea la locuința sa, Skelton Castle, făcînd conversație și cercetînd colecția de cărți dirs bibliotecă.

pălăria pe cap şi se făcu nevăzut.

Doamne sfinte ! mi-am zis pe cînd el ieşea — e oare cu putinţă ca bărbatul ăsta să fie soţul femeii ?

Puţinii ce ştiu care trebuie să fi fost pricina acestei exclamaţiuni să nu sufere dacă îi lămuresc pe aceia care nu ştiu.

La Londra un negustor şi nevasta lui alcătuiesc un trup şi un suflet ; din multele înzestrări ale minţii şi ale trupului, uneori le are unul alteori celălalt, aşa încît îndeobşte să fie de-o seamă şi să se potrivească unul cu altul atît cît le este de trebuinţă unui soţ şi unei soţii.

La Paris greu găseşti două soiuri de fiinţe mai osebite : cum puterile legislative şi executive nu atîrnă de bărbat, acesta dă rar pe acolo — şade într-o încăpere întunecoasă şi mohorîtă din dos cu tichia de noapte din fir gros
pe cap, fără nici un fel de legături cu nimeni, aceeaşi necioplită odraslă a Firii precum a zămislit-o Firea. Geniul unui popor pentru care nimic în afară de monarhie nu este *salique* [4], a lăsat această ramură dimpreună cu felurite altele pe de-a-ntregul în seama femeilor. Printr-o neîncetată tocmeală cu tot soiul de muşterii de dimineaţa pînă seara, prin ciocniri paşnice, ele şi-au tocit asprimea şi colţurile ascuţite aidoma unor pietricele aspre ce le scuturi împreună într-o traistă, şi au ajuns să fie nu numai rotunde şi netede — ba unele au dobîndit un luciu ca briliantul. *Monsieur le Mari* - nu e cu nimic mai bun decît piatra pe care calci.

Fireşte — fireşte, omule ! nu e bine să şezi singur [3] — tu doar ai fost plămădit pentru legături obşteşti şi dulci întîmplări şi ca dovadă în sprijinul celor de mai sus aduc această desăvîrşire a firii noastre.

— Şi cum bate, Monsieur ? întrebă ea. — Cu toată blîndeţea la care mă aşteptam, am răspuns privind-o liniştit în ochi. Era gata să spună ceva drăguţ în schimb
—_dar flăcăul intră taman atunci în prăvălie cu mănuşile.
A *propos* \ am zis ; aş vrea şi eu vreo două perechi.

MĂNUŞILE

PARIS

Frumoasa modistă s-a ridicat cînd am rostit acestea şi ducîndu-se în spatele tejghelei a întins mîna după o legătură şi a desfăcut-o ; am înaintat pe latura de lîngă ea : erau prea mari. Frumoasa modistă le măsură pe mîna mea una cîte una. Asta însă nu schimbă măsura. Mă rugă să încerc o singură păreche ce părea a fi cea mai mică. O ţinea deschisă şi mîna mi-a lunecat în ea numaidecît. — Nu merge, am zis, clătinînd uşor din cap. — Nu, răspunse ea, făcind aidoma.

Există anumite priviri reciproce de o desăvirşită subtilitate — în care toana, simţirea, seriozitatea şi neghiobia sînt atît de amestecate încît de-ar fi slobozite toate limbile lui Babei nu le-ar putea tălmăci ; sînt împărtăşite şi se prind cu o asemenea repeziciune încît e aproape cu neputinţă să spui care din părţi este molipsitoare. Las în seama mînuitorilor de vorbe să umple

file întregi despre asta — deocamdată ajunge să spun din nou, mănuşile nu se potriveau ; aşadar încrucişîndu-ne mîinile între brațe, amîndoi ne-am sprijinit de tejghea : era îngustă şi nu mai rămînea loc între noi decît pentru legăturică. Frumoasa modistă căta cînd la mănuşi, cînd într-o parte la fereastră, cînd din nou la mănuşi — şi apoi la mine. N-aveam chef să rup tăcerea — i-am urmat dară pilda : deci am cătat la mănuşi, apoi la fereastră, după aceea la mănuşi, şi apoi la ea — şi tot aşa pe rînd.

Am băgat de seamă că la fiecare atac pierdeam nemăsurat de mult — avea ochi iuți negri şi privea printre două rînduri de gene mătăsoase aşa de lungi şi cu atîta pătrundere încît îmi cerceta străfundul inimii şi al rărunchilor [x]. Poate să pară ciudat, dar într-adevăr simțeam cum face asta.

— Nu-i nimic, am zis, luînd două perechi ce se aflau aproape de mine şi vîrîndu-le în buzunar.

Băgasem de seamă că frumoasa modistă nu ceruse nici o livră mai mult decît prețul obişnuit. Aş fi vrut să-mi fi cerut o livră mai mult şi-mi chinuiam mintea cum s-aduc vorba de asta. — Socotiți, dragul meu domn, grăi ea, ne- pricepînd pricina încurcăturii mele, că aş putea cere un *sous* [1] mai mult de la un străin — ba încă de la un străin a cărui bună-cuviință mai vîrtos decît trebuința de mănuşi mi-a făcut cinstea de a se lăsa la cheremul meu ? *M'en croyez capable ?* [2] — Pe cuvîntul meu, nu, am zis ; şi chiar de ai fi, eşti binecuvîntată. Numărîndu-i banii în palmă şi făcînd o plecăciune mai adîncă decît se face îndeobşte unei neveste de negustor, am ieşit şi flăcăul trimis de ea cu legăturica m-a urmat.

1Para, bănuț (fr.).
2Mă credeți în stare de așa ceva ? (fr.)

TĂLMĂCIREA [1]

PARIS

Nu mai era nimeni în loja în care am fost condus în afară de un bătrîn şi cumsecade ofiţir franţuz. îmi place acest personagiu nu doar fiindcă cinstesc bărbatul ale cărui purtări sînt domolite de o îndeletnicire ce face oamenii răi să fie şi mai răi; da: am cunoscut odată pe unul — căci nu mai trăieşte — şi de ce n-aş ocroti o filă de profanare consemnîndu-i numele şi spunînd lumii că e vorba de căpitanul Tobias Shandy, omul cel mai drag din tagma mea şi dintre prietenii mei, — şi de cîte ori mă gîndesc la mărinimia lui, de atît amar de vreme de cînd s-a prăpădit, ochii mi se umplu de lacrimi. De dragul amintirii lui am o slăbiciune pentru întreaga obşte a veteranilor ; de aceea am trecut peste cele două rînduri de bănci şi m-am aşezat lîngă el.

Bătrînul ofiţir cetea cu luare-aminte o cărticică, poate că era cartea despre operă, cu ajutorul unei părechi de ochelari mari. îndată ce m-am aşezat şi-a scos ochelarii şi punîndu-i într-un toc de piele de şagri i-a vîrît în buzunar împreună cu cartea. M-am ridicat pe jumătate şi i-am făcut o plecăciune. Tălmăciţi asta în orice limbă cuviincioasă de pe lume — înţelesul este următorul : „Iată un biet străin ce a intrat în lojă — pare să nu cunoască pe nimeni ; şi se prea poate să nu izbutească niciodată să cunoască pe cineva, măcar de-ar sta şapte ani la Paris, dacă fiecare om de care se apropie îşi ţine ochelarii pe nas — asta înseamnă să-i închizi uşa în nas şi să curmi orice conversaţiune — şi să te porţi cu el mai rău decît cu un neamţ ?“

Ofiţirul franţuz ar fi putut prea bine să rostească acestea cu glas tare ; iar de-ar fi vorbit, plecăciunea ce i-am făcut-o aş fi tălmăcit-o în franţuzeşte şi i-aş fi spus : „Eram simţitor la preţuirea ce-mi arăta şi-i întumam o mie de mulţumiri pentru asta1'.

Nici o altă taină nu ajută mai mult la strîngerea legăturilor dintre oameni decît să stăpîneşti această scriere prescurtată şi să fii iute în tălmăcirea în vorbe a feluritelor schimbări în căutătură şi în mişcarea membrelor cu toate întorsăturile şi făgaşurile lor. Eu unul, potrivit unui vechi obicei, fac aceasta atît de firesc, încît cînd umblu pe uliţele Londrei tot timpul nu fac altceva decît să tălmăcesc ; şi adeseori am stat în spatele unui grup de oameni care nu rostiseră nici măcar trei cuvinte şi am plecat ducînd cu mine douăzeci de conversaţiuni felurite, pe care le-aş fi putut prea bine însemna şi m-aş fi putut jurui că-s adevărate.

într-o seară mă duceam la concertul lui Martini[2] la Milano şi taman intram pe uşa sălii de concerte cînd Marquesina di F.[3]

1Este vorba de *tălmăcirea* limbajului gesturilor şi comportamentului.

2 Giovani Batista Martini (1706—1784), unul dintre cei mai de vază muzicieni ai epocii.

3Acest pasaj se întemeiază pe întîlnirea dintre Sterne şi celebra Marchesa

ieşea oareşicum grăbită : cînd am zărit-o era lîngă mine ; aşadar am sărit într-o parte să-i fac loc să treacă. Ea făcuse acelaşi lucru sărind în aceeaşi parte ca şi mine ; din care pricină ne-am lovit cap în cap : îndată ea a trecut de partea cealaltă ca să iasă : am fost la fel de ghinionist ca şi ea ; căci sărisem tot în partea aceea şi iarăşi i-am stat în cale cînd să treacă. Ne-am repezit amîndoi în partea cealaltă şi apoi îndărăt — şi am urmat tot aşa — era caraghios din cale afară ; amîndoi am roşit pînă în vîrful urechilor ; în cele din urmă am făcut ceea ce trebuia să fac de la bun început : am stat neclintit şi astfel Marquesina n-a mai întîmpinat nici o opreliştе. Nu mi-a fost cu putinţă să intru în sală pînă ce nu mi-am răscumpărat greşeala aşteptînd şi urmărind-o cu privirea pînă la capătul galeriei. S-a uitat de două ori îndărăt şi mergea cam pieziş de parcă voia să facă loc cuiva care ar fi urcat scările trecînd pe lîngă ea. — Nu, mi-am zis — asta-i o tălmăcire nevrednică : Marquesina are dreptul să primească cele mai alese scuze ce i le pot înfăţişa, — şi acum am prilejul s-o fac. Aşadar am alergat şi i-am cerut iertare pentru încurcătura ce-i pricinuisem spunîndu-i că inlenţiunea mea fusese sâ-i fac loc să treacă. Ea răspunse că şi ea fusese călăuzită de aceeaşi intenţiune în ceea ce mă priveşte — deci ne-am adus mulţimiri unul altuia. Ea afla în vîrful scării ; şi văzînd că lîngă ea nu e nici un *cicisbeu,* i-am cerut îngăduinţa s-o întovărăşesc pînă la caleaşcă ; Am coborît scările oprindu-ne la fiecare a treia treaptă ca să vorbim despre concert şi despre păţa- n' s noastră. — Pe cinstea mea, Madame, am rostit pe cînd
o ajutam să urce în caleaşcă, am făcut şase sforţări ca să vă fac loc să ieşiţi. — Iar eu am făcut şase sforţări, răspunse ea, ca să vă fac loc să intraţi. — Aş dori din suflet s-o faceţi şi pe-a şaptea, am rostit. — Cu dragă inimă, zise ea, făcîndu-mi loc. Viaţa e prea scurtă ca să zăbovim prea mult asupra tipicurilor ei. Aşadar, am păşit îndată înlăuntru şi m-a dus acasă cu dînsa. Şi ce s-a întîmplat cu concertul ştie mai bine decît mine Sfînta Cecilia care bănuiesc că a fost la el.

Voiesc doar să adaug că legătura ce s-a iscat din acea tălmăcire mi-a făcut o plăcere mai mare decît oricare alta ce am avut cinstea s-o întemeiez în Italia.

PITICUL

PARIS

N-am mai auzit pe nimeni niciodată făcînd această observaţiune în afară de un singur om ; şi cine va fi fost acela va ieşi probabil la iveală în acest capitol; aşa încît, fiind în bună măsură nepărtinitor, trebuie să fi fost temeiuri pentru ceea ce m-a uimit în clipa cînd mi-am aruncat privirile la *parterre* [1] — şi asta era abaterea de neînţeles a firii cînd a zămislit o asemenea

Fagniani (cf. Wilbur Cross, *The Life and Times of Laurence Sterne,* New Haven & London, 1929).

droaie de pitici. Neîndoielnic, uneori firea se abate de la făgaşul obişnuit în aproape toate ungherele pămîntului ; dar la Paris ea nu se mai satură desfătîndu-se. Zeiţa pare să fie tot atît de veselă pe cît este de înţeleaptă.

Cum ieşeam de Ia *Opsra Comique* cu ideea asta în minte, pe fiecare ins ce-1 zăream mergînd pe uliţe îl măsurăm după ea.

întristătoare strădanie ! mai cu seamă cînd trupul era cît se poate de mărunt, chipul cît se poate de oacheş, ochii vioi, nasul lung, dinţii albi, falca ieşită în afară — să vezi atîţia nenorociţi smulşi de întîmplare din sinul clasei în care se născuseră şi tîrîţi la marginea alteia, ceea ce mă îndurerează să consemnez — fiecare al treilea om un pigmeu ! Unii, din pricina capului rahitic şi a spatelui cocoşat, alţii din pricina picioarelor strîmbe, un al treilea grup de oameni a căror creştere a fost oprită de mîna Firii în cel de-al şaselea sau şaptelea an, un al patrulea, într-o stare firească şi desăvîrşită, aidoma merilor pitici ; de la cele dintîi lăstare şi seva dintîi a vieţii lor nicicînd meniţi să crească mai înalţi.

Un drumeţ doftor ar putea spune, asta-i din pricina prea multor oblojeli — un drumeţ melancolic, din pricina lipsei de aer curat — şi un drumeţ iscoditor ca să întărească sistema ar putea măsura înălţimea sălaşelor lor, îngustimea uliţelor şi cît de înghesuiţi mănîncă şi dorm împreună o sumedenie de inşi din rîndul burgheziei la caturile al şaselea şi al şaptelea ; da' îmi aduc aminte cum Mr. Shandy cel bătrîn [1] care lămurea pricinile nimicului mai bine ca nimeni altul, vorbind într-o searf, despre treburi de-astea, a adeverit că, aidoma altor animale, copiii pot să crească ajungînd aproape la orice mărime numai dacă vin pe lume în chipul cuvenit ; necazul era că cetăţenii Parisului erau atît de înghesuiţi că în fapt nu aveau destul loc în care să încapă.
— Nt vreau să spun să primească ceva, zise el, că nu primesc nimic. Ba, ce zic, urmă el, înfierbîntîndu-se, e chiar mai rău decît să nu primeşti nimic, cînd tot ceea ce ai, dup; douăzeci sau douăzeci şi cinci de ani de îngrijiri dintre cele mai gingaşe şi hrana cea mai bogată, nu va fi pînă la urmă mai mare decît piciorul meu. Cum Mr. Shandj era foarte scund, nu mai era nimic de zis la acestea

[1] Opiniile domnului Walter Shandy despre zămislirea, creşterea şi educaţia copiilor formează una din temele comice ale romanului *Tristram Shandy.*

Deoarece aceasta nu este o lucrare argumentativă, las răspunsul aşa cum l-am găsit şi mă voi mulţumi doar cu adevărul acestei observaţiuni ce este dovedită în fiecare uliţă lăturalnică din Paris. Mergeam pe aceea care duce de la Carusel la Palatul Regal şi observînd un băieţel in oarecare încurcătură pe marginea canalului ce trecea chiar prin mijlocul uliţei, l-am apucat de mînă şi l-am ajutat să treacă dincolo. întorcîndu-i chipul spre mine să-l privesc după aceea, mi-am dat seama că are aproape patruzeci de ani. Nu-i nimic, am zis ; un suflet milostiv
o să mă ajute şi pe mine tot aşa cînd oi avea nouăzeci de ani. Simt în suflet nişte uşoare porniri ce mă îndeamnă să fiu îngăduitor cu această sărmană oropsită ramură a stir- pei mele care nu are nici mărimea nici puterea trebuincioase ca să izbutească în viaţă. Nu pot îndura să-l văd pe unul dintre ei călcat în picioare ; şi abia mă aşezasem lîngă bătrînul ofiţir franţuz cînd m-a cuprins sila văzînd cum acest lucru se întîmpla taman sub loja noastră.

în spatele orchestrei şi între aceasta şi întîia lojă se afla un mic loc de trecere unde, atunci cînd sala e plină, vin să stea privitori de toată mîna. Cu toate că stai în picioare, la fel ca la *parterre,* plăteşti acelaşi preţ ca pentru staluri. Sărmana fiinţă lipsită de apărare din această tagmă fusese azvîrlită în locul ăsta cu ghinion dumnezeu ştie cum — seara era călduroasă iar el era înconjurat de fiinţe mai înalte decît dînsul cu doi coţi şi jumătate. Piticul avea de îndurat nespus din toate părţile ; însă cel mai mult şi mai mult îl necăjea un neamţ înalt şi mătăhălos ce măsura aproape şapte picioare [1] şi care stătea chiar în faţa lui luîndu-i orice posibilitate de a vedea fie scena, fie actorii. Bietul pitic se străduia din răsputeri să arunce o privire fugară la ceea ce se petrecea, căutînd o deschizătură cît de mică între braţul şi trupul neamţului, încercînd cînd pe o parte cînd pe cealaltă ; însă neamţul stătea ţeapăn în postura cea mai neîndatoritoare ce ţi-o poţi închipui — piticul ar fi putut prea bine să se afle în fundul celui mai adînc puţ din Paris că era totuna ; aşadar, şi-a ridicat mîna cuviincios pînă la mî- neca neamţului şi i-a împărtăşit necazul. Neamţul şi-a întors capul, l-a privit de sus — precum Goliat pe David — .şi nesimţitor şi-a luat locul ca mai înainte.

Taman atunci luam o priză de tabac din micuţa tabacheră de corn cum au călugării. — Şi cu cîtă grijă spiritul tău supus şi cuviincios, dragul meu călugăr ! atît de călit să *îndure* şi *să ierte !* — cu cîtă grijă şi-ar fi •aplecat el urechea la necazul acestui suflet amărît !

Bătrînul ofiţir franţuz văzîndu-mă înălţînd privirile mişcat cînd rosteam mustrarea, îşi luă îndrăzneala să mă întrebe ce s-a întîmplat. I-am istorisit toată povestea în trei cuvinte : şi am

1 Picior, unitate de măsură = 0,33 m.

adăugit cît de neomenos era .acest lucru.

Intre timp piticul ajunsese la capătul răbdării şi în cele dintîi izbucniri de furie, care sînt îndeobşte nechibzuite, îi spusese neamţului c-o să-i taie lunga coadă de păr cu cuţitul. Neamţul s-a uitat îndărăt nepăsător şi i-a răspuns că numai s-ajungă la ea. O nedreptate înăsprită de o jignire ori pe cine ar lovi ea, îl face pe orice om simţitor să fie şi el părtaş ; eram gata să sar din lojă ca s-o alin. Bătrînul ofiţir făcu asta cu mai puţină zăpăceală ; căci aplecîndu-se puţin şi făcînd semn din cap unei ca- raule şi arătînd totodată cu degetul spre cel în suferinţă, straja îşi făcu drum pînă la el. Nici nu a fost nevoie să-şi spună păsul — acesta se vedea cît de colo ; împingîndu-1 îndărăt pe neamţ îndată cu muscheta, îl luă pe bietul pitic de mînă şi-l aşeză în faţa acestuia. — Asta-i minunat ! am rostit, bătînd din palme. — Totuşi n-aţi îngădui aşa ceva în Englitera, spuse bătrînul ofiţir.

— în Englitera, stimate domn, am zis, *şedem cu toţii nestingheriţi.* Bătrînul ofiţir m-ar fi făcut să mă împac cu mine însumi de cumva aş fi fost învrăjbit — spunînd că acesta este un *bon mot*[1] — şi cum la Paris un *bon mot* preţuieşte mult, m-a îmbiat cu o priză de tutun.

TRANDAFIRUL

PARIS

Acum era rîndul meu să-l întreb pe bătrînul ofiţir franţuz ce s-a întîmplat. — Căci strigătul : *Hausscz* Ies *raains Monsieur l'Abbe* ![1] răsunînd din douăsprezece părţi deosebite la parter mi-era tot atît de neînţeles precum u fusese apostrofa mea către călugăr. îmi spuse că era "pun biet egumen dintr-una din lojile de sus ce se ascunde în spatele a două fete ca să vază opera şi că privirii de la parter care-1 zăriseră staruiau sa-şi ţină sus amîndouă mîinile în timpul spectacolului.

— Păi îşi poate cineva închipui, am întrebat, ca om al bisericii să buzunărească o modistă ? Bătrînul ofiţir franţuz zîmbi şi şoptindu-nu la ureche, îmi deschise o portiţă a cunoaşterii ce nici nu bănuiam.

— Doamne sfinte ! am rostit îngălbemndu-mă de uimire e oare cu putinţă ca nişte oameni atît de însufleţiţi de'sentimente să fie totodată atît de murdari şi atît de nevrednici de ele ? *Quelle grossierte !* - am adăugit.

Oîiţirul franţuz îmi spuse că aceasta era o batjocură grosolană îndreptată împotriva bisericii, care se încuibase în teatru cam pe vremea cînd s-a jucat *Ta.rtu.fje* de Mc- __ dar că, aidoma altor rămăşiţe ale deprinderilor erotice se întîlnea tot mai rar. — Fiecare naţie, urmă el, îşi are gingăşia şi grosolănia ei, prin care stă în fruntea celorlalte pierzîndu-şi întîietatea rînd pe rînd — că fusese în mai toate ţările şi nu găsise nici măcar una singură care să nu aibă lucruri gingaşe care păreau să lipsească din- tr-alta *Le POUR. et le CONTRE se trouvent en chaque nātion*

1 Vorbă de duh (fr.).

1 sus mîinile, domnule abate (fr.).

;[2] pretutindeni există o dreaptă cumpănire intre bine şi'rău ; şi numai cunoaşterea ei poate să slobozească jumătate din omenire de prejudecățile ce le nutreşte împotriva celeilalte jumătăți — că folosul călătoriei în ceea

[1] Vorbă de duh (fr.).

2s însușirile bune și cele rele se întilnesc la fiecare popor (fr.).

ce priveşte *sgavoir vivre* [1] este să vezi cît se poate de mult atît oameni cît şi datini ; ea ne învață să fim îngăduitori unul cu celălalt; iar îngăduința reciprocă, încheie el făcîndu-mi o plecăciune, ne învață să ne iubim unul pe celălalt.

Bătrînul ofițer francuz rosti acestea cu sufletul atît de deschis şi cu un asemenea bun simț ce se potriveau cu întîia mea impresie binevoitoare cu privire la caracterul lui. Cred că îl îndrăgeam pe acel om ; da' mă tem că m-am înşelat asupra țintei. Asta era chipul meu de a cugeta — singura deosebire era aceea că eu n-aş fi rostit aceasta nici pe departe atît de frumos.

E deopotrivă de stînjenitor şi pentru călăreț şi pentru cal dacă ultimul îşi tot ciuleşte urechile şi se sperie tot timpul de un lucru ce nu l-a mai văzut pînă atunci. Eu am tot atît de puține necazuri de ăst soi ca oricare altul ; cu toate acestea mărturisesc cinstit că multe lucruri m-au îndurerat şi multe vorbe m-au făcut să roşesc în cea dintîi lună — pe care le-am socotit neînsemnate şi cu desăvîrşire nevinovate în cea de-a doua.

Madame de Rambouliet[2], după o cunoştință de aproape şase săptămîni, îmi făcuse cinstea să mă ia în caleaşca ei cale de vreo două leghe în afara oraşului. Madame de Rambouliet este cea mai dreaptă dintre femei ; şi nici n-aş dori să văd alta cu mai multe alese însuşiri şi o mai mare curățenie sufletească. La întoarcere, Madame de Rambouliet m-a rugat să trag de sfoară. Am întrebat-o dacă doreşte ceva. *Rien que pisser*[3], a răspuns Madame de Rambouliet.

Nu fi mîhnit, bunule călător, c-o laşi pe Madame de Rambouliet să facă asta. Şi voi, mîndre şi tainice nimfe ! aucețivă fiecare şi *culegeți-vă trandafirul* şi risipiți-i în calea voastră — căci Madame de Rambouliet n-a făcut nimic altceva. Am ajutat-o pe Madame de Rambouliet să coboare din caleaşcă; şi de-aş fi fost preotul neprihănitei CASTALIA [4] n-aş fi slujit la fîntîna ei cu o mai aleasă bună-cuviință.

1 Buna creştere, bunele maniere, ştiința vieții (fr.).
2 Sterne se referă cu malițiozitate la celebra marchiză de Ram- bouillet — patroana cunoscutului salon literar din sec. al XVII-lea unde se întîlneau personalități ca Malherbe, Voiture şi La Roche- foucauld. Femeile care frecventau acest cerc sînt cunoscute sub denumirea de „precieuses".
3 Numai să fac pipi (fr.)
4 Fintina sacră a muzelor de pe muntele Parnas.

SLUJNICA
PARIS

Cele rostite de bătrînul ofiţer franţuz despre călătorie mi-au adus aminte de povaţa lui Polonius către fiul său, iar acesta mi-a amintit de Hamlet şi Hamlet de restul operei lui Shakespeare şi m-am oprit pe Quai de Conţi în drum spre casă ca să o cumpăr în întregime.

TOMUL AL DOILEA

Vînzătorul de cărţi spuse că n-are opera completă să-l pici cu ceară. — *Comment* ?[1] am glăsuit luînd un tom dintr-o colecţie ce se afla pe tejgheaua dintre noi. îmi răspunse că-i fuseseră aduse la legat şi că urmau să fie trimise îndărăt la Versailles Contelui de B. a doua zi dimineaţă.

— Da' Contele de B. îl citeşte pe Shakespeare ? am întrebat eu. — *C'est un Esprit fort*[2], răspunse vînzătorul de cărţi. Ii plac cărţile englezeşti ; şi ceea ce îi face şi mai mare cinste, Monsieur, îi iubeşte şi pe englezi. — O spuneţi atît de cuviincios, încît îl faceţi pe un englez să lase unul sau doi ludovici de aur în prăvălia domniei voastre. Vînzătorul de cărţi făcu o plecăciune şi era gata să zică ceva cînd o fată sfioasă de vreo douăzeci de ani, care după înfăţişare şi veşminte părea să fie *fille de chambre* la vreo prea cucernică doamnă din lumea bună, intră în prăvălie şi ceru *Les Egarments du Coeur et de l'Esprit*[3]. Vînzătorul îi dădu cartea îndată ; ea scoase o punguţă verde de atlaz tivită în jur cu o panglică de aceeaşi culoare şi vîrîndu-şi arătătorul şi policarul în ea
luă banii şi plăti. Cum nu aveam de ce să mai stau in prăvălie, am păşit amîndoi afară pe uşă.

— Şi ce faci tu, draga mea, am întrebat-o, cu *Rătăcirile inimii,* tu care nici nu ştii bine dacă ai una ? şi nu vei şti pînă ce nu-ţi va spune întîi dragostea, ori pînă ce vreun păstor necredincios n-o va face să tînjească, nu vei şti niciodată cu adevărat dacă este aşa. — Le *Dieu m'en garde !*[4] glăsui fata. — Pe bună dreptate, am zis, că dacă-i o inimă bună, mai mare păcatul să-ţi fie furată ; e mica ta comoară care-ţi împodobeşte înfăţişarea mai mult decît dacă ai fi gătită cu mărgăritare.

Fata ascultă cu smerită luare aminte ţinînd de legătură tot timpul în mînă punga de atlaz. — E foarte mică, am zis, apucînd-o de fund — fata o ţinea spre mine — şi e prea puţin în ea, draga mea, am spus ; dar fii tot atît de bună pe cît eşti de frumoasă şi

1 Cum aşa ? (fr.)
2 Liber cugetător ; raţionalist (fr.).
3 Este vorba de romanul sentimental *Les Egarements du Coeur et de l'Esprit* (1736) al lui Claude-Prosper Jolyot de Crebillon (Crebillon fils).
4 Să mă ferească sfîntul ! (fr.)

dumnezeu ți-o va umple : aveam în mînă o grămadă de coroane ca sâ cumpăr opera lui Shakespeare ; şi cum ea dăduse drumul de tot la pungă, am pus intr-însa o coroană şi legînd panglica într-un nod cu iundiță i-am înapoiat-o.

Fata îmi făcu o plecăciune mai mult smerită decît adîncă — era una din acele plecăciuni recunoscătoare în care sufletul însuşi se încovoaie — trupul nu face altceva decît să vestească acest lucru. Nu i-am dat niciodată unei fete o coroană care să-mi facă atîta plăcere.

— Povața mea n-ar fi prețuit nici cît o ceapă degerată, draga mea, de nu ți-aş fi dăruit şi asta împreună cu ea : iar acum cînd vei vedea coroana o să-ți aminteşti de povață — aşadar, draga mea, să nu te apuci s-o cheltuieşti pe panglici.

— Pe cinstea mea, Sir, zise fata cu hotărîre, n-aş fi în stare — şi zicînd acestea, îmi dădu mîna cum e obiceiul cînd e vorba de o învoială de onoare. *En verite... Monsieur, je mettrai cet argent apart* [1], spuse ea.

Cînd se încheie o înțelegere dreaptă între un bărbat şi o femeie, ea consfințeşte plimbările lor cele mai tainice : aşa că deşi se lăsase înserarea, şi cum amîndoi mergeam în aceeaşi parte, n-am şovăit să mergem mai departe împreună pe Quai de Conți.

La pornire îmi făcu o a doua plecăciune şi înainte de a fi apucat să facem douăzeci de paşi de la uşă, ca şi cum nu făcuse îndeajuns pînă atunci, se opri puțin din mers ca să-mi spună din nou — şi îmi mulțumi.

Era un mic prinos, i-am spus, ce nu mă puteam împiedica să-l aduc virtuții şi pentru nimic în lume nu m-aş putea înşela în privința ființei căreia i-1 adusesem. — Da' pe chipul tău deslușesc nevinovăție, draga mea, şi cel ce-i va întinde o capcană să n-aibă parte decît de rău !

Fata păru mişcată într-un chip sau altul de cele spuse. Scoase un uşor oftat. Am socotit că nu se cade să iscodesc nicidecum pricina. Aşadar n-am mai scos o vorbă pînă ce am ajuns la colțul uliței Rue de Nevers unde urma să ne despărțim.

— Da' acesta e drumul pînă la hotel de Modene, draga mea ? am întrebat. Mi-a răspuns că acesta era — ori că puteam s-o iau pe Rue de Gueneguault care era după cotitura următoare. — Atunci, draga mea, am s-o iau pe Rue de Gueneguault, am spus, din două pricini: mai întîi o să-mi facă plăcere şi apoi, în tovărăşia mea, vei fi ocrotită atît cît mergem împreună pe drumul spre casă. Fata era simțitoare la faptul că mă arătam îndatoritor — şi spuse că ar fi dorit ca hotel de Modene să se afle în Rue de St. Pierre. — Acolo stai ? am întrebat-o. îmi răspuse că e fată în casă la Madame R. Dumnezeule! am rostit, este taman doamna pentru care am adus o epistolă de la Amiens. Fata îmi spuse că Madame R., după cîte credea ea, aştepta un străin cu o epistolă şi era nerăbdătoare să-l întîlnească. Astfel am rugat-o pe fată să-i trimită bunele mele urări doamnei R. şi să-i spună că a doua zi

1 în realitate, domnule, banii aceștia ii voi pune deoparte (fr.).

dimineaţa îi voi face negreşit o vizită.

Am stat nemişcaţi la colţ în Rue de Nevers în vreme ce se petreceau toate acestea. Apoi ne-am oprit o clipă ca ea să aşeze *Les Egarements du Coeur* etc. într-un loc mai lesnicios decît să le ducă în mînă — erau două tomuri ; aşadar eu l-am ţinut pe cel de-al doilea, în vreme ce ea îl punea pe cel dintîi în buzunar ; iar apoi îşi ţinu deschis buzunarul şi l-am pus şi pe celălalt în el.

E minunat să simţi prin cîte fire nevăzute se leagă sentimentele noastre.

Am purces din nou, şi după ce făcu trei paşi, fata îşi vîrî mîna după braţul meu — eu tocmai o pofteam să facă acest lucru — dar o făcu de la sine cu acea firească nevinovăţie ce dovedea că ei nici prin minte nu-i trecea că nu mă văzuse niciodată în viaţa ei. Eu unul am simţit legătura de sînge cu atîta tărie încît nu m-am putut stăpîni să nu mă întorc pe jumătate ca să-i privesc chipul şi să văd dacă nu cumva pot afla o asemănare de familie. — Asta-i bună ! am rostit, oare nu sintem cu toţii Înrudiţi ?

Cînd am ajuns la cotitura de la Rue de Gueneguault, m-am oprit să-mi iau rămas bun odată pentru totdeauna : lata îmi mulţumi iarăşi pentru tovărăşie şi pentru bunătatea mea. îşi luă de două ori rămas bun — şi eu aşişderea : despărţirea noastră a fost atît de călduroasă că de s-ar fi petrecut altundeva nu sînt încredinţat că nu aş fi pecetluit-o cu un sărut al iubirii de semeni la fel de cald şi sfînt ca al unui apostol. Da' cum la Paris nu se sărută între ei decît bărbaţii — am făcut altceva, ceea ce însemna acelaşi lucru.

X-am urat ca Domnul s-o aibă în paza sa.

PAŞAPORTUL

Cînd am ajuns acasă la hanul meu, La Fleur îmi spuse că mă căutase un locotenent de poliţie. — Să-l ia naiba ! am rostit. Cunosc pricina. E vremea s-o afle şi cititorul căci a fost trecută cu vederea în înşiruirea lucrurilor în care s-a petrecut ; nu că mi-ar fi ieşit din minte dar de-aş li istorisit-o atunci ar fi putut fi uitată acum — şi eu acum am trebuinţă de ea.

Plecasem de la Londra într-o grabă atît de mare că nici nu mi-a trecut prin minte că eram în răzbel cu Franţa [1] ; ajunsesem la Dover şi am cercetat cu binoclul colinele de dincolo de Boulogne cînd mi-am dat seama de asta ; iar această idee a zămislit alta, şi anume că nu era chip să mergi acolo fără paşaport. Fie şi de merg numai pînă la capătul uliţei mi-e o silă de moarte să mă întorc îndărăt fiind cu nimic mai înţelept decît la plecare ; şi cum aceasta era una din cele mai mari sforţări ce le făcusem vreodată ca să-mi îmbogăţesc cunoştinţele, nu puteam îndura atît de uşor acest gînd : deci auzind cum Contele de... tocmise un pachebot, l-am rugat să mă ia şi pe mine în suita lui. Contele mă cunoştea puţintel — a zis

1 Steme a plecat din Londra spre Paris în prima săptămînă a anului **1762** în timp ce se desfăşura războiul dintre **Franţa** şi Anglia încheiat prin tratatul de pace din februarie **1763.**

doar că dorința lui de a mă sluji nu putea trece mai departe de Calais fiindcă el urma să se întoarcă la Paris prin Bruxelles ; însă odată ajuns acolo, aş putea ajunge la Paris fără nici o greutate, numai că la Paris trebuie să-mi fac prieteni şi să mă descurc cum oi putea. — Să ajung mai întîi la Paris, Domnule Conte, am zis, şi o s-o scot eu la capăt foarte bine. Aşadar m-am îmbarcat şi nu m-am mai gîndit deloc la asta.

Cînd La Fleur îmi spuse că mă căutase un locotenent de poliție, acest lucru îmi veni îndată în minte. Şi după ce La Fleur isprăvise, stăpînul hanului intră în odaie să-mi spună acelaşi lucru, adăugind că fusese iscodit îndeosebi despre paşaportul meu : stăpînul hanului încheie spunînd că nădăjduieşte că am paşaport. — Altul poate, nu eu, pe cinstea mea ! am rostit.

Stăpînul hanului se trase trei paşi îndărăt îndepărtin- du-se de mine ca de un ciumat cînd am rostit acestea — iar bietul La Fleur făcu trei paşi spre mine cu acea mişcare ce un suflet mărinimos o face ca să ajute pe cineva la ananghie. Făcînd aceasta flăcăul îmi cîştigă inima ; şi din acea singură trăsătură i-am cunoscut pe deplin caracterul şi mă puteam bizui pe el cu aceeaşi hotărîre ca şi cum m-ar fi slujit cu credință şapte ani.

— Mon seigneur ! strigă stăpînul hanului, da' venin- du-şi în fire pe cînd rostea exclamația îndată schimbă mlădierea glasului. Dacă Monsieur, nu are paşaport *(appara- ment)* [1] zise el, poate are prieteni la Paris care i-ar putea face rost de unul. — Eu unul nu am, am grăit, cu o înfățişare nepăsătoare. — Atunci, *certes* înturnă el răspuns, o să fiți trimis la Bastilia ori la Chatelet, *au moins* [2].

— Ei aş ! am rostit, riga Franței este un suflet blajin — n-ar face rău la nimeni. — *Cela n'empeche pas,*[3] zise el, o să fiți fără îndoială trimis la Bastilia mîine dimineață.

— Da' am tocmit odaia la hanul dumitale pentru o lună şi n-am s-o părăsesc nici măcar cu o zi înainte de soroc, nici pentru toți craii Franței, am răspuns. La Fleur îmi şopti la ureche, că nimeni nu se poate împotrivi rigăi Franței.

— *Pardi !* zise gazda mea, ces *Messieurs Anglois soni des gens tres extraordinaires* [4] — şi rostind acestea şi în- tărindu-le ieşi.

PAŞAPORTUL

HANUL DIN PARIS

Nu m-a lăsat inima să-l chinuiesc pe La Fleur stăruind cu grijă asupra pricinii stingherelii mele, temei pentru care am şi luat-o atît de nepăsător : şi ca să-i arăt cît de puțin mă apăsa, n-am mai vorbit despre asta deloc ; şi în vreme ce îmi aducea cina,

1 După cîte se pare (fr.).

2 Cel puțin (fr.).

3' Aceasta nu schimbă nimic (fr.).

4Zău că domnii aceștia englezi sînt oameni de-a dreptul extraordinari (fr.).

8 *

i-am vorbit despre Paris şi despre Opera comique cu o veselie mai mare ca de obicei. La Fleur fusese şi el acolo şi mă urmase pe ulițe pînâ la prăvălia vînzătorului de cărți ; da’ văzîndu-mă că ies cu tînăra *fiîle de chambre* şi că o luăm amîndoi pe Quai de Conți, La Fleur n-a mai socotit trebuincios să mă urmeze nici măcar un pas ; aşadar chibzuind în sinea lui, a pornit-o pe o scurtătură şi a ajuns la han la vreme ca să afle tărăşenia cu poliția ce era împotriva sosirii mele.

îndată ce vrednicul flăcău se îndepărtă coborînd să ia şi el cina, am început să chibzuiesc ceva mai stăruitor asupra încurcăturii în care mă aflam.

— Şi acum, Eugenius. ştiu că ai să zîmbeşti amintin- du-ți de o scurtă conversație ce am avut-o amîndoi în clipa cînd am purces la drum. Trebuie s-o istorisesc aici.

Ştiind prea bine că eram tot atît de puțin în stare să mă împovărez cu bani ca şi cu gînduri, Eugenius mă trăsese deoparte ca să mă întrebe cîți bani luasem la mine ; spunîndu-i întocmai despre ce sumă era vorba, Eugenius a clătinat din cap şi a zis că n-o să-mi ajungă ; la care şi-a scos punga să şi-o golească într-a mea.

— Cinstit vorbind, am destui, Eugenius, am zis.

— Nicidecum Yorick, nu ai, răspunse Eugenius.

— Cunosc Franța şi Italia mai bine decît tine.

— Doar nu crezi, Eugenius, am spus neprimindu-i darul, că înainte de a apuca să stau trei zile la Paris o să am grijă să zic ori să fac ceva pentru care o să fiu vîrît la Bastilia şi că o să stau acolo vreo două luni numai pe cheltuiala rigăi Franței. — Rogu-te să mă ierți, spuse Eugenius sec ; într-adevăr, de asemenea mijloace uitasem.

Acum întîmplarea ce o privisem cu uşurință îmi ieşea în cale fără greş. Să fie oare vorba de nesăbuință, nepăsare, înțelepciune sau îndărătnicie ori ce-o fi că, după ce La Fleur a plecat jos şi am rămas singur-singurei, nu-mi puteam struni mintea să cugete la starea mea altfel decît aşa cum îi spusesem lui Eugenius ?

Cît despre Bastilia ! auzul cuvîntului e de-ajuns ca să te umple de spaimă. Caută să tragi un folos cît mai mare din asta, mi-am zis, Bastilia nu e decît un alt chip de a spune turn — iar un turn nu e decît un alt chip de a spune o casă din care nu poți ieşi afară — îndurare pentru cei bolnavi de podagră ! că ei stau acolo de două ori pe an — da cu nouă livre pe zi, cu pană, cerneală, hîrtie şi răbdare şi chiar dacă cineva nu poate ieşi afară, poate s-o ducă cît se poate de bine înăuntru — cel puțin o lună sau şase săptămîni ; la sfîrşitul cărora, dacă e o ființă ce nu face rău nimănui, atunci nevinovăția lui iese la iveală şi el iese de acolo fiind un om mai bun şi mai înțelept decît atunci cînd a intrat. Dintr-o pricină sau alta (nu mai ştiu care) am ieşit în curte, cînd încheiam această socoteală, şi-mi amintesc că am coborît scările cît se poate de fălos de judecata mea. Afurisit să fie creionul *închis !* am rostit cu lăudăroşenie — nu-i rîvnesc puterile, fiindcă el zugrăveşte relele vieții în colori atît de aspre şi necruțătoare. Mintea e îngrozită de lucrurile ce ea însăşi le-a

sporit nemăsurat şi le-a întunecat ; mic- şorează-le la mărimea lor şi dă-le coloarea cuvenită şi atunci ea n-o să le mai bage în seamă. — E adevărat, am zis, îndreptînd propoziţiunea. Bastilia nu e un rău pe care să-l nesocoteşti — da ; lipseşte-o de turnuri — umple şanţul împrejmuitor — desferecă uşile — spune că nu e vorba decît de o întemniţare şi închipuieşte-ţi că cel ce te ţine închis acolo este nu un om ci o boală — şi atunci tot răul piere şi înduri cealaltă jumătate a întemniţării, fără să crîcneşti.

Am fost întrerupt în focul acestui monolog de un glas ce mi s-a părut a fi al unui copil care se plângea că „nu poate ieşi afară". Am cercetat trecerea în sus şi în jos şi nevăzînd nici bărbat, nici femeie, nici copil am ieşit fără să mai iau seama la asta.

Cînd mă întorceam îndărăt prin locul cu pricina am auzit aceleaşi cuvinte rostite de două ori; şi cătînd în sus am văzut că era un graur atîrnat într-o colivie mică. „Nu pot ieşi afară — nu pot ieşi afară !" zicea graurul.

Stăteam privind pasărea : cînd cineva trecea prin pasaj, alerga fluturîndu-şi aripile spre latura din care se apropia acesta, cu aceeaşi tînguire despre robia lui. „Nu pot ieşi afară !" spuse graurul. — Să te ajute domnul ! am zis, da' am să-ţi dau drumul, fie ce-o fi ; aşadar am ocolit colivia ca să ajung la uşă ; era sucită şi răsucită atît de tare de două ori cu sîrmă că era cu neputinţă s-o deschizi fără să faci colivia fărîme. Am apucat-o cu amîn- două mîinile.

Pasărea zbură spre locul unde încercam s-o slobozesc şi vîrîndu-şi capul printre zăbrele îşi apăsă pieptul de ele de parcă nu mai putea de nerăbdare. — Mă tem, sărmană făptură, am zis, că nu-ţi pot da drumul. — Nu, spuse graurul. Nu pot ieşi afară. Nu pot ieşi afară, zise graurul.

Mărturisesc că niciodată simţămintele nu mi-au fost deşteptate cu mai multă gingăşie şi nici nu mi-amintesc vreo întîmplare din viaţa mea cînd sufletul nepăsător alături de care raţiunea plutea ca o băşică să fi fost întors atît de neaşteptat în sălaşul lui. Măcar că erau mecaniceşti, notele erau cîntate atît de firesc că într-o clipă mi-au dat peste cap toate judecăţile metodice despre Bastilia şi am urcat cu greutate scările dezicîndu-mă de fiecare cuvînt ce-1 spusesem la coborîre.

Oricît de mult te-ai ascunde, robie ! am rostit — tot o băutură amară eşti ; şi cu toate că mii şi mii din toate timpurile au fost siliţi să te bea, asta nu te face mai puţin amară. Numai tu, de trei ori dulce şi milostivă zeiţă, am spus, grăindu-i LIBERTĂŢII, pe care toţi te venerează în taină şi în viaţa obştească, a cărei pornire este mărini- moasă şi va fi pururi astfel pînă ce FIREA însăşi se va schimba — nici o nuanţă a cuvintelor nu-ţi poate întina mantia-ţi de zăpadă şi nici o putere plăsmuită nu-ţi poate preface sceptrul în sabie. Cînd tu îi zîmbeşti celui ce-şi molfăie coaja de pîine, săteanul este mai fericit decît crăiescul lui sfăpîn din a cărui curte tu ai fost surghiunită. Dumnezeule milostiv, am strigat îngenunchind pe penultima treaptă cînd urcam, dă-mi numai sănătate, tu marele Dătător de sănătate, şi dă-mi-o numai

pe această mîndră zeiţă drept tovarăşă — şi hărăzeşte-le mitra episcopală, dacă divina ta providenţă socoate că aşa e bine, acelora care tînjesc după ea.

SCLAVUL

PARIS

Pasărea din colivie mă obsedă şi-n odaie ; m-am aşezat aproape de masă şi sprijinindu-mi capul în mînă am început să-mi închipui neajunsurile întemniţării. Eram într-o stare sufletească potrivită, aşa încît am dat frîu slobod închipuirii.

Voiam să încep cu milioanele de semeni ai mei care nu se nasc cu altă moştenire decît sclavia ; dar dîndu-mi seama, oricît de mişcător era acest tablou, că nu-1 pot aduce prea aproape de mine şi că sumedenia de grupuri necăjite ce-1 alcătuiau nu făcea decît să mă tulbure, am luat un singur sclav, am cercetat prin gratiile întunecate ale uşii ca să-i fac portretul.

Am băgat de seamă că trupul îi era pe jumătate istovit de lungă aşteptare şi şedere în temniţă şi am simţit durerea ce se naşte în inimă din nădejdea neîmplinită. Că- tînd mai îndeaproape l-am văzut galben şi scuturat de friguri : vreme de treizeci de ani vîntul dinspre apus nu-i adiase niciodată trupul — nu zărise nici soarele nici

luna în tot acest răstimp ; nici un glas de prieten ori rudă nu străbătuse printre gratii : copm ui...

Aici îrsă inima mea începu sa singereze - şi am fost silit să urmez cu o altă latură a portretului

Şedea pe pămînt pe o mîna de paie,_ în ungherul cel maiîndepărtat al temniţei care-i era pe rind scaun şi pat : S cap ei a aşezat un mic răboj din beţişoare crestate ce tus pînă jos cu mohorîtele nopţi şi zile ce le petrecuse " io _ i=nea în mînă unul din aceste beţişoare şi zgina *ll* el cu un cui ruginit o altă zi a nenorocirii ce se adăuga L noianul de zile. Cum apropierea mea împuţiră lumina si ?sa săracă de acolo, aruncă o privire fāra nădejde către uşă apoi cătă iarăşi în jos - clătina din cap şi îşi urmă în- tristătoarea sa trudă. Cînd işt întoarse trupul ca sa aşeze beţişorul în grămadă, am auzit lanţurile zornamdu-i la picioare. Scoase un oftat adine. Am zant fierul patrun- zîndu-i în suflet - am izbucnit în lacrimi - nu eram în stare să îndur tabloul întemniţam zugrăvit de închi- nuirea mea M-am ridicat de pe scaun şi chemîndu-1 pe La Fleur i-am poruncit să-mi tocmească o diligenţă care să fie gata de plecare la uşa hanului a doua zi la ceasurile nouă dimineaţa. .

_ O să mă duc îndată chiar eu la Monsieur Le Duke DO Choiseul, am zis. La Fleur voia să mă pună în pat; cum eu nu voiam ca el să vadă ceva pe chipul mea ce

i ar fi pricinuit o durere de inimă vrednicului flăcău

— i-am spus că o să mă duc singur la culcare — şi i-am poruncit să facă şi el aşijderea.

GRAURUL

DRUMUL SPRE VERSA1LLES

Am urcat în diligenţă la ceasul sorocit : La Fleur s-a •ireat în s^ate şi i-am poruncit surugiului să ajungă cit mai Grabnic la Versailles. Cum pe drumul acesta nu era nimic mai bine zis nimic din ceea ce caut eu atunci cînd călătoresc nu pot umple golul în nici un alt chip mai

priincios decît cu o scurtă istorisire despre aceeaşi pasăre despre care a fost vorba în capitolul trecut.

în vreme ce Preacinstitul Domn... aştepta un vînt prielnic la Dover, pasărea fusese prinsă pe stînci înainte de a fi învăţat bine să zboare de către un flăcău englez care era grăjdarul zisului domn ; şi nevoind s-o ucidă, o vîrîse în sîn şi o adusese pe pachebot — şi fiindcă o hrănise şi-o luase sub ocrotirea lui, după o zi ori două o în- drăgi şi o aduse teafără la Paris.

La Paris flăcăul cheltuise o livră pe o micuţă colivie pentru graur şi cum n-avea altceva mai bun de făcut în cele cinci luni cît stăpînul lui avea să petreacă acolo, l-a învăţat pe limba iui de acasă cele patru cuvinte uşoare — (şi nu mai multe) — pentru care îi sînt atît de îndatorat.

Cînd stăpînul lui a plecat în Italia, flăcăul a dăruit pasărea stăpînului hanului. Da' cîntecelul lui de libertate fiind cîntat într-o

limbă *necunoscută* la Paris, nimeni nu punea mare preț pe pasăre, încît La Fleur mi-a cumpărat atît graurul cît şi colivia pe o sticlă de vin de Burgundia.

La înapoierea mea din Italia l-am adus cu mine în țara in a cărei limbă îşi învățase cîntecul — şi istorisind povestea lui Lordului A., Lordul A. m-a rugat să-i dau lui pasărea ; după o săptămînă Lordul A. i-a dat-o Lordului B. Lordul B. i-a dăruit-o Lordului C. — şi gentilomul Lordului C. i-a vîndut-o pe un şiling Lordului D. Lordul D. i-a dat-o Lordului E. — şi tot aşa — la jumătate din alfabet. De pe această treaptă ajunse într-o casă mai scăpătată şi trecu prin mîinile multor oameni de rînd, Da' cum toți aceştia voiau *să intre* în lumea bună — iar pasărea mea voia să iasă afară — la Londra se punea tot atît de puțin preț pe ea ca şi la Paris.

Nu se poate ca mulți dintre cetitorii mei să nu fi auzit de ea ! şi dacă vreunul a văzut-o cumva vreodată — cer îngăduința să-l vestesc că pasărea aceea era a mea — ori era o imitație netrebnică făcută s-o înfățişeze pe ea.

Nu mai am nimic alt de adăugit la aceasta decît câ de atunci şi pînă acum l-am aşezat pe acest biet graur în vîrful blazonului meu. Aşa :

— Şi să-i răsucească slujbaşii heraldişti gîtul de se încumetă.

CUVÎNTAREA

VERSAILX.ES

N-aş vrea ca vrăjmaşul meu să poată vedea ce se petrece în mintea mea cînd cer ocrotirea unui om, oricare ar fi el : pricină pentru care îndeobşte mă străduiesc să mă ocrotesc singur ; da' vizita asta la Monsieur Le Duc de C. a fost o faptă silită — de-ar fi fost la sloboda mea alegere îmi închipui că aş fi făcut-o aidoma

altor oameni.

Cîte planuri mîrşave nu a urzit sufletul meu linguşitor pe drum ca să rostesc o cuvîntare nevrednică ! Pentru fiecare din ele se cădea să fiu întemnițat la Bastilia.

După aceea, cînd Versailles mi se ivi în fața ochilor, nimic nu-mi mai era de nici un folos decît să înşir cuvinte şi propoziții şi să plăsmuiesc purtări şi chipuri de rostire ca să mă vîr sub pielea lui Monsieur le Duc de C.

E bine, am zis. Tot aşa de bine, am răspuns tot eu, ca un surtuc pe care un croitor cutezător i l-ar duce fără să-i fi luat măsura. Neghiobule ! am urmat eu — cată mai întîi să vezi chipul lui Monsieur le Duc — ia aminte la caracterul întipărit pe el ; bagă de seamă în ce pozițiune stă ca să te asculte ; fii cu luare-aminte la toate întorsăturile şi expresiile trupului şi mădularelor sale. Cît despre felul de rostire, întîiul sunet ce-1 va rosti îți va da de veste ; şi din toate acestea laolaltă vei alcătui pe loc o cuvîntare ce nu poate să nu-i fie pe plac Ducelui —- părțile alcătuitoare sînt ale sale şi e aproape neîndoielnic că o să le primească.

Ei, bine ! am zis, aş vrea să se sfîrşească.

Fricos încă o dată ! ca şi cum un om nu ar fi deopotrivă cu altul pe întreaga întindere a pămîntului ; iar dacă e astfel pe cîmpul de luptă — de ce nu ar fi şi în cabinet ? Şi crede-mă pe mine, Yorick, cînd lucrurile nu stau aşa, omul este prefăcut cu sine ; şi îşi vinde propria lui apărare de zece ori, în vreme ce firea o face doar o dată. Du-te la Ducele de C. cu Bastilia pe chip. Mă prind pe viața mea că vei fi dus sub pază îndărăt la Paris după o jumătate de ceas.

Chiar aşa cred că se va întîmpla. am zis. Atunci o să mă duc la Duce, pe cuvînt ! cu cea mai mare voioşie şi bună-credință.

Aici greşeşti din nou, am răspuns. O inimă la largul ei, Yorick, nu cade dintr-o extremă în alta — ci este întotdeauna bine cumpănită.

Bine ! Bine ! am strigat, în vreme ce surugiul intra pe poartă — socot c-am să mă descurc cît se poate de bine : în clipa cînd el făcuse roată în jurul curții ducîn- du-mă pînă la uşă, mă simțeam atît de bine după această dăscăleală, încît nu am urcat treptele aidoma unei jertfe a dreptății ce urma să-şi ia rămas bun de la viață odată ajunsă pe ultima treaptă — şi nici nu le-am urcat cu o săritură şi vreo doi paşi mari cum fac cînd dau fuga spre tine, Eliza ! ca să întîmpin viața.

Cînd am intrat pe uşa salonului am fost întîmpin at de cineva ce putea prea bine să fie *maitre d'hotel,* dar avea mai degrabă înfățişarea unui ajutor de secretar, care-mi spuse că Ducele de C. are de lucru. — Nefiind din partea locului nu cunosc cîtuşi de puțin nnduiala ca sa capat o audientă, am zis, şi ceea ce era şi mai rau in împrejurările de față, eram şi englez pe deasupra. Mi-a răspuns că asta iu sporeşte cu nimic greutățile. I-am făcut o uşoara plecăciune şi i-am spus că am un lucru însemnat sa-i spun Domnului Duce. ,
«

Secretarul cătă spre scara de parca avea de gind sa mă lase să

urmez cu această istorisire în fața altcuiva.
— Da' nu vreau să vă înşel, am zis — căci ceea ce am de •DUS nu are nici un fel de însemnătate pentru Monsieur le Duc de C — dar pentru mine e de mare însemnătate. _ *C'est- uneautre affaire* [1] răspunse el. — Cîtuşi de puțin cînd e vorba de un om curtenitor, am zis. Rogu-vă, prea bunul meu domn, am urmat cînd poate un străin nă- lăidui să capete *accesse*[2] *?* Nu înainte de doua ceasuri, i-ăsounse el, cercetîndu-şi ceasornicul. Numărul trăsurilor lin curte părea să îndreptățească această socoteală că nu pra nici o nădejde să fiu primit mai devreme — şi fiindcă olimbîndu-mă înainte şi înapoi prin salon fără a avea pe nimeni cu care să schimb o vorba era in clipa aceea la fel de rău ca atunci cînd eşti întemnițat la Bastilia, indata m-am înapoiat la diligență şi i-am poruncit surugiului să mă ducă la *Cordon bleu* care era hanul cel mai apropiat Cred că aşa mi-este ursita — niciodată nu ajung la locul spre care mă îndrept.

LE PATISSER[3]

VERSAILLES

înainte de a fi ajuns la jumătatea uliței m-am răzgândit ■ cum tot sînt la Versailles, mi-am zis, aş putea tot aşa de bine să cercetez tîrgul; aşadar am tras de sfoară 'i i-am poruncit birjarului să mîne pe ulițele cele mai de seamă — mi-nchipui că tîrgul nu e prea mare, am zis. Surugiul îşi ceru iertare că mă îndreaptă şi-mi spuse că este nemaipomenit de frumos, că o sumedenie de mari duci, marchizi, conți aveau conace acolo. îndată îmi veni în minte Contele de B., despre care vînzătorul de cărți vorbise atît de frumos seara trecută. Şi de ce nu m-aş duce, mi-am zis, la Contele de B., care prețuieşte atît de mult cărțile englezeşti şi pe englezi — şi să-i istorisesc necazul meu ? încît m-am răzgîndit a doua oară. La drept vorbind era a treia oară ; că ziua aceea o hărăzisem pentru Madame de R. din Rue St. Pierre şi-i trimisesem vorbă cu devoțiune prin slujnica ei că am să trec pe la ea negreşit
— da' eu sînt călăuzit de împrejurări — nu eu le călăuzesc pe ele : încît zărind un om cu un coş stînd pe partea cealaltă a uliței de parcă avea ceva de vînzare, i-am poruncit lui La Fleur să se ducă şi să-l întrebe de conacul contelui.

Cînd se înapoie La Fleur era cam palid şi-mi spuse că omul acela este un Chevalier de St. Louis şi vinde *pates* *. Cu neputință, La Fleur ! am rostit. La Fleur nu putea să lămurească întîmplarea cum nu puteam nici eu ; dar stărui în spusele lui : văzuse crucea ferecată în aur cu panglică roşie prinsă la butonieră, zise — şi cătase în coş şi zărise pateurile ce le vindea Cavalerul, aşadar în privința asta nu se putea înşela.

0 asemenea schimbare în viața omului trezeşte un prințip

1 Pateuri (fr.).
2Acces, primire (fr).
3Fatiserul (fr.).

mai sănătos decît curiozitatea : nu m-am putut stăpîni să-l cercetez o bucată de vreme şezînd în diligenţă. Cu cît îl priveam mai mult pe el, crucea şi coşul lui, cu atît mai vîrtos ele se urzeau în mintea mea. Am ieşit din diligenţă şi m-am îndreptat spre el.

Era încins cu un şorţ de pînză de in care-i venea sub genunchi şi cu un fel de pestelcuţă care-i ajungea pînă la jumătatea pieptului ; în partea de sus a acesteia, dar puţin mai jos de tiv, atîrna crucea. Coşul cu *pates* micuţe era acoperit cu un şervet alb de damasc ; un altul la fel era întins pe fundul coşului ; şi totul avea o înfăţişare cît se poate de curată şi îngrijită ; încît i-ai fi putut cumpăra *pates* mînat nu mai puţin de simţăminte decît de poftă.

El nu te îmbia în nici un chip ci stătea nemişcat la colţul unei case să cumpere cine are poftă, fără stăruinţă.

Să fi avut vreo patruzeci şi opt de ani, o înfăţişare potolită, aproape solemnă. Nu m-am mirat. M-am dus mai degrabă la coş decît la el şi după ce am ridicat şervetul şi am luat un *pate* în mînă — l-am rugat să-mi tălmăcească înfăţişarea lui care mă mişcase.

în cîteva cuvinte mi-a istorisit că îşi petrecuse cea mai mare parte a vieţii în slujba în care, după ce cheltuise o mică moştenire, căpătase o companie laolaltă cu crucea ; dar că la încheierea păcii din urmă, reghimentul său fiind reformat şi întregul corp de armată dimpreună cu alte reghimente aflîndu-se lipsite de hrană — s-a trezit în lumea largă fără prieteni, fără un ban. — Intr-adevăr, spuse el, fără nimic în afară de asta — (şi zicînd acestea arătă spre cruce). Sărmanul cavaler mi-a cîştigat mila şi isprăvi conversaţiunea cîştigîndu-mi şi preţuirea.

— Riga, zise el, era cel mai mărinimos dintre crai ; dar mărinimia lui nu putea să-i aline nici să-i răsplătească pe toţi şi nenorocirea lui era că făcea parte dintre aceştia mulţi. Avea o soţie măruntică, zise el, pe care o iubea şi care făcea *patisserie* [1]; şi adăugi că nu socotea ruşinos să se apere pe sine şi pe ea de lipsuri în acest chip — dacă Providenţa nu-i hărăzeşte un altul mai bun.

Ar fi hain din parte-mi să le ascund celor buni o bucurie trecînd sub tăcere ce s-a întîmplat cu acest sărman Cavaler al Sf. Ludovic aproape nouă luni după aceea.

Pare-se că el se aţinea de obicei în apropierea porţilor de fier ce duc la palat şi cum crucea ce-o purta a atras luarea-aminte a multora, mulţi îl iscodiseră in acelaşi chip ca şi mine. El le-a istorisit aceeaşi poveste şi întotdeauna cu atîta cuviinţă şi bun simţ încît, în cele din urmă, povestea a ajuns la urechile rigăi — care auzind că zisul Chevalier fusese un neînfricat ofiţir, preţuit de întreg reghimentul ca un om de onoare şi de caracter — a pus capăt măruntului său negoţ printr-o pensie de o mie cinci sute de livre pe an.

Deoarece am spus asta ca să-i fac pe plac cetitorului, îl rog să-mi îngăduie să-i mai istorisesc una de acelaşi fel pentru plăcerea mea : cele două povestiri aruncă lumină una asupra alteia — şi e păcat să fie despărţite.

[1] Produse de patiserie (fr.).

SABIA
RENNES

Dacă împărățiile şi țările au vîrstele lor de decădere şi simt la rîndul lor ce înseamnă năpasta şi sărăcia — n-am să mă opresc ca să înfățişez pricinile ce au dus treptat la prăbuşirea familiei d'E. din Bretania. Marchizul d'E. ținuse piept împrejurărilor cu multă hotărîre dorind să păstreze şi să arate şi lumii cîteva fărîme din ceea ce fuseseră străbunii lui — dar nechibzuința lor a făcut ca încercarea să fie peste puterile lui. Mai rămînea de ajuns pentru a răspunde micilor nevoi ale obscurității. Dar avea doi feciori care aşteptau de la el *lumină.* El socotea că sînt vrednici de aceasta. încercase cu spada — da' nu-şi putuse croi drum cu ea : cheltuielile erau prea mari, iar numai cumpătarea nu era de ajuns ; nu mai rămînea nici un alt mijloc decît negoțul.

In oricare alt ținut din Franța în afară de Bretania aceasta ar fi vătămat pentru totdeauna rădăcina copăcelului pe care mîndria şi dragostea lui doreau să-l vadă înflorind din nou. Dar cum în Bretania exista o stipulație în această privință, el s-a slujit de ea ; şi folosind prilejul cînd toate ținuturile se adunaseră la Rennes, Marchizul însoțit de cei doi feciori s-a dus la curte ; şi in- vocînd dreptul unei străvechi legi a ducatului care, deşi era rareori revendicată, era nu mai puțin în vigoare, şi-a luat sabia de la şold.
— Iată. a zis, luați-o ; şi fiți păstrătorii cei credincioşi pînă ce vremuri mai bune or să mă ajute s-o recapăt.

Preşedintele s-a învoit să primească spada şi a mai rămas acolo cîteva minute pînă cînd a fost pusă in arhivele locuinței sale, după care a plecat.

A doua zi Marchizul şi întreaga familie s-au îmbarcat pentru Martinica şi după vreo nouăsprezece, douăzeci de ani de afaceri încununate de izbîndă, dimpreună cu nişte moşteniri neaşteptate de la spițele îndepărtate ale familiei s-a întors acasă să-şi recapete rangul şi să-l întărească.

A fost o întîmplare fericită, care nu-i va mai fi dată nici unui alt călător decît unuia sentimental, că m-am aflat

la Rennes taman în timpul acestei cereri solemne : o nu**mesc solemnă căci** pentru mine aşa a fost.
Marchizul sosi la tribunal împreuna cu întreaga familie • el o Unea de braț pe doamna lui - feciorul cel mai * : Unea rlp braț sora, iar feciorul cel mai mic stătea lTcelălalt capăt al rîndului alături de mama lui. De două
ºⁿ Se ᴾaşternu^o tăcere 'de mormînt. Cînd Marchizul se apropie la şase paşi de tribunal, o lăsă pe Marchiză în seama feciorului cel mic şi inamtmd trei paşi in fața

^ rnăTp^W-to'^set StSMf!

^iB,, prieten de care se lepădase o privi cu luare-aminte de la un capat la altul începînd cu minerul, ca şi cum voia să vadă dacă^ este aceeaşi - cînd zărind puțina rugina aproape de virf, o aoropie de ochi şi aplecîndu-şi capul deasupra ei, cred ca am văzut o lacrimă căzînd pe locul cu pricina : ceea ce urmă nu mă putea

amăgi.

— Am să găsesc *un alt chip* s-o îndepărtez de acolo, ziso el

Rostind acestea Marchizul vîrî din nou sabia în teacă, făcu o plecăciune paznicilor — şi paşi afară urmat de **soţie, fiică** şi cei doi feciori.

Ah, cit de mult îi pizmuiam simţămintele !

PAŞAPORTUL

VERSAILLES

N am întîmpinat nici o greutate ca să fiu primit de Monsieur le Count de B. Opera completă a lui Shake- cnpare era aşezată pe masa şi el aşeza tomurile unul neste altul M-am apropiat de masa şi cătînd mai întn la cărţi într-un chip care să-l facă sa-şi dea seama ca *tiu ce cărţi sînt — i-am spus că venisem neînsoţit de nimeni care să mă prezinte, bine ştnnd că în odaia lui voi fi întîmpinat de un prieten ce, eram încredinţat, îmi va face însuşi prezentarea. - E consmgeanul meu, marele Shakespeare, am zis, arătînd spre opera lui — *et ayez la bonte, mon cher ami,* am adăugit, invocînd spiritul său, *de me jaire cet honneur-la* [A].

Contele zîmbi la ciudăţenia acestei prezentări şi băgînd de seamă că sînt puţintel cam galben şi bolnăvicios, stărui să şed într-un jilţ : aşadar m-am aşezat ; şi ca să-l scutesc de cine ştie ce închipuiri despre o vizită atît de neobişnuită, i-am istorisit pe şleau întîmplarea din prăvălia vînzătorului de cărţi şi cum acesta mă îndemnase să mă duc la el cu povestea micii încurcături în care mă aflam mai degrabă decît la oricine altcineva în Franţa. — Şi ce necaz aveţi ? să-l aud, zise Contele. Aşa că i-am istorisit povestea precum i-am spus-o cetitorului.

— Iar stăpînul hanului unde am tras, am zis, ispră- vindu-mi istorisirea, ţine morţiş, Monsieur le Count, ca să fiu dus la Bastilia — da' nu mă tem cîtuşi de puţin, am urmat — căci aflîndu-mă în mîinile poporului cu cele mai alese purtări din lume, şi bine ştiind că sînt om cinstit şi că nu am venit să iscodesc goliciunea pămîntului, nu mi-a trecut nici o clipă prin cap gîndul că mă aflu la cheremul lui. Vitejia franţujilor, Monsieur le Count, am zis, nu-i făcută ca să se arate în faţa celor neputincioşi. Cînd am rostit acestea o roşeaţă vie cuprinse obrajii Contelui de B. — *Ne craignez rien.* [1] — Nu vă temeţi, glăsui el. — Nu, nu mă tem deloc, am răspuns iarăşi ; de altminteri, am urmat eu cam în glumă, am bătut drumul de la Londra la Paris tot rîzînd şi nu cred că Monsieur le Duc de Choiseul este vrăjmaşul voioşiei într-atît ca după toată truda să mă trimită îndărăt jelindu-mă.

— Rugămintea mea către dumneavoastră, Monsieur le Compte de B. (făcîndu-i o plecăciune adîncă), este să porunciţi să nu facă acest lucru.

Contele mă ascultă cu nespus de multă bunăvoinţă căci altfel n-aş fi rostit nici jumătate din cele spuse — şi zise o dată sau de

1 N-aveţi nici o teamă (fr.).

două ori : — *C'est bien dit*[1]. Aşadar mi-am încheiat pledoaria astfel şi m-am hotărît să nu mai scot o vorbă.

Contele ducea conversaţiunea : am tăifăsuit despre lucruri neînsemnate j despre căiţi şi politică, despre bărbaţi şi apoi despre femei. — Domnul să le aibă în paza sa pe toate ! am rostit eu, după ce vorbiserăm îndelung despre ele ____ nu-i om pe lume să le iubească mai mult decît mine : după atîtea metehne cîte am văzut şi după toate satirele împotriva lor ce le—am cetit, tot le med iubesc ■ fiind adînc încredinţat că omul care nu le iubeşte într-un fel pe toate nu este în stare să iubească pe nici una aşa cum se cuvine.

__ jjgk bien ! Monsieur l'Anglois [2], zise Contele cu veselie N-aţi venit să iscodiţi goliciunea ţinutului — vă cred — *ni encore* [3], sînt gata să cred, pe aceea a femeilor noastre Dar îngăduiţi-mi să-mi închipui — dacă — par *hazard* [4] ele v-ar pica în drum, împrejurarea aceasta nu v-ar tulbura.

E ceva în firea mea care nu poate răbda atingerea celei mai mici insinuări necuviincioase : m-am străduit adesea să mă stăpînesc în neastîmpărul taifasurilor despre verzi şi uscate, şi după o nesfîrşită osteneală am cutezat să spun o mie de lucruri în faţa unei duzini de femei laolaltă da' n-aş îndrăzni să spun nici cel mai neînsemnat dintre aceste lucruri unei femei singure nici pentru a dobîndi viaţă veşnică.

__ Yă cer iertare. Monsieur le Count, am zis ; cît despre goliciunea ţinutului domniei voastre, de-aş vedea-o, jyjj_aş arunca privirea la ea cu lacrimi in ochi iar cea a femeilor domniilor voastre (înroşindu-mă la gîndul ce mi-1 deşteptase), vederile mele despre acest lucru sînt atît de evanghelice şi am atîta simpatie pentru ceea ce este *slab* la ele, încît aş acoperi-o cu un veşmînt de-aş şti cum să-l arunc deasupra. Da' ce-aş vrea, am urmat, este să iscodesc goliciunea inimii lor şi prin feluritele ascunzişuri ale datinilor, climei şi religiei să aflu ce e bun în ea şi să pot da astfel înfăţişare inimii mele — şi de aceea am venit.

Din această pricină, Monsieur le Compte, am urmat, nu am fost să văd Palatul crăiesc nici grădina Luxemburg

1 Bine spus (fr.).
2 Ei bine, domnule englez (fr.).
3 Şi nici (fr.).
4 Din întîmplare (fr.).

— nici Fața Luvrului — nici n-am încercat să mă grozăvesc cu cataloagele ce le avem ale tablourilor, statuilor şi bisericilor ; eu socot fiece femeie frumoasă ca pe un templu şi mai degrabă aş păşi în el să văz desenele originale şi schițele neîngrijite atîrnate acolo, decît însăşi *Schimbarea la jață* a lui Rafael. Această dorință fierbinte, am urmat, la fel de nerăbdătoare ca aceea ce înflăcărează sufletu] unui adevărat cunoscător, m-a mînat să plec din casa mea şi să vin în Franța — şi din Franța mă voi duce în Italia — e un voiaj tihnit al inimii în căutarea FIRII şi a acelor simțăminte ce se înalță din ea şi care ne fac să ne iubim unul pe altui — şi să iubim lumea, mai mult ca de obicei.

Contele îmi spuse multe lucruri cuviincioase cu acest prilej ; şi adăugi foarte prevenitor cît de mult îi era îndatorat lui Shakespeare că-1 ajutase să mă cunoască.

— Da', *a-propos,* zise Shakespeare e plin de lucruri minunate. A uitat un mic amănunt, că nu v-a spus numele, şi de aceea este nevoie s-o faceți singur.

PAŞAPORTUL

VERSAILLES

Nimic nu mă pune într-o încurcătură mai mare decît să mă apuc să-i spun cuiva cine sînt — că aproape de oricine pot să dau mai bine socoteală decît de mine ; şi adeseori am dorit să pot face aceasta într-un singur cu- vînt — şi cu asta să isprăvesc. A fost singura dată şi singurul prilej din viața mea cînd am putut împlini aceasta într-un sfîrşit. Cum Shakespeare se afla pe masă şi amintindu-mi că numele meu se află în cărțile lui, am luat în mînă Hamlet şi deschizînd îndată la scena groparilor din actul al cincilea, mi-am pus degetul pe YORICK şi îm- pingînd cartea către Conte, cu degetul aşezat pe nume în acest răstimp : — Me Voici /[1] am zis.;

Acum fie câ amintirea țestei sărmanului Yorick îi ieşise din minte Contelui la vederea craniului meu, ori vreo minune a făcut uitat un răstimp de şapte sau opt sute de ani, nu are nici o însemnătate în istorisirea de față ; este neîndoielnic însă că franțuzii se pricep mai bine să născocească decît să îmbine. Nu mă mir de nimic pe lumea asta şi cu atît mai puțin de un asemenea lucru ; de vreme ce unul dintre cei dintîi prelați ai bisericii noastre, pentru a cărui nepărtinire şi simțăminte părinteşti am cea mai înaltă venerație, a căzut în aceeaşi greşeală într-o împrejurare aidoma. — Nu poate răbda, a spus, să cerceteze predicile scrise de măscăriciul rigăi Danemarcei. — Bine, monseniore, am rostit, dar sînt doi Yorick. Yorick, cel la care se gin'deşte domnia voastră, e mort şi uitat de opt sute de ani ; el a huzurit la curtea lui Horwendillus[1] — celălalt Yorick sînt eu care n-am huzurit,

[1] Iată-mă (fr.)

1 tn *Historia Danica* a lui Saxo Grammaticus,

monseniore, la nici o curte regească. A clătinat din cap. — Doamne sfinte ! am rostit, ați putea tot aşa de bine să-l luați pe Alexandru cel Mare[1] drept Alexandru Căldărarul, monseniore. — E totuna, a înturnat el răspuns.

— Dacă Alexandru, riga Machedoniei, l-ar fi putut muta [2] pe domnia voastră, am spus, sînt încredințat că luminăția voastră nu ați fi zis aşa.

Bietul Conte de B. n-a făcut altceva decît a căzut în aceeaşi *greşeală.*

___ Et, Monsieur, est il Yorick ? strigă Contele.

___ je le suis, am zis. — Vous ? — Moi, moi qui ai l’honneur de vous parler, Monsieur le Compte. — Mon Dieu ! rosti el, îmbrățişîndu-mă. — Vous etes Yorick.[3]

Contele vîrî numaidecit opera lui Shakespeare în buzunar — şi mă lăsă singur în odaie.

PAŞAPORTUL

VERSAILLES

Nu-mi puteam închipui de ce Contele de B. ieşise aşa de grăbit din odaie, după cum nu puteam pricepe nici de ce vîrîse opera lui Shakespeare în buzunar.

Tainele ce cată să se lămurească de la sine nu sînt vrednice să-ți pierzi cu ele vremea ce ți-o ia o închipuire despre ele : era mai bine să-l citesc pe Shakespeare ; aşadar luînd *Mult zgomot pentru nimic* îndată m-am strămutat din jilțul în care şedeam la Messina — în Sicilia, şi am fost aşa de prins de Don Pedro, Benedick şi Beatrice, încît nu m-am mai gîndit la Versailles, la Conte ori la Paşaport.

Minunată mlădiere a spiritului omenesc care se poate lăsa deodată dus de amăgiri ce alungă clipele searbede din calea nădejdii şi mîhnirii ! de mult, de mult mi-ar fi fost numărate zilele de n-aş fi păşit pe acest tărîm fermecat de atît de multe dintre ele : cînd calea e prea aspră pentru picioarele mele ori prea povîrnită pentru puterile mele, cobor de pe ea şi o apuc pe o cărare netedă de catifea pe care închipuirea a presărat-o cu bobocii de trandafir ai desfătării ; şi după ce fac cîțiva paşi pe ea, mă întorc întărit şi

Horwendillus, re°e al Danemarcei, este tatăl lui Amlethus, Hamlet din piesa lui Shakespeare (Cf. *Tristram Shandy* I, XI).

1 Cf. Hamlet, act. V, sc. 1, v. 218.

2 jn original: translated ; *to translate* = a transfera (un episcop). „ . , „ * - „

3rjomnul este Yorick ? - Da, sînt Yorick. - Dumneavoastra ? Eu eu care am cinstea de a vă vorbi, Domnule Conte. — Vai Doamne ! Dumneavoastră sinteți deci Yorick (fr.).

[1] Iată-mă (fr.).

înviorat. Cînd relele mă apasă dureros şi nu e chip să scap de ele pe lumea asta, atunci o apuc pe o nouă cale — o las — şi cum mi-e mult mai lesne să-mi închipui Cîmpiile Elizee [1] decît cerul, mă silesc să intru în ele aidoma lui Enea. Il văd întîmpinînd umbra visătoare a părăsitei sale Didona — şi dorind s-o recunoască ; zăresc această făptură mişcîndu-şi capul tulburată şi îndepărtîndu-se în tăcere de cel ce-i pricinuise necazuri şi ocară : simţămintele mele se topesc într-ale ei — şi în duioşia ce mă făcea s-o bocesc cînd eram la şcoală.

Neîndoielnic că asta nu înseamnă să umbli printr-o umbră deşartă şi nici nu te frămînţi în zadar, *din această pricină* — asta i se întîmplă mai des cuiva atunci cînd încredinţează doar raţiunii deznodămîntul frămîntărilor sale. Eu unul pot spune, fără putinţă de tăgadă, că niciodată nu am putut să-mi stăpînesc nici o pornire a inimii
cu atîta hotărîre decît prinzînd cu arcanul cît mai grabnic un simţămînt blînd şi mărinimos, ca să-i ţin piept la el acasă.

Cînd am ajuns la sfîrşitul actului al treilea, Contele de B. intră ţinînd în mînă paşaportul meu. — Mons. le Duc de C. zice Contele, e la fel de bun proroc, îndrăznesc să spun, precum e şi ca om de stat. *Un homme qui rit,* a zis ducele, *ne sera jamais dangereux.* [2] De-ar fi fost vorba de oricine altcineva în afară de măscăriciul rigăi, adăugi Contele, nu l-aş fi putut căpăta în aceste două ceasuri.

— *Pardonnez moi,* [3] Mons. le Compte, am zis, eu nu sînt măscăriciul rigăi. — Dar sînteţi Yorick ! — Da. — *Et vous plaisantez* ?[4] Am răspuns : — într-adevăr glumesc — da' pentru asta nu primesc nici o răsplată — o fac întru totul pe socoteala mea.

Noi n-avem măscărici la curte, Mons. le Compte, am zis, ultimul ce l-am avut a fost în vremea destrăbălatei domnii a lui Carol II — iar de atunci moravurile noastre s-au subţiat treptat încît astăzi curtea noastră e plină de patrioţi ce nu doresc nimic alta decît cinstea şi bunăstarea ţării lor — iar doamnele noastre sînt toate atît de neprihănite, de curate, de bune, de cucernice — că nu-i mai rămîne măscăriciului nimic de care să-şi bată joc.

— Voila un persiflage ![5] — strigă Contele.

PAŞAPORTUL

VERSAILLES

Cum Paşaportul poruncea tuturor locţiitorilor cîrmul- torilor,

1 Cf. *Eneida* VI. 635.

2 Un om care rîde nu va fi niciodată primejdios (fr.).

3 [1] Iată-mă (fr.). Iertaţi-mă (fr.).

4 Şi glumiţi (faceţi glume) ? (fr.)

5 Aşa glumă mai zic şi eu ! (fr.).

cîrmuitorilor, mai marilor tîrgurilor, gheneralilor armiei, justițiarilor şi slujbaşilor judecătoreşti să-i îngăduie lui Mr. Yorick, măscăriciul regelui, şi boarfelor sale să călătorească nestingheriți — mărturisesc că izbînda
dobîndirii Paşaportului a fost nu puțin ştirbită de impresia ce am făcut-o în această împrejurare. Dar nu e nimic neîntinat pe lumea asta ; şi unii dintre cei mai de vază ecleziaşti ai noştri au mers pînă acolo încît au spus că însăşi desfătarea este însoțită de un suspin — şi că cea mai mare desfătare *cunoscută de ei* s-a sfîrşit *îndeobşte* nici mai mult nici mai puțin decît printr-o zguduitură.

Mi-aduc aminte de prea vrednicul şi învățatul Bevoris- kius [1] care, în lămuririle despre semințiile de la Adam încoace, se opreşte în chipul cel mai firesc în mijlocul unei însemnări ca să povestească lumii despre două vrăbii de pe marginea ferestrei sale ce-1 stînjeniseră în vreme ce scria şi în cele din urmă îl abătuseră de la spițele neamului.

— E ciudat ! scrie Bevoriskius ; dar faptele sînt neîndoielnice căci le-am însemnat cu pana una după alta
— dar în scurtul răstimp în care aş fi putut isprăvi de scris cealaltă jumătate a acestei însemnări, vrăbioiul m-a tulburat repetîndu-şi alintările de douăzeci şi trei de ori şi jumătate.

Cît de milostiv este cerul cu făpturile sale ! adaugă Bevoriskius.

Nefericitule Yorick ! ca cel mai de seamă dintre confrații tăi să fie în stare să scrie acestea pentru ochii lumii, care te fac să roşeşti pînă la urechi copiin- du-le chiar şi în odaia ta de lucru. Da' asta nu are nici în clin nici în mîneca cu călătoriile mele. Aşadar, de două ori, de două ori cer iertare pentru asta.

ÎNSUŞIRI DE CARACTER

VERSAILLES

— Şi ce ziceți despre francuzi ? mă întrebă Contele de B., după ce îmi înmînase paşaportul.

Cetitorul îşi poate închipui că după o atît de îndatoritoare dovadă de bunăvoință nu-mi lipseau cuvintele pentru a răspunde frumos la o asemenea întrebare.

— *Mais passe, pour cela* Spuneți-mi pe şleau, a zis ; socotiți că franțuzii au bună-cuviința pentru care toată lumea ii ține la aşa mare cinste ? — Am găsit toate temeiurile, am spus, care întăresc aceasta. — *Vrai- ment ?* [2] zise Contele. *Les Frangois sont polis* [;1]. — Peste măsură, am înturnat eu răspuns. Contele luă aminte la cuvîntul măsură *(excesse);* şi susținu că acesta spunea mai mult decît zisesem eu. O bună bucată de vreme m-am apărat cum am putut mai bine ; el stărui că am o şovăială şi să-mi spun părerea fără ocol.

[1] Iată-mă (fr.).

1 Bevoriskius : Johan van Beverwyck (sau Beverovicius), teolog olandez.

2 într-adevâr (fr.).

— Socot, Mons. le Compte, am spus, că omul are o anume gamă şi un instrument ; şi chemările obşteşti şi de alt fel îi dau pe rînd prilejul să întrebuinţeze întreaga gamă ; prin urmare, dacă începi cu o notă prea înaltă ori prea joasă, atunci lipseşte ceva fie în registrul de sus fie în cel de jos care să întregească sistema armoniei. Contele de B. nu se pricepea la muzică şi mă rugă să-l lămuresc în alt chip. — O naţie cuviincioasă, dragă domnule Conte, am zis, îi îndatorează pe toţi ; şi unde mai pui că bună-cuviinţa însăşi are atît de multe farmece ; e împotriva inimii să spui că poate face vreun rău ; cu toate acestea socot că omul luat în întregul său, nu are putinţa să ajungă decît la o anume desăvîrşire — iar dacă trece de aceasta, el mai degrabă îşi schimbă însuşirile decît să le dobîndească. Nu mă încumet să spun cît de mult i-a înrîurit pe franţuzi în privinţa aceasta — da' de s-ar întîmpla vreodată ca englezii, în calea spre desăvîrşire, să ajungă la aceeaşi cizelare care îi osebeşte pe franţuzi, dacă noi nu am pierde *politesse du coeur*'[1] care îi face pe oameni să se aplece mai mult către fapte omeneşti decît către fapte cuviincioase — atunci am pierde cel puţin acea însuşire deosebită şi acea originalitate de caracter care îi deosebeşte nu numai unul de altul dar faţă de toată lumea din jur.

Aveam în buzunar cîţiva şilingi lucitori şi netezi ca sticla de pe vremea rigăi Wilhelm ; şi prevăzînd că-mi vor fi de folos în lămurirea ipotezei mele îi luasem în mînă cînd am ajuns aici.

— Vedeţi, Mons. Le Compte, am zis, ridicîndu-mă şi punîndu-i pe masă în faţa lui, tot zornăind şi fre- cîndu-se unul de altul vreme de şaptezeci de ani în buzunarul unuia sau altuia, au devenit atît de asemănători că de abia mai poţi deosebi un şiling de altul.

Englezii, aidoma străvechilor medalii, s-au ţinut deoparte şi trecînd prin mîinile a puţini oameni îşi păstrează asprimea dintîi cu care i-a înzestrat firea — nu sînt prea plăcuţi la pipăit — în schimb inscripţia este atît de desluşită incit vezi la prima ochire a cui asemănare şi icoană o poartă.

Insă franţuzii, Mons. Le Compte, adăugii, vrînd să îndulcesc cele spuse, au atîtea alese însuşiri, că pot cu atît mai lesne să se lipsească de asta. Sînt un neam la fel de credincios, viteaz, mărinimos, înzestrat şi blînd ca oricare altul de pe lume. Dacă are un cusur — acesta este seriozitatea.

— *Mon Dieu* ![2] strigă Contele, ridicîndu-se din jilţ. *Mais vous plaisantez* [3], zise el, îndreptîndu-şi exclamaţia de adineaori. Mi-am pus mîna la piept şi l-am încredinţat cu toată hotărîrea că aceasta este părerea mea cea mai statornică.

[1] Iartă-mă (fr.)

1 Dar lăsaţi asta (fr.).

2 Ah, Doamne ! (fr.)

3 Dumneavoastră glumiţi (fr.)

Contele zise că se simte jignit şi că nu poate sta să-mi asculte temeiurile trebuind în acea clipă să se ducă să prînzească cu Ducele de C.

— Dar dacă nu e prea departe să veniți pînă la Versailles să luați masa împreună cu mine, vă poftesc, înainte de a părăsi Franța să-mi faceți plăcerea de a afla că vă deziceți de părerea dumneavoastră — ori în care anume chip o susțineți. — Iar dacă o susțineți, Mons. Anglois. zise, trebuie s-o faceți din toate puterile fiindcă toată lumea vă este potrivnică. I-am făgăduit Contelui că voi avea cinstea de a prinzi împreună cu el înainte de a purcede în Italia — şi astfel mi-am luat rămas bun.

[1] Iată-mă (fr.).

ISPITA

PARIS

Cînd am descins la han portarul mi-a spus că taman atunci o tînără cu o cutie de carton în mînă întrebase de mine. — Nu ştiu dacă a plecat ori ba, zise portarul. Mi-a dat cheia odăii mele şi am urcat scările ; şi cînd am ajuns cu zece trepte înainte de capul scării, la catul din faţa uşii mele am întîlnit-o coborînd domol.

Era nurlia *fille de chambre* cu care mă plimbasem pe Quai de Conţi : Madame de R. o trimisese cu o însărcinare la o *merchande de modes* [1] ce se afla la cîţiva paşi de hotel de Modene ; şi cum nu izbutisem ca să trec s-o văd, îi poruncise să cerceteze dacă plecasem din Paris ; şi dacă plecasem, de nu cumva i-am lăsat o epistolă.

Cum frumoasa *fille de chambre* era aproape de uşa mea, s-a înapoiat din drum şi a intrat împreună cu mine în odaie pentru o clipă pînă ce am scris un răvaş.

Era o plăcută seară liniştită de sfîrşit de mai — perdelele roşu-închis (la fel ca ale patului) erau trase ; soarele apunea şi răsfrîngea prin ele o coloare atît de încîntă- toare pe chipul frumoasei *fille de chambre,* că am crezut că se înroşise. Gîndul acesta m-a făcut şi pe mine să mă înroşesc : eram singuri singurei ; şi asta a pricinuit o a doua îmbuj orare înainte ca cea dintîi să se şteargă.

E un soi de roşeaţă mîngîioasă pe jumătate vinovată în care sîngele păcătuieşte mai mult decît omul — e trimis năvalnic de la inimă şi virtutea o zbugheşte după el — nu ca să-l cheme îndărăt, ci să le pricinuiască nervilor o cît mai mare desfătare — se contopesc.

Da' n-am de gînd s-o înfăţişez aici. Mai întîi am simţit că se petrece în mine ceva ce mi-era taman pe potriva lecţiei de virtute ce-i dădusem cu o seară mai înainte — Am tot căutat o carte de vizită răstimp de cinci minute, ştiam bine că nu am nici una. Am luat o pană, am pus-o jos iarăşi, îmi tremura mîna — îşi vîrîse dracul coada.

Ştiu la fel de bine ca orişicine că dracul este un vrăjmaş căruia dacă i te împotriveşti îşi ia tălpăşiţa — dar
eu rareori îi stau împotrivă ; de spaimă că fie şi dacă ies biruitor s-ar putea să fiu rău vătămat în bătălie — aşadar, întru propria-mi apărare îmi iau nădejdea de la izbîndă ; şi în loc să mă gîndesc cum să-l pun pe fugă îndeobşte o iau eu la sănătoasa.

Frumoasa *jille de chambre* se apropie de masa de lucru unde căutam o carte de vizită — mai întîi luă pana ce-o aruncasem, apoi se arătă gata să-mi ţină cerneala : o făcu atît de îmbietor, că mai, mai să primesc — da' nu îndrăzneam. — N-am nimic, draga mea, pe care să scriu, am zis. — Scrieţi pe orice, spuse ea firesc.

Eram gata să strig. Atunci am să scriu pe buzele tale, frumoaso ! Dacă fac acest lucru, mi-am zis, asta îmi va aduce pierzania — aşa încît am luat-o de mînă şi am însoţit-o pînă la uşă şi am rugat-o să nu uite învăţătura ce i-o dădusem. A spus că negreşit n-o să uite — şi cura rostea acestea cu oarecare înfocare,

[1] Negustoreasă de articole de modă (fr.)

se întoarse şi-şi puse amîndouă mîinile împreunate în mîna mea. Era cu neputinţă să nu le apăs într-o atare împrejurare. Am vrut să le dau drumul ; şi cîtă vreme le-am ţinut în mînă căutam în sinea mea pricini ca să n-o fac — şi am urmat să le ţin tot astfel.

După două minute am băgat de seamă că trebuia să iau bătălia de la capăt — şi simţeam cum la acest gînd îmi tremurau toate mădularele.

Piciorul patului se afla preţ de un iard şi jumătate de locul unde stăteam noi — tot îi mai ţineam mîinile —şi nu pot lămuri cum s-au petrecut lucrurile, da' nici n-am rugat-o — nici n-am tras-o spre mine — nici nu m-am gîndit la pat — însă s-a întîmplat aşa că amîndoi ne-am aşezat.

— O să v-arăt, zise frumoasa *jille de chambre,* punguţa ce am lucrat-o astăzi ca să păstrez coroana dăruită de dumneavoastră. îşi vîrî mîna în buzunarul drept ce era în partea dinspre mine — şi căută pipăind o bucată de vreme — apoi în buzunarul stîng : o pierduse. Niciodată nu mi-am păstrat nădejdea atît de liniştit — era în buzunarul drept — în cele din urmă o scoase afară ; era din tafta verde căptuşită cu puţin atlaz alb tighelit şi de ajuns de mare ca să ţină o coroană. Mi-o puse în palmă — era drăguţă ; şi am ţinut-o preţ de zece minute cu dosul palmei odihnindu-se în poala ei — cătînd cînd la pungă, cînd într-o parte a acesteia.

Unul sau două fire se rupseseră în cutele legăturii ce o purtam la gît. Frumoasa *fille de chambre,* fără a rosti o vorbă, scoase cutia cu ace, băgă aţă în ac şi le cusu pe loc. Am prevăzut că aceasta va primejdui strălucirea acelei zile ; şi în vreme ce îşi trecea mîna dintr-o parte în cealaltă a gîtului meu făcînd mişcarea cu acul, am simţit laurii cu care mă încununase închipuirea scuturîndu-se.

In vreme ce mergea i se slăbise o curea şi catarama pantofului sta să-i cadă. — Vedeţi, spuse *fille de chambre* ridicîndu-şi piciorul. Nu-mi rămînea alta de făcut decît să închei catarama drept răspuns şi să vîr înăuntru cureaua — şi cînd am isprăvit i-am ridicat celălalt picior să văd dacă amîndouă cataramele erau încheiate — şi făcînd asta pe neaşteptate — negreşit că am descumpănit-o pe frumoasa *fille de chambre* ■— şi atunci...

CUCERIREA

— Da — şi atunci. Voi, ale căror capete de lut reci şi suflete încropite pot stăvili sau tăinui patimile ce vă mistuie — spuneţi-mi ce greşeală este oare ca omul să le aibă ? au cum altfel poate să dea spiritul lui socoteală părintelui spiritelor decît pentru purtarea sa în viitoarea ziselor patimi ?

Dacă firea a ţesut astfel pînza bunătăţii încît firele dragostei şi dorinţei s-au încîlcit în ţesătură — oare trebuie s-o sfîşiem pe toată ca să le scoatem afară ? Să nu-i biciuieşti pe aceşti stoici, mîndru cîrmuitor al firii ! — mi-am zis. Oriunde mă va duce pronia ta întru încercarea virtuţii, oricare ar fi primejdia, oricare ar fi slujba mea, îngăduie-mi să simt pornirile ce se nasc din ea şi care îmi aparţin

ca om ; iar dacă le stăpînesc ca un om vrednic, o să las deznodămîntul în seama dreptății tale, căci tu ne-ai zidit pe noi — şi nu noi înşine.

Isprăvindu-mi cuvîntarea, am ridicat-o pe frumoasa *fille de chambre* de mînă şi am însoțit-o afară — a stat lingă mine pînă ce am zăvorit uşa şi am vîrît cheia în buzunar — *şi atunci* — izbînda fiind hotărîtoare — atunci, şi nu mai înainte, mi-am apăsat buzele pe obrazul ei şi, luînd-o din nou de mînă, am dus-o teafără pînă la poarta hanului.

TAINA

PARIS

Un bun cunoscător al inimii omeneşti va înțelege că mi-era cu neputință să mă întorc îndată în odaia mea. Sentimentele îmi fuseseră deşteptate ca de atingerea unei game indiferente cu o terță minoră la sfîrşitul unei compoziții muzicale. Aşadar, am zăbovit o bucată de vreme la poarta hanului cătînd la toți trecătorii şi închipuin- du-mi cîte şi mai cîte despre ei, pînă cînd luarea-aminte mi-a fost trezită de un singur lucru ce zădărnicea orice fel de judecată despre el.

Era un ins înalt cu o înfățişare filosofească, aşezată, pîrlit de soare care trecea liniştit în sus şi în jos de-a lungul uliței făcînd un înconjur de vreo şaizeci de paşi de fiecare latură a porții hanului. Să tot fi avut cincizeci şi doi de ani. Sub braț avea un baston, era înveşmîntat într-o haină cafeniu-deschis, jiletcă şi nădragi ce păreau să-l fi slujit cîțiva ani bunişori — erau curați încă, şi întreaga lui făptură vădea o cumpătată *proprete* [1]. După felul în care îşi scotea pălăria şi după chipul lui de a intra în vorbă cu o sumedenie de oameni în cale, mi-am dat seama că cerea de pomană ; aşa încît am scos un bănuț ori doi din buzunar pregătindu-mă să-i dau cînd ajunge în dreptul meu — da’ trecu de mine fără să-mi ceară nimic — măcar că nu făcu nici cinci paşi după aceea şi ceru pomană unei femei mărunte ; dintre noi doi eu eram cel mai în stare să-l ajut. Abia isprăvise cu femeia că şi-a scos pălăria în fața alteia care se apropia. Un bătrîn gentleman venea încet — şi, după el, un altul tînăr şi spilcuit. I-a lăsat să treacă pe amîndoi fără să ceară nimic ; am stat cercetîn-

1 Curățenie (fr.).

du-1 o jumătate de ceas, răstimp în care a făcut vreo şase înconjururi în sus şi in jos, şi mi-am dat seama că urmărea acelaşi gind fără nici o abatere.

Două lucruri erau ciudate in această tărăşenie şi ele mi-au dat de gîndit fără un scop anume — cel dinții era de ce oare omul îşi istorisea povestea *numai* femeilor — şi cel de-al doilea — ce fel de poveste era şi ce fel de limbuție putea fi aceea ce înmuia inimile femeilor şi care el ştia prea bine că n-avea rost s-o întrebuințeze cu bărbații.

Mai erau alte două împrejurări ce încîlceau această taină____una era aceea că spunea ce avea de spus femeilor la ureche într-un chip ce aducea mai degrabă a taină decît a rugăminte — cealaltă era faptul că izbîndea întotdeauna — nu oprea în drum nici o femeie fără ca aceasta să nu-şi scoată punga şi să-i dea ceva.

Nu mi-a trecut prin minte nici un chip de a lămuri acest fapt neobişnuit.

Dădusem peste o enigmă cu care să mă desfăt toată seara aceea — încît am urcat scara pînă la odaia mea.

CAZUL DE CONŞTIINȚĂ

PARIS

Am fost urmat îndată de stăpînul hanului care intră in odaie spunîndu-mi să-mi caut găzduire în altă parte.

— Cum aşa, prietene ? am întrebat. Mi-a răspuns că mă zăvorisem în odaia de dormit împreună cu o femeie preț de două ceasuri în seara aceea şi acest lucru era impotriva rînduielilor casei.

— Prea bine, am urmat, atunci o să ne despărțim prieteni — căci fata e aidoma ca înainte — şi eu sînt aşij— ierea — iar domnia ta vei rămîne la fel cum te-am găsit.

— Un asemenea lucru e de ajuns, zise el, să întineze bunul nume al hanului său.

— *Voyez vous, Monsieur* [1], rosti el, arătînd spre piciorul patului pe care şezusem. Mărturisesc că acesta

[1] Vedeți, domnule (fr.).

vădea oarecum temeinicia spuselor lui; însă cum mîndria nu-mi îngăduia să intru în amănuntele împrejurării l-am povăţuit să doarmă cu cugetul liniştit aşa cum eram hotărît să fac şi eu în noaptea aceea, şi că îi voi plăti ceea ce îi datoram la gustarea de dimineaţă.

— N-aş fi luat în seamă, *Monsieur,* zise el, dacă aţi fi avut douăzeci de fete. — Asta înseamnă cu douăzeci mai mult decît cele pe care m-am bizuit eu vreodată, am zis întrerupîndu-i şirul. — Măcar, de-ar fi fost cel puţin dimineaţa. — Deosebirea de ceas schimbă cu ceva păcatul la Paris ? — A schimbat ceva, grăi el, şi anume ruşinea. — în străfundul sufletului îmi plac deosebirile limpezi şi nu pot spune că eram din cale afară de înfuriat pe el. — Recunosc că e nevoie, urmă stăpînul hanului, ca unui străin la Paris să i se dea prilejul sa cumpere horbotă şi ciorapi de mătase şi manşete gofrate din horbotă, et *tout cela* [1] — şi nu-i nici o nenorocire dacă o femeie vine cu o cutie pentru pălării. — Pe cinstea mea, am zis, avea o cutie ; dar n-am cercetat-o nici o clipă. — Atunci, spuse el, *Monsieur* nu a cumpărat nimic. — Nici un capăt de aţă, am răspuns. — Fiindcă, urmă el, v-aş. putea înfăţişa pe cineva care s-ar purta cu domnia voastră *en conscience*

— Trebuie s-o întîlnesc astă-seară, am zis. îmi făcu o plecăciune adîncă şi coborî.

Să ies biruitor asupra acestui *maitre d'hotel* oare, am strigat, şi după aceea ? După aceea am să-l fac să priceapă că ştiu că e un ins nevrednic. Da, şi apoi ? Dar apoi ! Eram prea apropiat de mine însumi ca să spun că e de dragul altora. — Nu-mi mai rămăsese nici un răspuns potrivit. în socoteala mea era mai multă posomoreală decît rînduială şi îmi era lehamite de ea înainte de a aduce-o la îndeplinire.

Peste cîteva minute modista intră în odaie cu cutia cu horbotă. Da' n-o să cumpăr nimic, mi-am zis în sinea mea.

Modista stărui să-mi arate totul — eram greu de mulţumit : ea însă părea să nu priceapă acest lucru ; îşi des- •chise micuţa-i prăvălie şi întinse horbotele în faţa mea una după alta — le desfăcu şi le împături iarăşi una cîte una cu cea mai mare răbdare şi blîndeţe — s-ar putea să cumpăr — au ba — îmi lăsa totul la cît socoteam eu de cuviinţă. Biata făptură părea dornică să capete un ban : şi făcea sforţări să mă cucerească într-un chip nu atît îndemînatic, cît mai degrabă neprefăcut şi mîngîietor.

Dacă cineva nu e cît de cît încrezător cu atît mai rău pentru el — m-am înduioşat şi m-am lepădat de cea de-a doua hotărîre tot aşa de liniştit ca şi de cea dintîi. De ce aş dojeni-o pe una pentru greşeala alteia ? dacă atîrni de acest hangiu despotic, mi-am zis, cătînd în ochii ei, amară trebuie să-ţi fie pîinea ce-o cîştigi.

Chiar de-aş fi avut numai patru ludovici de aur în pungă, n-aş fi dat-o afară pe uşă înainte de a-i fi dat trei dintre ei pe o păreche

1 Şi alte asemenea lucruri (fr.).

de manşete gofrate din horbotă.

— Stăpînul hanului o să împartă cîştigul cu ea — nu-i nimic — atunci *am plătit* ca mulți alții înaintea mea pentru o faptă ce nu o *puteau* împlini ori la care nu puteau să cugete.

GHICITOAREA

PARIS

CÎND La Fleur urcă pentru a mă sluji la cină îmi spuse cît de mult se căia stăpînul hanului pentru jignirea ce-mi adusese poftindu-mă să-mi caut odaie în altă parte.

Omul care prețuieşte odihna nopții n-o să se culce cu vrăjmăşie în suflet dacă poate preîntîmpina acest lucru. Aşadar i-am poruncit lui La Fleur să-i spună stăpînului hanului că dinspre partea mea şi eu mă căiam pentru pricina ce iscasem. — Și poți să-i mai spui, dacă vrei, La Fleur, adăugii eu, că dacă tînăra mai vine o dată n-am s-o primesc.

Aceasta era o jertfă nu pentru el, ci pentru mine, că după ce scăpasem ca prin urechile acului hotărîsem să nu mă mai pun în primejdie ci să plec din Paris de era cu putință, cu virtutea neîntinată, aşa precum sosisem acolo.

— C *est deroger* d *noblesse, Monsieur,*[1] zise la Fleur, plecîndu-se pînă la pămînt pe cînd rostea acestea. *Et encore Monsieur,* [2]*,* spuse el, îşi poate schimba părerea — şi dacă *(par hazard)* [3] ar dori să se desfete — nu văd nici

o desfătare în asta, am zis, curmindu-i şirul — *Mon Dieu !* rosti La Fleur şi strînse masa.

După un ceas veni să mă ajute să mă culc şi fu din cale afară de slugarnic — îi stătea pe limbă să-mi spună ceva ori să mă întrebe ceva dar nu izbutea s-o facă : nu mi-am putut închipui ce poate fi ; ba nici nu mi-am dat osteneala să aflu despre ce e vorba fiindcă mă frămînta

o ghicitoare mai însemnată, anume aceea a omului care cerşea în fața uşii hanului, aş fi dat oricît să-i aflu dedesubturile ; iar asta, nu din curiozitate — aceasta e o pricină atît de josnică a iscodirii îndeobşte că n-aş da nici măcar două parale ca s-o mulțumesc — dar o taină, mi-am zis. care înmoaie atît de repede şi fără greş inima tuturor femeilor lingă care te afli, e o taină cel puțin pe potriva pietrei filozofale : de-aş fi fost stăpînul celor două Indii aş fi dat una din ele să stăpînesc această taină.

Am tot sucit-o şi invirtit-o în mine aproape toată noaptea dar în zadar ; şi cînd m-am trezit dimineața, sufletul mi-era tot atît de tulburat de *visuri* precum Duhul rigăi Babilonului fusese chinuit de visele lui ; şi o spun fără şovăire, tîlcuirea lor i-ar fi pus în încurcătură pe toți înțelepții din Paris ca şi pe cei din Chaldeea.

1 Asta-i o abatere de la mărinimie (fr.).

2 Ba mai mult, domnule (fr.).

3 Din întîmplare (fr.).

DUMINICĂ

PARIS

Era duminică ; şi cînd La Fleur intră în odaie dimineaţa cu cafeaua şi chifla cu unt,, era atît de dichisit că de-abia l-am mai recunoscut.

La Montreuil mă legasem printr-o învoială să-i dăruiesc o pălărie nouă cu bumb de argint şi panglică şi patru

ludovici de aur *pour s'adoniser* [1] cînd ajungem la Paris ; şi ca să fim drepţi, bietul flăcău făcuse minuni cu ea. Cumpărase o frumoasă, îngrijită şi trainică tunică de stofă stacojie şi o părече de nădragi aidoma. Măcar că erau purtaţi, nu se cunoştea cîtuşi de puţin] a zis. L-am trimis la naiba că-mi spusese — păreau atît de nefolosiţi că măcar că ştiam prea bine că lucrul era cu neputinţă, mai degrabă m-aş fi încredinţat pe mine însumi închi- puindu-mi că i-am cumpărat noi-nouţi pentru flăcău decît că îi luase din *Rue de friperie* [2]. Un moft ca acesta nu-ţi umple inima de întristare la Paris. Ba mai cumpărase şi o frumoasă jiletcă de atlaz brodată destul de fistichiu. Aceasta se cunoştea într-adevăr că fusese pur- tată dar fusese curăţată de lucea : firele de aur fuseseră lustruite — şi cu totul era mai curînd arătoasă decît altminteri. Şi cum albastrul nu era ţipător, se potrivea de minune cu tunica şi nădragii : ba încă din banii ăştia mai smulsese şi o pungă nouă împreună cu un solitar ; şi stăruise pe lîngă *fripier*[3] să-i dea şi o părече de jartiere aurii pentru nădragi. Cumpărase manşete gofrate din muselină *bien brodees * cu patru lire din buzunarul lui — şi o părече de ciorapi albi de mătase de alte cinci lire — şi unde mai pui că firea îl înzestrase cu o înfăţişare chipeşă, şi asta nu-1 costase nici o para.

Intră în odaie astfel dichisit, cu părul pieptănat ferches şi cu un prea frumos *bouquet* [4] la piept — într-un cuvînt, era atîta voioşie în întreaga lui înfăţişare că îndată mi-a amintit că e duminică — şi legînd una de alta, pe loc mi-a venit în gînd că hatîrul ce voise să mi-1 ceară în seara trecută era îngăduinţa de a petrece ziua prin apropiere, aşa cum face tot omul la Paris. Abia- mi trecuse prin minte această bănuială cînd La Fleur, cu nesfîrşită supuşenie da' cu o căutătură plină de încredere de parcă voia să zică să nu-1 resping, m-a rugat stăruitor să-i îngădui să-şi petreacă ziua, *pour faire le galant vis ă* ***vis de*** *sa* ***maitresse*** *[l]*.

Taman asta aveam de gînd să fac şi eu *vis-ă-vis* Madame de R. Păstrasem caleaşca înadins întru acest scop şi nu mi-ar fi înjosit cu nimic mîndria de-aş fi avut un slujitor aşa de dichisit ca La Fleur să şadă la spate : nici- cînd nu avusesem atîta trebuinţă de el.

Dar cată să simţim nu să ne sfădim în asemenea încurcături — fiii şi fiicele trudei se leapădă de libertate dar nu şi de Fire în înţelegerile lor ; sînt făpturi în carne şi oase şi au măruntele lor vanităţi şi dorinţe în casa robiei aidoma supraveghetorilor lor — neîndoielnic că au pus un anume preţ pe dăruirea de sine — şi aşteptările lor sînt atît de nesăbuite că adesea i-aş dezamăgi dacă

1 Să se dichisească (fr.).

2 Piaţa de vechituri (lit. : strada de vechituri) (fr.).

3 Vînzător de vechituri (fr.).

4 Buchet de flori (fr.).

starea lor nu ar face ca aceasta să fie cu totul în putința mea.

— *Iată ! — Iată, sînt alt tău slujitor* — asta mă lipseşte indată de puterea unui stăpîn.

— Ai să mergi, La Fleur ! am zis.

—Da' ce iubită ai putut să-ți găseşti La Fleur la Paris într-un răstimp atît de scurt ? am întrebat. La Fleur îşi puse mîna pe piept şi spuse că aflase o *petite demoiselle* [2] la Monsieur Le Compte de B. La Fleur avea darul tovărăşiei şi, ca să spunem adevărul, lăsa să-i scape tot atît de puține prilejuri ca şi stăpînul său — aşa încît într-un chip ori altul — dar cum, dumnezeu ştie, intrase în legătură cu *demoiselle* pe podețul scării în vreme ce eu eram prins cu *Paşaportul;* şi cum aveam destulă vreme să-l cîştig pe Conte de partea mea, La Fleur pusese lucrurile la cale astfel încît să cîştige fata de partea lui — pare-se că neamurile aveau să vină în ziua aceea la Paris iar el se înțelesese cu ea şi cu alți doi, trei slujitori ai Contelui să se întîlnească pe *boulevarăs.*

Fericiți oameni ! că măcar o dată pe săptămînă puteți ca împreună fiind să scăpați de toate grijile **;** să țopăiți, **să** cîntați şi să vă veseliți uitînd de povara necazurilor ce apasă sufletul altor seminții ale pămîntului.

1 Pentru a-i face curte iubitei sale (fr.).
2 Domnişorică, duduie (fr.).

FRAGMENTUL

PARIS

LA Fleur îmi lăsase ceva cu care să mă desfăt în ziua aceea, ceva la care nu mă aşteptasem şi care nu i-ar fi putut trece prin minte nici lui nici mie.

îmi adusese rotocolul de unt pe o frunză de coacăz şi cum era o dimineață călduță şi avea de mers o bucată bună de drum ca să mi-1 aducă, ceruse o foaie de hîrtie s-o pună între frunză şi mînă. întrucît asta slujea la fel de bine ca o farfurie, i-am poruncit s-o aşeze pe masă. Aşa cum era şi cum aveam de gînd să stau toată ziua în casă, i-am poruncit să treacă pe la *traiteur* [1] să rînduiască prîn- zul şi să mă lase să iau gustarea de dimineață singur.

Cînd am isprăvit untul am azvîrlit frunza de coacăz pe fereastră şi era gata, gata să fac la fel cu foaia de hîrtie — dar oprindu-mă să citesc mai întîi un rînd, iar aceasta purtîndu-mă spre cel de-al doilea şi al treilea — am socotit că prețuieşte mai mult ; aşa încît am închis fereastra şi trăgînd un scaun aproape de ea, m-am aşezat să cetesc.

Era izvodit în franceza veche de pe vremea lui Rabe- lais şi după cîte-mi puteam da seama, s-ar fi putut să fie scrisă chiar de el ; mai mult era întocmită cu slove gotice atît de şterse şi spălăcite de umezeală şi de trecerea vremii că mi-a dat nespusă bătaie de cap pînă ce am izbutit să deslușesc ceva. Am aruncat-o cît colo ; şi

1 Furnizor (fr.).

apoi i-am scris o epistolă lui Eugenius — după care m-am apucat din nou de ea şi mi-am pus răbdarea iarăşi la încercare. Iar după aceea, ca să mă lecuiesc, i-am scris Elizei un răvaş. Totuşi pusese stăpînire pe mine ; şi anevoința de a o pricepe nu făcea decît să sporească şi mai mult dorința.

Am cinat şi după ce mi-am luminat mintea cu o sticlă de burgundia, am luat-o de la capăt — şi după ce am chibzuit două sau trei ceasuri cu aceeaşi adîncă luare-aminte cu care Gruter ori Jacob Spon [1] a cugetat asupra unei inscripții lipsite de înțeles, am crezut că pricep ce va să zică ; da' ca să fiu încredințat, mi-am zis că cel mai bun lucru ar fi s-o tălmăcesc pe englezeşte, să văd cum o să arate atunci. Aşadar, am pornit-o pe îndelete, aşa cum face cineva în glumă, mai scriind o propoziție — mai făcind cîțiva paşi încoace şi încolo — mai cătînd la fereastră să văd ce se petrece afară ; încît se făcuseră ceasurile nouă seara cînd am isprăvit — după care am prins să citesc după cum urmează.

FRAGMENTUL

Aşadar, cum nevasta notarului se sfădea aprig cu notarul. — Aş vrea, zise notarul azvîrlind pergamentul, ca să fie aici un alt notar să treacă în catastif şi să adeverească toate astea.

— Şi ce-ai face atunci, Monsieur ? întrebă ea, ridi- cîndu-se în grabă. Nevasta notarului era o femeie căreia îi sărea țandăra din te miri ce şi notarul socoti de cuviință că e mai bine să ocolească o furtună printr-un răspuns domol. M-aş duce să mă culc, răspunse el. — Poți să te duci la dracu, înturnă răspuns nevasta notarului.

Întîmplîndu-se ca în casă să se afle doar un singur pat, celelalte două odăi fiind nemobilate după cum e obiceiul la Paris şi notarul neavînd chef să doarmă în acelaşi pat cu o femeie care-1 trimisese de-a valma la dracu, o porni cu pălăria, bastonul şi în mantaua scurtă, noaptea fiind cît se poate de vîntoasă şi se îndreptă stingherit către *Pont Neuf.*

Dintre toate podurile ce au fost clădite vreodată, toată suflarea ce a trecut pe *Pont Neuf* trebuie să încuviințeze că acesta este cel mai slăvit — cel mai frumos — cel mai măreț — cel mai uşor — cel mai lat pod ce a legat un capăt de uscat de altul pe fața pămîntului acoperit de apă Şi pămînt.

Judecind după acestea, s-ar părea că autorul fragmentului nu era franțuz.

Cel mai mare cusur de care prelații şi doftorii de la Sorbona îl învinuiesc este acela că dacă se iscă o adiere de vînt la Paris sau în împrejurimi, acolo este hulită mai abitir decît în orice altă bortă

1 Gruter sau Jacob Spon : Jan Gruter sau Gruytere a publicat *Inscriptiones antiquae totius orbis Romanorum* în 1603. Jacques Spon, arheolog francez, unul dintre primii cercetători ai antichităților greceşti.

din întreg oraşul — şi asta cu deplin temei, buni şi pilduitori Messieurs ; fiindcă se năpusteşte asupră-ţi fără a striga *garde d'eau* [1], şi cu răbufniri atît de neaşteptate, încît dintre puţinii care îl înfruntă cu pălăria pe cap, numai unul din cincizeci nu-şi pune în primejdie suma de două lire şi jumătate, adică atît cît preţuieşte o pălărie.

Taman cînd trecea pe lîngă o strajă, fără să-şi dea seama, notarul cel nevoiaş a lovit marginea pălăriei cu ciomagul şi ridicîndu-1, vîrful ciomagului s-a agăţat de panglica pălăriei strajei şi a azvîrlit-o peste ţintele parmaclîcului drept în Sena.

— *Necazul prinde şi el bine uneori*[2], glăsui un barcagiu, ce o înşfăcase din zbor.

Straja care era gascon îşi tot răsucea mustăţile şi îşi ţintea archebuza.

Pe vremea aceea archebuzele se slobozeau cu chibrituri Şi întîmplîndu-se ca felinarul înfăşurat cu hîrtie al unei bătrîne de la capătul podului să fie stins, ea împrumutase de la strajă chibriturile ca să-l aprindă — şi aceasta i-a dat gasconului un scurt răgaz să se potolească şi să folosească întîmplarea întru cîştigul lui. — *Necazul,* zise el înşfăcînd căciula de biber a notarului şi întemeindu-şi prada pe zicala barcagiului. Sărmanul notar străbătu podul şi păşind pe Rue de Dauphine în mahalaua St Germain, în vreme ce mergea, se tînguia în ăst chip :

— Că ghinionist mai sînt, grăi notarul, să fiu ţinta batjocurei furtunilor toată viaţa ; să-mi fi fost dat din naştere să îndur potopul vorbelor urîte îndreptate împotriva mea şi a îndeletnicirii mele oriunde aş merge ; să fi fost silit de ameninţarea bisericii să mă însor cu o muiere prăpăstioasă ; să fiu izgonit din cuibul meu de vînturi din partea locului şi despuiat de căciula de biber de vînturi pontifice ; să mă aflu aici cu capul descoperit pe o noapte vîntoasă la cheremul tuturor schimbărilor aduse de întîmplare — unde să-mi culc capul ? nenorocit om ! ce vînt poate bate spre tine din cele treizeci şi două de puncte ale busolei ca spre toată lumea şi să-ţi fie prielnic ?

Pe cînd notarul trecea printr-un pasaj întunecos căi- nîndu-se în acest chip, se auzi un glas chemînd o fată şi poruncindu-i să dea fuga pînă la notarul cel mai apropiat. Şi cum notarul nostru era cel mai apropiat, trăgînd foloase de pe urma împrejurării, străbătu pasajul pînă la uşă şi trecînd printr-un soi de sală veche fu vîrît într-o odaie încăpătoare despuiată de orice podoabă în afară de o lungă lance ostăşească, o platoşă, o veche sabie ruginită şi o bandulieră, agăţate la aceeaşi depărtare una de alta în patru locuri deosebite de pe perete.

1 Feriţi-vă de apă ! (fr.)
Expresie folosită pentru a preveni trecătorii că de la etaj se aruncă lături.

2 Proverb : „Tis an ill wind which blows nobody any good“ ; literal : „Vîntul trebuie să fie aprig ca să nu-i aducă nimănui nici un folos“.

Un ins bătrîn care înainte fusese gentleman şi, dacă nu cumva pierderea averii aduce cu sine pătarea sîngelui, mai era şi atunci gentleman, şedea în pat sprijinindu-şi capul în mînă ; aproape de pat era aşezată o măsuță pe care ardea o luminare iar în apropierea mesei se afla un scaun. Notarul se aşeză pe el; şi scoțînd din buzunar călimara de corn şi una ori două foi de hîrtie, i le puse în față şi, muind pana în cerneală şi aplecîndu-şi pieptul deasupra mesei, rîndui toate cele trebuincioase spre a întocmi ultima diată a zisului gentleman.

— Vai, Monsieur le Notaire, rosti gentlemanul ridi- cîndu-se puțintel, n-am nimic să las moştenire care ar putea acoperi cheltuiala întocmirii testamentului în afară de povestea vieții mele pe care n-aş putea muri liniştit de n-aş lăsa-o lumii moştenire ; foloasele dobîndite de pe

urma ei vi le las moştenire domniei voastre pentru osteneala de a o fi luat de la mine. E o poveste atît de neobişnuită, că toată lumea ar trebui s-o citească. O să vă aducă bogăţia în casă. Notarul îşi muie pana în călimară. — Atotputernic călăuzitor al tuturor întîmplărilor din viaţa mea ! rosti bătrînul gentleman cătînd la cer fără prefăcătorie şi înălţîndu-şi braţele spre slăvi. Tu a cărui mînă m-a îndrumat printr-un astfel de labirint de cărări neştiute pînă la această privelişte a durerii, ajută firava ţinere de minte a unui bătrîn neputincios cu inima zdrobită — călăuzeşte-mi vorba cu spiritul adevărului tău veşnic încît acest necunoscut să nu aştearnă pe hîrtie nimic alt decît ceea ce se află scris în acel TOM după ale cărui însemnări va să fiu osîndit ori slobozit ! Notarul ridică vîrful penei ţinîndu-1 între lumînare şi ochi.

— E o istorie, Monsieur le Notaire, urmă gentle- man-ul, ce va să trezească toate simţămintele firii — o să-i ucidă pe cei omenoşi şi ascultînd-o, cruzimea însăşi va fi copleşită de milă.

Notarul ardea de nerăbdare să purceadă şi îşi vîrî pana în călimară pentru a treia oară, iar bătrînul gentleman, înturnîndu-se încă puţin spre notar, prinse a-şî depăna istorisirea precum urmează :

— Şi unde este urmarea, La Fleur ? l-am întrebat pe cînd taman intra în odaie.

FRAGMENTUL
Si

BUCHETUL DE FLORI — PARIS

Cînd La Fleur se apropie de masă şi pricepu ceea ce doream, îmi spuse că nu mai erau decît două file din povestire şi înfăşurase cu ele tulpinile florilor ca să le ţină laolaltă într-un buchet ce-1 dăruise unei *demoiselle* pe *boulevards.*

— Rogu-te, dară, La Fleur, am zis, du-te înapoi la ea la hanul Contelui de B. şi vezi de nu cumva poţi să le iei. — Fără doar şi poate, rosti La Fleur, şi se făcu nevăzut.

într-un timp foarte scurt bietul flăcău se întoarse gîfîind şi dezamăgirea ce i se citea pe chip era cu mult mai mare decît aceea pricinuită doar de pierderea fragmentului. *Juste ciel !*[1] Nici nu trecuseră două minute de cînd bietul om îşi luase un călduros rămas bun de la ea, că necredincioasa lui iubită dăduse al său *gage d'amour*[J] unuia din feciorii Contelui. Acesta îl dăruise unei tinere cusătorese — şi cusătoreasa unui lăutar, împreună cu fragmentul meu. Necazurile noastre ale amîndorura erau îngemănate. Am scos un oftat — şi La Fleur îl repetă la urechea mea.

— Ce vicleană ! strigă La Fleur. — Ce ghinionist ! am zis eu.

— De-ar fi pierdut-o, n-aş fi fost jignit, Monsieur, grăi La Fleur. — Nici eu de-aş fi găsit-o, La Fleur, am zis.

De-am găsit-o ori ba se va vedea în cele ce urmează.

1 Doamne sfinte ! (fr.)

Semn de dragoste, amintire (fr.).

Omul care nu catadicseşte sau se teme să urce printr-o intrare întunecoasă poate fi un om de toată isprava în stare să facă o sută de lucruri ; da' el nu e potrivit pentru a fi un bun drumeț sentimental. Nu pun prea mare preț pe sumedenia de lucruri ce se petrec sub ochii mei ziua in amiaza mare pe ulițe întinse şi neîngrădite. — Firea e sfioasă şi ei nu-i place să se arate în văzul tuturor ; da' într-un ungher nebăgat în seamă uneori zăreşti o privelişte neaşteptată a Firii care prețuieşte cît toate simțăminteie cuprinse într-o duzină de piese franțuzeşti laolaltă — şi totuşi ele sînt de o frumusețe *desăvîrşită* ; şi ori de cîte ori am de făcut o treabă mai curînd aleasă decît una obişnuită, cum asemenea lucruri sînt tot atît de prielnice unui predicator ca şi unui viteaz, îndeobşte, îmi tocmesc din ele predicile — şi pentru text, Capadocia, Pont şi Asia, Frigia şi Pamfilia, nu sînt cu nimic mai prejos decît oricare altul din Biblie.

E o trecere lungă şi întunecoasă care duce de la opera comique la o uliță îngustă ; e călcată de puținii care aşteaptă cu supuşenie un *jiacre* [1] ori vor s-o pornească în linişte pe jos cînd se isprăveşte opera. La capătul ei, înspre teatru, trecerea e luminată de o mică luminare a cărei lumină mai, mai că se pierde înainte să cobori pînă la jumătatea drumului, dar în apropierea uşii — e acolo mai mult pentru podoabă decît pentru a aduce vreun folos — o vezi ca pe o stea nemişcată dintre cele mai mici ; de ars, arde, dar după cîte bag seamă nu e de nici o trebuință lumii.

Întorcîndu-mă prin această ieşire am desluşit, cînd mă apropiasem la cinci şase paşi de uşă, două cucoane ce stăteau braț la braț cu spatele la zid aşteptînd un fiacru precum mi-am închipuit ; şi cum se aflau lîngă uşă mi-am zis că au întîietate ; aşadar m-am strecurat pînă la un iard sau ceva mai mult de ele şi mi-am luat locul în tăcere — eram înveşmîntat în negru şi abia puteam fi zărit. Cucoana de lîngă mine era o femeie înaltă şi slabă de vreo treizeci şi şase de ani ; cealaltă, de aceeaşi înălțime şi înfățişare, avea vreo patruzeci ; niciuna nu purta nicăieri vreun semn de soție ori văduvă — păreau a fi două prea cinstite surori neprihănite cărora demierdă- rile nu le storseseră vlaga şi care nu fuseseră tulburate de gingaşe salutații : aş fi dorit să le fac fericite — da' le fusese dat ca în noaptea aceea fericirea să le vină din altă parte.

Un glas scăzut cu un chip de exprimare ales şi cu o dulce modulație la sfîrşit ceru de pomană un ban de doisprezece franci pentru numele lui Dumnezeu. Mi s-a părut ciudat ca un cerşetor să statornicească singur cîti- mea milosteniei — şi ca aceasta să fie de douăsprezece ori mai mult decît se dă îndeobşte noaptea. Amîndouă păreau să fie la fel de uimite de asta ca şi mine. — Doisprezece franci ! rosti una dintre ele. — Un ban de doisprezece

franci ! grăi cealaltă — şi nu răspunse nimic altceva.

Omul cel sărman zise că nu putea cere mai puţin de la nişte cucoane de seama lor şi făcu o plecăciune pînă la pămînt.

Pfuu ! rostiră ele — nu avem o leţcaie. Cerşetorul rămase tăcut un minut sau două, după care îşi reînnoi rugămintea.

— Prea frumoase doamne, zise el, nu vă astupaţi urechile la rugămintea mea. — Pe cinstea mea, prea cinstite domn ! spuse cea mai tînără, nu avem bani mărunţi. — Atunci Dumnezeu să vă binecuvinteze, zise omul cel sărman şi să sporească acele bucurii ce le puteţi da altora fără bani mărunţi ! Am băgat de seamă cum sora cea mai mare a vîrît mîna în pungă. — Să văd dacă am un franc, zise ea. — Un franc ! daţi doisprezece, spuse cerşetorul ; Firea a fost darnică cu dumneavoastră, fiţi dară darnică cu un nevoiaş.

— Aş fi, prietene, din toată inima, dacă aş avea bani, răspunse cea mai tînără.

— Frumoasa mea milostivă ! zise el cătînd la cea mai în vîrstă ; oare ce alta decît bunătatea şi omenia dumitale îţi fac ochii luminoşi atît de încîntători, încît ei întrec în strălucire dimineaţa pînă şi în această ieşire întunecoasă ? şi oare ce altceva i-a făcut pe Marchizul de Santerre şi pe fratele lui să vorbească atît de mult despre dumneavoastră amîndouă cînd taman au trecut pe aici ? Cele două cucoane păreau foarte mişcate ; şi pe neaşteptate îşi vîrîră mîinile în pungă în acelaşi timp şi fiecare scoase la iveală un ban de doisprezece franci.

Sfada dintre ele şi bietul cerşetor încetase ; acum se sfădeau între ele care să-i dea mai întîi banul de doisprezece franci de pomană şi ca să pună capăt sfadei i-1 dădură amîndouă deodată şi omul plecă.

DEZLEGAREA GHICITORII

PARIS

Am pornit-o în grabă pe urmele lui : era acelaşi om de a cărui izbîndă în cerşirea milosteniei de la femeile din faţa uşii hanului mă minunasem atît de mult şi îndată i-am aflat taina sau încalţe temeiul ei — era linguşirea.

Desfătătoare mireasmă ! cît de mult împrospătezi tu firea ! şi cu cită hotărîre toate puterile şi toate slăbiciunile

ei sînt de partea ta ! cît de dulce te amesteci cu sîngele şi îl călăuzeşti prin cele mai trudnice şi întortocheate cărări pînă la inimă.

Cum nevoiaşul cu pricina nu era strîmtorat de timp, îl prelungise mai mult în împrejurarea de faţă : e neîndoios că avea un fel al lui de a-1 scurta în sumedenia de împrejurări neaşteptate cu care avea de a face pe uliţă ; dar n-am să-mi chinuiesc acum mintea să cercetez cum izbutea să-l îndrepte, să-l îndulcească, să-l res- trîngă şi să-l potrivească ; ajunge să ştim că cerşetorul a cîştigat de două ori doisprezece franci şi ei pot spune mai bine decît oricine cine a cîştigat lucruri mai însemnate de pe urma acestei tărăşenii.

PARIS

înaintăm în lume nu atît fiindcă facem altora bine, ci fiindcă alţii ni-1 fac nouă ; iei o rămurea ce se veştejeşte şi o vîrî în pămînt ; şi apoi o uzi fiindcă ai sădit-o.

Domnul Conte de B.. doar fiindcă îmi făcuse un bine în treaba cu paşaportul, ţinea să-mi mai facă şi altul în puţinele zile cît stătea la Paris, făcîndu-mă cunoscut cîtorva oameni de lume ; iar aceştia urmau să-mi facă cunoştinţă cu alţii, şi aşa mai departe.

Ajunsesem să stăpînesc *taina* taman la timp ca să trag oarecare foloase de pe urma acestor dovezi de preţuire ; altminteri, cum se intîmplă îndeobşte, aş fi prînzit ori cinat o dată sau de două ori la unul şi la altul şi apoi, *tălmăcind* căutăturile şi purtările franţujilor răspicat, în englezeşte, mi-aş fi dat seama neîntîrziat că am pus mîna pe *couvert-*[1] ul unui musafir mai hazliu ; şi cu timpul m-aş fi lipsit de toate slujbele rînd pe rînd numai pe temeiul că nu le pot păstra. După cele petrecute lucrurile nu au ieşit taman pe dos.

Am avut cinstea de a face cunoştinţă cu bătrînul Marchiz de B. : odinioară se făcuse vestit prin nişte mărunte fapte de vitejie la *Cour d'amour* [1] şi de atunci se împodobise cu gîndul luptei cu suliţa şi al turniruri- lor — dorinţa Marchizului de B. era ca lumea să creadă că isprava se petrecea altundeva decît în mintea lui. I-ar fi plăcut să facă un voiaj în Englitera şi aştepta mult de la cucoanele englezoaice.

— Rogu-vă stăruitor să nu vă mişcaţi, Mons. le Marquise, am zis — şi aşa domnii englezi nu se bucură de o privire prea îngăduitoare din partea lor. Marchizul mă pofti la cină.

Mons. P., mai marele perceptorilor, era nu mai puţin iscoditor cu privire la dările noastre. Auzise că acestea sînt nespus de mari. — Barem de-am şti cum să le strîn- gem, am zis, făcîndu-i o plecăciune adîncă.

N-aş fi fost niciodată la concertele Domnului P. în nici un alt chip.

[1] **Tacîm** (fr.).
1 Curtea dragostei (fr.).
: Pioasă, evlavioasă, cucernică (fr.).

Fusesem înfățișat într-o lumină neadevărată Doamnei de Q drept un *esprit.* Doamna de Q. era ea însăşi un *esprit;* ardea de nerăbdare să mă cunoască şi să mă audă vorbind. Nici nu apucasem să mă aşez bine la locul meu cînd mi-am dat seama că nu-i păsa cîtuşi de puțin de eram spiritual ori ba — am fost lăsat să intru ca să mă încredințez că ea este spirituală. Martor mi-e Dumnezeu că n-am deschis nici măcar o dată zăvorul buzelor.

Madame de Q. mărturisea tuturor ce-i întîlnea că niciodată în viața ei nu avusese o convorbire mai folositoare cu un om.

In împărăția unei franțuzoaice sînt trei răstimpuri. Mai întîi ea este femeie de lume — apoi deistă — şi apoi *devote - :* întru acestea împărăția ei nu se pierde nici măcar o clipă, ea îşi schimbă doar supuşii : cînd vîrsta de treizeci şi cinci de ani şi mai bine aduce despopularea tărîmurilor ei de sclavii dragostei, ea le împopoorează iarăşi cu sclavi ai necredinței — iar apoi cu sclavi ai Bisericii.

Madame de V. se legăna între întîiele două aceste răstimpuri : coloarea trandafirului se ştergea cu repeziciune — ea trebuia să fi fost deistă cu cinci ani înainte de clipa cînd am avut cinstea să-i fac întîia mea vizită.

M-a poftit să mă aşez pe aceeaşi canapea cu ea ca să chibzuim mai îndeaproape chestiunea credinței. în două cuvinte, Madame de V. mi-a spus că nu crede în nimic.

I-am răspuns Doamnei de V. că s-ar putea ca acesta să fie prințipul ei ; da' că eram încredințat că nu e în folosul ei să facă una cu pămîntul întăriturile din afară fără de care nu-mi puteam închipui cum putea fi apărată o fortăreață ca a ei ; că nu se afla lucru mai primejdios pe lume decît ca o făptură frumoasă să fie deistă ; că mă simțeam dator față de credința mea să nu-i ascund acest lucru ; că nu şezusem nici cinci minute pe canapea alături de ea că şi începusem să-i pun gînduri rele ; şi ce altceva a putut să le stăvilească pe cînd mijeau decît simțămintele religioase şi credința că ele existau şi în sufletul ei ? — Nu sîntem de neclintit, am spus, luîndu-i mîna într-a mea, şi e nevoie de multă cumpătare pînă cînd vîrsta se furişează pe nesimțite la sorocul cuvenit şi le pune pe seama noastră — însă, scumpa mea doamnă, am zis, sărutîndu-i mîna, e prea devreme — prea devreme.

Mărturisesc că mi se dusese buhul în întreg Parisul că am adus-o pe Madame de V. pe calea cea bună. Ea i-a încredințat pe Domnul D. şi pe abatele M. [1] că într-o jumătate de ceas spusesem mai mult întru apărarea revelației divine decît se scrisese împotriva ei în întreaga lor *Enciclopedie.* îndată am fost trecut în catastiful celor din *Coteria* Doamnei de V. — şi ea a amînat cu doi ani sorocul deismului.

1 Domnul D. este filosoful francez Denis Diderot (1713—1784), animatorul *Enciclopediei* (1751). Abatele M. este probabil L'Abbe Andre Morellet (1727—1819) care a colaborat la *Enciclopedie.*
Mai amuzant, mai glumeț (fr.).

Mi-aduc aminte cum la această *Coterie* în toiul unei convorbiri în care arătam trebuința unei cauze primare, tînărul Conte de Faineant m-a luat de braț ducîndu-mă în colțul cel mai îndepărtat al odăii ca să-mi spună că inelul de la cravata mea era prins prea strîns în jurul gîtului. — Ar trebui să fie *plus badinant* zise Contele,

cătînd la inelul său — da' o vorbă, Mons. Yorick, către *înțeleptul.* — Şi de la un înțelept, Mons. le Compte, am răspuns, făcînd o plecăciune, este *de ajuns.* Contele de Faineant mă îmbrățişa cu o înflăcărare mai mare decît am fost îmbrățişat vreodată de un muritor.

Vreme de trei săptămîni am împărtăşit părerea mea fiecărui om cu care am făcut cunoştință. — *Pardi! ce Mons. Yorick a autant d'esprit que nous autres* [1] — *Il raisonne bien,* [2] spune un altul. *C'est un bon enfant,*[3] zise un al treilea. Şi la un asemenea preț aş fi putut să mânînc, să beau şi să mă veselesc la Paris pînă la sfârşitul zilelor dar era o *socoteală* necinstită — m-a cuprins ruşinea • nu era decît cîştigul unui sclav. Toate simțămintele cinstite se răzvrăteau împotriva ei — cu cît urcam mai sus, cu atît mai mult eram silit să mă slujesc de calea *cerşetoriei* — cu atît mai binevoitoare era *Coteria* — cu atît mai numeroase erau odraslele Artei, dar eu tînjeam după cele ale Firii ; şi, într-o noapte, după ce mă vîndusem în chipul cel mai mîrşav la vreo şase oameni osebiți, mi s-a făcut lehamite şi m-am culcat. I-am poruncit lui La Fleur să-mi tocmească dimineața caii ca să purced spre Italia.

MARIA

MOULINES

Pînă acum nu am simțit niciodată în nici un chip ce înseamnă răul belşugului : să călătoreşti prin Bourbon- nois, ținutul cel mai încîntător din Franța, în toiul culesului viilor, cînd Firea îşi revarsă îndestularea, în poala tuturor şi toți îşi ridică privirile ; un drum în care la fiece pas muzica bate măsura cu Truda şi toți copiii ei se veselesc cînd aduc ciorchinii de struguri ; să trec pe lîngă toate acestea iar sentimentele mele să prindă aripi şi să se înflăcăreze la vederea unei cete de oameni înaintea mea ; şi fiecare dintre ei era plin de făgăduința unor întîmplări neobişnuite.

1 Ei bine, acest domn Yorick e tot atît de spiritual ca noi (fr.).

2 Gîndeşte bine (fr.).

3 E un băiat cumsecade (fr.).

Dumnezeule milostiv ! — asta ar umple douăzeci de tomuri — da' vai ! nu-mi mai rămîn decît cîteva file în care să înghesui toate acestea — şi jumătate din ele trebuie să fie dăruite bietei Maria prietena mea pe care Dl. Shandy a cunoscut-o în apropiere de Moulines.

Povestea ce-o spusese el despre această fecioară smintită m-a mişcat nespus cînd am cetit-o ; dar cînd am ajuns în vecinătatea unde locuia, istorisirea mi-a venit din nou în minte cu atîta putere încît nu mi-am putut stăpîni pornirea ce mă împoldea să mă abat o jumătate de leghe din cale pînă la satul unde sălăşluiau părinţii ei şi să întreb de ea.

însemna s-o pornesc, mărturisesc, aidoma Cavalerului Tristei Figuri, în căutare de păţanii triste — da' nu ştiu cum se face, însă niciodată nu-mi dau atît de bine seama că am un suflet în piept ca atunci cînd sînt prins în mrejele lor.

Bătrîna ei mamă veni să-mi deschidă şi privirile ei îmi tălmăciră istoria înainte de a fi rostit o singură vorbă, îşi pierduse bărbatul ! — Se prăpădise, spuse ea, de obidă, cînd Maria îşi pierduse minţile cu o lună în urmă. La început se temuse, adăugă ea, ca asta să nu-i răpească bietei fete puţina minte ce-i mai rămăsese — da' dimpotrivă, i-a mai venit mintea la cap — totuşi nu putea sta liniştită — sărmana ei fiică, zise ea plîngînd, rătăcea undeva pe drumuri. De ce oare inima-mi bate mai încet cînd aştern acestea pe hîrtie ? şi ce l-a făcut pe La Fleur a cărui inimă părea făcută doar pentru bucurie să-şi treacă dosul mîinii pe la ochi de două ori în vreme ce femeia stătea şi istorisea toate acestea ? I-am făcut semn surugiului să întoarcă în drum.

Cînd ne-am apropiat la o jumătate de leghe de Moulines, la o mică deschizătură în drum ce ducea la un desiş, am aflat-o pe biata Maria şezînd sub un plop — şedea cu cotul în poală şi cu capul aplecat pe mînă într-o parte ; un pîrîiaş curgea la rădăcina copacului.

I-am poruncit surugiului să meargă la Moulines cu caleaşca — şi lui La Fleur să-mi rînduiască cina — că eu o să vin după el pe jos.

Era înveşmîntată în alb şi întocmai cum o zugrăvise prietenul meu ; dar părul îi atîrna despletit, iar înainte îl ţinea împletit într-un fileu de mătase. Mai adăugase, de asemenea, la jachetă o fîşie îngustă verde-deschis, care îi cădea de-a curmezişul umărului şi ajungea pînă la talie şi de capătul căreia îi atîrna fluierul. Capra îi fusese la fel de necredincioasă ca şi iubitul ; şi în locul ei îşi luase un căţeluş pe care îl ţinea legat de cingătoare cu o sfoară ; pe cînd cătam spre cîine, ea îl trase de sfoară spre sine. — Tu n-ai să mă părăseşti, Sylvio, grăi ea. Cătai în ochii Măriei şi am priceput că ea se gîndea mai mult la tatăl ei decît la iubit ori la capră ; căci rostind aceste vorbe ochii i se umplură de lacrimi.

M-am aşezat lîngă ea ; şi Maria mă lăsă să i le şterg una cîte una cu batista. Apoi am muiat batista în lacrimile mele şi apoi între-ale ei — şi apoi într-ale mele iarăşi — după care i le-am şters din nou pe ale ei. Şi făcînd aceasta am simţit că mă cuprind nişte simţăminte cu neputinţă de înfăţişat în cuvinte şi care sînt încredinţat că nu puteau fi lămurite prin nici o îngemănare dintre materie şi mişcare. Nu mă îndoiesc cîtuşi de puţin că am suflet; şi toate tomurile cu care materialiştii cicălesc lumea nu mă vor încredinţa niciodată că lucrurile stau alminteri.

MARIA

Cînd Maria îşi mai veni puţin în fire, am întrebat-o dacă îşi mai aduce aminte de un ins palid şi uscăţiv ce şezuse cu doi ani în urmă între ea şi capra ei. A răspuns că pe atunci era tare zdruncinată dar că şi-amintea de el din două pricini — că aşa bolnavă cum era, şi-a dat seama că acelui om îi era milă de ea ; şi apoi că ţapul i-a furat batista şi că l-a bătut pentru furtişag. O spălase, în pîrîu, spuse ea, şi o păstrase în buzunar de atunci ca să i-o înapoiete dacă o să-l mai întîlnească vreodată, ceea ce, adăugi ea, el îi şi făgăduise pe jumătate. Spunîndu-mi acestea, scoase batista din buzunar ca să mi-o arate ; o împăturise cu grijă în două foi de viţă legate cu un lujer ; desfăcînd-o, am văzut semnul S. într-unul din colţuri.

— De atunci, îmi spuse ea, colindase taman pînă la Roma şi făcuse o dată ocolul catedralei Sfîntu Petru — şi se întorsese îndărăt — că singură aflase calea peste Ape- nini — umblase prin toată Lombardia fără o leţcaie — şi pe drumurile de cremene ale Savoiei fără încălţări — nici ea nu ştia cum îndurase totul şi cum găsise sprijin — dar Dumnezeu potoleşte vîntul pentru mielul tuns

Cu adevărat tuns ! pînă la carne, am zis ; şi de-ai fi în ţinutul meu unde am o bojdeucă te-aş lua la mine şi te-aş adăposti ; ai împărţi pîinea cu mine şi ai bea din acelaşi pahar cu mine — aş fi bun cu Sylvio al tău — şi în toate slăbiciunile şi rătăcirile tale te-aş căuta şi te-aş aduce îndărăt — cînd soarele asfinţeşte mi-aş face rugăciunea şi cînd aş isprăvi tu ai cînta la fluier cîntecul de seară şi fumul de tămîie al jertfei mele nu ar fi primit mai rău fiindcă se înalţă la cer dimpreună cu acela al unei inimi zdrobite.

Rostind acestea firea mi s-a înmuiat ; şi Maria băgînd de seamă cînd am scos batista că aceasta era prea udă ca să-mi mai slujească, ţinu neapărat să meargă s-o spele la pîrîu.

— Şi unde ai s-o usuci, Maria ? — am întrebat-o. — Am s-o usuc la pieptul meu, răspunse ea. îmi va face bine.

— Şi inima ţi-e tot atît de caldă, Maria ? am întrebat.

Am atins coarda de care atîrnau toate durerile ei. Mă privi în faţă o bucată de vreme cuprinsă de dor şi tulburată, apoi, fără a mai rosti o vorbă, îşi luă fluierul şi cîntă slujba pentru Sfînta Fecioară. Coarda ce-o atinsesem încetă să mai bată. într-o clipă sau două Maria îşi veni în fire — lăsă fluierul jos — şi se ridică.

— Unde te duci, Maria ? am întrebat. Răspunse că se duce la

2

9
*

Moulines. — Hai să mergem împreună, am zis. Maria îşi aşeză mîna într-a mea, şi lăsînd sfoara slobodă să-i îngăduie cîinelui să ne urmeze — am intrat astfel rînduiţi în Moulines.

Măcar că nu pot să sufăr salutările şi vorbele de bineţe la piaţă, cînd am ajuns în mijlocul ei m-am oprit ca s-o privesc şi să-mi iau rămas bun de la Maria pentru ultima oară.

Maria, măcar că nu era înaltă, se prenumăra printre cele dintîi dintre făpturile frumoase — durerea dăduse înfăţişării ei ceva nepămîntesc. Cu toate acestea ea era nu mai puţin feminină — şi avea atîtea însuşiri ce inima le doreşte şi ochiul le caută la o femeie că, de i s-ar şterge din minte urmele vreodată precum şi de s-ar şterge vreodată urmele Elizei din mintea mea, *nu numai că ar mînca din plinea mea şi ar bea din paharul meu,* ci Maria ar şedea la pieptul meu şi mi-ar fi ca o adevărată fiică.

Rămîi cu bine biată fecioară fără noroc ' — bea untdelemnul şi vinul pe care un străin ţi le toarnă pe răni acum cînd îşi urmează calea. Fiinţa ce te-a rănit de două ori nu poate decît să ţi le lege o dată pentru totdeauna.

BURBONEZUL

Nimic nu mi-a îngăduit să-mi înfăţişez o asemenea veselă bogăţie de simţăminte ca acest voiaj în vremea culesului viilor prin acest ţinut din Franţa ; da' pătrunzînd în el prin această poartă a durerii, suferinţele mă făcuseră cu totul nesimţitor : în spatele fiecărei privelişti vesele o vedeam pe Maria şezînd îngîndurată sub plop ; şi ajunsesem aproape la Lyon înainte de a fi putut să-i las chipul în umbră.

Scumpă sensibilitate ! izvor nesecat a tct ceea ce este preţios în bucuriile ori scump în durerile noastre ! tu î£i ţintuieşti mucenicul pe patul lui de paie şi tu eşti aceea
care îl înalţă la CERURI. Veşnică fîntînă a simţămintelor noastre — aici îţi aflu urma — şi dumnezeirea ta este cea care freamătă în mine ; nu, că în unele clipe triste şi neplăcute *sufletul meu se trage înapoi în sine şi se înfioară de nimicire* [1] — nimic altceva decît beţie de cuvinte ! — ci simt nişte bucurii şi griji măr inimoase mai presus de mine — toate vin de la tine, minunat — minunat SENSO- RIUM al lumii ! care freamătă cînd ne cade un fir de păr de pe cap, în pustiul cel mai îndepărtat plăsmuit de tine. La atingerea ta, Eugenius trage perdeaua cînd tînjesc de dor — ascultă istorisirea simptomelor mele şi învinuieşte vremea pentru boala-i de nervi. Uneori dăruieşti o parte din ea celui mai necioplit ţăran ce străbate munţii cei mai sterpi — şi găseşte mielul sfîşiat din turma altuia. în clipa aceea l-am zărit rezemîndu-şi capul de bîta ciobănească şi cătînd în jos la ea cu o privire vrednică de milă. Ah ! de-aş fi venit cu o clipă mai devreme ! — sîngerează cumplit —

---

1 Cato, V, I, 5—7.

[1] Măsură de suprafaţă de 2 046,7 838 m^2, aprox. pogon.

inima lui cea bună sîngerează din această pricină.

Pace ție, mărinimos ciobănaş ! Te văd plecînd cuprins de durere — dar bucuriile tale o vor cumpăni — căci fericită ți-e bojdeuca — şi ferice e cel ce viețuieşte într-însa — şi fericiți sînt mieii ce zburdă în jurul tău.

CINA

Cum potcoava de la piciorul din față al calului înhămat la hulube s-a desfăcut cînd începusem urcuşul muntelui Taurira, surugiul a descălecat, a răsucit potcoava desprin- zînd-o şi a băgat-o în buzunar ; fiindcă urcuşul era de vreo cinci ori şase mile şi în calul acela ne puneam toată nădejdea, am stăruit să strîngă potcoava la loc cît se poate de bine ; dar surugiul aruncase cuiele iar în lipsa lor ciocanul din lada trăsurii de poştă nu slujea la mare lucru, aşa încît m-am înduplecat să mergem mai departe.

Nici nu apucasem să urcăm o jumătate de milă cînd ajungînd la o parte pietroasă a drumului, bietul dobitoc îşi pierdu şi cea de-a doua potcoavă, de pe celălalt picior dinainte ; atunci am coborît de-a binelea din poştalion şi zărind o casă, cam la un sfert de milă la stînga, avînd o mulțime de lucruri de făcut, l-am înduplecat pe surugiu să se înfiinţeze acolo. înfățişarea casei şi a tot ce o înconjura m-a făcut să mă împac cu nenorocirea. Era o mică gospodărie înconjurată de vreo douăzeci de acri[1] de vie şi cam tot atîția de grîu — şi într-o parte, aproape de casă, se întindea o *potagerie* [2] de un acru şi jumătate plină de tot ceea ce ar fi putut aduce belşugul în casa unui țăran franțuz ; şi în partea cealaltă se afla o mică pădure care dădea cele trebuincioase pentru a înfrumuseța casa. Erau aproape ceasurile opt seara cînd am ajuns la casă ; aşadar l-am lăsat pe surugiu să se descurce în treburile lui cum o putea, iar eu cu ale mele, am păşit îndată înlăuntru.

Familia era alcătuită dintr-un bătrîn cu părul cărunt cu nevasta, cinci sau şase fii şi gineri împreună cu nevestele lor şi cu odraslele vesele pe care le aduseseră pe lume.

Şedeau cu toții la masă să mănînce supă de linte ; în mijlocul mesei se afla o pîine mare de grîu iar la fiece capăt al mesei cîte o cană cu vin ce făgăduia veselie în răstimpul mesei — era un praznic al iubirii.

Bătrînul se ridică să mă întîmpine şi mă pofti cu cuviință şi căldură să mă aşez la masă ; inima mea îşi aflase locul acolo de cum am intrat în odaie ; aşadar, m-am aşezat îndată ca unul de-ai casei ; şi ca să întruchipez cît mai repede cu putință această însuşire, am împrumutat numaidecît cuțitul bătrînului şi luînd pîinea, mi-am tăiat
o gustare îmbelşugată ; şi făcînd aceasta am văzut în privirile tuturor mărturia nu doar a unei primiri deschise ci a unei

---

1 Grădină de legume (fr.).

4

9

*

întîmpinări îngemănate cu mulțumiri că nu părusem să mă îndoiesc de ea. Asta să fi fost ; ori spu- ne-mi, Fire, ce oare altceva a fost care a făcut ca bucățica aceasta să fie atît de dulce — şi cărei minuni datorez

5

9
*

faptul că înghițitura ce am băut-o dimpreună cu ea a fost atît de desfătătoare încît le mai simt şi acum gustul 7 Dacă cina a fost taman pe gustul meu - rugăciunea ce a urmat-o mi-a plăcut şi mai mult.

RUGĂCIUNEA

Cînd cina s-a isprăvit, bătrînul a ciocănit o dată în masă cu mînerul cuțitului — pentru a-i pofti să se pregătească de joc : în clipa cînd a făcut el semn, femeile şi fetele au dat fuga cu toate într-o odaie dosnică să-şi potrivească părul — iar flăcăii la uşă ca să se spele pe față şi să-şi schimbe saboții ; şi în trei minute toată lumea se afla pe un mic tăpşan în fața casei şi era gata să înceapă. Bătrînul şi nevasta lui sosiră la urmă şi aşezîndu-mă între ei şezurăm pe o brazdă de iarbă lîngă uşă.

Cu cincizeci de ani în urmă bătrînul fusese un destoinic cîntăreț de violă [1] — şi la vîrsta ce-o avea atunci mîngîia coardele destul de bine întru acest scop. Nevasta lui cînta cînd şi cînd aceeaşi melodie — apoi se oprea — şi se alătura bătrînului iarăşi cînd copiii şi nepoții jucau în fața lor.

Abia pe la mijlocul celui de-al doilea danț, din întreruperile ce le făceau, cînd toți păreau a căta înspre cer, mi-am dat seama că desluşesc o înălțare a spiritului osebită de aceea ce este doar pricina ori urmarea veseliei.

într-un cuvînt, am crezut că zăresc *Evlavia* îngemănîn- du-se cu jocul — da' cum n-o văzusem niciodată astfel logodită, aş fi socotit-o şi acum ca una din nălucirile unei închipuiri ce mă înşală neîncetat dacă bătrînul n-ar fi spus, îndată ce s-a isprăvit jocul, că asta fac ei de obicei, şi că toată viața lui îşi făcuse o rînduială ca după ce se sfîrşea cina să-i cheme pe ai săi să joace şi să se veselească, încredințat fiind, a zis el, că un cuget voios şi mulțumit erau cea mai mare recunoştință ce o putea aduce Domnului un țăran neştiutor.

— Ori un prea învățat episcop, am spus eu.

1 Instrument muzical cu patru coarde la care se cîntă cu ajutorul unei rotițe.

UN CAZ DE GINGĂŞIE

Cînd ai ajuns în vîrful muntelui Taurira, numaidecît coborî spre Lyon — şi atunci rămas bun grabei ! Aici trebuie să mergi cu băgare de seamă ; şi lipsa grabei se împacă mai bine cu sentimentele ; aşadar, am căzut la învoială cu un căruţaş s-o ia domol cu cei doi catîri ai săi şi să mă ducă teafăr pînă la Torino prin Savoia.

N-aveţi nici o teamă sărmani, răbdători, paşnici, cinstiţi prieteni ! sărăcia voastră, comoara însuşirilor voastre curate, nu vor fi pizmuite de lume, care nici n-o să vă cotropească văile. Fire ! în mijlocul neorînduielilor tale, tu eşti tot prielnică lipsurilor ce tu le-ai pricinuit — cu toate faptele tale bune, puţin ţi-a mai rămas să dărui fie coasei, fie secerei — dar puţinul acela tu îl aperi şi îl ocroteşti ; şi încîntătoare sînt sălaşurile astfel adăpost. 9.

Lăsaţi-1 pe drumeţul ostenit de drum să-şi verse necazurile pe cotiturile şi primejdiile neaşteptate ale drumurilor voastre — stîncile — prăpăstiile — greutăţile urcuşului — spaima coborîşurilor — munţii nebătuţi — şi căderile de apă ce se rostogolesc de pe crestele lor peste pietre uriaşe şi-i închid calea. Sătenii munciseră toată ziua ca să dea la o parte o asemenea piatră între St. Michel şi Madane ; şi în clipa cînd căruţaşul meu sosi acolo, a mai fost nevoie de două ceasuri bune de lucru pînă ce s-a ajuns de bine de rău la o trecere ; nu era nimic de făcut decît să aşteptăm răbdători : era o noapte umedă şi furtunoasă ; încît, mai din pricina întîrzierii, mai din pricina vremii, cu cinci mile înainte de locul de oprire, căruţaşul se văzu nevoit să tragă la un fel de mic han destul de îngrijit la marginea drumului.

îndată mi-am luat în stăpînire odaia de dormit — am aprins un foc bun —- am poruncit să-mi gătească cina ; şi taman mulţămeam domnului că nu se întîmplase mai rău — cînd sosi o trăsură cu o cucoană şi slujnica acesteia.

Cum în han nu se mai afla nici o altă odaie de dormit, hangiţa le aduse la mine fără prea multe fasoane spu- nîndu-le în vreme ce le deschidea că nu e nimeni în odaie în afară de un gentilom englez ; că înlăuntru se găseau două paturi bune şi o odăiţă în care se mai afla unul. După glasul cu care vorbi despre acest al treilea pat, nu părea să fie cine ştie ce — totuşi, zise ea, erau trei paturi şi doar trei oameni — şi ea cuteza să spună că gentlemanul va face tot ce-i stă în putinţă să potrivească lucrurile cum e mai bine. Nu i-am lăsat cucoanei nici un răgaz

să-şi închipuie cine ştie ce — şi pe loc am încredinţat-o că voi face tot ceea ce îmi stă în puteri.

Cum aceasta nu însemna să părăsesc cu totul odaia de dormit, mă simţeam încă stăpîn astfel încît să fiu îndreptăţit a face onorurile casei ; aşadar, am poftit-o pe cucoană să se aşeze — am stăruit să ia loc pe scaunul cel mai moale — am mai cerut nişte lemne — am poruncit hangiţei să pregătească o cină mai bogată şi să ne facă hatîrul dîndu-ne cel mai bun vin.

Nici nu apucase să se încălzească cinci minute la foc cînd cucoana începu să-şi întoarne capul îndărăt . să cate spre paturi ; şi cu cît căta mai mult într-acolo, cu atît îşi întorcea privirile nedumerită — mi-era milă de ea — şi de mine ; căci după cîteva minute, mai din pricina privirilor ei, mai din pricina împrejurării înseşi, eram la fel de încurcat precum putea fi cucoana.

Faptul că paturile unde urma să dormim se aflau într-una şi aceeaşi odaie era în sine de ajuns ca să stârnească toate astea — însă aşezarea lor făcea ca întreaga tărăşenie să ne apese şi mai mult, căci erau puse paralel şi aşa de aproape unul de celălalt, încît nu mai rămînea loc decît pentru un scăunel de răchită între ele — ba mai mult, erau rînduite aproape de foc şi ieşitura căminului pe o parte şi o grindă mare, ce străbătea odaia, pe partea cealaltă alcătuiau un soi de firidă — ce nu era nicidecum prielnică gingăşiei senzaţiilor noastre ; şi ca şi cum asta n-ar fi fost de ajuns, cele două paturi erau atît de mici, încît era cu neputinţă să-ţi închipui că doamna şi slujnica vor putea dormi împreună ; iar dacă eu dormeam alături de ele în oricare din paturi, de ar fi fost cu putinţă, deşi era un lucru nedorit, totuşi nu cuprindea în sine nimic atît de înspăimîntător peste care închipuirea să nu poată trece fără zbucium.

Cît despre odăiţa dinlăuntru, ea nu ne aducea nici o mîngîiere ; era umedă şi rece şi avea un oblon pe jumătate spart fără geam ori hîrtie pergament ca să^ ne ferească de furtuna nopţii. Nu m-am ostenit să-mi înăbuş tuşea cina cucoana aruncă o privire fugară înlăuntru ; aşadar, nu era decît o singură ieşire din împrejurarea aceasta ca doamna să-şi jertfească sănătatea de dragul simţămintelor mulţumindu-se cu odăiţa şi lăsînd slujnicei patul de lingă patul meu — ori ca fata să ia odăiţa etc., etc.

Cucoana era o piemonteză de vreo treizeci de ani şi obrajii îi străluceau de sănătate. Slujnica era o lioneză de douăzeci de ani la fel de sprintenă şi vioaie ca orice tînără franţuzoaică. Erau

piedici pe toate căile şi oprelişte a pusă de bolovanul din drum, ce ne adusese aceasta năpastă pe cap, măcar că mi se păruse mare în vrerne ce sătenii îl îndepărtau, nu era decît o pietricică față de ceea ce ne aştepta acum. Vreau doar să adaug ca^ faptul că amîndoi eram prea binecrescuți să ne împărtăşim unul altuia cele ce simțeam în acea împrejurare nu a uşurat cu nimic povara ce ne apăsa sufletul.

Ne-am aşezat la cină ; dar de n-am fi avut la masă un vin **mai** bun decît ceea ce **se** găsea la un mic han din Savoia, limbile nu ni s-ar fi dezlegat pînă ce nevoia însăşi nu le-ar îi slobozit; da' cum cucoana avea vreo cîteva sticle de vin de Burgundia în trăsură, o trimise pe slujnica să aducă vreo două ; aşa încît, pe la sfîrşitul cinei, cinci am rămas singuri, am simțit că aveam destula tărie sufletească măcar să stăm de vorbă fără reținere despre împrejurarea în care ne aflam. Am întors-o pe toato fețele, am chibzuit şi cumpănit în toate chipurile m răstimpul a două ceasuri de negocieri ; la sfîrşitul cărora prevederile au fost în cele din urmă hotărîte între noi şi stipulate după alcătuirea şi rînduiala unui tratat de pace

— şi cred că el a fost încheiat cu tot atîta evlavie şi bună-credință din amîndouă părțile ca orice înțelegere ce a avut cinstea de a fi lăsată moştenire urmaşilor.

Aceste stipulații glăsuiau precum urmează : Unu. Întrucît dreptul la odaia de dormit aparține Domnului, iar el socotind patul de lîngă foc ca fiind cel mai călduros, stăruie ca doamna să încuviințeze ca să-l ia dînsa, doamna se învoieşte cu o condiție. Intrucît perdelutele acelui pat sînt din bumbac subțire străveziu şi par de asemenea să fie prea mici ca să poată fi trase, slujnica va închide deschizătura fie cu ace cu gămălie, fie cu ac şi ață într-un astfel de chip ce va fi socotit o stavilă mulțumitoare pe partea Domnului.

Doi. Se cere din partea Doamnei ca Domnul să doarmă toată noaptea în halat.

Se respinge : avînd în vedere că Monsieur nu posedă un halat ; în cufărul lui neavînd decît şase cămăşi şi o păreche de nădragi negri de mătase.

Pomenirea nădragilor de mătase aduse după sine schimbarea prevederii — căci ne-am învoit ca nădragii să țină locul halatului şi astfel s-a stipulat şi încuviințat să stau culcat în pat toată noaptea în nădragii negri de mătase.

Trei. S-a cerut stăruitor şi s-a stipulat de către doamna ca

după ce Monsieur se va culca, şi după ce se vor stinge luminarea şi focul, Monsieur să nu rostească nici o vorbă toată noaptea. Se încuviinţează ; cu condiţia ca faptul că Monsieur îşi face rugăciunea să nu fie socotit o încălcare a înţelegerii.

Doar un lucru fusese trecut cu vederea în acest tratat şi anume, chipul în care doamna şi cu mine trebuia să ne dezbrăcăm şi să urcăm în pat. Nu era decît o singură cale de a o face şi las asta pe seama cetitorului să şi-o închipuie declarînd solemn totodată că dacă nu este cea mai aleasă din fire, acesta e cusurul chiar al închipuirii lui — împotriva căreia nu mă plîng acum pentru întîiaşi dată.

Dar cînd a fost să ne culcăm fie din pricina împrejurărilor neaşteptate, fie din altă pricină, n-aş putea spune ; da' aşa s-a făcut că n-am putut închide ochii ; am încercat pe partea aceasta apoi pe cealaltă, m-am tot sucit şi răsucit pînă la ceasurile unu după miezul nopţii ; cînd atît Firea cît şi răbdarea fiind istovite :
— Ah doamne ! am rostit.

— Ai încălcat înţelegerea, Monsieur, zise doamna, care nu dormise mai mult decît mine. I-am cerut iertare de o mie de ori — dar am stăruit că nu fusese decît un oftat adînc — ea spuse răspicat că e o încălcare deplină a

înţelegerii — eu am spus că acest lucru era prevăzut în clauza celui de-al treilea articol.

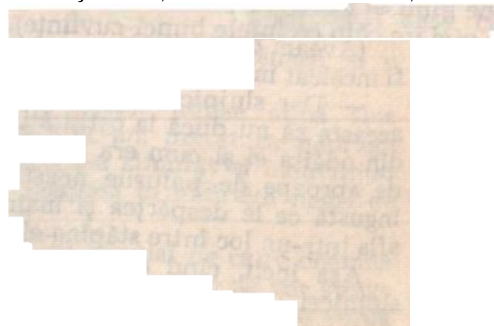
Doamna nu voia nici în ruptul capului să se lepede de ideea ei, măcar că în acest chip îşi şubrezea stavila ce ne despărţea ; căci în focul sfadei am auzit două sau trei ace căzînd din perdele pe podea.

— Pe cinstea mea, Madame, am zis, întinzîndu-mi braţul afară din pat ca să-mi întăresc spusele.

(Aveam de gînd să adaug că pentru nimic în lume n-aş fi încălcat în nici un chip cerinţele bunei-cuviinţe).

— Dar slujnica, auzindu-ne vorbind şi temîndu-se ca aceasta să nu ducă la ostilităţi, se furişase în tăcere afară din odăiţa ei şi cum era întuneric beznă venise tiptil atît de aproape de paturile noastre, că ajunsese în trecerea îngustă ce le despărţea şi înaintase atît de mult, încît se afla într-un loc între stăpîna ei şi mine.

Aşa încît, cînd am întins mîna, i-am apucat-o pe a slujnicei.

JURNALUL PENTRU ELIZA

Acest *Jurnal,* scris sub numele închipuite de Yorick şi Draper — şi uneori acelea de Bramin[1] şi Bra- mine —, nu e decît Jurnalul de însemnări ale simţă- mintelor tînguioase ale unei fiinţe despărţite de o Doamnă după a cărei tovărăşie tînjea.

Numele adevărate — sînt streine — iar istorisirea e împrumutată din transcripţia după un izvod franţuzesc întocmit

---

1 Bramin — termen inspirat, probabil, de cuvîntul *brahman*, membru al castei preoţilor la hinduşi şi căruia Sterne îi atribuie sensul de înţelept, călăuză spirituală. în mod caracteristic, autorul foloseşte şi forma feminină Bramine, deşi nu o face cu consecvenţă.

de mîna d-lui S. — dar alcătuit în acest chip ca să le tăinuiască. Există şi părechea lui — ce conține Istorisirea Doamnei despre întîmplă- rile zilnice şi despre SIMȚĂMINTELE ce-i stăpîneau sufletul în răstimpul Despărțirii de Adoratorul ei. Acestea sînt vrednice de a fi cetite. Tălmăcitorul nu poate însă spune tot astfel despre cele ale lui Yorick, care nu par să prețuiască cine ştie ce, în afară de bună credință şi adevăr.

URMAREA JURNALULUI BRAMINULUI Duminică, 13 Prier [1]

Am scris cea din urmă epistolă de rămas bun Elizei prin Dl. Wats care pleacă astăzi cu vaporul la Bombay. I-am trimis totodată şi *Jurnalul* ce l-am ținut din ziua cînd ne-am despărțit pînă astăzi — încît el urmează de
aici înainte pînă cînd ne vom întîlni iarăşi. Eliza va face aşijderea, aşadar o să ne putem dărui unul altuia mai tîrziu mărturii reciproce. Că Soarele nu a răsărit şi nu a apus mai statornic pe pămînt decît ne-am gîndit şi ne-am adus noi aminte unul de altul, ce e mai mîngîie- tor decît Lumina însăşi — veşnica lumină a Soareluij Eliza ! — întunecată îmi pare întreagă această lume fără tine ! şi fiece ceas se va scurge nespus de greu pentru mine pînă în ceasul acela care te va aduce înapoi în Albion, scumpa mea.

Prînzit cu Hali[1] etc. — la „Cap de mistreț"[1]. Era **adunat** întreg pandemoniul ; cinat împreună la Hali — cu **trupul** şi sufletul istovite, şi toată noaptea am plătit o **groază** de bani.

14 Prier

M-am sculat clătinîndu-mă şi slăbit — să fie oare, Eliza, fiindcă simt lipsa mîinii tale prieteneşti şi a Povetei tale binevoitoare. Şi totuşi, avîndu-te alături de mine, Braminul tău şi-ar pierde vrednicia virtuții : n-ar putea păcătui, dar mă învoiesc cu condițiile tale, oricare ar fi ele, Eliza ! aici îmi voi afla fericirea — şi o să fiu atît de drept, atît de bun cu tine încît, după aceea, n-am să mai fiu vrednic să fiu nefericit. O Zi închinată Cumpătării şi cugetării — şi Eliza mea ştie prea bine ce anume țintă vor avea gîndurile mele.

Luni 15 Prier

Istovit de friguri de tot soiul, dar mai mult decît orice, de acel dor al inimii care mă mistuie neîncetat şi mă va mistui pînă ce te

---

1 După cum subliniază Curtis, duminică a căzut la 12 aprilie. Restul însemnărilor din această săptămînă sînt antedatate cu o zi (v. L. P. Curtis, *The Politicks of Laurence Steme,* London, 1929).

voi vedea din nou Eliza : cumplită Suferinţă răst*,np de cincisprezece Luni ! s-ar putea să fie şi mai mult — atotputernic Stăpînitor al Intîmplări- lor ! fără îndoială că vei potrivi aceasta pe măsura Puterii mele şi a dragei mele Eliza. Mi-am petrecut întreaga amiază cetindu-i epistolele şi rînduindu-le aşa cum mi

1 Hali : *John Hali-Stevenson.* Hali şi prietenii săi îşi spuneau Demonicii, imitîndu-i pe călugării din Catedrala Medmenham (cf. Rabelais, *Gargantua şi pantagruel).*

le-ar fi scris ; am stat acasă toată seara ; nu m-au îmbiat nici tovărăşia altora, nici petrecerea. Cît de mult m-ai făcut să mă schimb, scumpa mea ! — dar, ca să spunem Adevărul, tu n-ai făcut decît să-mi abaţi pasiunile pe un nou făgaş : ele cresc şi se îndreaptă spre tine, Eliza — şi descresc trăgîndu-se îndărăt din faţa oricărui alt Lucru din lumea asta. Şi Cugetul îmi spune că aşa se cuvine să facă fiindcă preţuieşti atît de mult pentru inima mea încît toate bogăţiile de pe lume nu te-ar putea cumpăra. Am avut friguri mari toată noaptea.

16 Prier

M-am sculat aşa de bolnav încît nu m-am putut duce la D-na James[1] aşa cum îi făgăduisem^— totuşi am luat leacul zis Praful lui James [2] — şi toată ziua am stat cu ■capul sprijinit în mînă ; şezînd la masă cît se poate de abătut cu Portretul Elizei în faţă — împărtăşindu-mi necazurile şi alintîndu-mă. Ah, draga mea Bramină ! Prietena mea ! Tovarăşa mea de viaţă ! — fiindcă (dacă eu sînt proroc) aceasta este soarta ce ţi-a fost hărăzită, — şi aşa te socot eu acum şi de aceea, Eliza, îţi împărtăşesc atît de credincios toate bucuriile şi necazurile de care ai parte. Dar acum n-avem parte decît de necazuri şi doar mîhnirea ne umple ceasurile. Sînt în aşteptarea Elizeului despre care am vorbit de atîtea ori şi cu atîta încîntare. Sufletul Cordeliei va zbura odată cînd dormi un Somn dulce ca să-ţi vestească clipa cînd uşa îţi va fi deschisă — şi Bra- minul din Vale va merge pe urme oriunde l-ar duce ele, ca să ajungă la Eliza şi s-o poftească la bojdeuca lui. Ceasurile 5 după-amiază. Mănînc pui şezînd la masă cu ochii în Lacrimi — amar Sos, Eliza ! da' n-aş putea să am altul. Cînd Molly a întins faţa de masă am simţit o sfîrşeală — o singură farfurie — un cuţit — o furculiţă — un Pahar ! — Ah, Eliza ! a

1 Cunoscută femeie mondenă a epocii şi bună prietenă a scriitorului.

2 Medicament care provoacă o transpiraţie abundentă inventat de doctorul Robert James.

fost întristător din cale afară — am aruncat mii de priviri visătoare, iscoditoare spre Jilțul •ce l-ai înfrumusețat de atîtea ori la aceste Mese tihnite,
sentimentale — şi am oftat şi am pus cuțitul şi furculița jos — şi mi-am scos batista, mi-am pus-o pe față şi am plîns ca un copil. O să cetesc Istorisirea mişcătoare a multor Cine triste pe care Eliza n-a avut putința să le guste, izvorînd din aceleaşi simțăminte şi aduceri aminte cum Ea şi al ei Brarnin au mincat pîine împreună în bună înțelegere şi IUBIRE.

17 Prier

La prietena mea, D-na James, din Gerard Street, ducîndu-i în dar vopsele şi dichis pentru pictură. Am avut o lungă conversație despre tine, draga mea Eliza
— mi s-a strîns inima cînd mi-a spus o istorisire mîrşavă- despre Firea nesuferită a lui Draper la Bombay — căci ce nenorocită eşti primejduindu-ți viața, draga mea prietenă, şi ce răsplată este în stare să-ți dea el cu firea lui ? — vei fi răsplătită doar cu Nedreptăți şi Jigniri ! Totuşi pe cei umili şi buni îi aşteaptă fericirea şi Eliza n-o să fie văduvită de ea : doar această nădejde îl mai ține în viață pe Braminul ei. Altminteri deznădejdea i-a cuprins Sufletul şi înfățişarea încît Eliza cu greu l-armai putea recunoaşte. Am luat masa de prînz tot singur şi astăzi ; incep să simt un fel de bucurie în Suferința resemnată ce se iscă din această împrejurare a inimii neocrotite de nimic altceva decît de chiar gingăşia ei. îmi datorezi nespus de mult, Eliza ! — iar eu voi avea răbdare ; fiindcă o să-mi înapoiezi totul. Da’ cererea este pe potrivă ; îți datorez mult şi vei fi răsplătită cu mult. Am trimis după o hartă a Oceanului Atlantic ca să ghicesc locul unde pluteşte Comoara mea. Ah ! nu e decit la o mică depărtare şi cred că m-aş putea încumeta să mă duc după ea într-o barcă. Sînt încredințat c-aş putea face asta de-aş şti că Eliza e în primejdie, dar soarta ne-a urzit alte cărări nouă. Trebuie să ne urmăm fiecare calea sa neîndurătoare şi să facem mulți paşi osteniți pînă cînd Firea...

18 Prier

Astăzi mi-am rînduit caleaşca, — un nou prilej de supărare că Eliza nu se află aici ca să împărtăşească cu mine toate acestea.

Am cumpărat *Istoria Indiei* de Orm [1] — de ce oare ? Sâ nu mă întrebe Bramina mea — inima îi va spune De ce fac aceasta şi altele.

19 Prier

Sărmane Yorick, cu mintea şi inima bolnave ! Eliza te-a făcut să ajungi o Umbră — nu mai sînt bun de nimic aşa cum i se întîmplă oricărui muritor ce nu cugetă şi nu vorbeşte decît despre un singur lucru ! — mă îngrijorează cum o să-mi adun puterile ; fiindcă tu Eliza mi le-ai topit pe toate într-una singură — puterea de a te iubi pe tine — cu o dragoste atît de fierbinte, încît ea biruie toate celelalte simţăminte. Toată dimineaţa am petrecut-o cu credincioasa noastră prietenă ; am luat prînzul'împreună cu ea şi James. Care să fie oare Pricina că niciodată nu pot vorbi cu ea despre Eliza mea fără a fi sfîşiat în bucăţi. După masă m-au podidit lacrimile de vreo douăsprezece ori şi am avut nişte izbucniri atît de duioase, că ea era gata să iasă din odaie — şi să ne căineze în taină. — Vă plîng pe amîndoi, a spus ea (în şoaptă), fiindcă suferinţa Elizei este la fel de chinuitoare ca a ta, inima ei e la fel de gingaşă — statornicia ei la fel de neclintită — sînt încredinţată că dumnezeu vă va ajuta să vă uniţi ! James se îndeletnicea cu cetirea unei cărticele despre treburile din India Orientală — încît i-am răspuns printr-o privire blajină, un oftat adînc şi un şuvoi de lacrimi. Ce se petrecea în sufletul Elizei în răstimpul acestei mişcătoare Izbucniri ? Ceva iubitor şi patetic ! Mă prind pe viaţa mea c-aşa este.

Ceasurile 8. M-am înapoiat în odaia mea să-i spun dragei mele acestea — să depene ceasurile de Bucurie ce le-am petrecut împreună cu ea — şi să cugete la acelea ce ne mai rămîn încă.

Dl. James îmi spune că acum ai ajuns la insulele Madeira şi că peste alte două luni vei trece de Capul Bunei Speranţe. îţi voi urmări paşii în fiecare zi pe hartă şi nu voi îngădui să întîmpini nici măcar un ceas Vînturi ori Curenţi potrivnici — toate mijloacele firii vor lucra împreună întru folosul nostru. Aceasta este limba Dragostei — căci alta nu cunosc. Aşadar, îţi doresc noapte bună *şi* fie ca cele mai dulci amăgiri ale dragostei să-ţi înşele visele aşa cum nu le-am îngăduit în noaptea asta să le înşele pe cele ale Braminului tău.

20 Prier. Duminica paştelui

N-am fost dezamăgit — totuşi m-am sculat cu nişte dureri îngrozitoare. Am ceva, Eliza — ar trebui să-mi împărtăşeşti boala

1 Robert Orme, History of the Military Transactions of tke British Nation in Indostan (1763—78).

din compătimire — da’ tu şi aşa eşti prea bolnavă, draga mea prietenă. Toată ziua în casă, abătut peste măsură.

21 Prier

Pierderea Elizei şi gîndul veşnic la ea mi-au pricinuit friguri — o urmare la care mă aşteptam de o bucată de vreme — da’ nu am aflat în mine destule resurse de filoso- fie stoică pentru a le tămădui. Ca să-i împac pe prietenii mei am chemat un doftor. Vai ! vai ! singurul Doftor care duce cu sine Balsamul Vieţii mele este Eliza. De ce te-am lăsat să pleci de lîngă mine ? — neîndoios că şi tu, draga mea Eliza, ţi-ai cerut socoteală nu o dată în acelaşi chip. Amîndoi o să plătim scump ! dar nu e cu putinţă altfel. Ne-am supus — şi vom fi răsplătiţi.

A fost un Spirit prorocesc cel ce a inspirat Istorisirea nopţii zbuciumate a Căprarului Trim[1] cînd frumoasa călugăriţă beguină îi stăpînea gîndurile — căci fiecare noapte şi aproape fiecare Somn al meu, din ziua cînd ne-am despărţit, e o repetare a aceleiaşi descripţii — dragă Eliza ! sînt foarte bolnav — foarte bolnav din pricina ta — da’ ţi-aş putea aduce mărturii şi mai mari ale dragostei mele. Am slobozit douăsprezece uncii[2] de sînge ca să domolesc ceea ce-mi mai rămăsese în trup. E o încercare zadarnică, — doftorii nu pot înţelege acest lucru ; pentru mine e de ajuns că Eliza înţelege. Sînt vlăguit, dragă Pată, de-am ajuns ca o Umbră, dar sînt încredinţat că tu nu vei ceti asta pînă cînd nu mă fac bine. Tînguielile lui Yorick al tău nu vor ajunge nici la urechile Vîntului. Ceasurile 4.

Posomorîtă masă ! căci am avut acelaşi fel de mîncare cb* înainte. O să ajungem să-l mîncăm în tihnă, draga mea Bramină.

Ceasurile 8 seara. Draga noastră prietenă, D-na James,, călăuzită de presimţirile unui suflet bun, socoteşte că sînt bolnav ; şi-a trimis slujnica să cerceteze ce fac. Simbătă a fost îngrijorată ; şi cum duminică nu am fost la ea,. simţămintele ei prieteneşti au făcut-o să-şi închipuie Starea în care mă aflam. Ea ne împărtăşeşte cu multă gingăşie sentimentele, draga mea Eliza ! — şi ei îi datorăm mai mult decît tuturor femeilor — ba chiar tuturor femeilor şi bărbaţilor, dacă nu întregii lumi. Rămîi cu bine, dulcea mea Eliza ! căci în noaptea asta Yorick al tău o să se istovească frămîntîndu-se în pat şi întorcîndu-se de o mie de ori cînd pe o parte cînd pe cealaltă — şi visînd cînd şi cînd lucruri îngrozitoare şi de necrezut : că Eliza îi este necredincioasă lui Yorick sau că Yorick îi este necredincios Elizei.

22 Prier

1 V. *Tristram Shandy,* voi. VIII, cap. XX.

2 Unitate de măsură egală cu 28,35 gr.

M-am sculat cît se poate de greu. Doftorul mi-a poruncit să stau în pat îndată după ce am luat ceaiul : am sîngerat iarăşi ; braţul mi s-a desfăcut din legături şi mi-a curs la sînge de era aproape să mor în pat înainte de a simţi ceva. Ah, Eliza ! cît de mult s-a tînguit Bra- minul tău că nu eşti aici să-i legi rănile şi să-i alini amărăciunea inimii. Cu toate acestea, ceva mă îndeamnă să nădăjduiesc — şi o să tot nădăjduiesc iar acesta va fi cel de pe urmă simţămînt mîngîietor de care o să mă despart. Ceasurile 4. Mi se face patul : cum o să pot urma să-mi scriu *Jurnalul* în el ? Dacă rămîne cumva un goî aici, — să te gîndeşti, Eliza, cît de bolnav trebuie să fi fost Yorick. în această clipă am primit un răvaş de la scumpa noastră prietenă rugîndu-mă stăruitor să am grijă, de Viaţa-mi care e atît de preţioasă pentru prietenii mei — şi mai preţioasă decît pentru ei toţi — adaugă ea — pentru sărmana şi draga mea Eliza. Nici o veste de la familia Newnham [1] ! da' ei n-au aflat în sufletele lor o asemenea povaţă să i-o trimită Braminului tău — să rămînă dară cu bine !

23 Prier

O noapte rea şi n-o să-mi pot părăsi patul decît la 4 după-amiază, să-i spun dragei mele un cuvînt şi să-mi împlinesc făgăduiala faţă de ea de a nu lăsa să treacă nici o zi fără a-ţi da o veste cît de măruntă despre mine — slabă asemănare cu un sărut, draga mea fată, şi ce greu o să ne treacă zilele cînd o împărăţie ne ţine astfel. Fiind în pat, astăzi au venit să mă vadă 40 de prieteni — oare o singură vizită duioasă, caldă a acelei prietene pentru care trăiesc nu face cît toate acestea laolaltă ? Tu ce crezi, Eliza mea ?

24 Prier

Mi-a fost atît de rău că nu am fost în stare să scriu nici un cuvînt toată dimineaţa — nici măcar Eliza ! rămîi cu bine ; plec. Mă simt ceva mai bine.

Deci n-o să plec cum mi-am închipuit, simţindu-mă puţintel mai bine azi-dimineaţă — şi simptomele domolin- du-se după o noapte destul de liniştită. Şi acum, dacă o să am putere şi voie bună ca să-mi trag pana pînă în josul paginii, am să-ţi istorisesc o poveste mai ciudată şi mai hazlie decît toate cele de care a avut parte vreodată cineva din familia noastră. Nasul lui Shandy — *nunele* lui — fereastra lui ridicătoare sînt măscărici pe lîngă acestea. Te va ajuta *măcar* să te înveseleşti. Vătămă- tura ce mi-

1 Familie înstărită cu un pronunţat spirit comercial. Numele ei figurează printre abonaţii la prima ediţie a *Călătoriei.*

am făcut-o luînd praful lui James cînd am răcit, m-a atins, trebuie să ştii, în partea cea mai neprielnică, cea mai dureroasă şi cea mai primejdioasă dintre toate cîte are trupul omenesc. în această clipă grea am chemat un chirurg priceput şi împreună cu el un doftor priceput (amîndoi prieteni de-ai mei) să cerceteze nenorocirea ce dăduse peste mine. — E o boală lumească, au spus într-un glas cei doi învăţaţi prieteni. — E cu neputinţă să fie aşa ceva, am răspuns eu, fiindcă în aceşti 15 ani din urmă n-am avut nici un fel de legături cu femeile, nici măcar cu nevastă-mea. am adăugat. — Şi totuşi eşti

bolnav de aşa ceva, dragul meu prieten, zise chirurgul, altminteri nu se află asemenea boală pe lume. — Ce naiba f am zis, fără să m-ating de Femei ? — N-o să lămurim asta acum, spuse doftorul, dar trebuie să faci un tratament cu argint-viu. — Mai bine mor înainte, am răspuns — şi mă las în nădejdea Firii, a Timpului — ori în împrejurarea cea mai rea — a Morţii ; şi astfel am pus capăt convorbirii cu oarecare indignaţiune ; şi m-am hotărît să îndur toate chinurile prin care treceam — fie ele şi de zece ori mai mari — decît să îngădui să fiu socotit *Păcătos* într-un loc unde mă purtasem ca un *Sjînt.* Da' cum a vrut cel rău, care n-are o bucurie mai mare decît să-i facă de ocară pe cei cinstiţi şi drepţi, s-a întîmplat aşa, că din clipa cînd i-am îndepărtat pe Doftori, durerile s-au pornit să mă chinuie cu o cruzime nespusă şi greu de îndurat. Cum în fiecare ceas ele deveneau tot mai necruţătoare — am fost pus în pat — toată noaptea am ţipat şi am bătut cîmpii — şi m-am sculat atît de istovit încît prietenii au stăruit să trimită iarăşi după doftor şi chirurg. Le-am spus pe cinstea mea că sînt om de onoare, că în privinţa bolii mele se înşelau amîndoi ; că deşi judecaseră greşit, s-ar putea să purceadă cum e bine ; dar că măcar că durerile mele erau cumplite, ele nu erau atît de chinuitoare precum era bănuiala ce-o arunca asupra mea. îngrijirea bolii mele ca o boală lumească. Mi-au răspuns că această infecţie în sînge lîncezise vreme de 20 de ani
— şi că n-o să se sfădească cu mine despre un lucru în privinţa căruia eram atît de simţitor — şi o să-şi îndeplinească toate îndatoririle pentru care fuseseră chemaţi, adică să pună capăt chinului meu care altminteri îmi va pune el mie capăt. Şi uite aşa am fost silit să mă supun. Şi aşa se face, Eliza, că Yorick al tău, Braminul tău, prietenul tău cel atît de simţitor, îndură osînda celui mai neruşinat ins aplecat spre plăceri. Nu e asta cea mai caraghioasă încurcătură în care s-a băgat vreodată Spiritul lui Yorick ?

Nu e nevoie să-ţi mai spun, Eliza, că numai cugetul cel mai curat al virtuţii l-ar fi putut ispiti pe prietenul Elizei să-i istorisească această poveste. Tu, draga mea Eliza, eşti prea bună la suflet ca să iubeşti altceva decît Virtutea şi prea ageră la minte ca să nu desluşeşti Caracterul nepreîăcut ce o poartă de cel şiret şi făţarnic care se preface. Asta, fiindcă veni vorba, n-ar fi o glumă rea în Viaţa lui Tristram Shandy — oricum, mi-am închipuit că o să te facă să rîzi într-o ţară unde *lucruri şi mai mărunte* slujesc întru acest scop. Am scris asta în trei rînduri osebite, de aceea ar trebui să fie o descripţie

izbutită ; sînt şi mai mîndru că e adevărată. Peste zece zile am să pot ieşi afară : odaia mea e veşnic plină de musafiri binevoitori — şi ciocănelul de la uşa de intrare se aude mereu şi mi se aduc cărţi de vizită în care oamenii întreabă despre mine. M-ar bucura mai mult toate aceste mărturii — dar fără dări.

Totul mă încredinţează, Eliza, că o să ajungem să ne întîlnim din nou. Aşadar, îngrijeşte-te, ca să sporeşti această mîngîiere.

25 Prier

După o noapte bunicică sînt în stare, Eliza, să stau în capul oaselor şi să convorbesc cu încîntătorul portret ce mi l-ai lăsat şi să-i spun ce mult m-am temut de nenorocirea că n-am să-i mai văd scumpul chip în carn.e şi oase niciodată pe lumea asta. Nicicînd nu mi s-a părut înfăţişarea aceea de dulce supunere atît de grăitoare ca acum ; ea a spus inimii mele mai multe — şi a înveselit-o mai cu folos deasupra temerilor şi îndoielilor mărunte - — decît toate Pildele de filosofie ce am putinţa a le folosi acum cînd mintea şi trupul mi-s şubrede. Cît despre acesta din urmă, învăţaţii mei o să-l pună pe picioare iarăşi, da' după care temeiuri, înţelepţii din Gotham [1] le cu nosc la fel de bine ca şi ei. Da' dacă ei purced *cum se cu-ţjine,* ce-mi pasă mie dacă *cugetă greşit;* căci văzînd că alcătuirea trupească nu mă mai chinuie aşa ca înainte mă împac cu starea mea şi cu părerile lor despre ea — cu -toate astea, nu ţi-e oare milă de mine, tu cea mai bună şi jnai scumpă dintre prieteni ? Ştiu cîte lacrimi vei vărsa pentru mine, acest gingaş tribut — şi doar mîngîierea ce izvorăşte din aceasta, la gîndul inimii bune ce-şi revarsă acest cr3ulce

1 Gotham — sat proverbial pentru nesăbuinţa locuitorii <-~w r s ăl. „înţelepţii din Gotham" — nătărăii, neghiobii, proştii.

bairam in sufletul meu, m-a vindecat şi o să mă vindece de toate bolile vieții. Şi cum o duce Eliza mea în acest răstimp ? încotro o mai poartă corabia ? De ce suferințe şi nenorociri a avut parte ? Deseori, draga mea, vărs lacrimi închipuindu-mi-le. Cît de mare ar fi Durerea mea de-aş şti că eşti nefericită ? Rămii cu bine, rămîi- cu bine şi crede-mă, draga mea prietenă, draga mea Bramină. că nimic altceva nu mă poate răpune în cîteva. zile decît credința că tu suferi aşa cum sufăr eu ; totuşi ştiu că eşti bolnavă — dar cînd te înapoiezi în Englitera toate se vor rîndui. Poartă-te, aşadar, Cel de sus spre noi pe aripile Milosteniei — sireaci — cît de iute vîntu- rile şi mareele îți pot face această slujbă binevoitoare. Asta e a şaptea zi de cînd nu m-am atins de nimic altceva decît de fiertură de ovăz. La rugămintea lui Hali am să mănînc rasol de pasăre şi nişte scrumbii — o să ia şi el prînzul împreună cu mine.

Ceasurile 7. Am băut în sănătatea ta, Eliza ! veşnică bună înțelegere şi fericire la cel dintîi pahar de vin ce-am cutezat să-l beau. Prietenul meu a plecat — şi sînt singur — ca şi tine, în cabina ta singuratică, după ce te-ai înapoiat acolo de la o masă searbădă în ruf, şi aidoma ție, mă reped la *Jurnal* să-ți spun că niciodată nu ți-am prețuit prietenia mai mult, nu te-am iubit mai mult — şi n-am dorit cu atîta înflăcărare să împărtăşesc toate poverile ce Providența le-a aşezat pe umerii plăpîndei tale făpturi — ca în această clipă cînd, luîndu-mi pana, bătăile bietei mele inimi s-au iuțit — chipu-mi palid s-a îmbujorat — şi lacrimile stăteau gata să-mi cadă pe hîrtie scriind cuvîntul Eliza. Ah, Eliza ! Eliza ! totdeauna cea mai bună şi cea mai binecuvîntată dintre femei ! binecuvîntată pentru tine şi virtuțile tale — şi binecuvîntată şi îndrăgită de toți cei ce te cunosc — de mine mai mult decît de toți, Eliza ; fiindcă te *cunosc mai bine* — decît oricine altuL Acesta este adevăratul elixir cu care m-ai vrăjit şi cu care o să mă farmeci întotdeauna şi o să mă ții în stăpînirea ta atîta vreme cît Virtutea şi Credința vor strînge lumea laolaltă ; aceasta este adevărata Vrajă prin care nădăjduiesc că am cîştigat un locşor în inima ta, pe care mă bizui cu atîta încredere, încît Timpul şi depărtarea şi orişice

schimbare ce ar putea tulbura sufletele mici ale oamenilor mărunți mie nu-mi pricinuiesc nici o îndoială ori nelinişte. Sufletului meu i se pare nevrednic să aibă îndoieli — şi i se pare înjositor să te îndoieşti de el. aceasta este singura abatere. Cînd încrederea nu este pricina Primejdiei. Boala o să mă mai silească să stau în oraş trei săptă- mîni — dar ar fi primejdios să fac un voiaj mai curînd, poate doară o călătorie scurtă prin Deşert în care aş purcede mîine de-aş putea lua cu mine un Leac cu care aş fi încredințat că-ți prelungesc Viața cu o Lună. Ori de s-ar întîmpla — dar de ce să facem Prepusuri ? Cînd se ivesc împrejurări — e clipa potrivită să-ți arăt că Brami- nul tău este cel mai credincios şi cel mai simțitor dintre Pămînteni şi e în stare să facă pentru Eliza mai mult decît îi îngăduie pana să tăgăduiască.

26 Prier

N-am închis ochii pînă la ceasurile trei dimineața : am fost în tovărăşia unei ființe atît de încîntătoare că nu m-am gîndit la somn ; fiindcă am fost tot timpul cu tine alături, vorbind despre rosturile prieteniei noastre şi întoreînd lumea în mii de chipuri ca să ne bucurăm de ea. M-am sculat simțindu-mă mult mai bine mulțumită Conversațiunii ; starea mea trupească şi sufletească s-a îmbunătățit şi am redobîndit mai multă sănătate şi putere decît mă aşteptam. Doftorii mei îşi mîngîiau barba şi arătau cu zece sutimi mai înțelepți cînd mi-au pipăit pulsul şi m-au întrebat de simptome : mai am încă de înghițit o doză de sublimat corosiv Van Sweetens ori, mai bine zis, o doză de sublimat corosiv Van Sweetens o să-mi pătrundă în trup *. Cînd o să mă vadă Eliza mea, ■voi fi sublimat prefăcîndu-mă într-o alcătuire vaporoasă : ca să nu mă poată vedea cată să fie şi ea sublimată şi nematerială ! Da' eu am fost întotdeauna străveziu şi o Făptură ale cărei gînduri pot fi lesne desluşite, altminteri Eliza nu m-ar fi îndrăgit niciodată şi nici Eliza de-ar fi fost alcătuită dintr-o altă *Plămadă* Braminul ei n-ar fi avut putința să se convorbească cu ea. în fiecare zi primesc

[1] Joc de cuvinte intraductibil : *to run through* = a mînca, a absorbi ; a străpunge, a pătrunde.

veşti ele la vrednica noastră prietenă sentimentală care se bucură la gîndul că numele Elizei va suna din nou în auzul lui Yorick. Mulți dintre cei ce mă iubesc, draga mea, şi-au pierdut nădejdea în asta : biata Molly, care e cum nu se poate mai grijulie cu mine, şi pomeneşte numele sărmanei D-ne Draper în fiecare zi, mi-a spus aseară că ea şi Stăpîna ei au băgat de seamă că din ziua cînd tu ai luat. prînzul cu mine pentru cea din urmă oară nu mi-am mai ținut niciodată fruntea sus ; că rareori am mai rîs ori zîmbit — nu am mai fost la nici o petrecere — ci am luat masa în tîrg de

două sau cel mult de trei ori ; că ele socotesc că am inima zdrobită fiindcă Ea mă aude oftînd din adîncul rărunchilor de cîte ori intră în odaie sau trece, pe lîngă uşă ; că nu mai mănînc, nu dorm şi nu mă mai bucur de Nimic ca înainte, în afară de scris.

Această observaţie te va face să scoţi un oftat Eliza. tu cu inima ta simţitoare — şi totuşi, după vrerea inimii tale, se cuvine, zău, să pătimim deopotrivă — şi nici nu poate fi altminteri, cînd Pricinile Durerii a două inimi sînt atît de potrivite precum sînt în inimile noastre. Fireşte, fireşte. Tu eşti a mea, Eliza ! căci scump te-am dobîndit !

27 Prier

Mă simt mai bine Eliza ! şi curînd o să mă înzdrăve- nesc afară doar de slăbiciunea trupului ; nefiind încă în stare să mă ridic din jilţ şi să merg pînă în celălalt colţ al odăii şi îndărăt fără să mă istovesc. Mîine am să fac de două ori drumul acesta şi dacă poimîine e cald, o să fiu urcat în trăsură şi dus în parcul Hyde Park ca să mă bucur de aer curat şi de mişcare. Dacă tu ai fi alături de mine, sînt încredinţat că m-aş putea duce la colina Salt Hill şi drumul pînă acolo mi s-ar părea scurt şi încîntător — altădată ! — clipa de faţă, nu ! nu ne aparţine. Mă aplec atît de stăruitor asupra Portretului tău — l-am învăţat pe *dinafară,* draga mea, ah, cît e de încîntător, de bun, de chibzuit, de iubitor ! este-al tău, Bramina mea, rostesc utrenia şi vecernia în faţa lui ; îmi domolesc Murmurele după Spiritul ce-1 însufleţeşte ; „totul se va sfîrşi cu bine, Yorick al meu“. Iţi mărturisesc, draga mea Bramină, că sînt atît de nestrămutat şi învăluit în această Credinţă că nu m-aş despărţi de Gîndul cît de fericit am să fiu cu tine pentru toate Foloasele şi Fericirea de acum cu care m-ar ispiti întreaga suflare omenească ; în bojdeuca cea mai singuratică in care Dragostea şi Supuşenia au sălăşluit vreodată, cu tine alături aş putea să mă bucur de o mai suavă Mulţămire decît la Palatul cel mai strălucitor ; şi cu Dragostea şi credinţa ta, aş gusta bucuriile cele mai adevărate, Eliza mea ! şi te-aş face şi pe tine să te înfrupţi din mult mai multe bucurii decît ar putea să ne despăgubească pe fiecare dintre noi tot fastul fără noimă al acestei lumi neroade. Cu aceasta, îmi mărginesc toate dorinţele şi părerile lumeşti — cît preţuiesc ele oare fără Eliza ? Isuse ! doar atît să-mi dai şi voi fi vrednic de el ; o voi face pe Bramina mea aşa de Fericită precum voieşti tu în bunătatea ta. Voi fi Unealta răsplatei ei pentru durerile şi dezamăgirile prin care tu ai îngăduit ca ea să treacă ; şi dacă vreodată o să fiu necredincios, lipsit de bunăvoinţă

ori aspru, tot aşa să am şi eu parte de Dreptatea ta. Ceasurile 9. Mă pregătesc să mă culc, draga mea, şi mai întîi mă rog pentru tine, iar apoi o să te preamăresc cu capul pe pernă preț de două ceasuri fără somn ; după aceea toată noaptea o să visez despre tine. căci toată ziua n-am făcut altceva decît să mă gînaesc la tine. Ceva îmi spune că şi tu te-ai îndeletnicit azi cu acelaşi lucru. Noapte bună, Suflet minunat, şi fie ca dulcele zeu al somnului să-ți închidă încetişor pleoapele — să-ți vegheze şi să-ți călăuzească Somnul. Rămîi cu bine, rămîi cu bine, rămîi cu bine !

28 Prier

Presimțirea nu m-a înşelat, Eliza ! că te voi afla în visurile mele ; căci am fost împreună cu tine aproape toată noaptea cînd alinîndu-te cînd istorisindu-ți durerile mele ; m-am sculat înviorat şi întremat — şi m-am simțit atît de bine, că am poruncit să vină trăsura şi să mă ducă la prietena noastră. Cînd a văzut cît sînt de palid şi de tras la față au podidit-o lacrimile — şi nicicînd

o Făptură bună nu s-a arătat mai miloasă şi mai simțitoarfe la durerile cuiva. Te rog stăruitor, a strigat mărinimoasa Ființă, să nu ții seamă nici de greutăți şi nici de cheltuială şi să dai fuga neîntîrziat la Eliza : fără ea văd că o să te prăpădeşti. Cruță-te de dragul ei. Cum am s-o mai pot privi în față ? Ce-am să-i pot spune cînd, la înapoiere, va trebui s-o vestesc că Yorick al ei nu mai este ! — Să-i spui, dragă prietenă, am zis, c-am s-o întilnesc într-o lume mai bună şi că am părăsit această lume fiindcă n-am mai putut trăi fără ea ; să-i spui Elizei, dragă prietena, am adăugit, că m-am prăpădit cu inima zdrobită — şi că tu ai fost martoră cînd am rostit aceste vorbe. Ea a izbucnit într-un şuvoi de lacrimi dintre cele mai înduioşătoare ce le-a vărsat vreodată blinda fire, nicicînd n-ai văzut

o privelişte atît de mişcătoare ! Firea era cu totul copleşită ! Ah ! are inimă bună. O iubesc ca pe o Soră ! Şi de-ar fi fost de față Eliza, inima i s-ar fi topit de-a bine- lea şi cu greu şi-ar fi putut reveni dintr-un atît de dumne- zeesc extaz asemuindu-se cu o altă lume. Era gata să-mi pierd cunoştința iar inima şi sufletul mi-erau atît de tulburate, că am putut ajunge la uşa dinspre uliță doar cu mare greutate ; sînt acasă şi am să stau întins pe canapea toată ziua, iar mîine dimineață am să-ți scriu din nou, draga mea ; fiindcă acum nu mai am putere să țin pana în mînă.

29 Prier

Astăzi mă simt atît de rău, draga mea, că asta-i tot ce-ți pot spune : aş vrea să fiu îmbarcat pe un vapor care merge la Bombay. Aş vrea altminteri să mă țin bine pînă în ceasul cînd ne-am fi

putut întîlni. Prea multe necazuri au tăbărît asupra mea deodată — da' n-o să mă dau bătut în fața lor. Vino ! Vino la mine curînd, Eliza mea, şi scapă-mă !

30 Prier

Mă simt mai bine astăzi — dar prea mulți au venit să mă vadă, şi grija ce trebuie s-o arăt tuturor celor îngrijorați de starea mea îmi slăbeşte puterile. O să mă duc acasă, Eliza, la bojdeuca mea cu acoperiş de stuf, de-ar fi să străbat cîte zece mile de fiecare dată — şi acolo n-o

să am nici un răgaz fiindcă n-am să fac altceva decît să mă gîndesc la tine şi să ard pînă la capăt această firavă Luminare a Vieții prin înflăcărarea cu care ai sporit-a tu. Rămîi cu bine. draga mea, mîine începe o altă lună şi nădăjduiesc ca în răstimpul ei să-ți înfățişez o latură mai senină a ființei mele. Ceruri ! cum o duce Eliza mea...

1 Florar.

Azi am ieşit în parc — Saba [1] era acolo călare pe cal ; am trecut pe lîngă ea în două rînduri fără s-o recunosc. A treia oară s-a oprit ea să mă întrebe ce mai fac. — Nu te-aş fi întrebat, Solomon ! zise ea, dar înfățişarea ta m-a. înduioşat, căci mă tem că eşti cu un picior în groapă, l-am mulțumit Sabei foarte frumos da' fără alte simțăminte decît cele izvorîte din recunoştință. Dragostea, vai I fugise odată cu tine, Eliza ! Nu credeam ca gingăşia şi frumusețea Sabei să se fi schimbat atît de mult. Ai împuținat-o pe biata Saba de n-a mai rămas Nimic — decît o fată bună la suflet fără putere şi fără nuri. — Mă *tem* că Soața ți s-a prăpădit, grăi Saba. — Nu, nu te teme nicidecum, Saba, am spus. — Pe cinstea mea Solomon ! de n-ai fi aşa bolnav, m-aş sfădi cu tine. — Te-ai ciondăni şi mai abitir cu mine, Saba, de-ai cunoaşte Pricina Bolii mele,, am răspuns. — Minți, Solomon ! răspunse Saba, căci cunosc de acum pricina şi te compătimesc atît de puțin pentru asta, încît îți îngădui să vii să luăm ceaiul împreună înainte de a pleca din Tîrg. — Eşti o ființă bună şi cinstită, Saba. — Ba nu afurisitule ! nu sînt — dar sînt îndrăgostită tot atît de mult cum poți fi tu de viața ta. — Mă bucur, Saba ! am răspuns. — Minți, zise Saba şi se îndepărtă în goană. Ah, Eliza mea. de-aş fi iubit vreodată pe cineva cu adevărat (da' n-am iubit nicicînd). De multă vreme tu ai stîrpit în sufletul meu orice vlăstar al Dragostei pentru altcineva şi ai sădit, udat şi hrănit, vlăstarul care va rodi numai pentru tine. Urmează dar să-mi dovedeşti că am avut şi că voi păstra aceeaşi putere asupra ta, Eliza mea ! Şi după

1 Autorul se referă, probabil, la Lady Warkworth deşi, după cum arată Curtis. anterior Sterne o comparase pe Mrs. Vesey ci* Regina din Saba.

asta, de-am să cîrtesc vreodată împotriva neajunsurilor Vieții, atunci să fiu socotit dintre cei nerecunoscători. Acum aştept cu Nerăbdare ziua cînd o să ajungi la Madras, iar de acolo aş vrea să-ți grăbesc paşii pînă la Bombay, unde cerul va face ca toate să conlucreze aşezînd Temelia sănătății şi fericirii tale viitoare. Fii credincioasă ție însăți, draga mea — şi drepturilor la autoapărare, ce ți le-a hărăzit Firea ! fii stăruitoare ; fii hotărîtă ; fii mlădioasă şi blajină ; fii cuviincioasă ; dar să-ți rămîi ție totdeauna credincioasă — şi nu te lepăda niciodată de Viața ta ori să laşi neînțelegerile tulburătoare ori măruntele jigniri ce le poți îndura în această clipă însemnată să atîrne în Balanță prici- nuindu-ți vreo mustrare de conştiință. Statornicia şi tăria şi stăruința te ajută să dobîndeşti ce este aproape cu neputință ; şi *Cojoc pentru Cojoc,* glăsuieşte *Iov, ba, ce zic, Omul dă tot ce are pentru viața lui*[1] — ah, Eliza mea ! De-aş putea împrumuta Aripile Dimineții să vin la tine în zbor ca să te ajut în această virtuoasă Strădanie. Am fost la Pianelagh în seara asta la ceasurile 8 şi am stat liniştit pînă la 10 — m-am înapoiat acasă bolnav.

2 Florar.

Mă tem că m-a întors boala. Am chemat iarăşi doftorul care mi-a poruncit să nu mă mişc de pe canapea. Nefiind în stare să merg, să stau în picioare ori să şed drept fără a-mi înrăutăți boala, trebuie să fiu încă doftoricit ca şi cînd aş fi Păcătos şi, la drept vorbind, sînt unele semne atît de vădite în înfățişarea mea, că de n-aş şti prea bine că n-am avut Legături de nici un fel cu femeile în aceşti 15 ani din urmă, mîine mi-aş lua catrafusele şi m-aş duce la Montpellier în Franța de miazăzi unde beteşugurile de acest soi sînt doftoricite mai bine şi toate infecțiile trupului sînt îndepărtate mai temeinic decît la noi aici ; dar dacă boala o să mai țină aşa multă vreme — sînt totuşi hotărât să mă înapoiez acolo — nu ca să mă lecuiesc de un beteşug ce nu-1 pot avea, ci ca să-mi îmbunătățesc starea trupească prin- tr-o climă mai prielnică. Scriu asta stînd pe spate şi mă tem că va trebui să mai stau astfel cîteva zile. Dacă mă țin
puterile, o să iau pana in mînă iarăşi înainte de a se înnopta.

Ceasurile 4. Un ceas închinat Elizei ! fiindcă am prînzit singur — şi de cînd s-a pus fața de masă n-am făcut nimic altceva decît să rechem Numele tău drag şi să întreb de ce nu e îngăduit ca tu să şezi alături şi să împărți cu mine scrumbia şi pasărea. — Ar fi fost de ajuns să vă ospătați, Domnia voastră şi biata D-nă Draper, a spus Molly aşezînd mîncarea pe masă. De cîte ori aduc cuțitele şi

1Cf. Iov, 2 :4.

furculițele mă gîndesc la ea, a adăugat Molly. N-ar fi cu nimic mai greu să vă slujesc pe amîndoi decît pe unul singur. Nu v-am auzit pe niciunul rostind vreodată o vorbă aspră ori pripită. Se vede bine, că ați fost făcuți unul pentru celălalt, a mai spus Molly. Amîndoi sînteți aşa de cumsecade, de aşezați şi aşa de prietenoşi. Molly a pus paie pe foc, fiindcă am plîns de-am umplut talgerul cu lacrimi, Eliza ! iar acum, c-am început să plîng, aş putea vărsa lacrimi pînă la Cină — iar apoi să mă culc plîngîndu-ți lipsa pînă dimineața. M-ai vrăjit cu darurile tale, draga mea, şi nici o putere nu mă va slobozi — iar dacă Soarta îți va pune în mînă acest Jurnal al Dragostei mele înainte de a ne în- tîlni, ştiu cit de mult va înflăcăra inima cea mai iubitoare întru întîmpinarea mea. Pace ție dară, Eliza mea, pînă în acea fericită clipă !

Ceasurile 9 seara. în acest chip n-o să mă mai pot stă- pîni niciodată, Eliza ! Vreau să-mi îndepărtez Gîndurile de tine ca să le pot îndrepta din cînd în cînd spre alte treburi care cer întreaga mea luare-aminte şi tot harul meu ; dar în zadar ; a trebuit să scriu o epistolă Lordului Shelburn — şi scosesem toate cele trebuincioase ca să purced cînd, dînd peste o hartă a Indiei, am prins să cercetez lungimea Voiajului Elizei mele într-acolo şi primejdiile ce o pasc — şi aci m-am înveselit, aci m-am speriat, urmărind toată după- amiaza drumul Contelui de Chatham — doamne Sfinte ! ce călătorie grea pentru orişicine ! dar pentru sărmanul trup firav al gingaşei mele Bramine, care o să treacă de două ori Ecuatorul ! şi o să fie supus căldurilor necruțătoare şi primejdiilor ce se trag din acestea pentru o Ființă aşa de neocrotită ! Ah, Eliza ! e prea mult — iar dacă o să învingi toate acestea şi toate celelalte greutăți ce

se ivesc dintr-o înstrăinare atît de înfricoşătoare de Țară, Copiii şi prietenii tăi, înseamnă că ochiul Providenței veghează asupra ta întru cele mai milostive țeluri. Fie ca această credință, draga mea Eliza ! să te întărească în toate încercările tale, precum ea le va însoți pe toate ce le va avea de înfruntat statornicul tău Bramin, pînă cînd va sosi ceasul sorocit al izbăvirii. O să mă culc cu acest Elixir duhovnicesc. Fie ca esența lui să picure în sufletul cel mai iubitor, căci aşa este sufletul tău, Eliza ! — fată scumpă, dragă, credincioasă. Yorick al tău te întîmpină cu cea mai mare bunătate şi urări de noapte bună şi cu milioane de alte urări ce vor urma.

Duminică 3 Florar.

Oare ce e cu mine ? Ceva nu e bine, Eliza ! în fiecare mădular al trupului — fiindcă nu prind putere ; şi nici nu simt că-mi recapăt sănătatea ; pînă şi clipele cele mai prielnice nu par a fi decît strădaniile minții mele de a mă însănătoşi, căci nu mă pot

împăca deloc cu gindul de a nu o mai vedea pe Eliza niciodată. Căci e ceva ce nu se potriveşte în fiecare vînă din trupul meu — măcar că de-ai fi tu aici să mă îngrijeşti şi să mă alini, m-aş face bine degrabă. Lipsa ta e jumătate din pricina bolii mele — da’ nu întreaga pricină. Trebuie să mă duc pînă la D-na James diseară deşi nu ştiu drumul — dar n-am să pot dormi de nu vorbesc cu ea despre Tine ; aşadar, voi isprăvi însemnarea din Jurnalul de azi la înapoiere — / 4 Florar.

D-na James m-a îndrumat cum să-ți scriu cu poşta de uscat, Eliza mea ! aş fi bucuros să smulg cît mai multe file din *Jurnalul* meu şi să ți le trimit — dar au prea puțini Sorți de izbîndă ca să ajungă la Bombay — ori să-ți fie date în mînă. O să scriu un răvaş lung şi o să-l încredințez soar- tei şi ție. Trupul şi mintea mi-erau aşa de slăbite că n-am putut să leg trei vorbe la D-na James ; iar cînd am ajuns acasă, nici cu ajutorul lui Molly nu am fost în stare să urc scările pînă în odaie. M-am sculat puțintel mai bine, draga mea, şi am să trăiesc doar pentru tine. Te rog stăruitor şi tu să faci aşijderea pentru Braminul tău. Un rînd din partea ta, în starea mea de mîhnire de acum — ar prețui pentru mine cît o împărăție !

4 Florar.

Ii scriu Elizei mele pe calea Viena şi Bussorah. Scrisul şi tovărăşia D-nei James mi-au luat toată ziulica.

5 Florar.

îi scriu Elizei şi încerc să văd dacă mă ajută l’Extraite de Saturne (un leac franțuzesc pentru toate beteşugurile).

6 Florar.

Am luat pentru întîia oară prînzul în tîrg — am venit acasă să petrec o seară mai dulce împreună cu Eliza mea decît aş fi putut nădăjdui să petrec la Concertul din Soho [1]

— toate, draga mea, şi-au pierdut farmecul de altădată pentru mine — iar pentru tine acesta veşnic sporeşte ! scriindu-ți pe uscat — cît e ziua de lungă.

7.

Mă simt tot aşa de rău, draga mea ! dar în fiecare clipă cînd mă gîndesc Ia Priveliştile noastre viitoare sufletul mi se înflăcărează. Deci cată să mă înzdrăvenesc cu acest Gînd da’ ce să mă fac cu Adevărata mea stare ? Ah, Doamne !

1 Concerte organizate în anii 1760—1770 de către J. C. Bach şi Abel, fiul şi, respectiv, elevul lui Johan Sebastian Bach.

Printre cei ce frecventau aceste concerte se numărau Sheridan, Garrick, Gainsborough şi Sir Joshua Reynolds.

li*

8.

Am petrecut toată ziua scriind Dragei mele — şi pu- nindu-i la cale fericirea, măcar că eu sînt nefericit. Ah ! Cît am îndurat, Eliza, adio, Necazurilor trecute şi să întîmpin cu bucurie fericirea ce va să vină.

9, 10, şi 11.

Sînt tulburat într-un chip atît de ciudat — că nu mai pot spune o vorbă — ci doar că aş îndura înzecit cu zîm- betul pe buze pentru Eliza mea. Rămîi cu bine, Ființă bine- cuvîntată !

Ah, Eliza ! Dacă mi-aş putea pune acum capul obosit în poala ta — (căci asta-i tot ce i-a mai rămas) — ori dacă la pieptul meu tu ți-ai rezema capul să se odihnească uitînd de toate grijile ; Bramina mea dragă, trebuie mai întîi să piară lumea ori Yorick ca acest reazem să te părăsească ! Mă simt la fel de rău, dar îmi îndrept tot mai des şi cu tot mai mare osîrdie privirile către *Răsărit.* Dumnezeule Bun şi Milostiv ! Micşorează Depărtarea dintre noi ! Micşorează depărtarea dintre necazurile noastre.

13.

N-am izbutit să încredințez Poştei Centrale Epistolele mele către tine, aşa încît i-am dat treizeci de şilingi unui negustor să le ducă grabnic la Alep şi de acolo la Bassorah — deci (nădăjduiesc din tot sufletul) că

o să le primeşti negreşit pînă la Crăciun. Fireşte că nu e cu neputință, da' cîteva rînduri de la Eliza pînă atunci m-ar face şi pe mine la fel de fericit ca şi pe ea. De nu, n-am să-mi pierd nădejdea şi-am să aştept în fiecare săptămînă şi în fiecare ceas Veşti de Mîngîiere. *Acum* nu ne bucurăm de ea, draga mea Bramină, dar ne vom înfrupta din plin din ea mai tîrziu. Invitație la şapte ori opt de la Nobilii noştri de viță să iau masa cu ei înainte de a pleca din tîrg. O să mă duc ca Mielul la tăiere. *„Bărbatul nu mă-nântă — Femeia nici atît."*

14.

Mă simt nițeluş mai bine astăzi — şi aş fi fost voios dacă inima mi-ar da pace. Am luat masa cu Lordul şi Lady Bellasis [1] — am fost atît de copleşit de anturajul lor, că n-am avut nici o clipă de răgaz să scriu.

15.

Sînt istovit de atîta lume la care am fost ieri. Nu-ți poți închipui, draga mea Eliza. ce suflet neputincios sînt. Dumnezeu ştie cum o să fiu dus pînă la Coxwould, că sînt plăpînd

1 Este vorba probabil despre Henry, lord Belasyse, şi de soția acestuia ; Sterne cunoştea mai mulți membri ai familiei Belasyse.

ca un țînc. Da' de-ai fi aici, Eliza, nu m-ai îndrăgi mai puțin. Prietenii mei mă îndrăgesc mai abitir şi ei mărturisesc că vădesc o mai mare tărie şi seninătate în Durere decît Seneca ori Socrate. Eu sînt împăcat, draga mea Bramină.

16.

Toată ziua am fost prins cu treburi lumeşti precum a fost şi Eliza mea în săptămîna dinaintea plecării — Am luat gustarea de dimineață împreună cu Lady Spencer [1] — s-a înflăcărat auzind de însuşirile Portretului tău. Sentimentele i s-au înflăcărat şi mai mult auzind de însuşirile tale

— şi de Iubirea mea pentru Ființa cea mai bună din cîte se află. Seara am mers cu trăsura la Ranalagh [2] ; am stat acolo un ceas ; m-am înapoiat la odăile mele nemulțumit.

17.

La Curte, toate pe lumea asta mi se par o mascaradă în afară de tine, draga mea ; de aceea mi-e lehamite de toată lumea în afară de tine. O Seară *petrecută* aşa cum am petrecut seara *zilei de sîmbătă dinaintea Despărțirii noastre te-ar face să-ți fie lehamite de conversațiu- nea oamenilor. De atunci nici o conversațiune nu mă mai desfată.* Oare cînd o să mai petrecem asemenea seri ? E o taină ascunsă pentru noi amîndoi întru țelurile cele mai chibzuite — da' va veni ceasul, Eliza mea ! cînd vom fi încredințați că toate împrejurările au fost rînduite cum nu se poate mai prielnic pentru Noi. Fructul nostru nu s-a copt : întîmplările prilejuite de vreme şi de anotimpuri vor implini Totul pentru Noi. Mă simt puțin mai bine astăzi

— altminteri n-aş fi putut scrie toate acestea. Dragă Bramină, odihneşte-ți Sufletul Suav în tihnă !

N-am putut închide ochii toată noaptea gîndindu-mă la sumedenia de primejdii şi încercări, ce te pîndesc de pe urma călătoriei şi a sănătății tale şubrede, dar bag seamă că nu trebuie să mă mai gîndesc la ele. M-am ridicat tras la față şi tremurînd din pricina Nervilor ce gîndurile astea mi i-au făcut ferfeniță. Pentru mine înseamnă moarte adevărată să mă tem pentru tine. Trebuie să-mi amăgesc închipuirea cu nădejdea că tu o duci bine. Negreşit că nu ți s-a întîmplat nimic rău — căci de ți s-ar fi întîmplat — aş fi simțit o zguduire prevestitoare în suflet ce ar fi

1 Soția lordului John Spencer (1734—1783), celebru colecționar de cărți, căruia Sterne i-a dedicat tomurile 5 şi 6 din romanul *Tristram Shandy.*

2 Ranelagh, oraş cunoscut pentru balurile mascate şi concertele ce se organizau acolo.

învederat tot atît cît o Destăinuire. Adio dară, tuturor chinuitoarelor *îndoieli* în privința Elizei mele. Ea se simte bine, se gîndeşte la Yorick al ei cu aceeaşi Dragoste şi adîncă Prețuire din totdeauna, şi ține mai mult la el decît la toată lumea, aşa cum şi el ține la Bramina lui.

19.

Toată ziua mi-am strîns calabalîcul, mai bine zis Molly l-a strîns. Ce chin ! de n-ar fi vorbit Molly tot timpul despre sărmana D-nă Draper — şi de n-ar fi istorisit fiecare Vizită ce mi-a făcut-o şi fiecare masă luată împreună cu mine ! — Ce Doamnă cumsecade ! Ce fire încîntătoare ! Ce frumoasă ! Ce drăguță ! Ce Ținută aleasă — şi ce înfățişare gingaşă şi fermecătoare ! Biata fată e vrăjită de amîndoi şi nespus de curioasă să afle povestea noastră, măcar că nu ştie nimic altceva decît ceea ce poate pricepe şi bănui. Totuşi zice că „e cu Neputință să nu te îndrăgosteşti de ea“. Dacă e să spun adevărul adevărat, Eliza ! împărtăşesc părerea lui Molly.

20.

îmi iau rămas bun de la Tîrg înainte de a purcede mîine la drum.

21.

Am fost ținut în loc de Lordul şi Lady Spencer care au dat o petrecere în cinstea mea. Sînt nerăbdător să purced spre Singurătate. Acolo Mintea mea dobîndeşte putere şi învață să se bizuie pe sine, Eliza ! Şi caută adăpost numai în Statornicie şi Virtute ; în mijlocul oamenilor ea caută ori îngăduie niscai proptele înşelătoare. Compătimirea prefăcută a unuia — linguşeala altuia — Politețurile celui de-al treilea — prieteşugul celui de-al patrulea ; toți aceştia te amăgesc şi poartă Mintea îndărăt acolo unde se trage mintea mea — adică în sine, Eliza ! La tine, care eşti prietenul meu nedespărțit, la singurătate, cugetare şi Cărți. Cînd Mersul Lucrurilor, dragă Bramină, ne va Purta pe amîndoi laolaltă la acest Liman — oare atunci inima ta nu-şi va afla odihnă pentru totdeauna ? şi oare mintea ta nu va lăsa lumea în seama acelora ce o pot face mai bună — de se află vreunii care se pricep ? Domnul să te aibă în pază. Eliza ! Rămîi cu bine ! rămîi cu bine !

22.

Am părăsit Bond Street şi totodată şi Londra azi-dimi- neață. Ce ființă mai sînt şi eu ! toată săptămîna inima mea a tânjit să plece, cu toate că sta să sîngereze cînd am părăsit Locul unde s-a înfiripat Legătura mea cu draga mea Eliza. Rămas bun îi zic deci !

pînă cînd o Solie mă va chema iarăşi la Downs [1] ca să alerg la ea, fiindcă nu cred c-am să fiu în stare să îndur Oraşul fără tine şi mai degrabă aş voi să stau aici singur pînă la Sfîrşitul Verii ce vine — ca să fiu de-a binelea fericit — decît să caut fericirea ori chiar să-mi închipui c-o pot afla altundeva decît alături de Eliza.

23.

îndur greu Călătoria. Bolnav şi abătut tot drumul (? 28 mai). M-am oprit două zile din drum la arhiepiscopul de York, le-am arătat portretul tău înalt preasfinţiei sale şi doamnei — împreună cu o istorisire scurtă dar plină de miez a prieteniei mele pentru fiinţa întruchipată de portret. Pe amîndouă le-am mîngîiat şi le-am cinstit cum se cuvine, am sosit la bojdeuca mea acoperită cu stuf la 28 mai !

1 The Downs — dealuri calcaroase în sudul Angliei.

29 şi 30

Ţintuit la pat. Sînt atît de vlăguit şi altfel decît am fost, încît n-aş putea fi supărat pe tine, Eliza, dacă nu ţi-ai mai putea aduce aminte de mine de m-ar trimite domnul în calea ta. Vai ! sărmane Yorick — *adu-ţi aminte ! Palidă Stafie — adu-ţi aminte — cîtă vreme Amintirea mai sălăşluieşte in această Lume nesăbuită.* Adu-ţi aminte !.

Da, cinstita Eliza va şterge numele tuturor netrebnicilor de pe Răbojul Memoriei sale [1] — şi-i va lăsa un sanctuar lui Yorick. Rămîi cu bine, scumpă şi statornică Fată ! ră- mîi cu bine, rămîi cu bine şi Ţine minte Adevărul şi credinţa mea veşnică ! Aminteşte-ţi cît de mult Iubesc

— aminteşte-ţi cît pătimesc. Eşti a mea, Eliza, prin Dobîndire — de nu te-aş fi cîştigat cu un preţ şi mai mare.

31.

Azi încep o cură îndelungată cu sublimat de mercur care, luat în sine, este o otravă ucigătoare, dar dat într-o anume doftorie, nu e cine ştie ce primejdios. Am fost silit să nu-1 mai iau în oraş din pricina îngrozitoarelor dureri de pîntece şi în măruntaie, da' Doftorii mi-1 vîră iarăşi pe gît.

Acestor inşi le-a intrat în tărtăcuţă că am o troahnă popească, precum îi zic franţujii, dumnezeu să-i ajute ! Mă supun aşa cum a făcut unchiul Toby [2] bînd apă după rana ce a căpătat-o în vintre. *Doar ca să aibă linişte.*

1 Cireşar.

Doftorii, draga mea Eliza, s-au înşelat asupra bolii mele

— de ce nu şi asupra bolii tale ? Aş vrea să pot veni la tine în zbor şi să te îngrijesc o lună doar ca doftor. O să te ofileşti şi ai să te prăpădeşti acolo unde eşti ; (dacă nu din pricina climei, atunci, negreşit, din pricina *nepriceperii lor în privinţa bolii tale,* şi a îngrijirii neîndemînatice la care cată să te supui ca o mucenică într-un loc ca Bombay. Şi eu mă ofilesc aici cu tot ajutorul şi sprijinul ce-1 primesc ; şi măcar c-am să înving pină la urmă, a fost o bătălie cumplită. Aş vrea, draga mea prietenă, să-ţi pot aduce alinare fie cu povaţa — cu grija — cu Truda — cu punga —. toate îţi stau la îndemînă, bune, rele cum sînt — şi tu ştii prea bine asta Eliza — altfel prietenia mea pentru tine nu face nici două Darale.

1 „Remember thee" („Adu-ţi aminte") — vezi Hamlet, act. I, sc. V, vv. 95—99.

2 Vezi *Tristram Shandy,* voi. VIII, VI.

2 Cireşar.

Azi-dimineaţă am fost mirat să primesc o epistolă de la fiica mea Lydia — cum că ea şi mama vin să mă vază — da' cu condiţia să făgăduiesc că nu le voi ţine în Englitera mai tîrziu de luna lui Prier ce vine — cînd ele au de gînd, cu învoirea mea, să se tragă în Franţa şi să se statornicească acolo pentru totdeauna. La toate astea mi-am dat de bunăvoie cuvîntul de cinste. Vor sta, aşadar, împreună cu mine, în răstimpul verii din luna lui brumărel pînă în Prier — îşi vor tocmi odăi în York. După aceea cred că or să mă părăsească pentru toată viaţa. Toate se rînduiesc cum nu se poate mai bine, Eliza !

Această vizită neaşteptată nu e prilejuită de prietenie ori de tipic — ci este o vizită aşa cum bine ştiu că tu n-o să-mi faci niciodată. Una curat negustorească, să prade tot ce pot de la mine. Mai întîi să vînd o moşioară ce-mi aduce şaizeci de lire pe an — şi preţul de cumpărare să-l vărs în capital franţuz ca rentă anuală pentru ele amîndouă ; cu asta ele dobîndesc 200 lire pe an ce vor rămîne aceleia care trăieşte mai mult — şi cum asta mă scapă de orice grijă de viitor — ba le mai şi strămută Venitul în ţinutul unde au de gînd să trăiască de acum încolo — mă invoiesc cu dragă inimă, măcar că pierd putinţa de a trăi mai mult decît ele. Da' nu-i nimic — o să am destul — o sută ori două sute de lire pentru Eliza, oricînd îmi va face cinstea a-mi cere bani. Pînă una alta, nu-mi pare rău că or să vină la mine fiindcă, în felul acesta, vom rîndui în cele din urmă între noi toate cele trebuincioase ; cum or să fie prea strîmtorate cu această rentă, mă leg să le dau 100 guinee pe deasupra în fiece an cît timp trăieşte soţia mea — după care, Eliza, o să chibzuiesc cum să trăiesc pentru mine şi pentru Fiinţa ce-o iubesc la fel de mult \ Da' o să mă jefuiască de o sută de lucruşoare la care nu am inima să mă împotrivesc ; precum pinzeturi de tot felul — pentru gospodărie, rufărie de corp, imprimeuri pentru rochii, rezerve de ceai, farfurii, tot ce am (dar nu am decît şase linguri de argint). în două cuvinte, o să mă despoaie cu totul — n-o să-mi mai rămînă nimic alt decît portretul tău, tabachera cu tutun de prizat şi celelalte scumpe daruri de la tine — şi mobila îngrijită din Palatul meu acoperit cu stuf ; şi toate acestea trebuie să le orînduiesc ca bunuri iarăşi ; Eliza, tu ce spui, Eliza ? să ne îngemănăm *Capitalurile* ? oare Dl. Draper s-ar învoi ? Ar putea s-o facă fără teamă — dacă e vorba numai de Virtutea şi Cinstea ta, în grija lui Yorick ele vor fi la adăpost ca la un Frate. N-aş vrea ca Dl. Draper să-ţi dea mai mult de jumătate din cît îi las eu D-nei

Sterne. Venitul nostru ar fi atunci prea mare şi ne-ar ispiti să ne îndepărtăm de tovărăşia bietei Cordelia, care începe să tînjească după tine.

Acum nădăjduiesc că ai trecut Capul Bunei Speranțe şi te-ai aşezat la Scrinul de scris şi cînd ți-ai scos *Jurnalul* ai cătat drept in ochii lui Yorick ; ca să-i spui acest lucru

— nădăjduiesc că îți zîmbeşte cu aceeaşi bunătate ca totdeauna, Eliza. Credința şi Dragostea ta față de mine îl vor face să zîmbească astfel de-a pururi — de-şi va schimba cumva vreodată înfățişarea, Eliza ! te povățuiesc să-ți cercetezi Inima. Ah ! nicicînd nu se va întîmpla aşa ceva !

3 Cireşar.

Nu pot să scriu despre călătoria mea ori să mă aplec cu luare-aminte asupra ei o jumătate de ceas măcar, din pricina ta, scumpă prietenă. Da' de scris trebuie să scriu şi mărturisesc că nu ştiu ce să fac cu Tine în vreme ce scriu : Vreau să te am întruna în închipuire — şi nu te pot ține departe de inima şi de mintea mea. Ca să nu mai lungim vorba, tu intri în biblioteca mea, Eliza ! (precum vei face într-o bună zi) fără să bați la uşă şi fără să fi fost chemată, ci doar prin îndreptățirea ce-o ai de-a fi veşnic aproape de Braminul tău. Uneori va trebui să te îndepărtez ori să te întîmpin pe plajă cu punga goală, Eliza ! fie-ți milă de încurcăturile ce mă țin departe de celelalte pasiuni. Soția în preajma mea clipă de clipă toată vara ! inchipuieşte-ți ce oprelişte în calea unei fantezii ce ar trebui să zburde şi să se simtă în largul ei în toa e pnvi tele. Ah, draga mea Bramină, de-ar fi ca în vara aceas a sâ-mi înmoi şi să-mi îndulcesc simțămintele, ca sa-mi un bogățesc fantezia şi să-mi umplu ochii, inima cu darnici Atunci Cartea mea ar fi vrednică de cetit. „

N-am să fiu în stare să urmez *Jurnalul* decît in aina. Va cuprinde multe întreruperi — şi strigăte de an . şi ei • rostite cît se poate de sentimental. Cată să-l iei aşa cum voia Domnului — precum trebuie să-l iei şi pe z Fii veşnic Binecuvîntată, Eliza ! mă simt puțin mai bine şi cred că acum o să mă întremez în toate privințele, doar îmi pricinuieşti îngrijorare. Vreau să-ți prescriu ruş e leacuri, Eliza mea dragă, fiindcă socot că eu pricep boa ta mai bine decît toți doftorii. Rămîi cu bine . Kami cu bine !

4.

Răsfățato ! Un ceas întreg mi-am pierdut cu scumpul tău Portret sentimental — şi alte două ceasuri cu tine —- c acelaşi duios prieteşug ca în clipa cînd ai plecat de ling mine. Tăgăduiesc.

Timpul nu micşorează in nici un Sentimentele ce le-au sădit cinstea şi vrednicia. Acum a
da mai mult şi aş cuteza mai mult pentru fericii ea a
in oricare alt răstimp de cînd am învățat să te prețuies
— oare şi tu ai face aşijderea, draga mea prietena . oar^ lipsa mea te-a făcut să te gîndeşti mai puțin la mine . oare timpul a şters toate sentimentele —- şi oare ^unl®:e . ? Yorick nu mai sună atît de mîngîietor în urechile Elizei- Simt o strîngere de inimă cînd te întreb asta — caci as te înşel pe tine Eliza şi Adevărul : Voi două sinteți rori scumpe şi Fratele tău Bramin nu va putea mcio a indura să ne vază despărțiți. Ce mare asemanare între cei ^ cările noastre în vreme ce sîntem departe unul de altu . Atotputernicul a rînduit fiecare Faptă mai bine deci le-am fi rînduit noi înşine întru fericirea ce ne-o donm unul altuia. Asta o s-o tîlcuieşti şi o să-i afli înțelesul ara nici o lămurire din partea mea.

Aş vrea să treacă mai repede această vară şi iarna cu toate cîte am dus la capăt, ca îndatoriri, Ostenea a rere în acest răstimp. Sînt multe lucruri ce cată ma a i

şi multe care să mă tulbure — am de potrivit şi fructificat socotelile soției — şi gîndurile mele ce izvodesc din ele.
0 să am de îndurat şi de lămurit un Milion de supărări — şi în toată această Furtună a Pasiunilor nu am decît un singur liman, pe Eliza ! care să-mi ferească şubredu-mi Vas de la pieire. Lui îi încredințez tot ceea ce am — după cum mă las în seama Cerului care nu mă poate lăsa să mă prăpădesc nevinovat. Fie ca aceeaşi dreaptă Pronie să-ți fie pururi acoperămintul ce te va ocroti de tot răul pînă cînd ne vom întîlni iarăşi. Rămîi cu bine ! Rămîi cu bine ! Rămîi cu bine !

5 Cireşar.

Astăzi mă aşez stăruitor să scriu. Ceteşte dară în tihnă lîngă mine, Eliza ! N-am să-ți mai arunc nici o privire
— doar una plină de blîndețe, draga mea ! dacă mă mai vrăjeşti o dată cu chipul tău, o să te dau afară din odaia mea de lucru. Poți să mă sfidezi, Eliza. Nu-ți poți închipui cît de adînc sînt compătimit şi ce mulți sînt aceia ce mă căinează din pricina acestei vizite neaşteptate din Franța. Prietenii socotesc c-o să-mi grăbească sfîrşitul. Dacă mă aflu cumva în primejdie, am să dau fuga la tine la Bombay : au mă va primi Dl. Draper ? Aşa s-ar cuveni — da' nicicînd nu va şti care sînt temeiurile ce fac ca aceasta să fie un *Folos* şi o *Datorie* pentru el. Cată dară să lăsăm totul, totul în seama acelei Ființe — care se află neînchipuit mai presus de orice Micime sufletească... şi este un prieten al celor prietenoşi precum şi al celor singuri.

6 Cireşar.

Sînt singur, singurel în străfundul acelui dulce Adăpost ce ți l-am înfățişat de atîtea ori : e încîntător în sine — da' tu niciodată nu te întîlneşti cu mine. Dar priveliştea se luminează — şi fiece Arbore şi Colină, fiece Vale şi Ruină din jurul meu zîmbeşte ca şi cum tu ai fi în mijlocul lor — amăgitoare clipe ! cîte vise dau în schimbul vostru. Fantezia întăreşte Viziunea cîtă vreme are Putere — dar Eliza ! Eliza nu e cu mine !

Mă aşez pe cel dintîi Colnic Răzleț ca un Bramin în- ;ingurat — mă trezesc din amăgirea mea şi cad pradă a o mie de îngrijorări despre care mulți vorbesc, Eliza mea! — dar prea puțini le simt ; apoi îmi istovesc Mintea cugetînd, uneltind, urzind planuri — şi cînd am izvodit în minte o Metodă, sînt de două ori nefericit fiindcă nu o pot aduce la îndeplinire.

Uite, aşa. Aşa, draga mea Bramină, sîntem aruncați acum în această furtună. Negreşit se va ivi şi pentru noi un Liman al

liniştii. Dumnezeu nu ne-a plămădit pentru Suferință şi Înfrîngere, el a hărăzit toate întreprinderile noastre şi a înrîurit sentimentele noastre întru ceea ce este vrednic de ele. Totul trebuie să se sfîrşească bine, Eliza !

7 Cireşar.

Săptămîna aceasta am isprăvit o odăiță încîntătoare şi în răstimpul cînd am rînduit-o m-am legănat cu nădejdea cea mai desfătătoare închipuindu-mi că o fac pentru tine. E o odaie îngrijită, neîmpodobită, frumoasă, scăldată tot timpul în soare — îndeajuns de mare ca să încapă în ea o canapea, pentru noi — o masă, patru scaune, o masă de lucru şi un dulap pentru cărți. Toate o să fie ale tale, odaia şi toate celelalte — şi o să intru aoolo, Eliza ! de zece ori pe zi ca să-ți aduc Mărturii ale Credinței mele. De-ai şedea aici în astă clipă acesta ar fi cel mai încîntător dintre Lăcaşurile de închinăciune pămînteşti : am să-l împodobesc din cînd în cînd pentru tine pînă cînd Soarta îmi va îngădui să te duc de mînă într-însul — şi atunci n-o să mai aibă nevoie de nici o Podoabă. E o încăpere mică lunguiață cu o fereastră mare la capăt şi un cămin micuț şi frumos — da' e tot atîta loc ca să iei masa în ea ca şi în odăile din Bond Street. Dar farmecul, sobrietatea şi tihna ei sînt neasemuite. Ah, Eliza mea dragă ! Fără doar şi poate că am să te văd Zeiță a acestui Templu, — şi cea mai biruitoare dintre toate cîte am — şi dintre toate puterile ce mi le-a încredințat cerul. Ele mi-au fost dăruite mie numai pentru tine, Eliza — şi doar pentru tine, draga me a, fi-vor păstrate şi folosite. Tu ştii *ce împuterniciri* ai asupra mea ; aş dori din tot sufletul să pot împărtăşi Darul m. ai pe larg decît am *făcut-o* — da' e tot una — că e însemnată
acolo unde va dăinui cel mai mult — adică în cea mai simțitoare şi cea mai cinstită inimă omenească. Ştii bine că spun asta pentru amîndoi — şi de cîte ori pomenesc cu- vîntul Credință şi Adevăr, vorbind despre Nădejdea ce ți-o pui în mine în aceste privințe — întotdeauna eu subînțeleg aceeaşi încredere în aceste Virtuți ale Elizei mele.

— Te iubesc, Eliza ! şi te voi iubi veşnic. Rămîi cu bine!

8 Cireşar

încep să mă întremez şi să prind putere pe zi ce trece şi am o poftă de mîncare cum n-am mai avut de cîțiva ani. Prezic că Întîmplarea ce mi-a pricinuit boala n-o să-mi strice deloc iar

leacurile şi dieta ce le-am urmat or să mă înzdrăvenească de-a binelea şi o să fiu mai sănătos şi o să am mai multă Putere decît am avut în aceşti zece ani din urmă. Trimite-mi o istorisire despre tine, Eliza, pe aripile celui dintîi dulce Zefir — da' e cu neputință s-o faci din Bombay : aceasta se va dovedi la fel de nefastă pentru tine ca şi pentru miile de femei înaintea ta. Doar Englitera şi întoarcerea acolo te mai pot scăpa. Vino ! Pleacă de-acolo.

9 Cireşar

Am un poştalion şi o păreche de cai buni şi în fiecare zi fac o mică plimbare — să iau aer şi mă întorc la bojdeuca mea singur, Eliza ! e mohorît atunci cînd ar putea fi un prilej de încîntare ; şi, cu atît mai vîrtos, taman pentru această pricină : sînt o mie de lucruri la care iau aminte şi pe care aş vrea să le spun în vreme ce merg în trăsură

— dar aş vrea să ți le spun ție. Aş putea fi uneori înțelept şi adeseori hazliu, da' socot că nu se cade să fiu hazliu cîtă vreme Eliza e atît de departe şi nu mă poate auzi. Şi ce e înțelepciunea pentru o inimă slabă şi nesăbuită ca a mea ! Este aidoma unui Cînt pentru o Inimă zdrobită. Cată să mă-nveți să fiu tare, draga mea Bramină, căci în ciuda tuturor gingaşelor însuşiri ce te fac să fii cea mai scumpă dintre Femei — şi cea care are cea mai mare nevoie de un ocrotitor bun — tu ai un fel de nerăbdătoare Bărbăție ce

te ajută mai mult decît orice însuşire de-a mea ce-aş putea-o pomeni. Prin Firile noastre noi am fost meniţi unul pentru celălalt, Eliza ! iar tu eşti binecuvîntată cu un asemenea fel de a gîndi şi a cugeta încît, de nu cumva sînt orbit de trufie, nu mă asemuiesc cu nici o altă Făptură de pe lume atît de mult precum cu tine. Te mai miri dară de ce îţi port o asemenea prietenie ? Dinspre partea mea, Eliza, nu m-aş mira nicidecum de-ar fi ca tu să mărturiseşti : „Tu eşti îndrăgostit lulea de mine".

10 Cireşar

Acum mergi în bătaia vînturilor alizee de la Capul Bunei Speranţe la Madras — (nădăjduiesc) — dar nu ştiu, e cu putinţă să fi nimerit pe o corabie cu oameni primitori şi de cîte ori cetesc despre cineva care soseşte din India, nădăjduiesc că este Solul cu vestea pentru care inima mea stă pe jăratec. După socoteala mea, vei sosi la Bombay pe la începutul lui brumărel — pînă în făurar o să primesc negreşit veşti de la tine de acolo — da' şi mai curînd din Madras. Te voi aştepta să vii, Eliza, în luna lui răpciune — iar pînă în luna lui mărţişor n-o să mă duc la Londra aproape deloc. Ce să caut eu acolo cînd (afară de tipărirea Cărţii mele) nu am nici un alt Folos ori Sentiment de împăcat ? în luna lui Cireşar mă voi înapoia în Coxwould — şi o să aştept acolo îmbucurătoarea Ştire a sosirii tale la Downs. N-ai vrea să-mi scrii, Eliza, cu întîia Corabie ce vine încoace ? n-ai dori să fii întîmpi- nată de Yorick al tău pe Plajă ? ori să fii aşteptată de el să te ajute să te dai jos din poştalion ca să-l răsplăteşti pentru durerea prin care a trecut că te-a urcat în el ? Ştiu ce-ai să-mi răspunzi — inima mea e cu tine, drum bun, dragă prietenă.

11 Cireşar

în fiecare zi port discuţii ca să-mi vînd moşioara ce se află la doi paşi de aici — să trimit banii în Franţa ca să-mi răscumpăr liniştea — şi încredinţarea că n-o să-mi mai fie tulburată niciodată de d-na Sterne care, cînd îşi va da seama că i-am dat totul de care mă pot despărţi, o să-şi

afle liniştea şi dinsa. într-adevăr, socoteala ei de a cumpăra o rentă anuală în Franţa e o chezăşie pentru mine că o să-şi petreacă restul zilelor acolo ; altminteri n-ar mai isprăvi niciodată cu strămutarea acestor două mii de lire din Englitera şi nici eu nu m-aş învoi cu o asemenea socoteală ; da' pot să fiu liniştit ! numai de mi-ar da pace închipuirea. Hali zice că n-are nici o însemnătate unde o să locuiască ; dacă sîntem despărţiţi e ca şi cum între noi s-ar rostogoli

apele Oceanului — şi tot aşa i-aş spune şi eu Altcuiva, da' Gîndul ăsta mie nu mi-este tocmai pe plac — şi măcar că asta n-are nici o noimă — o să fiu liniştit pe deplin cînd între noi se va afla o stavilă. De-aş fi încredinţat că mă va tulbura vreodată în Englitera... dar în privinţa asta pot fi liniştit precum zic — fiindcă şi-au lăsat toate veşmintele şi argintăria şi rufăria în urma lor în Franţa — şi s-au alăturat una alteia în rugămintea cea mai fierbinte de a se înapoia şi a se statornici în Franţa, rugăminte la care mi-am dat cuvîntul de cinste. Nădăjduiesc că te vei prinde cu mine, Eliza ! ca să-mi duc la îndeplinire făgăduiala. Nu am încălcat-o încă niciodată în împrejurări cînd folosul ori plăcerea m-ar fi putut ispiti — şi-i greu de crezut c-am s-o încalc taman acum cînd sînt ispitit doar de neajunsuri. Pe legea mea, Eliza ! tu eşti Ţelul spre care ţinteşte orice faptă^ a mea. Tu eşti nedespărţită din toate socotelile mele. Mă scol ; mă duc la culcare doar cu acest gînd în minte — cum ar încuviinţa asta draga mea Bramină ? în ce chip va ajuta s-o facă fericită ? şi cum va putea fi asta socotită o dovadă a Dragostei meie pentru ea ? acestea sînt întrebările ce mi le pun. Cinstea, Buna-creştere, Adevărul şi grija pentru preţuirea mea — ştiu bine că îţi vor călăuzi aidoma fiecare pas şi fiecare schimbare a Dorinţelor tale — şi această Credinţă, draga mea, mă ţine în viaţă. Dar cînd oare vor ceti încîntătorii tăi ochi aceste Mărturisiri în ce chip şi cui cată să fie încredinţate ; să-ţi fie împărtăşite — de nu cumva prietenia ce ne-o poartă d-na James va afla o cale. Trebuie să aştept pînă la cea dintîi seară cînd vom fi împreună — cînd ţi le voi înfăţişa ca o mai vrednică întruchipare a mea decît ar putea-o face Cosway[1]. Am fost
îngrozitor de bolnav toată ziua din pricina curei de doftorii care sînt prea tari şi prea silnice pentru trupul meu plăpînd. Totuşi mă vindec cu ajutorul lor. Doamne sfinte ! tu cum o duci ?

12 Cireşar

M-am întors dintr-o încîntătoare Plimbare Romantică, Bramina mea dragă, ce am s-o mai fac de alte o mie de ori cu tine legănîndu-te la braţul meu. E o plimbare pînă la mînăstirea mea — şi am smuls vreo douăzeci de trandafiri sălbatici din rădăcinile ce creşteau aproape de marginea potecii ca să nu te zgîrie ori să te stînjenească. N-aş fi făcut treaba asta cu mai mare temeinicie nici de-aş fi fost încredinţat c-ai să faci această plimbare împreună cu mine a doua zi — scumpă înflăcărare ! tu ne pui în faţă într-o clipă

---

1 Richard Cosway (1740—1821).

lucruri pe care Timpul le tăinuieşte un car de ani. Te am alături de mine, de zece ori pe zi : vorbesc cu tine ceasuri în şir, Eliza — îți primesc sfatul — îți ascult temeiurile — te prețuiesc pentru ele ! farmecului Sufletului tău înflăcărat îi datorez tot ceea ce face viața vrednică de a fi trăită în aceste clipe de încercare.

Fiecare Fleac ce mi l-ai dăruit ori l-ai schimbat cu mine are o putere a lui. Portretul tău eşti Tu — întruchipare a Sentimentelor, Blîndeței şi Adevărului : grăieşte
— ascultă — se înduplecă — se supune, Scumpă Făptură ! ce mult ți se aseamănă, şi ți se va asemăna pînă în clipa cînd îl vei face să se mistuie prin ființa ta. Mă simt aşa şi aşa — dar mă întremez — ca să te întîlnesc — să te îngrijesc, să te hrănesc împotriva voinței tale — vino — fiindcă mă tem că atunci cînd soseşti vei avea nevoie de sprijinul lui Yorick. Eliza, tu eşti Stăpînă peste toate puterile lui de a te alina şi ocroti fiindcă tu eşti Stăpîna inimii lui ; a simțămintelor lui ; şi a gîndurilor lui — iar dincolo de asta el n-are nimic vrednic să-ți dăruiască în afară de o pungă goală.

13 Cireşar

Acesta a fost pentru mine anul darurilor, draga mea Bramină. Mai întîi, cîte daruri am primit de la tine ?
Lordul Spencer mi-a dăruit un frumos pupitru de scris de 40 guinee — săptămîna asta am să primesc în dar o tabacheră de aur cu tutun de prizat, frumoasă cum doar la Paris ştiu să le facă şi care prețuieşte 40 guinee — pur- tînd pe ea o însemnare mai scumpă decît tabachera. Mai am în dar un Portret (pe care, fiindcă veni vorba, l-am înveşnicit în *Călătoria Sentimentală)* ce prețuieşte cît acestea toate laolaltă. Nu mai pomenesc de un ac de cravată şi nişte bumbi de aur — măcar că eu le socot mai presus de rubine fiindcă au fost binecuvîntate de mîna Prieteniei cînd mi le-a potrivit la veşminte. Am un dar din Sculpturile de pe Mormîntul sărmanului Ovidiu care a murit în surghiun ; deşi a scris aşa de frumos despre Arta Dragostei. Sînt şase frumoase ilustrații făcute pe marmoră la Roma — şi acestea, Eliza, le păstrez cu sfințenie ca Podoabe pentru Odaia ta, dacă te învoieşti ca eu să le atîrn. Şi în sfîrşit, Eliza. am primit anul acesta în dar o inimă montată cu atîta iscusință — dintr-un material atît de scump şi lucrat cu atîta măiestrie, încît se vede că Firea a jucat aici rolul cel mai de seamă. Dacă sînt în stare să-l păstrez — am să fiu un om bogat ; iar de-1 pierd, o să fiu sărac de-a binelea, atît de sărac încît o să vin să cerşesc la poarta ta. Şi ce oare prevestesc toate aceste daruri ? Ele sînt un zălog fericit a ceea ce o să mi se dăruiască de acum înainte.

14 Cireşar

Vreau să mă mîngîi, Bramina mea dragă, şi să mă împaci cu trei luni de necazuri. Sînt zile cînd mă gîndesc la toate astea cu inima uşoară — dar alteori mi se strînge inima — da' este cea din urmă încercare a unei căsnicii Nefericite — şi mult aş vrea să înceapă în clipa asta ca să se isprăvească mai repede ; fiindcă stînd aşa cum stau eu şi aşteptînd durerea — înseamnă să şi pătimeşti. Mă duc la Hali ca să cugetăm împreună despre asta vreme de o săptămînă ori zece zile — da' un singur ceas cu tine m-ar linişti mai mult şi mi-ar da un reazem mai temeinic decît toată lumea laolaltă în această povară ce-mi apasă Sufletul. Doamne ! la ce dureroase înfruntări ai găsit cu cale să mă supui — şi de n-ar fi faptul că m-ai binecu-

vîntat cu o fire veselă — şi că ai pus în Calea mea un Ţel, acela de a face ca Lumina Soarelui să fie necurmată, atunci chipul tău de a te purta cu mine ar rămîne o taină.

15 Cireşar

Astăzi am fost sclavul prietenului meu, Lordul Fau- conberg [1] de dimineaţă pînă seara — astfel încît nu-mi mai rămîne decît o clipă ca să isprăvesc această zi aşa cum le închei pe toate : urîndu-ţi somn uşor la noapte. Aş vrea să fiu la capul Patului tău — să-ţi aduc adieri răcoritoare în Somn. Ia aminte ! la noapte o să mă visezi — şi dacă visul nu va fi consemnat în *Jurnalul* tău — am să spun că nu ţi l-ai mai amintit a doua zi. Rămîi cu bine.

16 Cireşar

Caleaşca mea e atît de încăpătoare — atît de înaltă — de lungă — de largă — atît de asemănătoare cu careta lui Crawford[2], încît clădesc un şopron întru acest sfîrşit. Nu ţi-e pe plac, oare, fiind atît de mare ? acum îmi amintesc că te-am auzit odată spunînd că nici nu vrei s-auzi de o caleaşcă mică — şi trebuie să ştii că asta m-a hotărît să fac această alegere, fiindcă nădăjduiesc să ţi-o dăruiesc ţie ; şi dacă eşti mofturoasă, atunci am să fiu şi eu la fel de mofturos şi-ţi voi înapoia toate darurile — în afară de unul, de care nu mă pot despărţi, şi mă prind că n-ai să ghiceşti care anume. După-amiaza asta am cumpărat o măgăriţă de lapte — şi am de gînd să trăiesc din supt ca să scutesc cheltuielile gospodăriei, astfel ca în luna lui răpciune ce vine să-mi rămînă în pungă 20 sau 40 de guinee.

17 Cireşar

Ţi-am trecut numele *Eliza !* şi Portretul în scrierea mea — unde o să rămînă — cînd tu şi eu vom dormi somnul de veci. Vreun tălmăcitor ori tîlcuitor al scrierilor mele va folosi acest prilej ca să vorbească despre Prietenia credincioasă ce a dăinuit vreme atît de îndelungată intre Yorick şi Doamna despre care glăsuieşte. El va spune tuturor că numele ei era Draper, de fel din India, căsătorită acolo cu un gentleman cu acest nume ce se afla în Slujba Indiei — şi care a adus-o în anul 1765 ca să se însănătoşească în Englitera — unde a rămas pînă în luna lui Prier a anului 1767. Prietenia dintre Autorul nostru şi Ea a început cam cu trei luni înainte de înapoierea ei în India. D-na Draper avea o mare sete de cunoaştere

1 Thomas Belasyse (1699—1774), prim conte Fauconberg de Newburgh care i-a oferit lui Sterne un post de ajutor de paroh la Coxwold in 1760.

2 Aluzie la John Craufurd, cunoscut om de spirit şi un original al epocii.

— era frumoasă — bine crescută — plină de farmec — şi avea o fire atît de blîndă şi o minte atît de învăţată, — încît Yorick (fie că s-a împotrivit ori ba, nu se ştie), din- tr-o cunoştinţă a ajuns curind Adoratorul ei. S-au înflăcărat amîndoi în acelaşi timp — şi obişnuiau să spună, fără şovăială în faţa lumii, şi fără vreun gînd că ar face vreun rău, că Dragostea lor este *nemărginită.* D-l Draper prăpădindu-se în anul***, acestă Doamnă s-a înapoiat în Englitera iar în anul următor Yorick a ajuns văduv ; s-au căsătorit şi trăgîndu-se la una din Moşiile lui din Yorkshire, care avea o aşezare nespus de romantică, au trăit şi au murit fericiţi — şi sînt pomeniţi cu cinste în parohia lor pînă astăzi...

18 Cireşar

Ce zici de povestea acestei perechi, Eliza ? îţi e pe plac ? ori mai bine să fie scrisă într-o Seară sentimentală după înapoierea ta ? Nu e decît o schiţă făcută la repezeală — dar aş putea să zugrăvesc un tablou frumos, fiindcă crochiul este aievea : vom chibzui împreună şi o să vedem ce putem împlini. Această Filă din urmă face cu neputinţă să-ţi trimit acest *Jurnal* în India. Aş fi fost mai prevăzător — dar tu mi-ai spus adeseori că e zadarnic să trimiţi epistole cu vapoare care purced la drum în luna lui mărţişor fiindcă nădăjdu.iai să te poţi înapoia atunci cînd ele sosesc la Bombay. De voi putea, am să scriu o epistolă — da' *Jurnalul* acesta cată să-i fie dat Elizei în mînă de însuşi Yorick. Să dea Domnul să-l ceteşti curînd.

19 Cireşar

N-am fost niciodată atît de bine şi de sprinten cum mă simt astăzi — măcar că mi-e chipul palid şi străveziu ca al unei Femei după naştere. Totuşi niciodată nu am fost cu cinci ani mai tînăr decît acum şi, de vrei să mă vezi, cată să pleci curînd din Bombay. O să mă găseşti la fel de tînăr ca şi tine — dacă lucrurile urmează tot astfel. Sînt chemat de acasă undeva. Rămîi cu bine.

20 Cireşar

Cred, draga mea Bramină, că firea s-a întors pe dos ; fiindcă astăzi Soaţele merg să-şi vadă Bărbaţii înfrun- tînd primejdii mai mari şi întreprind călătorii mai lungi intru cinstirea lor, mai degrabă din duşmănie decît din bunăvoinţă. Soaţa mea călătoreşte în mare grabă făcînd un Voiaj de o mie de mile — şi tot atîtea la înapoiere — doar ca să vadă cum o duc şi dacă sînt gras ori slab. Şi pînă unde mergi tu ca să-ţi vezi Tovarăşul de viaţă şi punîndu-ţi viaţa în asemenea primejdii pe care simţămintele trainice a prea puţine Soaţe le-ar putea birui ! Dar pe tine te călăuzesc Datoria şi Supunerea, Eliza ; din ce îndemnuri Jumătatea mea este aplecată

spre mine — ți-am spus — şi totuşi aş dori din toată inima ca Draper să te primească şi să se poarte cu tine cu jumătate din bunăvoința şi blîndețea mea. Aş vrea să fii cu el din aceeaşi pi'icină pentru care doresc ca soața mea să fie în Cox- would : ca să poată pleca de acolo în linişte [1] cît mai curînd. E bolnavă de pîntecare, care i se trage dintr-un beteşug al măruntaielor de cînd a lovit-o damblaua. Să călătorească în grabă pe căldură nu e leacul cel mai bun pentru ea, dar fiica mea îmi spune că e hotărîtă să se încumete. Mi-a scris un răvaş astă-iarnă spunînd că n-o să plece din Franța pînă cînd nu va simți că i se apropie sfîrşitul. Bineînțeles că voiajul ăsta nu e prevestitor ! dar asta ar răsturna rînduiala Lucrurilor de pe cealaltă parte a acestei File — şi ceea ce va să fie pe Fila următoare. Doar Parcele ne pot spune acest lucru, Eliza. Mulțumeş- te-te, dară, cu atît.

21 Cireşar

Nu mai iau nici un leac fiindcă nu vreau să-mi fac trupul ferfeniță din pricina lor — întrucît mă simt foarte bine. Mîine dimineață voi purcede spre Castelul Crasy, unde am să stau zece zile. O să iau cu mine neapărat *Călătoria sentimentală* — şi acest *Jurnal* — nu mă pot despărți de ele ; doresc din tot sufletul să-l văd şi pe al tău. Dacă îl primesc înaintea sosirii tale, o să-l cetesc de o mie de ori. Ce n-aş da acum să-l am — măcar că în el sînt înfățişate *împrejurări* ce-mi vor face inima să sîn- gereze şi să se mistuie — *da' dacă toate lucrurile se potolesc* — e de ajuns — n-o să ne mai istorisim Durerile decît ca să plîngem cu lacrimi de bucurie. Ah Eliza ! Eliza ! Nici Cerul şi nici o făptură creată de el n-a stă- pînit vreodată inima unui Om aşa cum îmi stăpîneşti tu inima. Poartă-te cu blîndețe cu ea. Răsfățato — adică să-i fii de-a pururi credincioasă.

22 Cireşar

Azi am fost pînă la York cu nici un alt Suflet să mă însoțească în această Goană în afară de Portretul tău — fiindcă socot că are *Suflet;* ori ceva asemănător cu sufletul care a convorbit cu mine şi mi-a fost cel mai bun Tovarăş împreună cu care am întreprins vreodată un Voiaj (în afară de o călătorie ce am făcut-o odată la Salt Hill şi Enfield Wash împreună cu o prietenă a ta). Bucuria ce-am avut-o în acele călătorii mi-a lăsat în suflet *Amintiri* ce vor dăinui toată viața. Cînd o vezi, poți să-i spui acest lucru — ea n-o să mi-o ia în nume de rău. Miine dis-de- dimineață mă duc să-l văd pe dl. Hali — dar o să iau şi *Jurnalul* cu mine.

1 Expresie utilizată ambiguu de autor : *to depart in peace* = a pleca în linişte ; a-şi da duhul în linişte.

24 Cireşar

O călătorie tot atît de plăcută pe cît pot să fac fără tine, Eliza ! O s-o faci şi tu împreună cu mine cînd timpul şi mareele vor sluji de acum încolo şi orice altă călătorie ce m-a încîntat vreodată o voi face iarăşi cu tine alături.

Valea riului Arno se va înveseli iarăşi cînd Eliza va veni să o vadă — şi Tovarăşul ei de Călătorie va întineri

din nou cînd va şedea pe malul riului cu Eliza alături de el. îmi stau la îndemînă o mie de asemenea mici prilejuri de desfătare şi chipuri de a trăi în afara căilor obişnuite ; de Viață, pe care închipuirea mea le plăsmuieşte pentru tine în fiecare ceas — Lipsesc doar Personajele pentru spectacol — piesa e scrisă ; scenele sînt zugrăvite — şi Cortina e gata să se ridice. Piesa te aşteaptă doar pe tine, Eliza mea dragă.

25 Cireşar

In răstimpul unor necontenite ospeții şi invitații, Bombay— Lascelles a luat prînzul astăzi aici *. (Soția lui a născut ieri) — (el e un biet suflet amărît ! dar şi-a luat un sălaş preț de două mile de Castelul Crasy). Ce adunătură de Ființe neghioabe, mărunte, searbede sînt cei mai mulți dintre Bărbați ! Zău ! nici măcar unul din cincizeci nu este însuflețit de simțăminte — ori înzestrat cu minte sau suflet în stare să stăpînească şi să umple mintea unei Făpturi ca tine cu un Fior aidoma ei.

De cîte ori văd ori stau de vorbă cu un Bărbat, stau şi cuget : cum i-ar plăcea Braminei mele o asemenea făptură ? Te încredințez, Eliza, că nu am fost în stare să dau măcar de unul ce ți-ar fi putut fi pe plac după socotința mea. Aplecarea sentimentală care-ți stăpînea Firea cînd ne-am despărțit — cată să te desăvîrşească în fiecare Ceas : Adevărul, Statornicia, Cinstea şi Dragostea îmbinate cu Gingăşia, se chezăşuiesc una pe alta ; şi un Simț atît de desăvîrşit de o hrană atît de desfătătoare precum este al tău nu poate să decadă niciodată. O să te aflu dară, draga mea Bramină, mai scumpă şi mai încîntătoare. dacă asta e cu putință, decît atunci cînd mi-ai cîştigat prețuirea şi bunăvoința ; şi măcar că nu pot să văd această schimbare, te cred atît de mult în stare de ea încît, în această clipă, inima mi se înflăcărează cînd mă gîndesc la tine — şi mă socotesc Soțul tău mai abitir decît ar putea-o face orice învoială de căsătorie. O să stau aici pînă la 29. Aveani de gînd să stau mai mult — dar prea multă lume şi petrecerile îmi răpesc singura mîngîiere de care se bucură

îs:

[1] La Skelton.

sufletul meu, şi anume, aceea de a fi în singurătate unde pot să cuget la tine, Eliza ! şi să mă desfăt cu gîndul tău în tihnă şi fără întrerupere. Acesta e chipul în care ca.tă să nădăjduim a dobîndi singura bucurie *adevărată* în această lume care, ticăloasă fiind, pare a fi atît de strîns unită împotriva fericirii celor Fericiţi, încît aceştia sînt siliţi să şi-o dobîndească în taină. Totuşi trebuie să existe Diversitate ; şi aceasta, Eliza ! împreună cu tot ceea ce priceperea ori mărinimia lui Yorick cată să înzestreze pe cea pe care o iubeşte aşa cum te iubeşte el pe tine. Mai e oare nevoie să-ţi spun, toate acestea le voi stăpîni tot aşa, precum eşti de-a pururi stăpîna lui Yorick al tău. Rămîi cu bine. rămîi cu bine.

26 Cireşar

Ceasurile unsprezece noaptea. Am fost plecat toată ziua : am cinat împreună cu o mulţime de oameni — le-am înfăţişat Portretul tău din prea plinul inimii — a fost nespus de admirat. — Vai ! am zis, de l-aţi vedea în carne şi oase ! Noapte bună !

27 Cireşar

Ceasurile zece dimineaţa cu tabachera cu tutun deschisă la capătul acestei file şi chipul tău bun şi drag aşezat în faţă îmi zic : „ceea ce scriu o să fie cetit cu inima deschisă”. Se prea poate ca şi tu să te îndeletniceşti cu acelaşi lucru în clipa asta — ca să-mi istoriseşti o Poveste înduioşătoare despre starea sănătăţii tale, chinurile prin care treci — supărările tale — şi alte simţăminte ce ţi le pricinuiesc prietenia — lipsa şi îndoiala. Eu unul, draga mea Eliza, eu le cad pradă tuturor pe rînd — şi de n-ar fi acel minunat fir călăuzitor ce-mi deschide neîncetat calea ce mă va duce prin tot acest Labirint la tine — de n-ar fi acest fir, Eliza mea dragă ! cum aş mai putea afla linişte pentru inima-mi tulburată ? Am să te aştept pînă în răpciune ce vine — şi dacă nu vii atunci, o să mă îmbolnăvesc şi o să mă prăpădesc ; dar vreau să trăiesc pentru tine. Socoteşte-mă, dară, Nemuritor. In ultimele zece zile au sosit zece oameni din India — oare nici unul dintre ei nu-mi aduce Veşti despre tine ? Sînt un neghiob — dar sînt al tău pe vecie, draga, draga mea Bramină.

28 Cireşar

Ah, ce noapte chinuitoare mi-au pricinuit visele ce le-am avut despre tine, Eliza. D-na Draper Văduvă ! Avînd mîna slobodă s-o dăruiască — şi a dăruit-o altuia ! Mi-a spus că trebuie să încuviinţez — nu se putea altminteri, încuviinţează ! am strigat, deşteptîndu-mă cu o durere cumplită. Domnul fie lăudat, am strigat — nu e decît un vis — am adormit iarăşi după aceea ; am

visat că erai căsătorită cu căpitanul vasului ; m-am deşteptat cuprins de friguri — dar era fierbinţeala sîngelui care a pricinuit această dureroasă înlănţuire de Idei — căci astăzi sînt bolnav — şi din lipsă de gînduri mai vesele o chinuiesc cu acestea pe Eliza mea — a cărei Simţire va avea de îndurat dacă Yorick nu visează decît despre Necredinţa ci ! la rîndul meu şi eu pătimesc Eliza şi în clipa de faţă nu mă socotesc cu nimic mai bun decît o Babă ori un Visător din Scrierile sfinte. Am să mă simt mai bine şi gîndurile mi se vor schimba în bine după o plimbare cu trăsura pînă la Hali — al cărui castel se află aproape de mare. Avem o plajă netedă ca-n palmă ce se întinde în faţa lui cale de cinci mile, unde în fiecare zi alergăm în caretă cu o roată în Mare şi cu cealaltă pe nisip. Ah, Eliza, cu cîtă tinerească înflăcărare şi neastîmpăr tînjesc după întoarcerea ta cînd văd această stihie. Dar în lipsa ta nu am nevoie de nici un semn de *aducere aminte* despre Privaţiunile şi nenorocirea mea — aceste semne le port cu mine — şi nu le voi părăsi — (fiindcă eu cinstesc şi slăvesc aceste gingaşe dureri) pînă cînd nu te voi întîlni pe Plajă să-ţi arăt batistele întinate cu sîngele ce a curs din inima mea cînd ai plecat. Această mărturisire a ceea ce am simţit în acea Clipă grea nu se va şterge niciodată, niciodată, Eliza. Rămas bun, draga mea Soţie. Eşti încă a mea — în pofida tuturor Viselor şi Visătorilor, oriunde ar fi ei. De Lascells a luat masa cu noi. Mi-am adus aminte că trebuie să-ţi înfăţişez o Convorbire — n-am s-o aştern pe hîrtie.

29 Cireşar

M-am înapoiat acasă — în Coxwould — de la castelul lui Hali. Ah, ce încîntător adăpost ! atît pentru frumuseţea cît şi pentru singurătatea lui ; şi totul aici îţi îmbie mintea să se odihnească după Trudă şi să trăiască în linişte şi bună înţelegere cu sine şi cu toată lumea — încît acesta este singurul loc, Eliza, unde aş putea trăi în aceste împrejurări.

Nădăjduiesc că într-o bună zi o să-ţi placă şi ţie la fel de mult ca şi Braminului tău. O să fie împodobit ca să fie şi mai vrednic de tine — atunci cînd soarta mă va îmbărbăta să te caut. Ţi-am rînduit o încîntătoare odaie de şedere (după cum ţi-am mai spus) — şi chibzuiesc o odaie de dormit prielnică alături cu o odaie de toaletă drăguţă care să le lege, şi cînd le voi isprăvi vor fi nişte odăi romantice mai încîntătoare ca toate cele ce le-ai văzut vreodată. Odaia de dormit o să fie foarte încăpătoare. Odaia de toaletă prin care treci spre a intra în Templul tău o să fie micuţă dar destul de mare ca să încapă în ea o masă de toaletă, vreo două scaune care lasă destul loc ca Nimfa ta să stea în voie atît în spatele tău, cît şi la dreapta şi la stînga ta, şi un loc ce prisoseşte

ca să-ţi atîrni o duzină de cămăşi — rochii etc ; şi policioare pentru tot atîtea cutii pentru pălării. Micul tău Templu ce l-am înfăţişat — şi tot ceea ce va cuprinde el, dar de ne va cuprinde pe Tine şi pe Mine, Eliza mea, odaia nu va fi prea mică pentru noi — căci noi vom fi prea *mari* pentru odaie.

30 Cireşar

Se împlinesc trei luni (fără trei zile) de cînd ai plecat cu corabia de la Downs — iar peste o lună — vei ajunge (nădăjduiesc) la Madras — şi acolo cred că vei sta două luni întregi înainte de a purcede spre Bombay. Ajunsă acolo, voi aştepta veşti de la tine cu cea mai mare nerăbdare fiindcă cele mai înduioşătoare Epistole trebuie să-mi vină de la Eliza cînd ea se află acolo. Acum pot avea veşti despre sănătatea ta şi măcar că dintre toate istorisirile aceasta mă tulbură cel mai mult, totuşi am nădejdi ce se nasc din asta, şi anume, ce înriurire poţi să ai asupra d-lui

Draper ca să te lase slobodă — şi să te lase să-ţi urmezi calea cea mai prielnică pentru ocrotirea ta. Şi ca să mă lămuresc pe deplin în aceste privinţe, m-aş duce la Aleppo : toată ziua şi toată noaptea m-a stăpînit un gînd : că Draper o să-şi schimbe întru totul purtarea faţă de tine ; că o să devină prietenos şi mîngîietor. Şi fiindcă ştie prea bine că Firea ta poate fi lesne cucerită cu blîndeţe, o să se folosească de asta ca să te abată de la ţelul tău de a-1 părăsi. In cîteva cuvinte, cînd o să fie vorba să pleci de lîngă el ca să vii în Englitera, acest lucru o să pară, dacă nu chiar o să fie în fapt, o înstrăinare a ta de India ca loc unde nu poţi să trăieşti — încît va face tot ce-i stă în putinţă ca să nu se despartă de tine. în acest chip

o să fii amăgită cu vorbe dulci, draga mea Eliza, ca să te lepezi de Viaţa ta — da' la ce slujeşte să scriu asta dacă nu se poate găsi o cale ca tu s-o ceteşti. Dacă nu vii, o să purced cu cea mai mare băgare de seamă cu putinţă ca să ajungă la tine — şi mai degrabă să pun totul în primejdie decît ca tu să nu ştii cît de mult mă gîndesc la tine — şi că ai o putere asupra mea mai mare decît oricînd. Dillon [1] şi-a dobîndit frumoasa indiană — şi mi-a scris cu poştalionul de azi o epistolă binevoitoare ca să întrebe de Yorick şi de Bramina lui. E un suflet bun şi se îngrijeşte mult de soarta noastră. I-am scris o epistolă despre noi pe o coală întreagă — s-ar fi cuvenit s-o trec în acest Jurnal — dar îndoiala c-ai s-o ceteşti vreodată mă face s-o las deoparte împreună cu o mie de alte lucruri ce ne vor încînta în multe nopţi lungi de iarnă atunci cînd ne vom întîlni. *Nopţile acelea straşnice* ! Eliza mea ! Şi tu le preţuieşti la fel de mult ca mine şi caţi îndărăt la chipul în care ceasurile au zburat pe lîngă noi în răstimpul lor, cu aceeaşi luare-aminte şi Desfătare ca şi bărbatul *at care le-ai petrecut ?* Ele sînt tot ceea ce ne mai rămîne — în afară de *Nădejdea* ca ele să se întoarcă. Depărtarea ce lf desparte este un Gol înspăimîntător, plin de îndoieli şi de aşteptare. Fie ca Providenţa şi Spiritele ei cele mai îndurătoare să-ţi ocrotească gîndurile ziua — şi să le fereasd de orice tulburare noaptea. Rămîi cu bine, Eliza ! Am

1 John Talbot Dillon (1734—1806).

trecut şi de luna asta : rămas bun îi zic, dară, precum şi Necazurilor ce le-a adus cu sine. Prezic că luna ce vine o să fie şi mai rea.

1 Cuptor

Da’ cine poate spune dinainte ce poate să aducă o lună, Eliza ? Am nu mai puţin de şapte prilejuri şi nici unul nu e îndoielnic — şi oricare din ele m-ar face slobod — şi unele dintre ele m-ar face pe deplin fericit, fiindcă mi-ar înlesni şi mi-ar deschide calea spre tine. Care sînt aceşti sorţi, te las pe tine să ghiceşti, Eliza mea ; pe unele dintre ele nu le poţi bănui, măcar că odată ţi-am dat să înţelegi — dar acelea sînt prilejuri băneşti ce îşi au obîrşia în Prebenda mea — şi pesemne de aceea nu ţi-au stăruit în minte. Nici în mintea mea n-ar zăbovi nici măcar o clipă, doar din pricina ta... : nădăjduiesc că înainte de a te întîlni pe Plajă, Eliza, voi pune la cale tot ceea ce atîrnă pe de-a-ntregul de mine — iar ceea ce atîrnă de cel ce rînduieşte toate Lucrurile pentru noi, îi las şi îi încredinţez lui. O să fim fericiţi pînă la urmă. O ştiu prea bine, aceasta este Piatra de colţ a tuturor Castelelor mele — şi numai pe asta mă bizui. M-am înzdrăvenit de-a binelea, ba chiar mai mult decît atît — fiindcă niciodată n-am simţit atîtea Semne de sănătate şi Putere şi iuţeală a minţii — în pofida Norului ce atîrnă asupră-mi ameninţîndu-mă cu un musafir — şi cu toate urmările apăsătoare. Hali a izvodit o poezioară înduioşătoare despre asta. Cînd mă mai duc pe la el am s-o iau şi s-o trec în acest Jurnal pentru tine. El m-a înduplecat să nu-i încredinţez ei mai mult de o mie cinci sute de lire în franci : cu suma asta poate să cumpere 150 de lire sterline pe an — iar restul să i-1 dau eu în fiecare an. E o povaţă destul de înţeleaptă ; numai de-aş putea scăpa de ea cu atît.

O s-o fac niţel pe Soţul (dacă pot) — şi să păstrez cele 500 de lire ce-mi mai rămîn pentru împrejurări neprevăzute. Cine ştie, Eliza, ce fel de împrejurări s-ar putea s-o facă trebuincioasă. îmi închipui unele din acestea

— iar înţelegerea ta nu e mai prejos, Eliza — şi poţi întrezări altele. Aş *vrea să fiu în Valea Arno-ului !*

2 Cuptor

Dar mă aflu în Valea din Coxwould şi aş vrea să vezi în ce chip domnesc o duc aici. E un Ţinut al Belşugului. Stau singur la masă şi mănînc vînat, peşte ori păsări sălbatice — ori vreo două feluri de mîncare de pasăre — cu lapte covăsit, căpşune şi smîntînă, şi toată bogăţia de lucruri curate şi proaspete ce pot rodi într-o Vale mănoasă — cu o Sticlă de vin la dreapta mea (taman ca în Bond

Street) ca să beau în sănătatea ta. Am o sută de găini şi pui în bătătură — şi nu e enoriaş care să nu vîneze un iepure de cîmp, un iepure-de-vizuină ori să prindă un păstrăv — şi să nu mi-1 aducă drept dar. In cîteva cuvinte, e o Vale de aur — şi o să fie Vîrsta de aur cînd tu vei oblădui praznicul sătesc, Bramina mea, şi vei fi Stăpîna mesei mele şi o vei întinde cu acel bun gust şi acea firească drăgălăşenie şi dărnicie cu care te-a înzestrat cerul să fii deosebită de ceilalţi.

Timpul se scurge greu — toate stau pe loc — ceasurile par zile şi zilele par Ani pe măsură ce tu măreşti Depărtarea dintre noi — de la Madras la Bombay. O să mă gîndesc că ea se scurtează — şi apoi dorinţa şi nădejdea mea o să stea iarăşi pe cărbuni aprinşi. Vino.

3 Cuptor

Salutaţie ! Salutaţie ! Draga mea Eliza, în fiecare zi fur cîte ceva din *Călătoria mea sentimentală* — ca să dau ascultare unei mai sentimentale porniri şi să-ţi scriu ţie — şi să-ţi înfăţişez Portretul meu de acum, dorinţele mele, Dragostea mea, cinstea mea, nădejdile mele, temerile mele. Spune-mi : m-am schimbat în vreo privinţă de la întîia şedere — pînă la aceasta din urmă ; am fost mai puţin binevoitor — mai puţin gingaş şi mai puţin iubitor decît te-ai aşteptat ori ai fi dorit să fiu în fiecare dintre -ele ; ori, cu toate că m-am schimbat în expresiunea a ceea ce am fost şi am simţit, nu ţi-am arătat oare acelaşi chip şi aceeaşi înfăţişare ? Socoteşte-o drept pildă a ceea ce voi fi întotdeauna, draga mea Bramină — adică — aşa cum cinstea, îndatoririle, făgăduielile şi dorinţele m-au tocmit. Vreau să fii de cealaltă parte a măsuţei mele, ca *să* aud cu cîtă încîntare se va afla Glasul tău în armonie iu toate acestea. Vreau să aud ce ai să-i spui lui Yorick
ii tău despre această Scriere. Ce mîngiiere cerească ar zvorî din buzele tale şi cu cită înduioşare ai insufla adevărul şi Dragostea ta în inima mea slobozind-o de jrice Dureroasă îndoială. Îndoială am zis oare ! dar eu i-am nici una — şi mai degrabă aş pune la îndoială jfinta Scriptură pe care am propovăduit-o decît să pun iub semnul îndoielii făgăduielile tale ori să-mi închipui :ă în lipsa mea în inima ta s-ar furişa un Gînd nevrednic ie Eliza mea ; fiindcă, dacă tu eşti nestatornică, Bramina nea, întreaga lume — şi Firea însăşi sînt făţarnice şi a-o să mă mai încred în nimic pe lumea asta — ci o să-mi iau rămas bun de la nădejde şi o să-mi urmez în tihnă ;alea ajungînd la o socotinţă unde nu mă mai poate pîndi nici o dezamăgire. Eşti mîhnită cînd vorbesc ist fel — aceasta subînţelege ceva ce ţi-e străin şi ţie şi mie. Aşadar, treci cu buretele peste ea dacă voieşti — ori las-o ca parte a icoanei unui

suflet ce tînjeşte iarăşi după Stăpînire — şi este îngrijorat de orice gînd ce o pune [a îndoială. Domnul să te binecuvînteze dară şi să-ți cumpănească sentimentele mai bine decît am eu putere să le orînduiesc pe ale mele. Cu bine, draga mea. Aştept cu teamă poştalionul de mîine ce va să-mi aducă Vestea cînd va sosi *Madame.*

4 Cuptor

N-am nici o veste de la ea — aşa că mă chinuiesc de la un poştalion la altul, fiindcă voi a cunoaşte fără greş *ziua şi ceasul acestei Osînde.* Pe deasupra mai e şi bolnavă precum îmi scrie fiica mea Lydia — şi ard de nerăbdare să aflu dacă asta este pricina — ori ce altă pricină o în- tîrzie şi mă ține în această bicisnică Neştiință. Oricărui suflet îi e milă de mine în aceeaşi măsură în care Firea ei este urîtă de toți — şi solia ei binecunoscută. Toți spun că vine să-l jupoaie pe bietul Yorick ori să-l acidă — şi toți prietenii mă îmbărbătează să-mi vînd scump pielea şi să mă bat vitejeşte întru apărarea avutului şi Vieții mele. Dictonul meu paşnic, Eliza, e alcătuit din trei (cuvinte) : „Cruță-mi Viața şi ia tot ce am“. De nu e mulțumită să spele putina cu atît, o împărăție

nu ne poate ține pe amîndoi ; fiindcă dacă nu se cără- banește în Franța, atunci am să plec eu. Dar în treburile astea eu mă încred într-adevăr în temerile mele şi-n nimic altceva^ — fiindcă ea o să fie tot aşa de nerăbdătoare să părăsească Englitera precum aş dori eu ; da' despre asta vei afla mai multe înainte de a isprăvi Jurnalul acestei luni. Primesc 2 000 de lire pe moşie, vreau S£V)Z*C- mi s-a dat azi-dimineață pe ea — şi socot că e deajuns. Odată treaba asta încheiată, o să încep să pun deoparte, pentru tine, dar cruțîndu-mă pe mine pentru tine. Aceasta şi orice altă Faptă bună se înțelege de la sine.

Scrisul merge încet — dar am prea multe treburi pe ^aP totuşi am să isprăvesc înainte de a mă duce la Londra, fiindcă țin prea mult la cinstea mea ca să-mi calc cuvintul în fața lumii. Scriitorii mari nu-şi fac musti ări de conştiință din pricina asta — da' de sînt mari ca scriitori — sînt încredințat că sînt mici ca oameni. Şi mai sînt încredințat de un alt Lucru ce te priveşte pe ^ne Şi anume, Eliza, că niciodată n-o să mă afli pe mine nici cu o muchie de cuțit mai puțin Om decît tine...[1] Cu bine — te iubesc întru veşnicie.

5 Cuptor

Două răvaşe din Franța de miazăzi prin poştalionul de azi din care prin nu ştiu ce făcut aflu că nici una din Epistolele mele nu a ajuns la ele luna asta. Asta mă îngrijorează, fiindcă pare să arate o nedorită lipsă de bunăvoință din partea mea ; să nu iau seama la ceea ce măcar pare a fi bună-cuviință, izvorînd din dorința de a-mi face o vizită. Unde mai pui că fiica mea nu e vrednică de pedeapsă din parte-mi — măcar că mama ei es*e nu aş fi atît de lipsit de mărinimie încît să folosesc acest Prilej care ar apăsa-o cel mai mult, pentru a-mi arăta potrivnicia. In afară de asta, am iertat-o de mult şi acum simt o şi mai mare pornire s-o fac, fiindcă ea a pus la cale un plan care o să mă scape de griji pentru totdeauna. în aceste două epistole din urmă ea îşi pre- înnoieşte rugămintea de a avea îngăduiala să trăiască acolo unde şi-a mutat avutul şi are de gînd, cu învoiala mea, zice, să-şi sfîrşească zilele în Franța de miazăzi ; la care taman îi scriu o Epistolă de mîngîiere şi bunăvoință — şi ca să-mi desăvîrşesc spusele o rog stăruitor să se grăbească ca să ajungă aici la vreme şi să se desfete la alergările de cai din York. Aşadar, împlininau-mi datoria față de ele, urmez cu scrisul, ca să mi-o împlinesc şi față de tine, Eliza, care eşti *Femeia* inijnii *mele* pentru care rînduiesc şi pun la cale aceasta şi toate celelalte.

Fii încredințată, Bramina mea, că înainte ca totul să fie gata pentru Piesa noastră — o să mă străduiesc din greu să împodobesc şi să înzestrez un mic Teatru în care să jucăm. Dar nu în fața unei

[1] Pasaj ilizibil în manuscris.

săli pline — nu, Eliza, o să fie la fel de singuratic ca şi Cimpiile Elizee. Singurătatea este mama Iubirii şi bunătății — şi o să te curtenesc şi o să te dezmierd în aşa chip, încît fiecare desiş şi peşteră pe lingă care trecem va deştepta amintirea făgăduielilor de Dragoste ce ni le-am făcut unul altuia. Ah ! aceste nădejdi mă fac să oftez cînd le rostesc — şi multe Strigăte din inimă îmi mai pricinuiesc în vreme ce hoinăresc de unul singur pe cărările unde vom umbla împreună mai tîrziu. Totuşi cred că inima ta este alături de mine — şi cît timp cred asta, o prețuiesc mai presus de orice Tovărăşie cu care te poate îmbia lumea. Şi ca să spun adevărul, draga mea, aceasta se trage din următoarele : că măcar că am primit o jumătate de duzină de epistole ce mă zoresc să mă duc la prietenii mei la Scarborough — am născocit pricini ca să nu te părăsesc de *aici* — şi să jertfesc sumedenia de îmbietoare Prilejuri ce le am pentru a-ți închina Ție toate gîndurile mele — fiindcă Tovărăşia nimănui nu mă mai încîntă *de cînd m-am desfătat cu farmecele ființei tale,* draga mea.

6 Cuptor

S-au scurs trei Luni întregi şi trei zile nesfîrşite de cînd Eliza mea şi-a luat rămas bun cu un suspin de la stîncile Albionului şi de la tot ceea ce se află în Albion şi care-i este scump. De cîte ori am pătimit la Gîndul acelei din urmă priviri tînjitoare prin care îți luai rămas bun de la tot ceea ce îndurase inima ta în acea Clipă îngrozitoare. Aceasta însemna Despărțirea Sufletului de Trup — şi nu se aseamănă cu nimic alt decît cu ceea ce se petrece în acel Moment înspăimîntător ; şi aidoma lui, printr-una din Urmările sale, aceea că acum te afli pe alte Tărîmuri ; unde aş da orice pe lume să te pot urma ori măcar să aflu o Veste despre tine. O să-i scriu în acest scop scumpei noastre prietene, d-na James, peste cîteva zile — poate că ea va fi auzit o vorbă ori două despre tine. Dar nu e cu putință ; aceleaşi vorbe ar fi ajuns la urechile lui Yorick căruia i-ai fi scris măcar numele *Eliza* de n-ai fi avut vreme să scrii mai mult. Aproape că m-aş împăca acum cu Soarta — şi de-aş fi încredințat doar că Eliza trăieşte — aş mulțumi cerului şi m-aş supune. îți sărut Portretul — Broboada — şi toate nimicurile ce le-am schimbat cu tine — în fiece zi a vieții mele. Vai ! Curînd o să fiu lipsit de mîngîierea asta — peste două săptămîni trebuie să le încui în cel mai tainic scrin al mesei mele de lucru — şi să pun pe ele pecetea mea şi a ta. îți poți închipui din ce pricină. Eliza ! Rămîi cu bine, rămîi cu bine !

7 Cuptor

Dar încă nu — fiindcă voi afla o cale ca să-ți scriu în fiecare seară în vreme ce ai mei vor fi aici — dacă stau treaz pînă la

miezul nopții cînd ei dorm. N-aş mai cuteza să dau ochii cu tine dacă nu mi-aş tine făgăduiala în Lucrurile cele mai mărunte — şi ți-am făgăduit, Eliza, că *Jurnalul* acesta o să fie ținut fără o întrerupere nici măcar de o zi. Si de-aş fi stăpîn pe timpul meu şi n-aş avea nimic de făcut decît să-mi mulțumesc pornirea — ți-aş scrie de cînd răsare şi pînă asfințeşte soarele. Dar să scriu o Carte — să-mi primesc soția şi să cad la învoială cu ea ; să vînd moşia, să supraveghez Parohia, şi să-hii liniştesc întruna sufletul frămîntat, sînt tot atîtea pricini la care trebuie să iau aminte necontenit. Totuşi mă gîndesc la tine mai mult ca oricînd — şi pe măsură ce sînt astfel smuls din îmbrățişările tale, *mă gîndesc la tine cu şi mai mare străşnicie.* Chipul tău se află veşnic în fața ochilor mei — sunetul glasului tău freamătă cu mlădierile sale cele mai dulci în urechile mele cît
e ziua de lungă şi plină de viață. Nu aud şi nu văd nimic alt decît pe Eliza mea. Ia aminte la asta cînd socoți că *Jurnalul* meu e prea scurt şi nu-1 asemui cu al tău care, chiar dacă o să-l întreacă în lungime, nu poate decît să fie de-o seamă cu el în Dragoste şi adevărată prețuire ; fiindcă te prețuiesc mai mult decît o pot spune toate puterile ritoriei — şi te iubesc, draga mea, şi dragostea ta pentru mine o pun mai presus decît întreaga lume.

Noaptea. Toată ziua nu m-am atins de mîncare şi băutură de mîhnire la primirea a două Epistole nesimțitoare, nerecunoscătoare din acea Parte de unde, de-ar fi voit Dumnezeu, aş fi căutat să am toată Mîngîierea. Dar el a voit ca acestea să vină de la răsărit — şi el ştie cît de mulțumit sînt de toate Harurile lui — dar cu nici una, draga mea Bramină, atît de mult precum cu aceasta — cu care Mîngîiere a Sufletului mă duc la culcare cu nădejdea de a te vedea în Visele mele.

8 Cuptor

Mănînc carne de pasăre, păstrăv, smîntînă şi căpşune posomorit şi trist ca o mîță ; în lipsa ta, fiindcă veni vorba, am luat o mîță ce şade liniştită lingă mine torcînd toată ziua necazurilor mele — şi cătînd stăruitor în ochii mei de parcă ar înțelege Starea mea. Ce lesne mi se potoleşte inima, Eliza, cînd o alină asemenea lucruri mărunte ! Căci uneori, cînd sînt înduioşător de istovit, aflu chiar un oarecare reazem în această biată Mîță : iau aminte la torsul ei, şi cred că mă împacă cu lucrurile. Torsul ei măcar e *pianissimo* şi nu mă tulbură. Sărmanul Yorick ! el cu simțirea lui să fie împins pe asemenea căi. Atotputernica Eliza care are această putere Vrăjită asupra lui ; să-l încovoaie astfel pînă la pămînt. Dar am să mă răzbun, Răsfățato !

9 Cuptor

Toată ziua am meşterit un încîntător Cerdac într-un Colţ tainic al Grădinii mele — dar Părtaşa, Tovarăşa şi prietena mea pentru care l-am clădit a plecat de lîngă mine şi numai Cerul care ne-a adus pe unul in calea celuilalt ştie cînd se va întoarce iarăşi la mine. Pînă atunci I umblu aşa cum făcea Adam în vreme ce nu i se găsise o tovarăşă de viaţă — şi aproape că-mi doresc să mă cuprindă un Somn adine pînă în Clipa aceea cînd voi putea spune şi eu ca el : *„Priveşte Femeia ce mi-ai dăruit-o drept Soţie* [1]. O să poarte numele La Bramine. Intr-adevăr, Eliza ! Viaţa mea nu se va deosebi cu nimic de un vis pînă cînd ne vom apropia mai mult unul de celălalt — nici nu-mi dau seama bine dacă trăiesc — e ca şi cum mi-ar lipsi o parte neapărat trebuincioasă a trupului şi fără de care n-aş putea trăi mai mult de cîteva ceasuri ; şi totuşi trăiesc, trăiesc, trăiesc mai departe de dragul tău şi al credinţei tale faţă de mine ; ce o măsor după a mea — şi lupt împotriva tuturor relelor şi tuturor primejdiilor ca să pot să te ajut şi să te ocrotesc şi pe tine de primejdii şi de rele. Pe cinstea mea. dragă Fată, îmi datorezi nespus de mult — dar e neomenos să te bat la cap cerîndu-ţi bani cînd nu eşti în stare să plăteşti — cred că Eliza nu a fugit rămînîndu-i datoare lui Yorick al ei.

10 Cuptor

Nu mai pot îndura să mai călătoreşti mult pe mare — peste zece zile vei fi la Madras. Aud rostogolitul apei la fel ca şi tine şi mi-e lehamite de vederea şi mirosul ei — căci toate astea. Eliza mea, îmi stăruie atît de viu în închipuire, încît nu mai pot îndura. De aceea, începînd cu 20 ale acestei luni îţi voi scrie ca o Fiinţă pămîntească. Trebuie să mă amăgesc, şi să mă socot astfel, în ciuda a tot ceea ce mi-a spus Lascelles — da' în el nu te poţi încrede. Adineaori ţi-am sărutat Portretul. Chiar şi asta alină multe frămîntări. Mi-am dat seama că Trupul este prea mic pentru cap — n-o să fie îndreptat pînă cînd nu voi şedea lîngă întruchiparea lui în carne şi oase şi voi călăuzi Condeiul Zugravului şi, odată treaba asta isprăvită, o să dau o fugă pînă la *Enfield* ca să-i văd pe dragii tăi copii. Dacă Osteneşti pe Drum, se află *unul* ori *două* locuiri de odihnă. Eu niciodată nu mă împotrivesc. Domnul să te binecuvînteze. Rămîn al tău ca *totdeauna.*

11 Cuptor

Alină-mă — linişteşte-mă — toarnă Balsamul tău le- cuitor,

---

1 Cf. *Geneza,* 3 :12.

Eliza, în cea mai îndurerată inimă. Mă sfredeleşte Nerecunoştinţa şi Sufletul neliniştit al unei soaţe nepotolite şi smintite pe care nici blîndeţea şi nici mărinimia n-o pot îmblînzi. Acum a mai născocit o altă cale de a se război cu mine de la o depărtare de o mie de mile : de trei ori în fiece săptămînă din luna care a trecut, eu, omul cel mai aşezat din cîţi se află, am fost jignit de Epistolele ei. Am spus că sînt gata să-i dau tot ce am pînă la ultimul ban în afară de slujbă, numai să mă lase în pace. Afurisită femeie ! nimic nu mă va ajuta acum să aflu linişte dacă nu împrumut 400 lire să i le dau să le ducă în Franţa. Mai degrabă mor, Eliza mea dragă, decît să-i dau un singur şiling de la altul, ceea ce ar însemna să fac de i-aş da un singur şiling mai mult decît am.

— Cît de mult îţi simt acum lipsa, draga mea Bramină ! Credincioasa, cereasca, mărinimoasa mea Făptură — lipsa ta o să mă facă să mă prăpădesc dintr-o mie de pricini. Orice împrejurare neprevăzută şi orice Durere pe care o aduce cu sine fiecare zi îmi arată de ce comoară sînt văduvit, — pe cînd eu doresc prietenia şi Dragostea ta să mă ajute să nu mă scufund. Facă-se voia Domnului dar cred c-o să mă bage în mormînt. Acum o să mă chinuiască pînă la sfîrşitul lui răpciune — şi azi îmi scrie c-o să-şi amîne călătoria cu două luni faţă de cum socotise la început — şi în tot acest răstimp mă va ţine într-o veşnică îndoială — fiindcă o să vină peste mine pe neaşteptate şi atunci adio dulcilor desfătări ale singurătăţii.

Ce nemiloasă ne este Soarta amîndurora, draga mea, să fim făcuţi amîndoi pentru fericire şi nici unul din noi să nu se bucure de ea ! Simţind atît de adine dezamăgirea mea, sîngerez totodată pentru a ta şi te chem în ajutor — şi tu ai nu mai puţin nevoie de ajutorul meu. De-am fi împreună, ne-am tămădui — dar pînă atunci n-o să ne putem vindeca niciodată, niciodată şi *cu nici un alt Leac.*

12 Cuptor

Sînt bolnav azi toată ziua, stăpînit de însemnarea de ieri. Nu sînt în stare nici să mănînc nici să beau, să stau locului, să scriu ori să cetesc — umblu prin Grădină ca un Suflet rătăcit, chemînd cerul şi chemîndu-te pe tine să-mi vii întru Ajutor ; încaltea, de-ai putea să-mi scrii un rînd, aceasta ar preţui nemăsurat de mult pentru mine. Prietenii îmi scriu milioane şi toţi mă poftesc să las Singurătatea şi să mă duc la ei. Ascult poruncile prietenului meu Hali care a trimis anume să mă ia — ori va veni însuşi. Deci mîine dimineaţă voi purcede să caut adăpost în Castelul Crasy. Gazetele m-au şi trimis acolo inserînd următoarea însemnărică :

„Aflăm din Yorkshire că Skelton Castle este acum locul de

întîlnire al celor mai strălucite Spirite ale Vremii noastre — lăudatul izvoditor al lui *Tristram* — Dl. Garrick şi alţii se află acolo iar Dl. Coleman şi multe Spirite alese şi mulţi învăţaţi sînt aşteptaţi zilnic să sosească".
Cînd ajung acolo, adică mîine seară, Eliza mea va primi veşti de la Yorick al ei, Yorick al ei care o iubeşte mai mult ca oricînd.

13 Cuptor

Castelul Skelton. După cină portretul tău a trecut din mînă în mînă făcînd înconjurul mesei — după care toţi ţi-au urat sănătate, nepreţuita mea prietenă ! pînă şi Doamnele care pizmuiesc gingăşia la o altă femeie au părut mişcate de frumuseţea ta. Dar Vai ! eşti ca şi o fiinţă lipsită de viaţă şi ţi se face Dreptate la timpul cuvenit (precum se întîmplă în toate aceste împrejurări). Cînd te vei înapoia, ţi se va face cu mai multă Cumpătare — dar eu am să te despăgubesc pentru toate aceste neajunsuri, cinstindu-te mai mult decît a fost cinstită vreodată o Femeie de către un bărbat. Toate însuşirile ce le-a avut vreodată o inimă bună, le ai şi tu, draga mea, iar firea şi încîntătoarea ta afecţiune care se potrivesc cu toate celelalte însuşiri ale tale mă ţin atît de puternic sub stăpînirea ta că în timp ce tu ţi-eşti credincioasă ţie şi Braminului tău — el te preţuieşte mai mult decît orice pe lume. Şi de-ar fi stăpînul Lumii, ar da-o întreagă pentru a fi stăpînul tău netulburat. Timpul şi Norocul sînt prinse cu aruncarea zarului pentru mine. O aruncare prielnică ori două ne va aduce izbînda — ne va dărui pe unul celuilalt — şi după aceea n-am să dau nici doi bani pe întreaga lume. Aibi dară grijă de tine, păstrează în minte această nădejde, ţine seama de ea în toate tocmelile tale, Eliza. într-un cuvînt, aminteşte-ţi că eşti a mea — şi că eşti răspunzătoare în faţa mea pentru tot ceea ce spui şi întreprinzi. Eu mă călăuzesc după aceeaşi rînduială — şi Povestea ce ţi-o pot istorisi despre mine nu te va face să roşeşti de ruşine ci de încîntare. E miezul nopţii. îţi urez Somn uşor în ceasurile ce mai rămîn. Sînt al tău mai mult ca niciodată, draga mea Eliza ! dar aşa ceva nu e cu putinţă...

14 Cuptor

Am prînzit şi am chefuit toată ziua la Dl. Turner. Doamna lui, ea însăşi o femeie de ispravă, e îndrăgostită de portretul tău. — Ah, scumpa mea doamnă, am strigat, dacă l-aţi cunoaşte în carne şi oase — dar ce înseamnă ea pentru tine, Tristram — nimic : decît doar că sînt îndrăgostit de ea. — Et caetera, a spus ea. — Nu, m-am lăsat de mîzgălituri, am răspuns. In adevăr socot, Eliza mea, că am să tocmesc acest Portret ca să-l port aşa cum am avut de gînd la început — în jurul gîtului. Nu-mi place locul unde se află

— cată să fie dară mai aproape de inima mea. Tu eşti neîncetat în mijlocul ei. Noapte bună.

15 Cuptor

De acasă (Castelul Skelton). De la ceasurile 8 dimineaţa pînă seara la cină. Rareori te-am lăsat atît de tîrziu,. draga mea, dar şi mîine va fi la fel de rău.

16 Cuptor

Fiindcă astăzi dl. Hali şi-a părăsit Castelul Crasy ca să vină să stea cu mine cîteva zile la Conacul Shandy — căci aşa am botezat de multă vreme Bojdeuca noastră singuratică — taman am sosit ; şi în timp ce el se minunează de acareturi — eu m-am furişat ca să stau de vorbă cu tine cîteva minute în odaia ta de toaletă — fiindcă eu toate a căror stăpînă tu vei fi mai tîrziu le fac pentru tine şi zic că sînt ale tale dinainte. Acest *Mai tîrziu,* Eliza, e o vorbă tristă — dar Credinţa că el va veni pentru noi o înveseleşte. Rogu-te să nu uiţi prorocirea mea din închinarea la Almanah. Eu unul am cea mai mare credinţă în ea — dar prin ce pornire a încolţit în mintea mea gîndul de 3 ani — ştie doar cerul care cred că e adevăratul izvoditor. Dar am să-ţi văd chipul înainte de acest soroc. Las asta, dară, în seama ta — şi a înrîuririi ce o asemenea Făptură cată să o aibă asupra tuturor celor mici ! Mîine vom lua masa împreună cu Arhiepiscopul

— iar de acolo o să mergem să stăm la Harrogate trei zile, în vreme ce pe tine, scumpa mea, te împresoară o înăbuşitoare ticăloşie — fără nici o variaţie ori schimbare a chipului ori a conversaţiunii. O să ai destul şi din una şi din cealaltă cînd mă voi îngriji eu de fericirea ta, Eliza — iar dacă un soţ Iubitor şi 400 lire pe an într-o Vale mai încîntătoare decît valea Iehosofat e de ajuns

— nu vei avea **niciodată** mai puţin de atît — ci, nădăjduiesc, mai mult ; şi de-ar fi milioane, ar fi totuna — ţi le-aş pune la picioare. Hali a intrat în odaie şi e încîntat de toate — deci închei *Jurnalul* pentru astăzi şi pentru mîine fiindcă unde mă duc n-am să-l pot deschide. Cu bine, draga mea.

18

Am petrecut ieri toată ziua la Arhiepiscopul[1] nostru — această cumsecade vlădică, unul din spiritele noastre cele mai alese — şi gentlemanul cel mai nobil din tagma noastră — mă copleşeşte cu bunăvoinţa ce mi-o arată în purtarea sa faţă de mine, ce mi-a spus cînd mi-am luat rămas bun — că mă iubeşte şi mă preţuieşte nespus de mult. Capelanul lui îmi spune că vorbeşte întruna

1 Robert Hay Drummond (1711—1776), arhiepiscop de York.

despre mine şi are o opiniune atît de bună despre mintea şi inima mea încît mă roagă stăruitor să fie Naşul următoarei mele creații literare. Drept pentru care mi-a făcut cinstea de a-şi trece numele pe o Listă de care sînt cum nu se poate mai mîndru fiindcă acolo se află şi numele Elizei mele. N-am răgaz decît o clipă ca să-ți mîzgălesc aceste rînduri fiind la York unde vreau să mă îndeletnicesc cu tocmirea unei căsuțe pentru tine ; unde prorocul poate fi

găzduit într-o „odaie sus, cu un scăunel şi un sfeşnic" [1] ; unde sufletul lui poate fi la adăpost de smintelile lumii, şi se poate bizui numai pe gazda lui cumsecade şi să lase toate Grijile să se topească *împreună cu ale ei* la sînul ei mărinimos.

19 Cuptor

Staţiunea balneară Harrogate. Voi face o cură de ape minerale aici pînă la 26 — fără nici o urmare în afară de un resimţămînt rece faţă de toate femeile. N-am făcut alt decît să te asemuiesc pe tine, Eliza mea, cu fiecare din femeile ce le-am văzut şi cu care am vorbit. Tu m-ai făcut să fiu atît de nepotrivit pentru oricare alta, încît sînt al tău de nevoie nu mai puţin decît din Dragoste. Sînt al tău printr-o mie de scumpe legături cea mai măruntă dintre care nu va fi nicicînd slăbită. Fii pe deplin încredinţată de asta, Bramina mea, şi răsplăteşte-mă în acest chip pentru Încrederea ce-o am în tine. Lipsa ta, durerile tale, chinurile tale ; neînţelegerile tale ; toate mă fac să mă bizui cu atît mai mult pe acel miez al fiinţei tale care e în stare să ducă o asemenea povară. Ştiu că Providenţa te va uşura de o parte din ea — şi va fi bucuria vieţii mele s-o uşurez pe draga mea prietenă de cealaltă parte. Te iubesc, Eliza, mai mult decît a iubit vreodată inima unui Bărbat o Femeie. Te iubesc chiar mai mult decît te-am iubit în ziua cînd ţi-ai luat rămas bun de la mine ! Cu bine ! Rămîi cu bine ! Iarăşi. De aici mă duc la York. Alergări...

27 Cuptor

Am sosit la York — unde nici n-am apucat să stau două ceasuri cînd inima mi-a fost copleşită de o bucurie ce le întrecea pe toate celelalte ce mi le-ar fi adus soarta — în afară de tine. Şi anume, scumpele legăturici trimise de tine din Santiago — nu pot da glas tuturor simţămintelor ce le-am încercat chiar înainte de a le desface, fiindcă ţi-am recunoscut scrisul — şi pecetea mea — pe care numai tu o aveai. Ah, e de la Eliza mea, mi-am zis. îndată am închis uşa odăii de dormit şi m-am hotărît să nu primesc musafiri — şi am petrecut toată seara şi a doua zi pînă la prînz cetind şi recitind Istorisirea cea mai înduioşătoare şi totodată cea mai mîngîie- toare care a pus vreodată la încercare gingăşia unui om

— Ceteam şi plîngeam — şi am tot plîns şi cetit pînă ce mi s-a întunecat vederea — apoi mi s-a făcut rău şi m-am culcat — iar peste un ceas am luat din nou luminarea ca s-o mai cetesc o dată. Cît despre durerile şi primejdiile dragei mele, nu pot scrie despre ele — fiindcă nu sînt în stare să-mi aştern pe hîrtie simţămintele ori să le înfăţişez în vreun chip minţii mele. Ah, Eliza ! dar o să convorbim despre ele cu o dragoste care te va cuceri mult mai vîrtos decît am făcut-o eu vreodată. Şi la urmă, amîndoi vom fi cîştigători. *Te voi iubi pentru primejdiile prin care ai trecut*[1] — iar

1 Cf. 2 *Regi* , 4 :10

iubirea ta va merge braț la braț cu mine fiindcă te voi căina — aşa cum niciodată n-a căinat un bărbat o Femeie. Dar o Dragoste ca a mea nu află niciodată mulțumire — altminteri, cea de-a doua ta Epistolă din Santiago este atît de caldă, de firească, de gingaşă ! Desfid pe toată lumea să izvodească una aidoma — pe tot ceea ce este bun şi milostiv ! Am să te rog atît de fierbinte, Eliza ! încît vei spune că sînt vrednic de o bună parte din ea — ba, ce zic, de toată — vrednicia mea stă în credința față de tine.

Acum doresc să isprăvesc cu această săptămînă de veselie nesăbuită ca să mă pot înapoia cu portretul tău ce îl port neîncetat cu mine — la adăpostul meu şi la Cordelia. Cînd zilele Durerilor noastre se vor sfîrşi, adeseori îmi desfăt închipuirea cu Gîndul că vei veni la mine in taină şi auzind unde m-am dus — să mă iei pe neaşteptate într-o încîntătoare Noapte cu lună la mormîntul Cordeliei şi să mă prinzi în brațe deasupra lui. Ah, Bra- mina mea ! Bramina mea !

31 Cuptor

Sînt ostenit din cale afară din pricina bucuriilor fulgerătoare ale acestor Alergări de cai — Vreau bucurii molcome şi *liniştite* — de aceea mă înapoiez acasă mîine spre a le afla, O să le aflu stînd şi cugetînd la portretul tău cuminte ; scumpă Umbră a ceea ce va să fie ! fiindcă

' Cf. *Othello,* act. I, sc. 3, v. 1G7.

atîta pot cuprinde cu mintea mea acum. Cea dintîi şi cea mai vrednică dintre femei ! aminteşte-ți de mine aşa cum şi eu îmi amintesc de tine. Iți cer nespus de mult, Bra- mina mea ! dar nu mă pot mulțumi cu mai puțin. Cu bine, fii fericită pînă cînd soarta îmi va îngădui să te alint la sînul meu.

Ah, Eliza mea ! îmi scrii cu o pană îngerească şi de nu ți-aş fi văzut niciodată chipul şi nu ți-aş fi cunoscut inima, m-ai fi cucerit prin Epistolele tale.

1 Gustar

Ce Poveste tristă mi-ai istorisit despre Chinurile şi Amărăciunile îndurate la Santiago pînă ce ai dat de Vaporul olandez ! mi-a trezit o milă mai presus de Lacrimi. Mă înfioram din creştet pînă în tălpi cînd ceteam un rînd după altul — şi de cîte ori îmi amintesc de Istorisire, pătimesc iarăşi tot ceea ce am pătimit atunci. Oare va îngădui providența această caznă fără sfîrşit — şi fără îndurare ? *Nu e cu putință.* Sînt la fel de greu încercat în focul Durerii ca şi tine. Cînd ne vom întîlni, vom fi potriviți numai unul pentru celălalt şi trebuie să îndepărtăm orice alt Liman.

2 Gustar

Soața mea se poartă cu mine în chipul cel mai nemilos. Toată lumea mă povățuieşte să fug din calea ei — da' unde pot să fug dacă nu fug la tine ? Episcopul de Cork şi Ross mi-a făcut oferte ispititoare de a mă duce în Irlanda — dar nu voi întreprinde nimic fără tine şi pînă cînd cerul nu ne va

deschide o cale. El este cel mai bun dintre oamenii simțitori şi buni — cunoaşte Povestea noastră — îți trimite Binecuvîntarea lui — şi zice că dacă vaporul cu care te înapoiezi va opri la Cork (aşa cum fac mulți care vin din India), te va lua la palatul său pînă cînd mă va chema să vin şi eu la tine. Nădăjduieşte doar, zice, să ne unească pentru totdeauna — dar îți voi spune mai multe pe urmă despre acest Om cumsecade şi iubirea ce mi-o poartă — şi despre vreo două Doamne din familia lui etc., etc.

3 Gustar

Am fost îmbiat să schimb două slujbe ce le am aici (dar Parohia scumpei Cordelia nu face parte din ele) pentru o moşie in Surrey cam la 30 de mile de Londra ce-mi aduce 350 de lire pe an — şi să-mi păstrez Coxwould şi Prebenda — care se ridică la jumătate din această sumă. Ținutul e şi el încîntător — dar nu vreau — nu pot să fac nici un pas pînă cînd nu voi avea-o aici lîngă mine pe Eliza mea, de dragul căreia trăiesc, ca să mă sfătuiesc cu ea ; şi pînă cînd nu mi se va deschide calea pe care inima mea vrea să purceadă mai departe. Cu dulcea ta Povară uşoară în brațe aş putea urca repede povîrnişul înălțării în slujbă dacă aş voi — da' fără tine sînt lipsit de Vlagă — şi de m-ar îmbia cu o Mitră vlădicească, n-aş primi-o pînă cînd nu te-aş avea şi pe tine ca s-o faci să-mi stea tihnit pe frunte ; că vreau să-ți netezesc cu blîndețe fruntea şi nu doar să-ți şterg lacrimile, vreau să le fac să se oprească pentru totdeauna.

4 Gustar

Toată săptămîna asta am alergat încoace şi încolo din pricina sosirii doamnei[1] — şi mă tem că după aceea am să-mi iau rămas bun de la acest *Jurnal* — pînă cînd ajung la Londra şi pot urma cu însemnările precum mi-e vrerea. Tot ceea ce aş putea aşterne pe hîrtie în clipa de față n-ar fi decît Istorisirea simțămintelor mele jalnice. Ea o să fie neîncetat în preajmă şi dacă iau pana să-ți scriu, în vreme ce fac asta ceva în sufletul meu mă va zădărî, — încît va trebui s-o pun iarăşi jos. Am să-ți înfățişez o Istorisire cuprinzătoare a tuturor patimilor mele laolaltă — da' nu în *Jurnale* — în ăst chip am să-mi fac rănile să sîngereze în fiecare zi — iar Povestea nu poate fi prea scurtă. Aşadar rămîi cu bine tu, Sufletul cel mai vrednic, cel mai bun, mai duios şi mai iubitor. O să te port în minte în fiecare Clipă şi o să-mi alin durerile cu înfățişarea în care te va înveşmînta închipuirea mea. Vei dormi şi te vei scula odată cu mine ; te vei afla în preajma patului şi

1 Sterne ştia, de fapt, că soția şi fiica lui nu vor sosi decît cu o lună mai tîrziu ; în realitate, ele nu au sosit decît la sfîrşitul lunii septembrie.

a cărărilor mele şi mă vei întovărăşi pe toate Drumurile. Rămîi cu bine, rămîi cu bine şi ţine minte un adevăr veşnic, draga mea Bramină, care nu e deloc ştirbit fiindcă ţi l-am mai spus de o mie de ori pînă acum : că sînt al tău — şi numai al tău, pentru totdeauna.

L. Sterne

1 Brumar

Toate, scumpa mea Eliza, s-au dovedit mai prielnice decît nădejdile mele. D-na S. şi draga mea Fiică au stat la mine două luni şi astăzi au plecat să petreacă iarna la York după ce au rînduit totul după pofta inimii. D-na Sterne se va trage în Franţa de unde are de gînd să nu se mai clintească pînă la sfîrşitul zilelor sale — şi a făgăduit că n-o să-mi mai pricinuiască niciodată un ceas de mîhnire ori nemulţumire. Am cucerit-o precum aş cuceri pe oricine prin omenie şi Mărinimie ; şi acum, cînd mă părăseşte, este pe jumătate îndrăgostită de mine. Se duce în Franţa de miazăzi, sănătatea cum şi vîrsta ei neputînd îndura clima din Englitera — căci acum mărturiseşte că are cu zece ani mai mult decît mi-am închipuit — apro- piindu-se de 60 ani. Deci Domnul s-o binecuvînteze şi să-i facă restul zilelor fericite — drept pentru care urmează să-i dau 300 guinee pe an şi să-i dau dragii mele Fiice două mii de lire, lucru cu care m-am învoit cu ne-spusă Bucurie. Dar banii cată să fie băgaţi într-o anuitate în împrumuturi în Franţa. Şi acum, Eliza ! Să stau de vorbă cu tine. Da' ce pot să zic, ce pot să scriu. Decît despre aleanul unei inimi istovite aşteptind şi dorind să te întorci, întoarce-te ! Intoarce-te, draga mea Eliza ! Fie ca domnul să-ţi netezească drumul şi să te aducă teafără la noi şi să rămîi aici pentru totdeauna.

CUPRINS

[1] David Hume, *A Treatise on Human Nature,* London, Oxford University Press, 1951, p. XX.

[1] Hugh Kenner, *The Stoic Comedians,* New York, 1965, p. 182

[1] Diligentă care se numeşte astfel în Franţa deoarece are un singur loc.

[1] ,.Descoperindu-şi goliciunea" : probabil o referire la beţia Iul Noe, ef. *Geneza,* 9 :20—23.

[4] Din faţă (fr.).

[1] Este foarte probabil că în timpul călătoriei sale în Italia în 1766 Sterne a aflat de descoperirile arheologice de pe Tibru.

Psalmii 42 :5.

3 — 0 călătorie sentimentală

[1] Prietenos, amabil, simpatic (fr.).

[1] Mai întîi doamnele ! (fr.)

[2] Trăiască regele ! (fr.)

[4] Joc de cuvinte intraductibil : *footing* = temei, bază ; *to be on a... footing;* a fi pe picior de, în raporturi de...

[1] S-o ia naiba ! (fr.).
[2] lat-o ! (fr.).

5 — 0 călătorie sentimentală

[1] Legea salică interzicea succesiunea femeilor la tronul Franței.
2 Domnul soț (fr.).
3 „Nu e bine să şezi singur", cf. *Geneza* 2 :18.
4 'Apropo de, fiindcă veni vorba de (fr.).
[1] Locul sentimentelor şi afectelor (Biblia).
- Ce grosolănie ! (fr.).
[2] Desigur (fr.).
1 Asta este altceva (fr).
* Aveți amabilitatea, scumpul meu prieten, să-mi faceți această cinste (fr.).
[3] Franțuzii sînt cuviincioşi (fr.).
[4] Delicatețe sufletească (fr.).
[2] în mod cinstit (fr.).
[4] Frumos brodate (fr.).
[1] Vezi *Tristram Shandy,* cartea IX cap. 24.
[1] Traducerea proverbului franțuzesc : „Dieu mesure le froid â la brebis tondue“.